

CULTURAL DISTRICT 2024

เรื่องเล่าชาวเกาะ

เรื่องเล่าชาวเกาะ

หนังสือเล่มน้อย ที่จะชวนคุณออกเดินทางไปด้วยกัน
กับเรื่องเล่าของ 12 ชาวเกาะ
โดย 14 นักเขียน และ 12 นักวาดภาพประกอบ
แล้วคุณก็จะรู้ว่า เกาะรัตนโกสินทร์น่าค้นหาว่าที่คิด

ISBN 978-616-8162-26-2

9 786168 162262

CULTURAL
DISTRICT
2024

เรือสำเภา
M
เจ้าตาก

สารจากผู้อำนวยการ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

ตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา มิวเซียมสยาม สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ ได้ริเริ่มให้มีโครงการพัฒนาพื้นที่ย่านวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ภายในเขตเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า “เกาะรัตนโกสินทร์” โดยจัดให้มีเทศกาลเปิดเกาะรัตนโกสินทร์ Cultural District และจัดพิมพ์หนังสือฉบับพกพาเพื่อให้ผู้สนใจประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยว และภูมิทัศน์วัฒนธรรม ใช้เป็นเพื่อนสำหรับเดินทางสำรวจย่านเมืองเก่า อาทิ หนังสือ “รอบเกาะ โกดู้บู้ค” (2562), หนังสือ “ติดเกาะ กับตึกเก่า” (2563) ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว นักสำรวจเมือง และผู้ติดตามมิวเซียมสยามเป็นอย่างมาก

เพื่อเป็นการกระตุ้นพื้นที่เมืองเก่ากรุงเทพฯ ให้เป็นย่านสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมที่แท้จริง มิวเซียมสยามได้ขยายพื้นที่การทำความรู้จักเกาะรัตนโกสินทร์ จากภาพเดิมของการรับรู้โดยทั่วไปที่ครอบคลุมเฉพาะพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน (ภายในคลองคูเมืองเดิม) และชั้นกลาง (ภายในกำแพงพระนคร หรือคลองรอบกรุง) ให้กว้างออกไป จนครอบคลุมไปถึงเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก อันได้แก่ ย่านสำเพ็ง-เยาวราช-เจริญกรุง ไปจนถึงชายขอบของเกาะเมืองเก่าอย่างย่านหัวลำโพง ซึ่งปัจจุบันการเดินทางเข้าถึงพื้นที่เมืองเก่านั้นสะดวกและรวดเร็ว ด้วยการโดยสารรถไฟฟ้ามหานคร (MRT) สายสีน้ำเงิน ที่มีสถานีรถไฟใต้ดินขึ้น-ลง ภายในเกาะรัตนโกสินทร์ ทั้งสิ้น 4 สถานีด้วยกัน คือ สถานีหัวลำโพง (BL28) สถานีวัดมังกร (BL29) สถานีสามยอด (BL30) และ สถานีสนามไชย (BL31)

มิวเซียมสยาม ขอชวนทุกท่านออกเดินทางสำรวจพื้นที่ย่านเมืองเก่าจากเรื่องเล่าใหม่ ผ่าน “เรื่องเล่า ชาวเกาะ” หนังสือที่รวม 12 เรื่องเล่าจาก 14 นักเขียน และ 12 นักวาดภาพประกอบ ที่จะทำให้การเรียนรู้มิติต่างๆ ทางประวัติศาสตร์เพลิดเพลินไปกับการท่องเที่ยวและมรดกวัฒนธรรมที่ยังคงมีชีวิต (Living Heritage) จากประวัติศาสตร์ของเมือง เรื่องเล่าของคน และการสร้างสรรค์จากรุ่นสู่รุ่น

หนังสือที่ท่านถืออยู่นี้จะทำให้ท่านได้ร่วมสำรวจ สร้างมุมมองและความหมายใหม่ๆ ให้กับพื้นที่เมืองแห่งการเรียนรู้อย่างไม่รู้จบ

ราเมศ พรหมเย็น

ผู้อำนวยการสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

เรื่องเล่าชาวเกาะ

ย่าน “เมืองเก่า” ของกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีเนื้อที่กะทัดรัดราว 10 ตารางกิโลเมตรเท่านั้น แต่กลับโอบล้อมไปด้วยคลองถึง 3 ชั้น เขตเมืองเก่าของเราจึงมีลักษณะเป็นดังเช่นเกาะ มีน้ำล้อมรอบเป็นชั้นๆ เป็นที่มาของนาม “เกาะรัตนโกสินทร์” ที่เราต่างคุ้นเคยกันดี เราอาจแบ่งพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ได้เป็น 3 ชั้น ตามชั้นของคลองที่ล้อมรอบ เกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน อยู่ภายในสุด ภายในคลองคูเมืองเดิม เป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวัง

เกาะชั้นกลาง อยู่ถัดออกไป คือพื้นที่ระหว่างคลองคูเมืองเดิมกับคลองรอบกรุง ว่ากันว่าง่ายๆ ก็คือ พื้นที่เมืองภายในกำแพงพระนครนั่นเอง ส่วนเกาะชั้นนอก อยู่นอกกำแพงเมือง หรือคลองรอบกรุง ออกไปไปจนจรดคลองผดุงกรุงเกษม

เมื่อพิจารณาพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในแต่ละชั้น จะพบว่าต่างก็มีพัฒนาการในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน เริ่มจากยุคจารีต สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ที่ยังเป็นราชอาณาจักรแบบประเพณีนิยม เกาะเมืองชั้นในเป็นศูนย์กลางแห่งพระราชอำนาจของราชธานีแห่งใหม่ มีถนนท้องสนามไชยที่ด้านหน้าวังหลวง มีวัดใหญ่ใจกลางพระนครอย่างวัดสุทัศน์ฯ ตั้งอยู่ในพื้นที่เกาะชั้นกลาง นอกกำแพงเมืองออกไป หรือพื้นที่เกาะเมืองเก่าชั้นนอก เป็นที่ตั้งของชุมชนจีนและแปลงผัก เลยออกไปเป็นทุ่งวัวลำพอง เป็นท้องไร่ท้องนานอกเมือง

เมื่อเข้าสู่ยุคเปลี่ยนผ่าน เราต่างปรับตัวให้ทันสมัย เป็น “สยามใหม่” มีความศิวิไลซ์เป็นฝรั่ง หน้าวัง เรามีสวนสราญรมย์ เป็นพระราชอุทยานแบบฝรั่ง

เรามีถนนเจริญกรุง “ถนนใหม่” แบบฝรั่ง ลอดผ่านประตูเมืองที่มีสามยอด ตรงออกไปนอกเมือง แต่เชื่อว่าจะมีเพียงสยามใหม่เท่านั้น ที่สำคัญก็มี “จีนใหม่” ด้วย มีโรงเรียนจีนสร้างขึ้นใหม่แทนศาลเจ้า เลยคลองผดุงกรุงเกษมออกไป มีสถานีรถไฟ การเดินทางออกนอกพระนครจึงไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป

จวบจนถึงยุคปัจจุบัน ที่ความเจริญของกรุงเทพฯ ได้ย้ายออกไปที่อื่น สู่อำเภอใหม่ ที่นี่ที่เคยเป็นศูนย์กลางแห่งพระนครจึงถูกลดบทบาทมาเป็นเพียงย่าน “เมืองเก่า” เกาะเมืองเก่าที่ได้แปรเปลี่ยนเป็นหมุดหมายของนักท่องเที่ยว จากทั่วทุกมุมโลก ให้ต่างมุ่งหน้ามาสัมผัสบรรยากาศของเกาะรัตนโกสินทร์กัน พร้อมกับการหลั่งไหลของแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่ทยอยมุ่งสู่ปากคลองตลาด พาหุรัด สำเพ็ง เพื่อทดแทนแรงงานไทยที่ขาดแคลน ถือเป็นชาวเกาะรุ่นใหม่ที่ต้องพบกบฏประจำตัวสีชมพูของผู้ที่ไม่มีสัญชาติไทย

เรื่องเล่าชาวเกาะรวบรวมเรื่องราวของชาวเกาะรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น 12 คน แทบทุกคนล้วนมีตัวตนอยู่จริง บ้างเป็นบุคคลในหน้าประวัติศาสตร์ที่ลึ้นไปแล้ว บ้างเป็นคนตัวเล็กตัวน้อยในปี พ.ศ. นี้ ที่พำนักหรือทำกินในพื้นที่เมืองเก่า เรื่องราวของชาวเกาะทั้ง 12 คน ถูกร้อยเรียงผ่านเรื่องสั้นแนวบันเทิงคดีที่เล่าโดยนักเขียนรับเชิญผู้รอบรู้ในพื้นที่จำนวน 14 ท่าน และจัดทำภาพประกอบ โดยช่างภาพ หรือนักวาดภาพประกอบ รับเชิญ อีก 12 ท่าน

เราหวังว่า เมื่อทุกท่านได้ละเอียดอ่านเรื่องเล่าของชาวเกาะทั้ง 12 คน 12 เรื่อง ครบจบแล้ว นอกจากจะได้ “เพลินตา” กับภาพประกอบสวยๆ ได้ “เพลินใจ” กับเนื้อหาละเอียดแล้ว ยังจะได้ “เพลินสมอง” กับเกร็ดความรู้เล็กๆ น้อยๆ ที่ซ่อนแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องด้วย รวมทั้งได้เข้าใจถึงประวัติศาสตร์ของกรุงเทพฯ และพัฒนาการโดยรวมของย่านเมืองเก่าได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

M**BL31****BL30****BL29****BL28**

สถานีสนามไชย

สถานีสามยอด

สถานีวัดมังกร

สถานีหัวลำโพง

ยุคจารีต

สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

เมื่อพื้นที่แห่งนี้ยังเป็นศูนย์กลาง
ของราชอาณาจักรสยาม

8

แนวหอกลอง

สนามไชย
ในประวัติศาสตร์
จากปากแมว

เรื่อง: ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ
ภาพ: อีรวัดน์ นุชเจริญผล

56

ถอดรหัสศรัทธา

พระอินทร์
ของกษัตริย์ต้นกรุง
รัตนโกสินทร์

เรื่อง: ปราภินทร์ เครือทอง
ภาพ: นักรบ มุลมานัส

104

อาร์ม

ข้าวของ กับ
ความทรงจำ
จากหลุมขุดค้น
สถานีวัดมังกร

เรื่อง: กระณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์
ภาพ: 'Moioh'

160

คุณหญิงตุ่ม

กับ บ้านหัวลำโพง
เรื่อง: บัณฑิต จุลาสัย และ
รัชดา ไซดีพานิช

ภาพ: 'Zillustation'

ยุคเปลี่ยนผ่าน

เมื่อสยามต้องเผชิญหน้ากับ

ลัทธิจักรวรรดินิยมจากตะวันตก

เราปรับตัวให้เป็นสยามใหม่
มีความศิวิไลซ์เป็นฝรั่ง
พื้นที่ตรงนี้ก็ยังคงเป็นศูนย์กลางของพระนครอยู่

24

มณีจันทร์

วันรับเสด็จ
พระพุทธเจ้าหลวง
ณ พระราชอุทยาน
สราญรมย์

เรื่อง: 'เม้าตีก'
ภาพ: 'JUNEJIRAPART'

72

เจ้ากรมเทศ

กับ วังประตูสามยอด

เรื่อง: พีรศรี โปวาทอง
ภาพ: สุรินทร์ บัญญัติปิยพจน์

120

เผยอิงในชีวิตของ

ด.ช.เหม่งจ๊ว

明泉
เรื่อง: สมชัย กวางทองพานิชย์
ภาพ: 'Double O Seth'
Sethapong Povatong

176

สุริยา

กับ ชายแปลกหน้า
ที่สถานีกรุงเทพฯ

เรื่อง: วันวิมล นียมปาน
ภาพ: 'Foto_momo'

ยุคปัจจุบัน

เมื่อความเจริญย้ายออกไปอยู่ที่อื่น

พื้นที่แห่งนี้จึงกลายเป็นย่านเมืองเก่าของกรุงเทพฯ
หรือที่เรียกว่า “เกาะรัตนโกสินทร์”
กลายเป็นหมุดหมายของนักท่องเที่ยว
จากทั่วทุกมุมโลก

40

ต้ม

ชายเข็นดอกไม้
ที่ปากคลอง

เรื่อง: สุพิชชา โตวิวิชญ์
ภาพ: Pariwat Anantachina

88

ลาล ชิงห์

ลาซ ทัพ

พ่อค้าแร่แห่งพายุฤดู

เรื่อง: อนันต์ชัย วีระนันท์ชัย
ภาพ: 'Fxaq27'

136

แพตตี ณ เสือป่า

เรื่อง: วรภัทร อีระชัยคุภกิจ
ภาพ: 'Eaowen'

192

ป้าน้อย

กับ พี่หัวลำโพง

เรื่อง: 'โหน่ง ตลาดน้อย'
ภาพ: 'สะอาด'

แมวหอกลอง สนามไชย ในประวัติศาสตร์จากปากแมว

เรื่อง: ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ

ภาพ: ธีรวัฒน์ นุชเจริญผล

ฉันเป็น “แมว” ตัวหนึ่ง ที่ใช้ชีวิตอยู่ในละแวกของหอกลอง ในเมืองใหญ่ของเจ้าพวกมนุษย์ที่เรียกกันว่า กรุงเทพมหานคร หรือหลายที่ก็เรียกว่า กรุงรัตนโกสินทร์

ส่วนแมวที่มีรูปร่างหน้าตา และสีขนอย่างฉันนั้น จะถูกพวกมนุษย์เรียกว่า “มาเลศ” ที่แปลว่า ดอกไม้ ในภาษามนุษย์

ฉันก็ไม่รู้หรอกนะว่า แมวอย่างพวกเรานั้นไปเหมือนกับดอกไม้ที่ตรงไหน? แต่อาจจะเป็นเพราะว่า ขนของฉันมีสีเทาอมน้ำเงิน บางที่เจ้ามนุษย์จึงเรียกแมวสีขนอย่างฉันในอีกชื่อหนึ่งว่า “ดอกเลา” เพราะเหมือนกับสีของดอกของต้นเลา ที่มีหน้าตาคล้ายๆ กับดอกหญ้า แต่มีดอกสีเทา เหมือนกับสีขนของฉันนั่นเอง

แต่ส่วนใหญ่แล้วเจ้ามนุษย์มักจะเรียกฉันว่า “สีสวาด” กันเสียมากกว่า ซึ่งก็คงจะเป็นเพราะว่าสีขนของฉันนั้นไปเหมือนกันกับสีเมล็ดของต้นสวาดที่พวกมนุษย์ใช้กินเป็นยาแก้ปวดท้อง หรือจะแก้ท้องเสียก็ได้ อีกด้วยเหมือนกัน

ดูเหมือนว่า เจ้าพวกมนุษย์จะชอบสีขนของฉันกันมากๆ เลยแหละ ก็ถึงขนาดที่เชื่อกันว่า แมวสีสวาดอย่างฉันเป็น “แมวมงคล” กันเลยทีเดียว

แมวยังมีเรื่องรำลึกกันไปปากต่อปากอีกด้วยนะ ว่าถ้ามนุษย์รายไหนมีแมวสีสวาดเอาไว้กับตัว ผู้หลักผู้ใหญ่ก็จะรักใคร่เอ็นดู อุปถัมภ์ค้ำชูเป็นพิเศษ ใครต่อใครก็เลยพากันชอบพอกที่จะนำพวกฉันไปเลี้ยงดูปุเสื่อจนอ้อมหมีพินันไว้ในเรือนของมนุษย์กัน

และก็เป็นเพราะอย่างนี้แหละ เจ้าพวกมนุษย์จึงชอบนำแมวสีสวาดแบบพวกฉัน ไปเป็นของขวัญให้กับผู้ใหญ่ที่ตนเองเคารพนับถือ บางครั้งก็มอบพวกฉันเป็นคู่ให้กับเจ้าสาวในงานแต่งงาน นัยว่าให้ป่าวสาวที่แต่งงานนั้นอยู่เป็นคู่กันด้วยความเป็นศรีสวัสดิ์สิริมงคล จนทำให้แมวสีสวาดแบบพวกฉันแพร่กระจายไปทั่วในดินแดนสยามแห่งนี้ก็เป็นได้

บางทีทั้งหมดนี้อาจจะเป็นเพราะว่า คำว่า “สีสวาด” ที่พวกเขาใช้เรียกแมวแบบพวกฉันนี้ ไปพ้องเสียงเข้ากับคำศัพท์มงคลในภาษามนุษย์ว่า “ศรีสวัสดิ์” ก็ได้ ใครจะไปรู้?

แต่บรรพชนแมวของเองก็ไม่ได้มีเทือกเถาเหล่ากออยู่ที่พระนครแห่งนี้มาตั้งแต่แรกเริ่มหรอกนะ พวกเราอพยพมาจากเมืองที่อยู่ห่างออกไปจนไกลโพ้นจนสุดลูกหูลูกตา ปู่ย่าตาทวดเล่าให้ฉันฟังว่า ถิ่นที่อยู่แต่เก่าก่อนของแมวสีสวาดอย่างพวกเราเรียกว่า เมืองพิมาย ซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ติดำบรรพ์ มีปราสาทหินพิมายอันโอ่อ่าและมีอายุนับพันปี เป็นสักขีพยานของความรุ่งเรืองในอดีตอันไกลโพ้นของเมือง

ฉันก็ไม่รู้หรอกนะว่า พวกเราชาวแมวสีสวาดจะอยู่มาตั้งแต่ยุคที่สร้างปราสาทหินแล้วหรือเปล่า? แต่ต่อมาอีกหลายร้อยปี ก็มีเมืองนครราชสีมา หรือที่เจ้าพวกมนุษย์ชอบเรียกกันอย่างสั้นๆ ว่า เมืองโคราช เป็นหัวเมืองใหม่ที่ใหญ่โตขึ้นมา แล้วพิมายก็กลายเป็นเมืองบริวารที่สำคัญของเมืองโคราชแทน

เจ้าเมืองโคราชองค์หนึ่งทรงมีพระนามว่า พระยาสุริยอภัย ได้ยกพลมาล้อมปราสาทพระยาสุวรรค์ ที่ทำการกบฏต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้สำเร็จ จึงได้รับความดีความชอบเป็นอย่างมาก

ผลจากการปราบกบฏพระยาสุวรรค์ทำให้มีการสถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้น พร้อมย้ายศูนย์กลางของเมืองที่แต่เดิมอยู่ทางฝั่งธนบุรี ที่อีกฟากข้างของแม่น้ำเจ้าพระยา ข้ามมายังฝั่งพระนคร อันเป็นที่ตั้งของ “หอกลอง” ที่ฉันอาศัยอยู่นี่เอง

พระยาสุริยอภัยของค์นี้ ทรงมีพระนามเดิมว่า ทองอิน (แมวอย่างพวกเรา ไม่มีคำราชาศัพท์ใช้หรือกะ ที่กำลังใช้อยู่ฉันก็แค่พยายามเลียนแบบตามพวกมนุษย์ในเมืองนี้เท่านั้นแหละ) เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระเทพสุภาวดี ที่มีพระนามเดิมว่า สภา กับพระอินทรรักษา ที่มีพระนามเดิมว่า เสม

พระพี่นางสภา ผู้เป็นพระมารดาของพระยาสุริยอภัยของค์นี้ ทรงมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระพี่นางในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมกษัตริย์ ผู้สถาปนาเมืองกรุงเทพมหานคร หรือกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็นเมืองที่ฉันได้เกิดลืมตาขึ้นมาดูโลกแห่งนี้เอง ดังนั้นพระยาสุริยอภัยจึงเป็นพระภาคิไนย (หลานที่เกิดแต่พี่สาว หรือน้องสาว) ของกษัตริย์ผู้สถาปนาราชวงศ์ใหญ่แห่งนี้ด้วย

และเมื่อทรงมีฐานันดรศักดิ์เป็นทั้งพระภาคิไนยของพระมหากษัตริย์ แล้วยังมีความดีความชอบในการปราบกบฏพระยาสุวรรค์อย่างนี้แล้ว ภายหลังจากที่ได้มีการสถาปนาราชวงศ์และพระนครขึ้นใหม่นี้ พระยาสุริยอภัย จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เป็น สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมพระอนุรักษเทเวศร์ กินตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข

ปกครองพระราชวังหลัง ซึ่งตั้งอยู่ที่ฟากธนบุรี อันเป็นศูนย์กลางเดิมของเมืองในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีนั่นแหละ

ในกาลครั้งนั้นเอง บรรดาข้าเก่าแต่่าเลี้ยง รวมถึงไพร่ทาสบริวารทั้งหลายที่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองโคราช ก็ได้อพยพติดตามมาอยู่กับนายเดิมคือ กรมพระราชวังบวรสถานพิมุขของค์นี้ด้วย

แน่นอนว่า บรรดาปู่ทวดหรือยายเทียดแมวของฉัน ก็ได้ถูกพวกมนุษย์ที่เป็นบริวารของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุขหอบหิ้วมาจากเมืองโคราชในคราวเดียวกันนี้ แต่ฉันก็รู้หรือกะนะว่า จะมีแมวสีวาดอยู่ในกรุงเทพฯ พระมหานคร หรือเมืองเก่าแก่อื่นๆ ในบริเวณนี้ มาก่อนสายตระกูลแมวบ้านฉันจะยกครัวมาจากเมืองโคราช หรือพิมายโดยตรงหรือเปล่า?

และถึงมีก็ไม่เห็นจะแปลก เพราะก่อนหน้าที่จะมีกรุงเทพฯพระมหานครหรือกรุงธนบุรีศรีมหาสมุทรนั้น ก็ยังมีกรุงเก่าเมืองศรีอยุธยา เป็นราชธานีใหญ่ที่มีอำนาจเหนือเมืองโคราชมาก่อนแล้ว ถ้าจะมีแมวโคราชอยู่ในกรุงศรีอยุธยาฉันก็ไม่เห็นว่าจะเป็นไปไม่ได้

สายตระกูลแมวบ้านฉัน ยังเทครัวมาจากเมืองโคราชพร้อมกันกับอะไรอีกหลายอย่าง เช่น บทร้อยกรองอย่างที่เรียกว่า กลอนแปด ที่เจ้ามนุษย์อันเป็นลูกหลานซึ่งเติบโตขึ้นมาในพระราชวังหลังคนหนึ่งชื่อ สุนทรภู่ ได้นำมาใช้ จนกลายเป็นที่นิยมลือเลื่องในพระนครใหม่แห่งนี้

เรียกได้ว่า กลอนแปดของสุนทรภู่ นั้น ก็มีรากเหง้ามาจากเมืองพิมาย ไม่ต่างอะไรไปจากแมวสีวาดอย่างพวกฉันนี่แหละ

มีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาด้วยว่า พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ 2 แห่งพระนครแห่งนี้ ที่ทรงพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นั้นได้พระราชทานชื่อให้แก่แมวสีวาดแบบพวกฉันว่า ‘แมวโคราช’ นัยว่า

เป็นแมวที่มาจากเมืองโคราช แต่ก็ไม่มีใครบอกได้ว่า เป็นเรื่องจริงหรือเปล่า? ทั้งตัวฉันเองและพ่อแม่ปู่ย่าตายายของฉันก็ไม่รู้เหมือนกัน เพราะเป็นเพียงเรื่องโคมลอย ที่เล่ากันผ่านปากต่อปากในหมู่ชาวมุขย์ แล้วผ่านเข้ามาในหูของชนชาวแมวอย่างเราเท่านั้นเอง

แต่ก็คงจะเป็นเรื่องที่พิลึกพิลั่นอยู่มากที่สุดก็เดี๋ยวนั้น ถ้าพระมหากษัตริย์ผู้ทรงหลงใหลในบทกวีพระองค์นี้ จะพระราชทานชื่อแมวโคราชให้กับพวกฉัน แต่กลับไม่พระราชทานชื่อให้กับบทร้อยกรองประเภทกลอนแปดว่า กลอนโคราช หรือกลอนพิมายบ้าง ทั้งที่พระองค์ก็ทรงโปรดปรานเจ้าสุนทรภู่คนนี้เป็นอย่างยิ่ง

ทั้งกลอนแปด และแมวสีวาดอย่างพวกฉัน ต่างก็แพร่หลายไปทั่ว ทั้งสองฟากข้างของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ตัดกลางพระนครแห่งนี้ จนกลายเป็นเหมือนเมืองนอกแตก แต่ก็เชื่อมโยงถึงกันด้วยแม่น้ำใหญ่สายนี้ ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรที่สำคัญของผู้คน ไม่ใช่กำแพงเขตรั่วที่กั้นทางผู้คนที่สองฟากฝั่งน้ำ

เมืองเก่าทางฝั่งฟากธนบุรี หรือที่เรียกอีกอย่างว่า บางกอก ที่มีชุมชนมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่ราชธานีเดิมของเจ้าพวกมุขย์ ที่เรียกว่า กรุงศรีอยุธยา นั้น ก็ยังคงเป็นชุมชนอยู่ต่อมาเมื่อก้าวผ่านเข้าสู่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีวังหลังของกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข ที่ย่านทวดปู่เทียดของฉันวิ่งไล่จับนกหนูเล่นกันอยู่ในนั้น เป็นตัวอย่างที่ดี

ส่วนศูนย์กลางเมืองแห่งใหม่ ทางฟากฝั่งพระนคร ที่ตั้งของหอกลองที่ฉันกำลังนั่งเอกเขนก เจ็ยแจ้วเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้พวกเธอฟังอยู่นี้ แต่เดิมก็เป็นชุมชนมาตั้งแต่ครั้งกรุงเก่าแล้วเช่นกัน เพียงแต่เป็นชุมชนขนาดย่อมกว่ามาก เมื่อเทียบกับธนบุรีที่อีกฟากของแม่น้ำ โดยมีชื่อเรียกชุมชนในครั้งนั้นว่า บางจีน เพราะว่ามีมุขย์ชาวจีนอาศัยอยู่มาก

เมื่อปฐมกษัตริย์แห่งกรุงพระมหานครของเจ้าพวกมุขย์ ได้ทรงเลือกใช้พื้นที่บริเวณชุมชนบางจีน เป็นศูนย์กลางอำนาจของพระนครแห่งใหม่ ก็ได้ย้ายเอาบรรดามุขย์ชาวจีนทั้งหลาย ที่เคยตั้งบ้านเรือนในบริเวณดังกล่าวออกไปอยู่แถวพื้นที่บริเวณที่เรียกว่า สำเพ็ง ซึ่งก็คือบริเวณวัดปทุมคงคา หรือที่ชาวบ้านร้านตลาดทั่วไปเรียกกันว่า วัดสำเพ็ง เหตุการณ์ในครั้งนั้น พวกมุขย์ในสมัยนั้นเรียกกันว่า ไล่ที่ทำวัง

พร้อมกันนั่นเอง ปฐมกษัตริย์ของพวกมุขย์พระองค์นี้ได้สถาปนาเสาหลักเมือง เพื่อเอาฤกษ์เอาชัยให้กับราชธานีแห่งใหม่ ขึ้นที่บริเวณย่านบางจีนเก่า แล้วสร้างพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นทั้งศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองการปกครอง และศูนย์กลางความศักดิ์สิทธิ์ของราชธานีแห่งนี้ ดังที่ได้ทรงอัญเชิญ พระศรีรัตนศาสดา หรือพระแก้วมรกต มาประดิษฐานไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่ทั้งคน ทั้งแมวแบบพวกฉัน มักจะเรียกกันอย่างย่อมากกว่าว่า วัดพระแก้วมรกต

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 4 ของพระนครแห่งนี้ ผู้เป็นพระราชบิดาของพระมหากษัตริย์พระองค์ปัจจุบันของกรุงพระมหานคร ได้ทรงเคยอธิบายไว้ด้วยว่า ชื่อ “รัตนโกสินทร์” ที่พระปฐมบรมกษัตริย์ได้พระราชทานนามให้แก่ราชธานีแห่งนี้ มีความหมายเปลือยออกมาได้ว่า “เมืองที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต” ซึ่งนี่ก็คงจะพอทำให้ได้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธรูปองค์นี้ได้เป็นอย่างดี

และก็น่าจะทำให้พวกเธอได้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่บริเวณที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต ที่อยู่ไม่ไกลจากหอกลองแห่งนี้ ไปพร้อมกันด้วยนะ

แต่ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงเทพพระมหานครพระองค์นี้ ไม่ได้เพียงแค่ทรงสถาปนาเสาหลักเมือง และประดิษฐานพระแก้วมรกตเอาไว้ที่วัดประจำพระบรมมหาราชวังของพระองค์เท่านั้นหรอกนะ เพราะพระองค์ยังทรงจำลองเอาธรรมเนียมแบบแผนของพระราชวังครั้งกรุงเก่า ที่กรุงศรีอยุธยา มาสร้างใหม่ไว้ที่กรุงเทพพระมหานครแห่งนี้อีกด้วย

อันที่จริงแล้ววัดพระแก้วมรกตนั้น ก็เป็นการจำลองเอาธรรมเนียมครั้งกรุงเก่า มาสร้างไว้ที่ราชธานีใหม่แห่งนี้ด้วยเหมือนกัน เพราะพระราชวังที่กรุงศรีอยุธยานั้น ก็มีวัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นวัดที่สร้างอยู่ในรั้วกำแพงของพระราชวัง ไม่ต่างไปจากวัดพระแก้วมรกตในทุกวันนี้ โดยใช้สำหรับให้พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์สำคัญ ประกอบพระราชพิธีต่างๆ โดยเฉพาะ พระราชพิธีศรีสังข์จปานกาลถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

แต่วัดพระแก้วมรกตก็ไม่ใช้ธรรมเนียมเก่าแก่เพียงหนึ่งเดียวที่ถูกจำลองมาไว้ที่พระบรมมหาราชวังในกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะยังมีอะไรอื่นๆ อีกมากนักที่ถูกสร้างขึ้นที่ราชธานีแห่งนี้ ด้วยเห็นว่าเป็นธรรมเนียมครั้งกรุงเก่า ที่เป็นต้นแบบของความเป็นกรุงเทพพระมหานคร

เอาเป็นว่ามีอีกมาก มากมายเสียจนแม่วางฉันคงสาธยายให้พวกเธอฟังทั้งหมดได้ไม่ไหวด ไม่ไหว เลยทีเดียว

ที่ฉันพอจะเล่าให้ฟังได้ในเวลาที่จำกัดจำเขี่ยคราวนี้ก็คือ โดยรอบของพระราชวังในกรุงศรีอยุธยานั้น ยังมี “ลานกว้าง” หรือที่เรียกกันอีกอย่างก็ได้ว่า “สนาม” อยู่ด้วยอีก 2 ลาน

นั่นก็คือ “ลานหน้าจักรวรรดิ” และ “ลานหน้าวิหารวัดมณฑลพิตร”

ที่เรียกกันว่า “ลานหน้าจักรวรรดิ” นั้น เป็นเพราะเป็นลานกว้างที่ตั้งอยู่ทางด้านนอกของพระราชวังที่กรุงเก่า โดยตั้งอยู่ทางด้านหน้าของ พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ ที่ตั้งอยู่บนกำแพงด้านทิศตะวันออก ของพระราชวังครั้งกรุงเก่า

พระที่นั่งองค์นี้สร้างขึ้นเมื่อราว พ.ศ.2175 ตามวิธีการนับวัน-เวลาแบบจันทรคติของเจ้าพวกมนุษย์ ทั้งในกรุงศรีอยุธยา และกรุงเทพพระมหานครตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นพระที่นั่งโถงทรงมณฑปยอดเดียว ไม่มีฝ้าผนัง สูงสามชั้น

ชั้นล่างสุด ใช้สำหรับให้ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า คือพวกข้าราชการบริพารผู้ชาย เข้าเฝ้า

ชั้นที่สอง สำหรับให้ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน คือพวกข้าราชการบริพารผู้หญิง พักดูแล และการมหรสพ ที่จะจัดขึ้นที่ลานหน้าจักรวรรดิ ที่ตั้งขวางตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้ อยู่ทางเบื้องหน้าของพระที่นั่ง

ชั้นบนสุด สำหรับพระราชวงศานุวงศ์ ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ฝ้าดูกระบวนแห่ต่างๆ ในขบวนทั้งสองด้าน เฉพาะที่ตรงกลางจตุรมุขในชั้นนี้เป็นที่ตั้งแท่นประทับทอดพระเนตรกระบวนแห่และมหรสพ รวมไปถึงการยกทัพพยุหยาตราต่างๆ

ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ พระที่นั่งองค์นี้ใช้สำหรับตั้งพระบรมโกศของพระมหากษัตริย์ และพระโกศของพระบรมวงศานุวงศ์ในครั้งกรุงเก่า โดยคำว่า “ไพชยนต์” ในชื่อของพระที่นั่งนั้นหมายถึง “วิมานของพระอินทร์” ที่ตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ อันเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ตามตำนานในพระพุทธรศาสนา

เวลาที่พระมหากษัตริย์ประทับอยู่บนพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ จึงเป็นสัญลักษณ์ว่า พระองค์ทรงเป็นเสมือนพระอินทร์ ราชานเหือเทพยดาทั้งหลาย ประทับอยู่เหนือจอมผาหลวง คือเขาพระสุเมรุ ทอดพระเนตรชมดูนาฏกรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ที่เบื้องพระพักตร์ ในลานหน้าจักรวรรดิ

ชนชาวมุขย์ในครั้งกรุงเก่านั้นก็กันว่า ที่พระมหากษัตริย์ต้องเสด็จฯ ออกทอดพระเนตรคล้ายการตรวจกำลังพลสวนสนามนั้น ก็เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่แผ่นดิน และสร้างความครั่นคร้ามให้แก่บ้านเมืองอื่นๆ ที่อยู่โดยรอบ

ว่ากันว่า พระราชพิธีต่างๆ ที่เรียกรวมๆ กันว่า “พระราชพิธีสนาม” เพราะเป็นพระราชพิธีที่กระทำกันในท้องสนามพวกนี้ มีมาตั้งแต่ยุคโบราณเก่าแก่ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาไปอีกหลายร้อยปี ดังปรากฏมีรูปสลักขบวนทหารเรียงรายกันยาวเหยียดอยู่ที่ระเบียงคด ของปราสาทพระบรมพิชณุโลก หรือที่เจ้ามนุขย์ในสมัยนี้ชอบเรียกกันว่า นครวัด นั้นแหละ

ภาพสลักทหารที่ว่านั้นก็คือ กระจวนแห่ หรือพยุหยาตราในพระราชพิธีสนามแบบโบราณพิธีหนึ่ง ที่ด้านหน้าพระราชวังเมืองพระนครหลวง คือนครธม อันเป็นเมืองของกษัตริย์ขอมโบราณนั้น ก็มีลาน หรือสนามใหญ่ ไว้ใช้สำหรับประกอบพระราชพิธีสนามอยู่ด้วยเหมือนกัน

พวกเขาารู้ใหม่่ว่า สายราชวงศ์กษัตริย์ของพวกเขาที่ไปสร้างทั้งปราสาทพระบรมพิชณุโลก และเมืองพระนครหลวงนี้ มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในละแวกเดียวกับแมวสีสวาดอย่างฉั้น ปราสาทหินพิมายนั้นก็สร้างขึ้นด้วยพระราชอำนาจของสายราชวงศ์กษัตริย์มนุขย์พวกเดียวกันนี้เอง

แต่ฉั้นกลับไม่เคยได้ยินเลยว่าจะมีแมวสีสวาดแบบฉั้นอยู่ในพื้นที่แถบเมืองพระนครหลวงเลยสักนิด บางทีแมวสีสวาดอย่างพวกฉั้นอาจจะยังไม่ได้ถือกำเนิดมาตั้งแต่ในสมัยที่พวกมนุขย์สร้างปราสาทหินกันก็ได้

เอาเป็นว่า ลาน หรือสนามหน้าจักรวรรดิ ที่กรุงศรีอยุธยา นั้น จึงเป็นสถานที่สำหรับใช้จัดกระจวนแห่ กระจวนพยุหยาตรา หรือมหรสพ อันเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมความเชื่อโบราณเกี่ยวกับอำนาจ และความรุ่งเรืองของพระนคร ในพระราชพิธีต่างๆ รวมไปถึงในงานพระบรมศพด้วยนั้นแหละ

ส่วน “ลานหน้าวิหารวัดมงคลบพิตร” ซึ่งก็เป็นลาน หรือสนาม ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ติดกับพระราชวังของกรุงศรีอยุธยานั้น ตั้งอยู่ที่ด้านหน้าของพระวิหาร วัดมงคลบพิตร ตามชื่อของลาน หรือสนามแห่งนี้เช่นกัน โดยมีวัดสำคัญของกรุงศรีอยุธยาขนานบอยู่อีก 2 วัด ได้แก่ วัดพระศรีสรรเพชญ์ ทางด้านทิศเหนือ และวัดพระรามทางด้านทิศตะวันออก

ลานหน้าวัดมงคลบพิตรก็ใช้ในงานพระบรมศพด้วยเช่นกันนะ โดยใช้เป็นที่ประดิษฐาน “พระเมรุมาศ” เพื่อถวายพระเพลิงให้แก่พระบรมศพของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านายชั้นสูงที่สืบสายพระโลหิตของชาติดิยวงค์

ดังนั้น บางทีพวกมนุขย์ก็เรียก “ลานหน้าวิหารวัดมงคลบพิตร” แห่งนี้ว่า “ลานพระเมรุ” หรือ “ท้องพระเมรุ” ก็เรียก

แต่เจ้าพวกมนุขย์ก็ไม่ได้สร้างลานหน้าวิหารวัดมงคลบพิตรไว้สำหรับเพื่อใช้ในงานพระเมรุมาศเพียงอย่างเดียวเท่านั้นหรอกนะ เพราะที่ลานแห่งนี้ยังถูกใช้สำหรับประกอบการเล่นมหรสพต่างๆ ในพระราชพิธีสนามอื่นๆ อีกด้วย

ส่วนพระราชพิธีสนามสำคัญที่จัดขึ้นในพื้นที่ลานหน้าวิหารวัดมงคลบพิตรก็คือ “การพระราชพิธีเผด็จศึกลดแจตรออกสนาม” ซึ่งเจ้าพวกมนุขย์มักจะเรียกกันอย่างล่ำลองว่า “พระราชพิธีออกสนามใหญ่” มากกว่า

คำว่า “เผด็จศึก” คือ “เผด็จศึก” หมายถึง ตัดปี หรือข้ามปี ส่วน “ลดแจตร” คือ “ลดจิตร์” โดยจิตร์เป็นชื่อเดือน 5 ตัวพระราชพิธีจึง

กระทำกันในเดือน 5 ซึ่งถือเป็นเดือนที่ขึ้นปีใหม่ตามความเชื่อในราชสำนักของพวกมนุษย์

และเมื่อได้ชื่อว่าเป็นพระราชพิธี “ตักศก” คือ “ขึ้นปีใหม่” แล้ว ก็ย่อมเป็นพระราชพิธีที่สำคัญ จนต้องมีการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่

ภายในการพระราชพิธีออกสนามใหญ่นี้ จะมีการมหรสพมากมาย เช่น ล่อช้าง, รันแทะ, วิวชน, กระบือชน, ชุมพาชน, ช้างชน, คนชน, ปรบไก่, คลิชงโค่น, ปล้ำมวย, ตีตั้ง, ฟันแย่ง, เชิงแขว, เล่นกล, คลีม้า ฯลฯ รวมไปถึง โขน ละคร และการระบำต่างๆ แต่ที่สำคัญก็คือ จะมีการออกกระบวน กองทัพช้าง กองทัพม้า กองกำลังทุกหมู่เหล่า ทั้งหัวเมือง พลเรือน และพวกไพร่ ในทำนองเดียวกันกับที่ภาพสลักขบวนทหาร ที่ระเบียงคดของปราสาทพระบรมพิศณุโลกนั้นแหละ

อันที่จริงแล้ว การพระราชพิธีสนามต่างๆ เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา ก็ไม่ได้มีการใช้อย่างเฉพาะเจาะจงเสียทีเดียวหรอกนะ อย่างงานพระบรมศพ ก็ตั้งพระบรมโกศไว้ที่บนพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ ฟากลานหน้าจักรวรรดิ แต่มาปลูกพระเมรุไว้ทางฝั่งลานหน้าวิหารวัดมณฑลพิตร มีเรื่องเล่ากันมาปากต่อปากด้วยว่า เมื่อมีการเคลื่อนราชรถบรรจุพระบรมโกศมาที่พระเมรุ ก็ต้องทูปกำแพงพระราชวังบางส่วน เพื่อให้ราชรถแล่นผ่านได้

ในขณะเดียวกัน เมื่อพระมหากษัตริย์จะทอดพระเนตรการมหรสพในพระราชพิธีต่างๆ ก็ประทับอยู่บนจตุรมุขชั้นบนสุดของพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ หมายความว่า เมื่อกระทำการมหรสพ และพยุหยาตราในพระราชพิธีต่างๆ นั้น ก็จะใช้ทั้งลานหน้าจักรวรรดิ และลานหน้าวิหารวัดมณฑลพิตรควบคู่กันไป เพียงแต่อาจกำหนดว่า ลานใดเป็นพื้นที่หลัก แตกต่างกันไปในแต่ละพระราชพิธี

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงเทพมหานครได้จำลองเอาธรรมเนียมครั้งกรุงเก่ามาใช้ก็ได้สร้างลานขึ้นใกล้กับพระบรมมหาราชวังเป็นจำนวน 2 ลานด้วยเหมือนกัน ซึ่งก็คือ “สนามหลวง” กับ “สนามไชย” นี้เอง แต่เมื่อกาลล่วงมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ก็ได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์เป็นการจำเพาะว่า สนาม หรือลานไหน ใช้ประกอบพระราชพิธีอะไร?

ในกรณีของ “สนามหลวง” นั้น ถูกใช้สำหรับประกอบพระราชพิธีบรมศพ โดยใช้สำหรับตั้งพระเมรุมาศด้วย ดังนั้นเมื่อแต่แรกเริ่มผู้คนจึงเรียกพื้นที่บริเวณสนามหลวงนี้ว่า “ทุ่งพระเมรุ” เพราะใช้สำหรับงานพระเมรุเป็นการเฉพาะ ส่วน “สนามไชย” นั้น ใช้สำหรับการพระราชพิธีสนามเป็นการจำเพาะ เช่น พระราชพิธีทอดเชือก ตามเชือก ที่ก็คือพิธีบูชาครุฑช้าง หรือพระราชพิธีแห่สระสนานใหญ่ ที่จะมีขบวนแห่ขนาดใหญ่ตั้งแต่เช้าจนถึงบ่าย โดยจะจัดเพียงรัชกาลละครั้งเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีพระราชพิธีที่ประดิษฐ์ขึ้นในกรุงเทพมหานครเองด้วย เช่น พระราชพิธีเศวตฉัตรศวัน เป็นต้น

แต่เดิม “สนามไชย” นี้ยังไม่มีชื่อ เจ้าพวกมนุษย์ในกรุงเทพมหานครนี้ ต่างก็เรียกพื้นที่ลานบริเวณนี้ว่า “สนามหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์” เพราะเป็นลานตั้งอยู่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ที่ตั้งอยู่บนกำแพงของพระบรมมหาราชวัง ในทำนองเดียวกันกับลานหน้าจักรวรรดิ และพระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ เมื่อครั้งกรุงเก่านั่นแหละ

ต่อมาในแผ่นดินของพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 4 ของราชธานีแห่งนี้ ทรงเห็นว่าคำว่า “ทุ่งพระเมรุ” เป็นอวมงคล ซึ่งฉันคงไม่ต้องบอกพวกเธอเห็นว่า นามนี้ไม่เป็นมงคลอย่างไร? จึงทรงออกประกาศให้เรียกทุ่งพระเมรุเสียใหม่ว่า “ท้องสนามหลวง” โดยทรงออกกฎหมายด้วยว่า ถ้าผู้ใดพลั้งปากเรียกชื่อเดิม ก็จะถูกริบกุมมาปรับไหมเอาเงินทองเลยทีเดียว

และในคราวเดียวกันนี้เอง ก็ทรงประกาศให้เปลี่ยนชื่อเรียก “สนามหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์” มาเป็น “สนามไชย” ซึ่งก็คือสนามไชยเดียวกัน อันเป็นที่ตั้งของหอกลอง ที่พวกเธอกำลังนั่งฟังฉันเล่าเรื่องครั้งเก่าก่อนอย่างตั้งอกตั้งใจนี้แหละ

จะเรียกหอกลองนี้ว่า เป็นบ้านของฉันเลยก็ได้ เพราะที่นี้ฉันจะอยู่อย่างอึดอึดมีพื้มีนเลยทีเดียว เจ้าหน้าที่กรมพระนครบาล ซึ่งก็คือหน่วยงานที่เจ้าพวกมนุษยตั้งขึ้นเพื่อใช้ดูแลพระนครนั้น จะคอยเอาปลาย่างมาให้ฉันกินอยู่ทุกเมื่อเชียววัน แถมยังปล่อยให้ฉันวิ่งไล่จับหนู นก หรือสัตว์ตัวเล็กอะไรก็ได้ตามใจนึกอีกต่างหาก

น่าเสียดายที่พຼ່งนี้พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ปัจจุบัน คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กำลังจะรื้อหอกลองนี้ทิ้งลงเสีย เพราะเป็นของที่หมดยุคทันสมัย และไม่มีความจำเป็นต้องใช้งานเพื่อบอกเวลา หรือประกาศเหตุฉุกเฉินต่างๆ เหมือนอย่างแต่ก่อน โดยจะเอาพื้นที่นี้ไปทำเป็น “สวนเจ้าเชตุ” ขึ้นมาแทน แมวเด็กอย่างพวกเธอก็ถ้าอยากจะมาฟังฉันพຼ່งพຼ່งอะไรอีก คราวหน้าก็คงต้องไปพบกันที่อื่นแล้วแหละนะ

เย็นย่ำมากแล้ว พวกเธอรีบกลับเรือนเถอะ ฉันเองก็จะไปรับส่วยปลาย่างที่เจ้าพนักงานสรรหามาให้ประจำวันเป็นมือสุดท้ายเสียหน่อย

...

Saranromya Royal Garden
รศ. 116.

“ มีคตมบดินตอชอง ”
... ศุคคพรอัดรทพทท...
... ศคคพทอัดรทพทท...
ที่ พรวราชอชูกยทนควอญมช

French Horn

Caladium bicolor

Schomburgk's Deer (Ante)

Turner & Allen London.

Red + Bronze

White Pheasant

Brown ochre + Golden blue

French Horn
Saranromya Garden.

horn

For Museum Siam
by junejirapart
22 Aug. 2024.

มณีจันทร์

วันรับเสด็จฯ พระพุทธเจ้าหลวง ณ พระราชอุทยานสราญรมย์

เรื่อง: ‘เม้าตึก’

ภาพ: ‘JUNECJIRAPART’

เสียงวงล้อรถกระบะไปตามพื้นถนนอิฐแดงและดินบดอัด ขนบด้วยคันหิน และร่องระบายน้ำ สองข้างถนนมีแนวทางเท้าและเสาไฟฟ้าทำจากไม้เนื้อแข็ง นำส่งสายไฟฟ้าและสายโทรเลข เรียงรายตลอดทาง สองฝั่งถนนเต็มไปด้วยตึกแถวหน้าตาอย่างฝรั่งที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่เอี่ยม มีห้างร้านมาเปิดขายของ เรียกลูกค้านั่งอย่างคึกคัก การจราจรบนท้องถนนคราคร่ำไปด้วยรถม้าของทั้งชาวสยามและชาวต่างชาติ รถลากด้วยแรงงานจีนที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถแจ๊ก” และรถรางไฟฟ้าที่บรรทุกผู้โดยสารไว้เต็มขบวน รถม้าสีดำเป็นมันเงางาม สะอาดตา แทรกตัวออกมากลางบรรยากาศของถนนเจริญกรุงช่วงบ่ายแก่ๆ ของวันที่ 3 มกราคม พุทธศักราช 2440 ในวันที่พระนครแลดูวุ่นวายกว่าปกติ

“ไม่คิดว่าชาวเมืองจะออกมาเที่ยวงานที่จัดในพระนครเยอะขนาดนี้นะคะเนี่ย”

ผู้เขียนได้แรงบันดาลใจจากนวนิยายชื่อดังอย่าง “ทวิภพ” ของทมยันตี ตัวละครในเรื่องอย่าง มณีจันทร์ และคุณหลวงอัครเทพวรากร ล้วนเป็นบุคคลสมมุติทั้งสิ้น ยกเว้นพระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน (แฉล้ม อมาตยกุล) เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง

“นั่นสินะ แต่ก็ถือเป็นเรื่องดีนะแม่มณี แสดงว่าชาวบ้านเองก็ตื่นตื่นยินดีกับงานสำคัญนี้ ในหลวงท่านคงดีพระทัยที่ได้เห็นว่าราษฎรดีใจที่พระองค์เสด็จนิวัติกลับจากเมืองฝรั่งได้อย่างปลอดภัย และกลับมามีพระกำลังหลังจากเหตุการณ์นั้น”

มณีจันทร์สัมผัสมือของคุณหลวงและสบตาอย่างเข่าอกเข้าใจ

“อีกไกลไหมคะ เราถึงจะถึงงาน”

“อีกประเดี๋ยวก็น่าจะถึงแล้วละ”

คุณหลวงอัครเทพวรากร และมณีจันทร์ บัดนี้คือ คุณพระและนางอัครเทพวรากร ในฐานะข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายพลเรือน กระทรวงการต่างประเทศ กำลังเดินทางเข้าร่วมงานเลี้ยง การเสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรป ของรัชกาลที่ 5 ที่จัดขึ้น ณ พระราชอุทยานสราญรมย์ในช่วงค่ำวันนี้

4 ปีให้หลังจากเหตุการณ์สยามเผชิญกับวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 และเหตุการณ์ทางผ่านของ “ทวิภพ” ที่เชื่อมต่อและเคลื่อนผ่านแยกจากกัน มณีจันทร์ที่เลือกดำเนินบทบาทของตนในภพนี้ ก็ค่อยๆ ได้เห็นประวัติศาสตร์เคลื่อนผ่านสายตาตนเองทีละน้อย รวมถึงงานเลี้ยงที่กำลังจะเกิดขึ้นในค่ำคืนนี้ที่จัดขึ้น ณ **พระราชอุทยานสราญรมย์** หรือสวนสราญรมย์ ชื่อเรียกติดปากของผู้คนจากช่วงเวลาที่เขาออกมา

เป็นอีกครั้งที่มณีจันทร์ได้เข้าร่วมงานเลี้ยงที่จัดขึ้นแบบฝรั่ง ทว่างานนี้ดูจะยิ่งใหญ่กว่างานเลี้ยงรับ “ทูตขรตรีเศียร” เมื่อ 4 ปีก่อนอยู่มาก คุณพระเล่าให้ฟังถึงจำนวนแขกหรือที่ถูกเชิญให้เข้าร่วมงานนี้กว่า 750 คน จัดโต๊ะสำหรับเลี้ยงอาหารรวมกันถึง 50 โต๊ะ “เมณี” ตื่นเต้นพลางจินตนาการถึง

ความยิ่งใหญ่ของงานเลี้ยงในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่จะจัดขึ้นในสวนสราญรมย์ ทว่าในภาพจำของเธอนั้น แลดูเป็นสวนกลางเมืองเก่าสวนเล็กๆ สวนหนึ่ง เพียงเท่านั้น และการได้มาเยือนสวนสราญรมย์ของเธอในครั้งนี้ ทำให้ มณีจันทร์หวนคิดถึงเรื่องราวในอดีตในตอนที่คุณพ่อพาเธอมาเดินเล่นที่ สวนสราญรมย์เมื่อหลายปีก่อน

รถม้าแล่นมาตามแนวถนนเจริญกรุงเข้าใกล้สถานที่จัดงาน ภาพบรรยากาศ งานเลี้ยงรื่นเริงก็ค่อยๆ ปรากฏสู่สายตาทั้งคู่ แนวทิวธงและโคมไฟอันวิจิตร งดงามประดับเต็มสองข้างทางถนนที่รถม้าแล่นผ่าน บริเวณโดยรอบของสวน ตามแนวถนนราชินีมีโรงเลี้ยงอาหาร ร้านฉลากสำหรับให้ประชาชนได้ร่วมงาน ที่จัดโดยกระทรวงต่างๆ ถนนเจริญกรุงช่วงหน้าประตูทางเข้าพระราชอุทยาน มีการปลูกพลับพลาสำหรับเป็นที่ประทับเสวยพระกระยาหาร และโต๊ะ สำหรับแขกรับเชิญรับประทานอาหารเป็นลำดับยาวตลอด 2 ฝั่งถนนตั้งแต่ เชิงสะพานมอญไปจนถึงวัดพระเชตุพนฯ พลับพลาตกแต่งด้วยผ้าสีสดใสสี พร้อมทิวธง และโคมไฟที่กำลังจุดอย่างสว่างไสวในยามเย็น

รถม้าจอดนิ่งสนิท ประตูรถเปิดออกเผยให้เห็นชายร่างสูงโปร่งในชุดทักซิโด สีขาวที่ตัดเย็บมาอย่างพอดีตัว ผมทรงรองทรงสูงอย่างฝรั่ง ค่อยเคลื่อนตัว ออกจากรถม้าพร้อมกับผายมือรอรับฝ่ามือของหญิงสาวที่ไว้ผมยาวประบ่า ในชุดใจกระเบน สวมเสื้อแพรไหมแขนยาวแบบฝรั่ง มีระบายลูกไม้พองฟู เป็นชั้นๆ ที่ดินแดน คาดเข็มขัด ห้อยสายนาฬิกา มีสายสะพายผ้าแพรสีเข้ากัน กับใจ กับถุงเท้าลูกไม้และรองเท้าคัทชูสีดำเงา คุณพระและมณีจันทร์เดินทาง มาถึงพระราชอุทยานสราญรมย์ ณ ประตูทางทิศใต้ฝั่งถนนเจริญกรุง

“โหหห ไม่คิดเลยว่าคนสมัยก่อนจะจัดงานได้ยิ่งใหญ่สวยงามขนาดนี้” มณีจันทร์อุทานด้วยความตื่นตะลึงจากภาพบรรยากาศของงานที่ปรากฏ อยู่ตรงหน้า

“แม่มณีว่าอะไรกัน”

“อ้อ ฉันหมายถึงงานเลี้ยงครั้งนี้จัดได้สวยงามยิ่งใหญ่อย่างที่คุณที่เคย เล่าให้ฟังจริงๆ เจ้าค่ะ แต่เอ...รู้สึกว่าจะไม่เหมือนกับสวนสราญรมย์ที่ฉันเคย เห็นเลย”

“แม่หมายถึงพระราชอุทยานนี้หรือ? ในยุคสมัยที่แม่จากมาพระราช อุทยานแห่งนี้เป็นเช่นไร ยังคงมีอยู่ใช่หรือไม่”

“ยังอยู่ค่ะ แต่รู้สึกว่าสวนไม่ได้ดูโล่งขนาดนี้น้า...ในยุคของฉันเรียกกันว่า สวนสราญรมย์ เป็นสวนสาธารณะเล็กๆ ที่ร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่เต็มไปหมด... สวนสาธารณะหมายถึงสวนที่ใครก็เข้ามาในสวนได้ทุกวันนี้ค่ะ แล้วก็เป็นที่ ที่คนชอบออกมาเดินเล่นกัน”

“คนในยุคนี้ว่างมากหรือ จึงเดินเล่นกัน? ว่าแต่พูดถึงต้นไม้ใหญ่ ในยุคนี้ต้นไม้ในสวนนี้คงเติบโตใหญ่มากทีเดียว แล้วพวกสัตว์ต่างๆ ละ ยังคง มีอยู่หรือไม่”

“เดินเยาะๆ ร่างกายแข็งแรงนะเจ้าค่ะ ว่าแต่ที่นี่มีสัตว์ด้วยหรือคะ? ไม่ยกักรู้ว่าในสวนสราญรมย์เคยมีสัตว์อยู่ด้วย สมัยของฉันเห็นจะมีก็แต่อีกา กับกระรอกวิ่งเล่นไปมาในสวนนะค่ะ อยู่ภายนอกนะว่าในสมัยคุณพระในนี้ มีสวนสัตว์ด้วย!”

“สวนสัตว์? แม่มณีหมายถึงที่ที่เลี้ยงสัตว์เอาไว้มากๆ ใช่หรือไม่”

มณีจันทร์พยักหน้ารับอย่างสนใจ

“คุณพี่พาน้องไปดูได้หรือไม่เจ้าคะ คุณพี่เจ้าขา...” มณีจันทร์อ่อนคุณพระ ด้วยสายตา

“ก็ยังมีเวลา มาลองเดินเล่นแบบคนในยุคของเจ้าดูเป็นไร”

คุณพระพามณีจันทร์เดินเล่นชมสวนสราญรมย์ในช่วงก่อนถึงเวลาเริ่มงาน มณีจันทร์เดินตามคุณพระอย่างกระตือรือร้น เดินเข้าอุทยานผ่านรั้วและ ประตูเหล็กหล่อ ภาพเรื่องราวของมณีจันทร์กับคุณพ่อที่เกิดขึ้น ณ สวนสราญรมย์แห่งนี้ ผุดขึ้นมาในหัวของเธออีกครั้งในตอนที่คุณพ่อกล่าวกับเธอว่า “สวนสราญรมย์คือภาพสะท้อนอิทธิพลทางความคิดของชาติ อาณานิคมที่มีต่อสยาม” เมื่อนี้จำได้แค่อย่างไม่ค่อยเข้าใจสิ่งที่พ่อเล่าสักเท่าไร แม้กระทั่งตอนที่เธอได้มาเห็นสวนนี้ตอนแรกสร้างด้วยตาตัวเองก็ตาม มณีจันทร์ใจลอยคิดถึงเรื่องราวในอดีตของเธอเพียงพริบตา รู้ตัวอีกทีคุณพระก็เดินนำเธอมาถึงกระโจมแตรด้านหน้าสวน เห็นนักดนตรีที่กำลัง่วนในการเตรียมอุปกรณ์เครื่องดนตรีต่างๆ ทั้งเครื่องดนตรีไทย และเครื่องเป่าทองเหลืองอย่างฝรั่ง มีชายร่างเล็กวัยกลางคนท่าทางมีอำนาจบารมีคนหนึ่งยืนอยู่ที่นั่น และเหมือนคุณพระกำลังเดินเข้าไปพบกับชายคนนั้น

คุณพระยกมือไหว้ มณีจันทร์ยกมือไหว้ตาม

“กราบเจ้าคุณขอรับ”

“อ้าวคุณพระ มาถึงแล้วรี รีบมากันเชียว อ้อแล้วนั้นคงเป็นนางอัครเทพ วรากร ใช่หรือไม่?”

“ขอรับ นางช่อมณีจันทร์ขอรับ เป็นภรรยาของกระผม มณีจันทร์ ท่านผู้นี้คือพระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน เจ้ากรมผู้กำกับดูแลพระราชอุทยาน สราญรมย์แห่งนี้ตั้งแต่แรกสร้าง”

มณีจันทร์ยกมือไหว้อีกครั้งด้วยความตื่นเต้น

“เรียกอิฉันว่ามณีก็ได้เจ้าคะ”

“คุณพระนี่ช่างมีวาสนาได้คู่ครองที่เพียบพร้อมด้วยรูปสมบัติ ช่างเหมาะสมกันยิ่งนัก”

คุณพระอมยิ้มแล้วหันไปมองมณีจันทร์ที่กำลังหน้าแดงและทำตัวไม่ถูก ที่ถูกชม

“แม่มณีรีบเร้ากระผมให้พาชมพระราชอุทยาน กระผมเห็นว่ายังมีเวลาจึงพากันเดินเข้ามา เห็นเจ้าคุณกำลังยืนอยู่พอดีจึงเข้ามาทักขอรับ”

“จะว่าไป ข้าก็ได้มีกิจเร่งด่วนอันใด เพียงแต่มาตรวจดูความเรียบร้อย ก่อนเวลาเริ่มงานก็เท่านั้น แม่มณีปรารถนาชมสิ่งใด ข้าพาไปชมได้”

“กราบขอบพระคุณขอรับ คงต้องรบกวนเจ้าคุณเป็นธุระนำพวกเรา ทั้งสองคนขอรับ แต่แม่มณีโดยปกติเป็นคนช่างสงสัย ขอเจ้าคุณช่วยกรุณา ด้วยนะขอรับ”

“ฮ่าๆ ได้สิ มา เตียวข้าจะพาดู”

พระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน (แฉล้ม อมาตยกุล) เดินนำคุณพระและมณีจันทร์ ชมพรรณพืชและสัตว์นานาชนิดที่อยู่ภายในพระราชอุทยานสราญรมย์ที่เพิ่งสร้างเสร็จได้เพียง 4 ปี สิ่งต่างๆ รอบตัวมณีจันทร์ขณะนี้แลดูเป็นเรื่องน่าสนุก และตื่นเต้นสำหรับเธอไปเสียหมด ราวกับว่าการมาของเธอในครั้งนี้มาเพื่อชมสวนสราญรมย์แห่งนี้โดยเฉพาะ

“พระราชอุทยานแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังสราญรมย์ อันในหลวงรัชกาลก่อนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น แต่มาแล้วเสร็จในรัชกาล

ปัจจุบัน นายช่างผู้วางแบบแรกเริ่มคือนายเฮนรี อะลาบาสเตอร์ รองกงสุล อังกฤษ เห็นว่าทำนออกแบบรูปแบบของพระราชอุทยานให้เหมือนอย่างสวนในประเทศยุโรปเลยทีเดียว น่าเสียดายที่ทำนล้นบุญไปเสียก่อนพระราชอุทยานนี้สร้างเสร็จ” เมณีสู้สึกคุ้นเคยกับชื่อนี้ทันทีที่ได้ยิน พยายามนึกว่าเคยได้ยินชื่อนี้จากที่ไหน

“คุณลุงสิทธิ!” เมณีสู้ถามกับตัวเองด้วยความตื่นเต้น “ต้นตระกูลของคุณลุงสิทธิ เศวตศิลา เพื่อนของคุณพ่อนี้ จะว่าไป อะลาบาสเตอร์ (Alabaster) ชื่อเหมือนชื่อหินที่ทำรูปปั้นบนโต๊ะทำงานคุณลุงสิทธิเลย... เศวต คือสีขาว ศิลา คือหิน... อ้อ! เข้าใจแล้วว่าทำไมถึงใช้นามสกุลว่า เศวตศิลา เพราะพ้องกับชื่อหินสีขาวแบบนี้เองสินะ คิดถึงคุณลุงสิทธิจังเลย”

เมณีสู้คุยกับตัวเองในความคิด แล้วเดินอมยิ้มดีใจที่ได้มารับรู้เรื่องราวของผู้คนรอบตัวที่เธอรัก “เอ...นายเฮนรี อะลาบาสเตอร์ คนเดียวกันกับคนที่วางผังตัดถนนเจริญกรุงหรือไม่เจ้าคะเจ้าคุณท่าน”

“ใช่แล้ว แม่เมณีสู้ทราบได้อย่างไร”

“แม่เมณีสู้เป็นคนช่างสงสัยอยากรู้อยากเห็นทุกๆ เรื่องขอรับ” คุณพระออกมารับแทนแม่เมณีสู้อย่างภูมิใจ

“การจัดสร้างพระราชอุทยานสราญรมย์นี่ถือเป็นการใหญ่ ในหลวงมีพระราชประสงค์ให้พระราชอุทยานแห่งนี้เป็นส่วนพฤษศาสตร์อันนำสมัยที่รวบรวมพันธุ์พืชและสัตว์นานาชนิด ทั้งที่พบได้ในขอบเขตแผ่นดินสยาม รวมถึงของแปลกที่หาไม่ได้ในสยาม เช่นเดียวกับสวนพฤษศาสตร์ในประเทศยุโรปเจ้าอาณานิคมทั้งหลายมีกัน”

“โอ้โฮ งานใหญ่นขนาดนี้จะหาต้นไม้และสัตว์มากมายมาจากไหนเจ้าคะ”

“ส่วนหนึ่งมาจากการที่ในหลวงเสด็จพระราชดำเนินไปยังสถานที่ต่างๆ

แล้วทรงพบเห็นพันธุ์ไม้แปลกตา พระองค์ก็ทรงรวบรวมมาปลูก อีกส่วนหนึ่งก็ด้วยวิธีเรียไร ครั้นเมื่อในหลวงมีพระราชประสงค์จะสร้างพระราชอุทยานแห่งนี้ให้แล้วเสร็จ เหล่าบรรดาเจ้านายและขุนนางพร้อมใจกันหาพรรณไม้และสัตว์นำมาทูลเกล้าฯ ถวายมิได้ขาด ทั้งต้นไม้ฝรั่งนำเข้า และต้นไม้หายากจากหัวเมืองน้อยใหญ่ในปกครองของเรา หลายชนิดถือเป็นของหายากมิได้เห็นได้ทั่วไปในพระนคร”

พระยาอภิรักษ์ฯ พุดพลางเดินนำทั้งสองคนไปชมพรรณไม้หายากที่ปลูกไว้ในพระราชอุทยานสราญรมย์

“อย่างต้นไม้เหล่านี้ ได้มาจากมณฑลพายัพ หัวเมืองฝ่ายเหนือ ทั้งเอื้องคำ เอื้องกระเจียง เอื้องเงิน เอื้องผึ้ง เอื้องช่างน้ำว และต้นเมี่ยง เจ้าอุปราชแห่งนครเชียงใหม่เป็นผู้นำมาทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อเข้าสู่ฤดูหนาว เอื้องเหล่านี้ก็จักออกดอกบานสะพรั่งเต็มพระราชอุทยานเลยทีเดียว”

พระยาอภิรักษ์ฯ เล่าอย่างภูมิใจ

“โน่น ไกลๆ กันก็ยังมีต้นส้มตรังกานู ทูเรียนเทศจากเมืองปัตตานี แล้วก็ต้นมะเฒ่า กับกันเกราจากเมืองอุบล”

เมณีสู้จันท์มองดูต้นไม้เหล่านั้นด้วยความสนใจ บางต้นก็เพิ่งเคยจะได้ยินชื่อเป็นครั้งแรก

“นั่นดอกปีโกเนีย แล้วนั้นก็บอนสี ใช่หรือไม่เจ้าคะ วางสลัปลีสนักนารักเซียวคะ”

“สำนวนแม่เมณีสู้ไม่เหมือนใครจริงๆ ใช่แล้วแหละ ไม่ยกรู้ว่าแม่เมณีสู้เป็นนักเลงต้นไม้กับเขาด้วย รู้จักถึงพันธุ์ไม้ฝรั่งนำเข้ามาจากดินแดนอันห่างไกล โดยเฉพาะบอนสีนี้ ขุนนางทั้งหลายนิยมสะสมแล้วนำมาอวดประชันลีสนักกันอยู่เสมอ ว่าแต่คุณพระไม่สนใจเล่นบอนสีกับเขาบางหรือ มาเอาต้นพันธุ์

จากเข้าไปเสียดังได้”

“กระผมเห็นที่จะมือเย็นไม่เท่าเจ้าคุณที่ปลูกสิ่งใดก็งอกงามน่าชม กระผมได้ลองปลูกสิ่งใดก็ตายสิ้นขอรับเจ้าคุณ”

“ฮ่าๆ คุณพระก็กลัวเกินไป พุดถึงไม้ฝรั่งก็มีผู้มาทูลเกล้าฯ ถวายอยู่อีกหลากหลายสายพันธุ์ โนนต้นมะเดื่อเทศ ที่เจ้าพระยาสุรวงศวิเววัฒน์นำมาถวาย ท่านเจ้าคุณเล่าว่าผลมะเดื่อเทศสุกนั้นมีรสชาติหวานหอมละมุน ชาวฝรั่งนิยมกินกันมาก แล้วก็โนนต้นอินทผลัม ของหลวงเสนีย์พิทักษ์ เห็นว่าเป็นพืชของพวกเขาแขกอิหร่าน ผลมีรสชาติหวานดังดีน้ำตาล”

“คนสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ก็อินทเอนด์เหมือนกันนะเนี่ย มีพืชสำหรับสายรักสุขภาพเสียด้วย”

มณีจันทร์คิดอยู่ในใจแล้วอมยิ้มชอบใจ สายตาก็เลิบบ้างเห็นกระถางใส่สารพัดไม้ตัดรูปทรงแปลกตาวางเรียงรายอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

“ไม่ตัด ตะโกตัด รูปทรงแปลกตาไม่เคยเห็น แล้วกระถางต้นไม้ทำจากเหล็กหล่อหรือเจ้าคะ”

“ส่งตรงจากห้างเทอร์เนอร์แอนด์อัลเลนส์ (Turner & Allens) เมืองลอนดอน ประเทศอังกฤษเชียวนา แม่มนิช่างสายตาสวยหลักแหลมเสียจริง ที่ห้างนั้นนอกจากกระถางต้นไม้แล้ว ยังมีสะพานเหล็ก และประตูเหล็กหล่อทางเข้าพระราชอุทยาน ที่สั่งทำและขนส่งมาในคราวเดียวกัน”

“ขนาดคงมีราคาน่าดูเชียวนะ ว่าแต่เมื่อสักครู่ เจ้าคุณเล่าให้อิฉันฟังว่า ในพระราชอุทยานสรณภรณ์เต็มไปด้วยสัตว์น้อยใหญ่ที่เจ้านายและเหล่าขุนนางนำมาทูลเกล้าฯ ถวายด้วยเช่นกัน ไม่ทราบว่าจะอยู่ตรงไหนของพระราชอุทยานหรือเจ้าคะ”

“เดินมาถึงกันพอดี”

“นั่นสมันไซ้ไหมคะ” มณีจันทร์แทบไม่เชื่อสายตาตัวเองที่ได้เห็นสัตว์ป่าที่สูญพันธุ์ไปแล้วด้วยตาคุณนี่

“หมายถึงเนื้อสมันดอกหรือ เนื้อสมันพบได้ทั่วไปนอกเขตกำแพงพระนคร แต่ด้วยซุ้มเขาที่งามนัก จึงควรค่าแก่การนำมาเลี้ยงในพระราชอุทยานแห่งนี้”

ทั้งสามเดินมาถึงยังหน้ากรงนกขนาดใหญ่ในพระราชอุทยาน

“ไก่ฟ้าคู่ นั้น เป็นของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ นำมาทูลเกล้าฯ ถวาย คราวเดียวกันนั้น พระองค์นำไก่ป่าคู่หนึ่ง หมู อีเก้ง และเสือปลา อีกอย่างละตัว มาถวายด้วย”

“พุดถึงเรื่องสัตว์ที่เหล่าเจ้านายและขุนนางทั้งหลายนำมาทูลเกล้าฯ ถวายก็ทำให้ข้าเป็นกังวลอยู่น้อย ด้วยเป็นที่นิยมนำมาถวายเป็นอันมาก ถึงแม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีมาได้ขาด ในกาลข้างหน้าเห็นที่พระราชอุทยานแห่งนี้ จะคับแคบเกินไปสำหรับสัตว์ทั้งหลาย”

พระยาอภิรักษ์ฯ กล่าวแสดงความกังวล ทำให้มณีจันทร์นึกถึงเขาตินสวนสัตว์ที่เคยไปตอนเด็กๆ แต่ก็นึกขึ้นได้ว่า ณ เวลานั้น ยังไม่มีใครรู้จัก หากพุดออกไปมีหวังต้องอธิบายกันยืดยาว มณีจันทร์จึงเก็บสิ่งนี้เอาไว้ในใจ แต่เพียงผู้เดียว

ทั้งสามคนเดินชมสวนจนแสงพระอาทิตย์คล้อยต่ำ แต่มีบางสิ่งผุดขึ้นมาในความคิดของมณีจันทร์

แสงสว่างของดวงอาทิตย์ที่กำลังลับขอบฟ้า ช่างสวนทางกับแสงสว่างแห่งการตื่นรู้ของมณีจันทร์ที่มีอย่างเต็มเปี่ยมในตอนนี “สวนสรณภรณ์คือ

ภาพสะท้อนอิทธิพลทางความคิดของชาติอาณานิคมที่มีต่อสยาม” เสียงของคุณพ่อในวันนั้นกลับมาก็ก้องในสมองของมณีจันทร์อีกครั้ง บางทีการที่รัชกาลที่ 5 ทรงเพียรสร้างสวนสราญรมย์แห่งนี้ขึ้น นอกจากแสดงถึงการปรับตัวของสยามให้มีความเจริญทัดเทียมชาติตะวันตกเจ้าอาณานิคมดินแดนโดยรอบสยามแล้ว ในทางหนึ่ง การที่ราชสำนักสามารถรวบรวมพันธุ์พืชและสัตว์นานาชนิดจากหัวเมืองอันห่างไกลได้นั้น เป็นภาพสะท้อนการเป็นเจ้าอาณานิคมของสยามต่อหัวเมืองในการปกครองทั้งหลาย แม้ในปีพุทธศักราช 2437 สยามจะยกเลิกระบบหัวเมืองประเทศราช เพื่อรวบรวมแผ่นดินในการปกครองของราชอาณาจักรสยาม จากการเผชิญภัยคุกคามการล่าอาณานิคมจากชาติตะวันตกหลายต่อหลายครั้ง

“ข้าพเจ้านักที่ได้พบคุณพระและแม่มณีผู้รอบรู้ในวันนี้ หวังว่าเราจะได้พบกันอีกในโอกาสต่อไป ตอนนี้ก็จวนจะได้เวลาตามหมายเสด็จพระราชดำเนินแล้ว ข้าว่าพวกเราไปเตรียมตัวกันเถิด”

พระยาอภิรักษ์ราชอุทยานพุดสวนขึ้นมาท่ามกลางความเงิบ และทั้งสามคนเดินเข้าไปรวมกลุ่มกับเหล่าข้าราชการที่รอรับการเสด็จพระราชดำเนินที่สนามหญ้ากลางพระราชอุทยานสราญรมย์ มณีจันทร์เฝ้ารอเวลาด้วยใจจดจ่อกระทั่งเสียงของผู้คนในงานเริ่มเงิบลง จนมณีจันทร์ได้ยินเสียงเดินของตัวเองและคุณพระที่ยืนอยู่ข้างกัน เหมือนเป็นสัญญาณการเสด็จฯ ของในหลวงจะมาถึงในอีกไม่ช้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถประทับบนรถพระที่นั่งเลี้ยวเข้าสู่สนามหญ้าใหญ่ในพระราชอุทยาน ปรากฏพระองค์ต่อหน้าพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการฝ่ายพลเรือนทั้งในกรุงเทพฯ

และหัวเมือง รวมถึงราชทูตผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศที่มาคอยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท อยู่ ณ ที่นั้น ตัวแทนพระบรมวงศานุวงศ์ทูลเกล้าฯ ถวายช่อดอกไม้้น้อย มีปลอกทองคำลงยาราชาวดีสวมแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และช่อดอกไม้ใหญ่แต่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนิน เข้าสู่สนามหญ้า มีพระราชดำรัสทักทายผู้มาเฝ้า ณ ที่นั้น

จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินออกจากสนามหญ้า เข้าสู่ริ้วขบวนของตัวแทนพระบรมวงศานุวงศ์ และบุตรข้าราชการที่แต่งกายอย่างงดงามถือเทียนทอง นำขบวนแห่เสด็จพระราชดำเนินสู่พลับพลาเลี้ยง ผู้ได้รับเชิญรับประทานอาหารเย็น เดินตามเสด็จพระราชดำเนินสู่พลับพลาฝั่งถนนเจริญกรุง เมื่อเสด็จถึงประตูพระราชอุทยานทางทิศใต้ วงดนตรีร้องเพลงขับไม้ แล้วเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโต๊ะจัดเลี้ยงที่เตรียมไว้ แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนพระราชอาสน์ ประทับโต๊ะเสวย แตรวงฝรั่งที่บรรเลงโดยทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ และวงพิณพาทย์ บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีพร้อมกัน จบแล้วจึงเริ่มพระราชทานเลี้ยงอาหารเย็น บนโต๊ะอาหารที่จัดเตรียมไว้ เมื่อเลี้ยงถึงของหวานแล้ว แตรบอกสัญญาณให้ท่านผู้นั่งโต๊ะทุกคนลุกขึ้นพร้อมกัน เจ้าของโต๊ะได้กล่าวนำถวายชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ท่านที่เหลือร้องไห้ถวายชัยมงคล 3 ครั้ง แตรวงฝรั่งและวงพิณพาทย์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีพร้อมกัน

ในหลวงมีพระราชดำรัสตอบ แสดงความพอพระราชหฤทัยในการที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการมีความสามัคคีในการจัดงานนี้ขึ้น แล้วพระราชทานพรตามสมควร เมื่อเสร็จการเลี้ยงแล้ว เสด็จพระราชดำเนิน

มาประทับ ณ พระราชบัลลังก์เพื่อรับการเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทจาก
แขกตามลำดับ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกประทับพลับพลาทอดพระเนตร
ดอกไม้เพลิงต่างๆ และกระบวนแห่เพลิงที่จัดมาจุดและแห่ฉลองในงานนี้

ดอกไม้ไฟ และกระบวนแห่เพลิงถูกจุดขึ้นไล่ลำดับอย่างงดงาม เกิดเป็น
แสงไฟสว่างไสวไปทั่วทั้งสวนและบริเวณโดยรอบ มากกว่านั้นยังสว่างจ้า
ในโสตประสาทของตัวมณีจันทร์เอง ที่ได้รับรู้และปะติดปะต่อเรื่องราว
ทั้งหมดได้แล้วว่า การข้ามมายังภพนี้ของเธอ มิได้ทำให้เธอเป็นเพียงผู้เฝ้ามอง
เท่านั้น แต่เธอเองยังเป็นส่วนหนึ่งของผู้คนที่กำลังทำให้หน้าประวัติศาสตร์
ของสยามดำเนินไปอย่างสมควรจะเป็น ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่าน
อันสำคัญนี้ และหลังจากแสงสว่างของดอกไม้ไฟในค่ำคืนนี้ดับลง สยามก็ได้
ก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ที่จะไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป

มณีจันทร์กุมมือคุณพระเอาไวแน่น ส่งยิ้มพร้อมสบตาท่ามกลางแสง
ดอกไม้ไฟและกระบวนแห่ดอกไม้เพลิงที่ค่อยเคลื่อนผ่านทั้งสองอย่างช้าๆ
ดอกย้าให้มณีจันทร์มั่นใจอย่างหนักแน่นแล้วว่าเธอได้ยืนอยู่ถูกที่ถูกเวลา
ในภพนี้แล้วจริงๆ

...

ต้ม ชายเข็นดอกไม้ที่ปากคลอง

เรื่อง: สุพิชชา ไตวิวิชัย

ภาพ: Pariwat Anantachina

“ระวิงรถเข็นนะครีบ” เสียงของ “ต้ม” ชายหนุ่มคนเข็นดอกไม้ กล่าวอย่างสุภาพ เพื่อแหวกขอทางกลุ่มน้อยๆ นักเรียนจำนวนมาก ที่มาเลือกซื้อดอกไม้เตรียมทำพานงานไหว้ครูกันอย่างแน่นขนัด ทั้งสองฝั่งทางเท้าริมถนนจักรเพชร ในความเบียดเสียดนั้น อาจดูวุ่นวายสำหรับบางคน แต่สำหรับต้ม นั้นหมายถึงรายได้รายวันของเขา ที่ดูแล้ววันนี้น่าจะได้ไม่น้อยเลยทีเดียว เขายิ้มในใจ พร้อมเข็นกล่องกระดาษที่เต็มไปด้วยดอกดาวเรืองอัดแน่นภายใน จากตลาดยอดพิมาน เดินไปส่งที่จุดจอดรถกระบะริมคลองรอบกรุง ที่รอวิ่งไปส่งกล่องดอกไม้จำนวนมากไปยังจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย

สำหรับต้ม หนุ่มนครปฐม วัยใกล้สามสิบปี ผู้ทำอาชีพคนเข็นดอกไม้ที่ปากคลองตลาดมากกว่าสิบปี เขาได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของย่านปากคลองตลาดมาหลายต่อหลายยุค ตั้งแต่ก่อนปี 2559 สมัยที่ทางการยังไม่ยกเลิกจุดผ่อนผันบนทางเท้าทั้งสองฝั่งถนนจักรเพชร ตอนนั้นมีร้านดอกไม้แผงเล็กแผงน้อยแน่นขนัดทางเท้า ทั้งซ้ายขวา เหลือทางเดินตรงกลางแค่ระยะสอง

.....
ผู้เขียนได้แรงบันดาลใจจากเรื่องเล่าปากต่อปากของชาวย่านปากคลองตลาด

ตัวละครต่างๆ ในเรื่อง เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง แต่ชื่อที่ใช้ทั้งหมดเป็นนามสมมุติทั้งสิ้น

ถึงสามกระเบื้อง ที่พอให้เดินสวนกันได้แบบเบียดๆ เศรษฐกิจการค้าของย่านปากคลองตลาดในยุคก่อนปี 2559 นั้น ต้องบอกว่ารุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ทำให้ในย่านที่มีความยาวถนนไม่ถึงสามร้อยเมตรดี แต่มีจำนวนธนาคารมาตั้งมากกว่าสิบธนาคาร เพราะเงินสดที่สะสมอยู่บนทางเท้าหลายๆ เทอะๆ นั้น มีมูลค่ามหาศาล ว่ากันว่า เจ้าหน้าที่ธนาคารต่างๆ ต้องแข่งกันเดินมารับเงินฝากจากแม่ค้าถึงที่แผงกันเลยทีเดียว เรียกว่าให้บริการอย่างวิโงฬิที่สุด เพราะแม่ค้าต้องนั่งเฝ้าแผงขายดอกไม้กันตลอดทั้งวัน

การเปลี่ยนแปลงแรกที่ต้มเห็นได้ชัดคือ ภายหลังจากจัดระเบียบทางเท้าในปี 2559 ทางเดินได้ถูกเปลี่ยนวัสดุปูพื้นใหม่ เป็นแผ่นคอนกรีตพิมพ์ลายสวยงาม พื้นผิวเรียบเสมอกันตลอดแนว วัสดุปูพื้นมีความแข็งแรง ทนทานเหยียบแล้วน้ำไม่กระฉอกเลอะเทอะอีกต่อไป อีกทั้งทางเดินและทางเข็นของก็กว้างขวาง ทุกอย่างเหมือนจะดีและสมบูรณ์แบบ แต่กลับกลายเป็นว่าเมื่อกายภาพของทางเท้ามาเดิน แต่คนกลับไม่มาเดินซื้อดอกไม้กันเลย ลูกค้าหายไปจนบางตา ซึ่งนั่นหมายถึงรายได้ของเขาด้วยเช่นกัน ปากคลองตลาดในช่วงนั้น เรียกว่าเป็นยุคเหงาหงอยมากเลยก็ว่าได้ เพราะผู้คนที่คิดว่าปากคลองตลาดได้หายไปแล้ว หลายคนคิดว่าปากคลองตลาดได้ถูกย้ายไปอยู่ที่ปากคลองตลาดใหม่ทั้งหมด ที่บริเวณถนนพรานนก-พุทธมณฑลสายสี่ ซึ่งอยู่ห่างไปจากปากคลองตลาดอันเดิมไม่ถึงสิบกิโลเมตร โดยเป็นการร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชน กรุงเทพมหานคร และกลุ่มผู้ค้าปากคลองตลาดเดิมที่รวมตัวกันเพื่อสร้างศูนย์กลางตลาดดอกไม้ค้าส่งแห่งใหม่ที่มีขนาดใหญ่ และสามารถรองรับผู้ค้าปากคลองตลาดเดิมได้

แต่ในความจริงแล้ว ผู้ค้าแผงลอยที่เคยขายอยู่บนทางเท้า หลายต่อหลายคนไม่ได้ย้ายไปที่ใหม่ทั้งหมด ส่วนใหญ่เลือกที่จะขยับขยายเข้ามาเช่าพื้นที่ขายอย่างถูกต้องภายในตลาดต่างๆ ภายในย่าน ได้แก่ ตลาดผักและผลไม้ปากคลองตลาดขององค์การตลาด ตลาดยอดพิมาน และตลาดส่งเสริมเกษตรไทย รวมถึงมีกลุ่มผู้ค้าดอกไม้ไทยและดอกไม้ความเชื่ออีกส่วนหนึ่งที่ไปรวมตัวกันเปิดตลาดปากคลองตรีเพชรขึ้นใหม่ อยู่ใกล้ๆ วัดเลียบ ผังตรงข้ามโรงเรียนสวนกุหลาบ

ตลอดสิบปีที่ตี้มเซ็นของที่ปากคลองตลาด จากภาพจำแม่ค้าปากคลองที่สวยเร็ดเซ็ดหยิ่ง ผู้ที่ค้าขายดีมากจนแทบไม่ต้องง้อผู้ใด เฉลยๆ ต้องมีการทำตาเซียว ซักสีหน้าหงุดหงิด ใส่หน้ากากอนามัยที่มักมาเดินทัวร์ และขอถ่ายรูปพวกเขา เพราะบรรยากาศแบบนี้หาที่ไหนในโลกไม่ได้ ในยุคก่อนอินเทอร์เน็ต ปากคลองตลาดเป็นย่านแนะนำในแทบทุกไกด์บุ๊กสำหรับคนมาเที่ยวกรุงเทพฯ แต่หลังปี 2559 ที่จัดระเบียบทางเท้าแล้วเสร็จ นางเอกที่สวยเร็ดเซ็ดหยิ่งคนนั้น กลับต้องนั่งเหงา มองทางเท้าที่สวยแต่โล่งพื้นเรียบสนิทแต่ขาดชีวิต สะดวกสบายต่อการเดินแต่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่น่าจับใจมากที่สุดก็คือในช่วงนั้น จะมีฝรั่งมาถามแม่ค้าปากคลองตลาดแทบทุกวันว่า “Where is the flower market?” เพราะภาพจำของย่านตลาดดอกไม้ที่ใหญ่และคึกคักที่สุดที่หนึ่งของโลกได้หายไปแล้ว แม่ค้าได้แต่ตอบว่า ปากคลองตลาดมันคือที่นี้แหละ ก่อนที่ฝรั่งจะทำหน้างงๆ และเดินจากไป ตี้มคิดถึงภาพในอดีต แล้วก็ได้แต่แปลกใจว่าทำไมทางเท้าที่กายภาพสวยงามน่าเดินถึงไม่มีคนมาเดิน แต่ทางเท้าที่น้ำนองเฉอะแฉะ พื้นไม่เสมอกัน แต่ละก้าวมืดเหมือนต้องลื่นเหยียบกับระเบิดกลับคลาคล่ำไปด้วยผู้คน

หลังจัดระเบียบทางเท้า ตั้งแต่ปี 2559 มีกลุ่มอาจารย์และนักศึกษาจาก ม.ศิลปากร ในนามกลุ่ม “มนุษย์ปากคลอง” และเครือข่ายนักออกแบบรุ่นใหม่ เข้ามาจัดกิจกรรมสร้างสรรค์บ่อยครั้ง เท้าที่ตี้มจำได้จะมีอยู่ครั้งหนึ่งที่เขาเห็นงานศิลปะ ภาพวาดสีน้ำ ผ้าลายดอกไม้ผืนใหญ่ ติดตั้งจัดแสดงห้อยจากโครงหลังคาของตลาดยอดพิมาน และท่าเรือยอดพิมาน เขามองผ่านๆ ไม่ได้ใส่ใจกับมันมากนัก แต่รู้สึกว้าว ก็แปลกตาดี และดีที่อย่างน้อยก็ไม่มาวางเกะกะทางเดินและทางขึ้นของของเขา อีกครั้งที่เขาจำได้คือเห็นกลุ่มนักศึกษามาลงพื้นที่เก็บข้อมูลร้านค้าในปากคลอง เพื่อไปลงเว็บไซต์ชื่อ www.flowerhub.space เขาไม่แปลกใจเลยที่แม่ค้าพ่อค้าส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจเท่าไร เพราะในปี 2560 การขายดอกไม้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นเรื่องไกลตัวมากถึงมากที่สุด

ช่วงสองถึงสามปีหลังการจัดระเบียบทางเท้า ในขณะที่กิจกรรมทางศิลปะค่อยๆ ถูกจัดตั้งขึ้นในย่านปากคลอง เริ่มมีวัยรุ่นมาเดินปากคลองมากขึ้นนิดหน่อย แต่ตี้มเองก็ยังไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรที่ชัดเจนมากนักทางรายได้และทางการค้าในย่าน จนมาถึงช่วงต้นปี 2563 ที่สำหรับตี้ม มันคือช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในชีวิตของเขา การระบาดของเชื้อโควิด-19 เป็นเหมือนฝันร้าย ย่านปากคลองตลาดที่เปิด 24 ชั่วโมงมาตลอด 50-60 ปีที่ผ่านมา ต้องถูกปิดลงชั่วคราว แรงงานอย่างเขาที่มีความเสี่ยง ต้องถูกกักตัวนับเป็นครั้งแรกในชีวิตที่เขาเห็นถนนจักรเพชรโล่งว่าง ไม่มีรถวิ่งแม้แต่หนึ่งคัน และทางเท้าที่เคยคิดว่าเจียบเหงามากแล้วหลังการจัดระเบียบ กลายเป็นเจียบเซียบมากกว่าเดิมไปได้อีก

สถานการณ์ดังกล่าวบีบบังคับให้พ่อค้าแม่ค้าตื่นตัวและเริ่มปรับตัวสู่ การขายออนไลน์ จากปี 2563 มาถึงตอนนี้ ช่างต่างกันรหาหน้ามือกับหลังมือ ปัจจุบันออเดอร์จากทั้งลูกค้าชายปลีกและขายส่งเกินครึ่ง ล้วนมาทางออนไลน์ ทั้งสิ้น โดยเฉพาะทางแอปไลน์ ทำให้เว็บไซต์ www.flowerhub.space ที่เคย มีคนมาเริ่มไว้ในปี 2560 มีประโยชน์มากขึ้น เพราะเป็นพื้นที่รวบรวมคอนเท็กต์ ของร้านค้าในปากคลองเอาไว้มากกว่าร้อยละร้อยร้านค้า ช่วงโควิด-19 ต้มแปลงใจ ไม่น้อยที่เห็นพี่ๆ พ่อค้าแม่ค้ายื่นถ่ายรูปหน้าร้านตัวเอง รูปดอกไม้ในร้าน และกรอกข้อมูล อัฟโหลดผ่าน Google Form พร้อมส่งพิกัด GPS ของร้าน ให้ทางทีมงานเว็บไซต์เอาเข้าระบบได้ด้วยตัวเอง เขานึกในใจว่า วิถีตอนนี้มันก็ บังคับให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ๆ ขึ้นมากเหมือนกัน หรือที่ผ่านมา จริงๆ ทุกคน คือทำได้ แต่พวกเขาแค่ไม่สนใจ เลยแกล้งบอกปิดกลุ่มนักศึกษาที่มาเก็บ ข้อมูลไปเสียอย่างนั้น

นอกจากนี้ ในช่วงที่โควิด-19 ระบาด เนื่องจากต้มมีงานอดิเรกคือ การถ่ายภาพ เขาได้ใช้กล้องตัวเก่ง เดินเก็บภาพตลาดที่ไร้ชีวิตและผู้คนเอาไว้ และได้โพสต์ไว้ในเฟซบุ๊กของเขาเอง จนมีคนในย่านเห็น และไปแนะนำให้กับ กลุ่มมนุษย์ปากคลอง และทีมงานของ ม.ศิลปากร ซึ่งทำให้ภาพถ่ายชุดนั้น ของเขาได้ร่วมจัดแสดงในงาน Bangkok Design Week 2023 ที่ย่าน ปากคลองตลาดอีกด้วย ซึ่งมันเตะเซ่มัด

“พี่ต้ม แพ็คดอกไม้ชุดนี้ รวมกับชุดนั้น และก็ตรงโน้น เอาลงกล่องให้หน่อย แพ็คแล้วเซ็นไปตรงตลาดส่งเสริมเกษตรฯ นะ” เสียงของ “คำ” หนุ่มลูกจ้าง ประจำชาวลาวของร้านดอกไม้ที่ต้มสังกัดอยู่ เรียกให้ต้มตื่นจากภวังค์ของ

ความคิด คำเป็นเด็กหนุ่มวัยยี่สิบต้นๆ ที่มาทำงานที่ร้านดอกไม้ในปากคลอง ตลาดมาสองปีกว่าแล้ว ซึ่งเขาไม่ได้กลับบ้านเกิดที่ลาวเลยแม้แต่ครั้งเดียว ได้แต่ส่งเงินกลับไป เวลามีคนถามคำว่าไม่คิดถึงบ้านเหรอ เขามักเลี้ยงที่จะตอบ แต่จะส่งรูปในโทรศัพท์ให้ดูอย่างภูมิใจว่า ตอนนี้เงินที่เขาส่งกลับไป ลงเสาบ้าน ที่เมืองจำปาสักได้ 36 ต้นแล้ว เขาบอกว่าเดี่ยวขอทำงานอีกนิด ให้ได้เงิน เยอะๆ ค่อยกลับไปทีเดียว

สำหรับคำ ปากคลองตลาดคือโอกาส ข้อได้เปรียบของชาวลาวในย่าน ปากคลองตลาดก็คือ ส่วนมากสามารถอ่าน พูด และพิมพ์ภาษาไทยได้ ทำให้สามารถทำหน้าที่รับออเดอร์ผ่านทางไลน์ของร้านได้โดยสะดวก ร้านที่ต้ม และคำสังกัดอยู่นั้น มีลักษณะคล้ายเป็นร้านค้าคนกลาง ที่ร้านเองไม่จำเป็นต้องมีดอกไม้ครบทุกชนิด ดอกไหนที่ไม่มี คำมีหน้าที่ที่ธีรจักรยานไฟฟ้าไปหา จากร้านอื่นๆ ในปากคลองตลาด แล้วบวกราคาเพิ่มเล็กน้อย ซึ่งลูกค้าก็ ยินดีจ่าย เพราะสั่งแล้วมันใจได้ว่างานมันจะจบครบทุกดอกได้อย่างแน่นอน

ต้มมองคำแล้วก็เห็นภาพของตัวเองที่ซ่อนอยู่ในนั้น สำหรับเขา ปากคลองตลาดก็คือพื้นที่แห่งโอกาส เพราะงานรับจ้างถ่ายรูป ไม่ว่าจะ เป็นงานบวช งานแต่ง งานศพ หรืองานรับปริญญา ที่เขารับผิดชอบต่อด้วยนั้น แม้จะได้ค่าตอบแทนมากกว่างานเซ็นของก็จริง แต่งานเหล่านั้นไม่ได้มีทุกวัน แต่ที่ปากคลองตลาดนี้ เขามั่นใจได้เลยว่า ถ้าเขาเดินทางมาที่นี่ เขาจะได้เงิน กลับไปอย่างแน่นอน และได้มากกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่รัฐบาลกำหนดสองถึง สามเท่า ซึ่งนับเป็นรายได้ที่ไม่เลวเลย สำหรับเขาที่มีวุฒิมัธยมศึกษาเพียง มัธยมต้นเท่านั้น

กะการทำงานของแรงงานในย่านปากคลองตลาด มีหลากหลายและยืดหยุ่นกันไป ตามแต่ละร้านและช่วงเทศกาล โดยภาพรวมกะดึกอาจจะเริ่มที่ประมาณ 18:00-5:00 น. ส่วนกะกลางวันอาจเริ่มประมาณ 8:00-20:00 น. ซึ่งในการทำงาน 10-12 ชั่วโมงนี้ จะมีค่าตอบแทนอย่างน้อยๆ ก็ประมาณ 700-800 บาทต่อวัน และหากเป็นช่วงเทศกาล อย่างเช่น วาเลนไทน์ ที่อาจต้องทำงานตั้งแต่ 7:00-24:00 น. อาจได้ค่าตอบแทนมากถึง 1,200 บาท หรือมากกว่าก็เป็นได้ ขึ้นกับความอึดและความขยันของแต่ละคน ค่าจ้างขนของต่อกล่องหรือต่อเที่ยว อยู่ที่ประมาณ 20-40 บาท ขึ้นกับจำนวนของและระยะทาง หากมีการแพ็คดอกไม้ลงกล่องเพื่อส่งไปต่างจังหวัด จะได้เพิ่มขึ้นเป็น 60 บาทต่อกล่องหรือต่อเที่ยว

สำหรับดัมการแพ็คดอกไม้ลงกล่อง ไม่ใช่เรื่องมีกง่ายเลย ประสบการณ์กว่าสิบปีของเขาสอนให้เค้ารู้จักการวางช่อดอกไม้แบบสลับหว่างกัน เพื่อให้ภายในหนึ่งกล่องสามารถจุดดอกไม้ให้ได้มากที่สุด และการแพ็คที่ยิ่งแน่นจะยิ่งทำให้ดอกไม้ไม่ช้ำ โดยดอกไม้ที่บอบบางจะถูกวางไว้ด้านบน และวางไกลจากดอกไม้ที่มีมวลแน่น รวมถึงเขาต้องวางถุงน้ำแข็งที่ห่อกระดาษหนังสือพิมพ์กระจายตามจุดต่างๆ ในกล่อง เพื่อรักษาความเย็นภายใน กล่องแต่ละกล่องจะถูกขนขึ้นรถกระบะ โดยรถกระบะจะได้ค่าขนส่งตกล่องละประมาณ 400 บาทเลยทีเดียว

หลังจากแพ็คดอกไม้ลงกล่องแล้วเสร็จ ดัมเดินเข็นกล่องมุ่งหน้าไปยังบริเวณตลาดส่งเสริมเกษตรไทย ซึ่งมีทั้งโซนขายพืชผักผลไม้ ดอกไม้นำเข้า และ “ตรอกดอกไม้เหนือ” หรือดอกไม้จากภาคเหนือของประเทศไทย ที่สังเกตได้ง่ายๆ ว่าหากเป็นดอกไม้จากประเทศไทย มักจะใช้กระดาษดับเบิลเอในการห่อ แตกต่างจากดอกไม้นำเข้าจากจีนที่จะห่อด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์จีน

เขาเดินผ่านวินรถเข็นที่อยู่หน้าตลาดยอดพิมาน ซึ่งจะมีเอกลักษณ์ของกลุ่มคือการใส่เสื้อกั๊กสีชมพูบานเย็น วินกลุ่มนี้จะมีการจ่ายค่าเลี้ยววินให้กับเจ้าของพื้นที่ ส่วนวินรถเข็นที่อยู่ฝั่งตรงข้าม (บริเวณปากซอยถนนบ้านหม้อ) จะเป็นวินเข็นของอิสระ ที่รับจ้างทั่วไป โดยมีข้อตกลงร่วมที่รู้กันว่า วินทุกวินสามารถเข้าไปส่งของภายในตลาดยอดพิมานได้ แต่ต้องเป็นวินใส่เสื้อกั๊กของตลาดยอดพิมานเท่านั้น ที่จะสามารถขนดอกไม้ออกจากตลาดยอดพิมานได้นอกจากนี้คนเข็นดอกไม้กับคนเข็นผักผลไม้ จะเป็นคนละกลุ่มกัน ในช่วงเวลาว่าง เหล่าชาววินรับจ้างเข็นของเหล่านี้มักจะกินข้าว นั่งเล่น และนอนพักผ่อนกันบนรถเข็นของแต่ละคนนี่เอง หากสังเกตดีๆ รถเข็นดอกไม้ต่างชนิดกัน จะมีลักษณะแตกต่างกันเล็กน้อย เช่น รถเข็นดอกไม้บางคันจะเป็นตะกร้าเหล็กขนาดใหญ่ รถเข็นดอกมะลิ จะมีความยาวเป็นพิเศษ เพราะมะลิมักถูกแพ็คใส่กล่องโฟมและวางซ้อนต่อกันเป็นแนวยาว ส่วนรถเข็นห่อกุหลาบจะมีลักษณะปกติทั่วไปเพราะห่อกุหลาบสามารถวางซ้อนทับกันได้จำนวนมาก ขึ้นกับความชำนาญส่วนตัวของแต่ละคน

ดัมมองดอกไม้ระหว่างทาง และคิดในใจว่า ราคาของสิ่งเหล่านี้ขึ้นลงเร็วเสียยิ่งกว่าตลาดหุ้นเสียอีก ตอนเช้าที่ดอกไม้มาใหม่ๆ ราคาจะสูงที่สุด แต่ตกเย็นมาอาจมีราคาที่ต่ำลง หรือดอกชนิดเดียวกัน แต่หากเป็นที่ต้องการในช่วงเทศกาล ราคาจะถูกอัพขึ้นสูงมาก เช่น ดอกมะลิ ในช่วงวันแม่ จากราคาลิตรละ 400 บาทในช่วงปกติ อาจค่อยๆ ถีบตัวขึ้นไปสูงถึงลิตรละ 600 – 800 – 1,000 ขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึง 1,200 บาทต่อลิตรก็เป็นได้ ว่ากันว่าร้านค้าส่งมะลิ ที่มีหน้าร้านเล็กๆ ขนาดเท่าโต๊ะหน้าขาคนหนึ่งโต๊ะ สามารถขายมะลิในช่วงวันแม่ ได้มากกว่าสี่ถึงห้าแสนบาทต่อวันเลยทีเดียว

สำหรับเขาและชาวปากคลอง เทศกาลต่างๆ มีผลต่อยอดขายเป็นอย่างมาก ตัวตัวเองจะมีปฏิทินติดตัว เพื่อดูตารางวันพระต่างๆ ตลอดปี โดยก่อนวันพระ 3 วัน จะเป็นช่วงที่ตลาดดอกไม้ไทยและดอกไม้ความเชื่อจะคึกคักมาก ในวงการจะเรียกตามลำดับว่า วันน้องโกน (เตรียมขาย) วันหัวโกน (เตรียมขาย) วันโกน (วันขายดี) และวันพระ (ยอดขายไม่มากเท่าวันโกน เพราะลูกค้าขายส่งที่เป็นร้านร้อยมาลัยต่างๆ มักซื้อไปขายกันหมดแล้ว เหลือแค่ลูกค้าขายปลีก)

หลังจากนำกล่องไปส่งที่ตลาดส่งเสริมเกษตรไทยเสรีจ แม่ค้าดอกไม้กุหลาบ แก๊บนเจ้าหนึ่งในตลาด ก็จ้างตั้มนำดอกไม้กุหลาบแก๊บน 20 ห่อ ซ้อนใส่รถเข็นไปส่งที่ที่จอดรถวัดเลียบ ตั้มนจัดวางดอกไม้กุหลาบจำนวนมากด้วยความชำนาญ เดินเข็นของไปบนทางเท้า ริมถนนจักรเพชร เดินผ่านหน้าร้านดอกไม้ต่างๆ ที่ตอนนี้แข่งกันตกแต่งหน้าร้านสวยงามมากเกือบตลอดทาง และแทบทุกร้านจะมีการจัดดอกไม้เป็นช่อเล็กๆ ไว้ขายปลีกในราคาถูก ตั้งแต่ 20-80 บาท เพื่อเอาใจลูกค้ากลุ่มสำคัญกลุ่มใหม่ ได้แก่ กลุ่มนักเรียนเยาวชน และคนรุ่นใหม่ ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะตั้งแต่ต้นปี 2566 เป็นต้นมา หลังงาน Bangkok Design Week 2023 จบลงที่ย่านปากคลองตลาดได้เข้าร่วมในฐานะหนึ่งในย่านสร้างสรรค์เป็นปีแรก และมีคนรุ่นใหม่เข้าร่วมชมงานมากกว่าสามหมื่นคนตลอดช่วงเก้าวันที่จัดเทศกาล เขาเองก็จำไม่ได้เหมือนกันว่ากระแสถ่ายรูปกับดอกไม้บนสะพานพุทธเริ่มขึ้นเมื่อไร แต่ที่แน่ๆ หลังงาน Bangkok Design Week 2023 จบลงตอนต้นปี 2566 กระแสการซื้อช่อดอกไม้ไปถ่ายรูปทั้งบนสะพานพุทธและในย่านปากคลองตลาดก็ไวรัลแบบเพิ่มทวีคูณ

เขาสังเกตเห็นการปรับตัวของแม่ค้าปากคลอง ที่แต่ละคนแม้จะอยู่ในยุคแม่ค้า ใส่ชุดมอซอ แต่ตั้มนก็รู้ว่าเจ้าของร้านหลายคน มีบ้านหลังใหญ่อยู่ชานเมืองด้วยกันทั้งนั้น แต่ละคนคือนักธุรกิจที่เก่งกาจทั้งสิ้น เมื่อเห็นโอกาสที่มากับกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ ซึ่งแต่เดิมถูกมองข้ามไป ด้วยกำลังซื้อที่เหมือนจะน้อยกว่าการขายส่ง แต่ด้วยปริมาณที่มาก และเป็นเงินสดที่เข้ามาวันต่อวัน ทำให้หลายร้านที่ปรับตัวได้ไว ขายช่อเล็กช่อน้อยราคาไม่แพงต่างๆ เหล่านี้ ได้รายได้วันละกว่าสองหมื่นกว่าบาทเลยทีเดียว นอกจากนี้ อย่างน้อยที่สุด การมาของกลุ่มลูกค้าวัยรุ่น ยังทำให้ย่านคึกคักและมีชีวิตชีวาอีกด้วย

เมื่อมานั่งนึกเอาจริงๆ แล้ว ไม่กี่ปีที่ผ่านมา เกิดร้านค้าในปากคลองตลาดรูปแบบใหม่ ที่เป็นรุ่นทายาทของคนรุ่นเก่าในย่านขึ้นเยอะมาก ทั้งคาเฟ่ร้านอาหาร สตูดิโอเวิร์คช็อป และร้านขายของไลฟ์สไตล์ต่างๆ เริ่มจากร้านสุดฮิปยุคบุกเบิกอย่างร้าน**นภสร** ร้านรับจัดดอกไม้และคาเฟ่ที่ตกแต่งหน้าร้านและภายในร้านสวยหรูหลังการด้วยดอกไม้ก่อนใคร เป็นเสมือนโอเอซิสกลางทะเลทรายของความวุ่นวายของปากคลองตลาดตั้งแต่ยุคก่อนจัดระเบียบทางเท้า มาจนถึงร้าน **Farm to Table** ที่เป็นทายาทรุ่นลูกของผู้ค้าส่งสินค้าเกษตรในย่าน ได้เปิดร้านโอศกริมโฮมเมตและร้านอาหารออร์แกนิกที่ปัจจุบันมีถึงสองสาขาในย่าน เป็นร้านโปรดของกลุ่มวัยรุ่นโดยแท้ มาจนถึงร้าน **Flowers in the Mist** ที่เป็นทายาทรุ่นหลานของร้านค้าส่งดอกไม้ เจ้าใหญ่ในย่านปากคลองตลาด ที่รีโนเวทตึกแถวเก่า ปรับเป็นร้านดอกไม้ สตูดิโอสอนจัดดอกไม้ และสตูดิโอเซรามิก นอกจากนั้นยังมีร้าน**โจ๊กตงนำ** ที่ลูกหลานปรับปรุงตึกแถวเดิม เปิดเป็นร้านอาหารขายเมนูพิเศษของครอบครัว และร้าน**บุรินทร์ เบอร์เกอร์แอนด์สเต็ก** ของคนในย่าน ที่ปิดตึก

กว่าคาเฟ่อื่นๆ เป็นที่พื้งยามหิวของกลุ่มนักเรียนและผู้คนในย่าน และล่าสุดยังมีร้าน All Flora ร้านรุ่นลูกของผู้ค้าส่งกุหลาบ ที่ได้ทดลองสร้าง Business Model ใหม่ๆ เน้นขายปลีกให้กับคนรุ่นใหม่ ขายดอกไม้แยกเป็นดอก ในราคาดอกละ 20 บาท และจัดช่อให้ฟรี พร้อมตกแต่งหน้าร้านและภายในร้านอย่างน่ารักเตะตาวัยรุ่น รวมถึงร้านเนื้อหอมคาเฟ่ ที่เป็นแหล่งรวมวัยรุ่น และเป็นร้านในดวงใจของกลุ่มนักเรียนในย่าน ทั้งโรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนราชินี โรงเรียนวัดราชบพิธ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา และวิทยาลัยเพาะช่าง โดยร้านเนื้อหอมคาเฟ่ตัวเองยังได้ชักชวนเด็กๆ วางแผนจัดงานสร้างสรรค์และการแสดงที่สวนไปรษณีย์อาคาร ซึ่งกำลังจะจัดขึ้นเร็วๆ นี้อีกด้วย

หลังจากส่งดอกไม้ที่วัดเสียบเสร็จ ตั้มรู้สึกครึ้มอกครึ้มใจ เลยเลือกที่จะเดินอ้อมกลับร้านผ่านทางสวนใต้สะพานพระปกเกล้า ตั้มสังเกตเห็นกลุ่มวัยรุ่นเดินถือช่อดอกไม้ขึ้นไปถ่ายรูปรูปบนสะพานพุทธกันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักเรียนที่นัดกันไปพักเหนื่อยจากการเดินหาซื้อดอกไม้เตรียมไหว้ครูที่สวนลอยฟ้าเจ้าพระยา สวนนี้สร้างขึ้นในปี 2563 บนเกาะกลางสะพานพระปกเกล้าซึ่งเคยเป็นโครงสร้างโครงการรถไฟฟ้าวาลินที่ถูกยกเลิกไป สวนนี้นับเป็นจุดยอดนิยมในการนั่งชมพระอาทิตย์ตกดินอีกจุดหนึ่งของย่าน โดยวิวฝั่งหนึ่งจะเปิดหายนเมืองเก่า มองเห็นพระปรางค์วัดอรุณสวยงาม ส่วนอีกฝั่งเป็นวิวของตึกสูงสมัยใหม่จำนวนมากที่เรียงรายกันสุดเส้นขอบฟ้า

ตั้มต้องข้ามถนนไปมาหลายรอบกว่าจะเดินถึงถนนด้านหลังของตลาดยอดพิมานจริงๆ แล้ว สวนและพื้นที่สาธารณะในย่านปากคลองนั้น สามารถ

เดินเชื่อมจากทางเดินริมคลองโอ่งอ่างได้ แต่ทางเดินนั้นไม่ชัดเจนเอาเสียเลยบ่อยครั้งที่ผู้คนต้องคอยถามทางกับยามประจำสวน ถึงทางไปสวนลอยฟ้าเจ้าพระยาบ้าง และทางเดินขึ้นสะพานพุทธบ้าง เพราะนอกจากทางเดินจะวกวน มีจุดที่ต้องข้ามถนนหลายจุดแล้ว ยังมีรั้วที่คอกันพื้นที่ให้ขาดออกจากกันแทบตลอดเส้นทางอีกด้วย แต่ก่อนพื้นที่บริเวณใต้สะพานพระปกเกล้าและสะพานพุทธนี้ เรียกได้ว่ามืดและเปลี่ยวมากถึงมากที่สุด ตั้งแต่ตลาดกลางคืนบริเวณใต้สะพานปิดตัวไปในปี 2559 พื้นที่ที่เคยคึกคักก็เงียบเหงาลงกระทั่งสามปีให้หลังนี้ ที่มีนักออกแบบกลุ่มต่างๆ เริ่มมาทดลองใช้พื้นที่รกร้างทั้งสวนใต้สะพานพระปกเกล้า และสวนไปรษณีย์อาคารในการจัดงานเทศกาลต่างๆ อย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

รวมถึงกระแสความนิยมการซื้อดอกไม้ไปถ่ายรูปรูปบนสะพานพุทธที่ยังไม่แผ่วลงเลย ทำให้พื้นที่แถวนี้ก็เริ่มกลับมามีชีวิตชีวามากขึ้น หลอดไฟที่เคยดับสนิทแบบโลกลิ้ม ก็เริ่มถูกซ่อมและเปลี่ยนใหม่ มั่นกัน่าสนใจดี เหมือนไ่กับไขว่อะไรมันเกิดก่อนกัน ที่พื้นที่ที่ไม่มีคนมาเดินก็จะยิ่งเปลี่ยวและพอพื้นที่เปลี่ยวก็จะยิ่งไม่มีคนมาเดิน ในขณะที่พอเริ่มมีคนมาเดินมากขึ้น ความเปลี่ยวก็จะค่อยๆ หายไปเองตามธรรมชาติ ส่วนอาคารไปรษณีย์อาคารนั้นก็มือดีและเรื่องเล่าที่น่าสนใจ อาคารตั้งอยู่บนพื้นที่ของอาคารไปรษณีย์แห่งแรกของประเทศ ที่สร้างขึ้นในปี 2414 ก่อนจะถูกรื้อถอนในปี 2525 เพื่อก่อสร้างสะพานพระปกเกล้า กระทั่งปี 2546 จึงได้มีการคิดลอกแบบเดิมและสร้างใหม่ในสัดส่วนที่เล็กลง เพื่อใช้งานเป็นพิพิธภัณฑ์ไทย ก่อนถูกทิ้งร้างในปัจจุบัน

ตั้มเดินผ่านพื้นที่ใต้สะพานพระปกเกล้า ใต้สะพานพุทธ มาจนถึงโครงการยอดพิมาน ริเวอร์วอล์ค ที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยทำเลที่ตั้งและวิวทิวทัศน์ของที่นี่มีความสวยงามมาก แถมยังมีท่าเรือขนานทั้งสองข้างตั้มเองก็แปลกใจเหมือนคนอื่น ๆ ที่ดูเหมือนว่าโครงการนี้จะยังหาโมเดลทางธุรกิจที่ลงตัวที่สุดไม่เจอ จนถึงทุกวันนี้ก็ยังอยู่ในช่วงปรับปรุงอาคารอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม ถ้าโครงการนี้กลับมาคึกคัก น่าจะทำให้ย่านปากคลองตลาดมีชีวิตชีวาขึ้นไปด้วยได้อีกมากเลยทีเดียว

จากยอดพิมาน ริเวอร์วอล์ค ตั้มเดินผ่านสถานี MRT สนามไชย ที่ตั้งแต่เปิดทำการมาตั้งแต่ปี 2562 ก็ช่วยทำให้คนเดินทางมาปากคลองตลาดสะดวกขึ้นมาก ตั้มเดินเลาะริมคลองรอบกรุงไปได้ไม่นาน กลิ่นฉี่ที่คุ้นเคยก็ฉุนเข้าจมูกทันที กลิ่นนี้อยู่คู่กับพื้นที่แถวนี้มาเป็นเวลานาน เพราะบริเวณนี้เป็นพื้นที่ลงของ มีแรงงานทำงานตรึงจำนวนมาก และพวกเขาไม่ยอมเสียค่าเช่าห้องน้ำในทุกๆ ครั้งที่ปวดฉี่ ว่ากันว่า เจ๊เอผู้ทำธุรกิจเก็บค่าเช่าห้องน้ำครั้งละห้าบาทจากกลุ่มแรงงานเหล่านี้ เมื่อทำต่อเนื่องมาหลายสิบปี ถึงทุกวันนี้เจ๊เอมีเงินซื้อตึกแถวใหญ่โตในปากคลองตลาด ราคาหลายสิบล้านบาท เก็บค่าเช่าหลายแสนต่อเดือนสบายๆ ตอกย้ำความเป็นจริงที่ว่า ในปากคลองตลาดที่บางทีเราจะเห็นแม่ค้าพ่อค้า ชอบแต่งตัวโทรมๆ ตะโกนโหวกเหวก หลายคนแท้จริงเป็นเศรษฐีร้อยล้านพันล้าน

เจ๊บี เจ้าของร้านขายดาวเรืองเจ้าใหญ่เจ้าเก่าแก่ เป็นอีกคนที่เป็นข้อพิสูจน์ของคำกล่าวนี้ หากดูเผินๆ เจ๊บีคือแม่ค้าหญิงสูงวัย อายุกว่า 70 ปี ที่ดูสดใสและกระฉับกระเฉงธรรมดาๆ คนหนึ่ง ที่มักแต่งตัวในชุดเสื้อยืดและกางเกงออกกำลังกายแบบง่ายๆ เจ๊บีจบการศึกษาเพียงแค่ชั้นประถม เริ่มขายดอกไม้ที่ย่านปากคลองตลาดตั้งแต่อายุสิบกว่าขวบ สร้างเนื้อสร้างตัวจากศูนย์

จนถึงทุกวันนี้ เจ๊บีเป็นเจ้าของตึกแถวที่ยาวตลอดแนวริมถนน ราคารวมกันไม่รู้ก็ร้อยล้าน เผลอๆ อาจถึงพันล้านด้วยซ้ำ ในลุคเซอร์ๆ สไตล์แม่ค้านี้ ผู้คนคงนึกไม่ถึงว่า ถ้ามีเวลาว่างเมื่อไร เจ๊บีและเดอะแก๊งส์จะนัดกันแต่งตัวสวย บินไปฮอลิเดย์ที่ยุโรปกันเป็นว่าเล่น ที่น่าสนใจคือแม่จะรวยกันเป็นร้อยล้านพันล้าน พ่อค้าแม่ค้าหลายคนก็ยังชอบและเลือกที่จะมาทำงานที่ปากคลองตลาดทุกวัน มากกว่าไปเดินห้างหรูๆ กลางเมือง แม่ค้าบางคนใช้คำว่าเสพยาติดบรรยากาศของปากคลองตลาดเลยทีเดียว เพราะมันเต็มไปด้วยการต่อสู้ การแข่งขัน เต็มไปด้วยชีวิตของผู้คน ความเข้มข้นของความพยายามและความโหวกเหวกโวยวายที่ขาดไม่ได้

ตั้มเดินเลาะริมคลองรอบกรุง กลับมาถึงที่ร้านในที่สุด คำยังคงอ่านออกเดอร์ดอกไม้จากไลน์อย่างต่อเนื่องและไม่วอกแวก พร้อมเดินแยกดอกไม้วางเป็นกอง เพื่อให้ตั้มสามารถจัดการแพ็คเกจกล่องได้อย่างสะดวก สำหรับคนทั่วไป ย่านปากคลองตลาด อาจเป็นเพียงพื้นที่สำหรับการซื้อดอกไม้ราคาถูก แต่สำหรับตั้มและคำ มันคือสถานที่พิเศษ เป็นพื้นที่แห่งโอกาสสำหรับคนที่ต้องการสู้ ต้องการออกแรง อยากรู้ใช้ความพยายาม และพลังงานของสมอง เพื่อให้ได้เงินมา แม่ค้าบางคนกล่าวว่า ที่ปากคลองตลาดนี้เงินมันลอยอยู่ในอากาศนี้แหละ อยู่ที่แต่ละคนจะคิดวิธีคว้าเงินลงมาได้มากน้อยแตกต่างกันไปแค่นั้นเอง หากเปรียบย่านปากคลองตลาดเป็นระบบนิเวศสักประเภท ย่านปากคลองตลาดนี้อาจเป็นเหมือนป่าดงดิบ ที่ทั้งไม้เล็กและไม้ใหญ่ ต่างอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อเฟื้อกันบ้าง แกร่งแย่งกันบ้าง หากแต่ในความดิบที่ดูเหมือนจะโหดร้ายต่างๆ นั้น มันยังมีสมดุลของระบบบางอย่างที่เอื้อให้ต้นกล้าใหม่ๆ สามารถมีพื้นที่งอกขึ้นมาได้เสมอ

ถอดรหัสศรัทธา พระอินทร์ ของกษัตริย์ต้นกรุงรัตนโกสินทร์

เรื่อง: ปรามินทร์ เครือทอง

ภาพ: นักรบ มุลมานัส

เมื่อแรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงมีพระราชวิจารณ์ราชกิจของพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนๆ ซึ่งอาจย้อนกลับไปไกลถึงสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา ว่ามีความผิดพลาดบกพร่องสร้างความรังเกียจเดียดฉันท์ไปจนถึง “เทวดาชั้นฟ้า”

“พระมหากษัตริย์แต่ก่อน มีแต่ประมาทโมหะเป็นมูล มิได้มีวิจารณ์ ปัญญาพิจารณาปฏิบัติตามพระราชสาตรา ธรรมศาสตร์ โบราณราชประเพณี ก็เสียศิริสวัสดิมงคล เทพยาดำอันมีฤทธิศักดิ์สิทธิ์เกลียดชัง จึงมิได้อภิบาลรักษาก็เกิดอุปัทวันตรายพิบัติเหตุต่างๆ จนแผ่นดินจุลาจล”

ด้วยเหตุนี้เมื่อทรงตั้งแผ่นดินใหม่ จึงทรงปฏิรูปขนบธรรมเนียม พระราชจริยวัตร และการพระศาสนาเสียใหม่ เพื่อควรแก่ทวยเทพจะอภิบาลรักษาเมืองให้เจริญมั่นคง เป็นประโยชน์แก่พระศาสนาสืบไป

หลังเปลี่ยนแผ่นดินได้ 3 เดือน ก็ทรงตั้งพระราชพิธีปราบดาภิเษกโดยสังเขป ในการนี้พระเจ้าผู้ใหญได้คิดพระนามจารึกลงในพระสุพรรณบัฏไว้ยี่ดยาว

แต่ตัวพระสุพรรณบัฏของดั้งเดิมยังไม่มีใครพบ การคัดลอกต่อๆ กันมา ตัวสะกดจึงยังเียงคลาดเคลื่อนต่างกันไปบ้าง ครั้งนี้จึงใช้หลักฐานจากกฎหมายตราสามดวงซึ่งมีพระนามเต็มบันทึกไว้ดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทรธรรณินทราริราช รัตนากาศภาคกระวงของคบรมราชาธิเบศ ตริภูวนศวรรนารถนายก ดิลกรัตนราชชาติอาชาวะไศรอยสมุทยอดโรมนต์ สกลจักรวาพาธิเบนทร สุริเยนทราริบดินทร หริหรินทรธาดาธิบตี ศรีสุวิบูลคุณอักขนิต ฤทธิราเมศวรรธรรมมิกราชาธิราชเดโชไชยะ พรหมเทพาติเทพ ตริภูวนาธิเบศ โลกะเชษฐวิสุทธิมกุฎประเทศ คะตามหา พุทธางกูร บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว”

ความหมายที่แฝงอยู่ในพระนามอันยี่ดยาวนี้เพื่อจะบ่งบอกว่าพระองค์เป็นใคร ยิ่งใหญ่เพียงใด คือทรงเป็นราชาแห่งราชาทั้งปวง เป็นพระมหาจักรพรรดิเจ้าแห่งแผ่นดิน เป็นผู้ยิ่งใหญ่จากตระกูลพระอาทิตย์ (ภาคกระวงษ, สุริเยนตรา) เป็นผู้สอดส่องดูแลโลกทั้งสาม (ตริภูวนศวรร) เป็นผู้มีปัญญาเลิศ (อาชาวะ) เป็นผู้ใหญ่ยิ่งในจักรวาล เป็นอวตารแห่งพระนารายณ์ พระอิศวร (หริหระ) เป็นผู้ทรงฤทธิแห่งพระอิศวร (ฤทธิราเมศวรร) เป็นพระพรหม (พรหมเทพา) และพระนารายณ์อันเป็นที่พึ่งของสามโลก (ตริภูวนาถ) เป็นผู้เป็นใหญ่ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า (โลกเชษฐ) เป็นหน่อพระพุทธเจ้า (พุทธางกูร) คือผู้ที่จะมาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และเป็นพระเจ้าอยู่หัว

ความหมายในชื่อเหล่านี้ได้แสดงอุดมคติทางการเมืองในแบบเทวราชา และยังมีส่วนผสมของธรรมราชาไปพร้อมกัน แต่สิ่งที่น่าแปลกก็คือในพระนามเต็มนี้มีนาม “ตรีมูรติ” เทพชั้นสูงสุดครบถ้วน คือพระอิศวร พระนารายณ์ และ

พระพรหม แต่กลับไม่มี “พระอินทร์” ในพระนามตามพระสุพรรณบัฏ ทั้งที่ เชื่อกันว่าทรงศรัทธาในพระอินทร์มาก จนกระทั่งมีการตีความว่าทรงอุปมา พระองค์คือพระอินทร์ผู้จุติมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินของกรุงรัตนโกสินทร์

พระอินทร์ ชนเผ่า และสายฟ้า

พระอินทร์ดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์เป็นเทพของชนเผ่าอารยันร้อนเรใน ท่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ เป็นเทพสงคราม ชีเมฆ ชีม้า มีสายฟ้า (วัชระ) เป็นอาวุธ มีอำนาจในการควบคุมฝนฟ้าอากาศ

เมื่อชนเผ่าอารยันอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่อินเดีย ชนเผ่าก็เล็กร่อนเร่ ตั้งหลักแหล่งเป็นบ้านเป็นเมือง พระอินทร์ก็ประจำการอยู่ยอดเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางจักรวาล มีหน้าที่สู้รบกับ “อสูร” (ชนเผ่าพื้นเมือง) ชีซังเอราวัณ (ในบาลี *Erawana* หรือ ในสันสกฤต *Airavata* หมายถึง เมฆ สายฟ้า ที่มา แห่งฝน) คือเป็นทั้งเทพแห่งการรบและเทพแห่งความอุดมสมบูรณ์ในเวลา เดียวกัน แต่ต่อมาพระอินทร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เสื่อมความศรัทธาลง มีเทพองค์ใหม่เข้ามาแทนคือ “ตรีมูรติ” พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม

ส่วนพระอินทร์มาได้บทบาทใหม่เป็นเจ้าของเทวดาในพุทธศาสนา มีหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์พระศาสดาและพระสาวกในพระพุทธศาสนา แม้พระอินทร์ จะเป็นหัวหน้าใหญ่แห่งเทวดาทั้งปวง แต่ในทางพุทธศาสนายังเป็นแค่ผู้ บรรลุโลกุตระธรรมขั้นต้นคือ โสดาบันปัตติผล เท่านั้น ยังห่างไกลจากนิพพาน นัก แม้จะได้เข้าเฝ้าสนทนาธรรม “สักกปัญหสูตร” ต่อหน้าพระพุทธองค์แล้ว ก็ตาม

พระอินทร์ สามัญชน และพุทธศาสนา

พระอินทร์เป็นมหาเทพที่ปรากฏบ่อยครั้งที่สุดในพระไตรปิฎกในฐานะ ผู้ใฝ่ธรรม ผู้ช่วยและผู้ปกป้องพระพุทธศาสนา แม้แต่ประวัติการกำเนิดของ พระอินทร์ (ท้าวสักกะ) ก็ปรากฏอยู่ในอรรถกถาพระธรรมบท เรื่องมหาสิ กษัตริย์ลิจฉวี ผู้ไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าเคยเห็นพระอินทร์ตัวจริง เพราะ พระอินทร์ทรงเป็นมหาเทพเซเลบ ยากที่มนุษย์จะพบเห็นได้ง่ายๆ เพื่อเป็นการพิสูจน์สมเด็จพระศาสดาจึงทรงตรัสเล่าเรื่องราวของพระอินทร์ หรือท้าวสักกะตั้งแต่อดีตชาติให้ฟัง

เรื่องเกิดขึ้นที่หมู่บ้านจลคาม แคว้นมคธ มีมาณพ (ชายหนุ่ม) ชื่อ มขะ เรียกกันว่า “มขมาณพ” อยู่มาวันหนึ่งมขมาณพ ปิดกวาดพื้นที่ว่างจนสะอาด สะอาดน่าอยู่ เพื่อนบ้าน A ก็มาผลัดมขมาณพออกเสียจากที่นั่น แล้วยึด เป็นที่ของตน มขมาณพก็ไม่โกรธ ไปปิดกวาดที่อื่น เพื่อนบ้าน B, C, D และอื่นๆ ก็มาทำแบบเดียวกัน มขมาณพก็ไม่โกรธ คิดแต่ว่าเราทำให้ผู้อื่น มีความสุข ก็เป็นบุญของเรา

มขมาณพ ยังคงมุ่งมั่นทำสถานที่ให้คนได้พักอาศัย ฤดูหนาวก่อไฟให้ ฤดูร้อนก็ตักน้ำให้ ครั้นเมื่อเห็นว่าการทำสิ่งนี้เป็นที่ยินดีของคนทั้งปวง จึงคิดจะทำถนนเพื่อประโยชน์สาธารณะ ในการนี้มขมาณพได้เพื่อนมาช่วย ทำอีก 32 คน ช่างไม้ ช่าง และเมียของมขมาณพ

หลังจากทำทางไปได้ระยะหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านเห็นว่าคนทั้งหลายไม่ควร ทำสิ่งนี้ ควรไปทำอย่างอื่นเช่นจับปลาหาเนื้อ ต้มเหล้า ตนจะได้ประโยชน์ จากเหล้ายาปลาปิ้งบ้าง แต่มาณพทั้ง 33 คน ไม่ฟัง ยังคงตัดถนนต่อไป

ผู้ใหญ่บ้านนำความไปฟ้องพระราชาว่าพวกมาณพเหล่านั้นเป็นโจร พระราชาจึงตัดสินประหารด้วยการให้ช่างเหยียบ แต่ทำอะไรช่างก็ไม่ทำ อันตรายแก่เหล่ามาณพ จนพระราชาได้สติให้อภัยโทษพร้อมพระราชทาน ผู้ใหญ่บ้าน ภรรยา บุตร ไปเป็นทาสแก่มาณพ และยกช่างนั้นให้เป็นสิ่ง เหยียวยา

โปรเจกต์ต่อไปของมขมาณพคือสร้างศาลาให้เป็นที่พักของมหาชนตรง ทาง 4 แยก มีช่างไม้และเมีย 3 คน ของมขมาณพทำช่อฟ้าศาลา ทำสระน้ำ และสวนดอกไม้ เว้นเมียคนที่ 4 ไม่ได้ช่วยอะไรเพราะคิดว่าเป็นญาติกันคงได้ ฤศลร่วมกันเป็นธรรมดา

มขมาณพนอกจากจะทำสาธารณประโยชน์แล้ว ยังกระทำวิบัติบท 7 อย่าง คือ บำรุงมารดาบิดา 1 ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้เจริญในตระกูล 1 พุดคำสัตย์ 1 ไม่พุดคำหยาบ 1 ไม่พุดส่อเสียด 1 กำจัดความตระหนี่ 1 ไหม้โกรธ 1 ซึ่งผู้ใดได้กระทำวิบัติบท 7 สิ่งนี้ เรียกว่า “สัปปบุรุษ” ผลบุญย่อม ส่งให้ไปเกิดในสวรรค์

มขมาณพเมื่อสิ้นชีวิตก็ได้เกิดเป็นท้าวสักกเทวราชในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ คือ “พระอินทร์” องค์ปัจจุบันนี้ ส่วนเพื่อนมาณพอีก 32 คน ก็ได้ไปเกิดเป็น เทวดาในทีเดียวกัน นายช่างที่มาช่วยสร้างศาลาเกิดเป็นพระวิศวกรรม ช่าง ได้เกิดเป็นเทพบุตรชื่อเอราวัณ เมื่อพระอินทร์ต้องการจะเดินทาง เทพบุตรก็ จะเนรมิตตัวเป็นช้างเอราวัณ ช้างทรงของพระอินทร์ ซึ่งเรื่องของมขมาณพ ปรากฏอยู่แล้วในพระไตรปิฎก

ครั้งเมื่อต้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงมี พระดำรัสสั่งให้พระราชาคณะและเหล่านักปราชญ์ราชบัณฑิต ค้นพระไตรปิฎก

ยกเอาข้อวินิจฉัยมาแต่งเป็นไตรภูมิภคา เพื่อให้สาธุชนบังเกิด ความเลื่อมใสในบรรพบุรุษศาสนา ภายหลังเรียกกันหลายชื่อ เช่น ไตรภูมิ ฉบับหลวง ไตรภูมิภคา ฯลฯ แต่ชื่อที่นิยมและใช้กันมาถึงปัจจุบันคือ ไตรภูมิ โลกวินิจฉัย ซึ่งมี 2 ส่วน ส่วนแรกแต่งขึ้นเมื่อปี 2326 นั้น ยังไม่ ทรงโปรด จึงโปรดให้แต่งใหม่เป็นจำนวนที่ 2 ในปี 2345 ซึ่งมีเนื้อความ ละเอียดลออราบเรียบเป็นที่ยุติ และที่สำคัญมีเรื่องมขมาณพโดยละเอียด

พระพุทธยอดฟ้า พระแก้วมรกต และพระอินทร์

สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงมีศรัทธา ต่อพระแก้วมรกตและพระอินทร์อย่างสูง ผิดแบบอย่างไปจากคตินิยมสมัย กรุงศรีอยุธยาที่ยกเอา “ตรีมูรติ” เป็นใหญ่ จนทำให้ตีความกันว่า หรือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ต้องการเป็นพระอินทร์เพื่อความชอบธรรม ในสถานะกษัตริย์ เพราะเป็นเทพที่ชาวบ้านรู้จักดีกว่าเทพองค์อื่นๆ ซึ่งทั้งพระแก้วมรกตและพระอินทร์มีส่วนเกี่ยวข้องกันตามที่ปรากฏใน “ตำนานพระแก้วมรกต”

เรื่องเริ่มต้นที่พระนาคเสนต้องการจะสร้างพระที่ไม่ใช่โลหะ เพราะอาจ ฤกษ์กรรมได้ พระอินทร์และพระวิษณุกรรมทรงทราบเรื่องจึงอาสาจะไปนำ “แก้วมณีโชติ” จากเขาวินูลบรรพตมาถวาย ครั้นเมื่อไปถึงแล้วเหล่ากุมภัณฑ์ ไม่ยอมให้ เพราะแก้วมณีโชติ (สีขาว) นั้นเป็นของสำหรับพระมหากษัตริย์พระรดี เท่านั้น แต่ยอมยก “อมรโกฏ” (สีเขียว) ให้แทน พระอินทร์และพระวิษณุ กรรมจึงนำ “อมรโกฏ” กลับมาถวายพระนาคเสน โดยมีพระวิษณุกรรมเป็น นายช่างแกะสลักพระพุทธรูปมาอังดงาม คือ “พระแก้วอมรโกฏ” อันประเสริฐ ของมนุษย์และเทวโลก มีนามใหม่ว่า พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

เรียกกันว่า “พระแก้วมรกต” และด้วยพระนามนี้ จึงแปลงมาเป็นชื่อเมือง กรุงเทพฯ “อมรรัตนโกสินทร์” หมายถึงแก้วของพระอินทร์

แต่ชื่อกรุงเทพฯ เมื่อแรกตั้งกรุงนั้นจบเพียงแค่ “อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน” (2325) ครั้นเมื่อมีการสมโภชพระนคร หลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 (2328) จึงเพิ่มบทบาทของพระองค์เองและของพระอินทร์ที่ทรงศรัทธาต่อท้ายชื่อเดิมเข้าไปอีก 2 วรรค คือ “อมรพิमानอวตารสถิต” (พระนารายณ์อวตารเป็นพระรามคือพระมหากษัตริย์) “สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” (เมืองที่พระอินทร์บัญชาให้พระวิษณุกรรมเสกสร้างขึ้น)

พระพุทธรูปอดฟ้า พระแก้วมรกต และสัญลักษณ์กรุงศรีอยุธยา

“วัดพระแก้ว” ไม่เพียงแต่สร้างขึ้นในเขตพระราชวังตามอย่างกรุงศรีอยุธยา แต่ยังใช้ชื่อว่า “วัดพระศรีสรรเพชญ์” ตามชื่อวัดพระศรีสรรเพชญ์ของกรุงศรีอยุธยา ชื่อนี้ปรากฏในหมายรับสั่ง (คือเอกสารต้นฉบับเพื่อทรงสั่งราชการในรัชสมัยนั้นๆ) สำหรับงานทรงผนวชพระเจ้าลูกเธอ 3 พระองค์ จ.ศ.1164 (2345) ก่อนจะเปลี่ยนเป็น “วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” ปรากฏในหมายรับสั่งในปีสุดท้ายของรัชกาล เรื่องฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จ.ศ.1171 (2352) และเสด็จสวรรคต 3 เดือนหลังจากงานฉลองนี้

พระพุทธรูปอดฟ้า พระอินทร์ และอินทราภิเษก

หลังเปลี่ยนแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงปราบดาภิเษกโดยสงบไปครั้งหนึ่ง ครั้นเมื่อสร้างเมือง สร้างวัง สร้างวัดพระแก้วเรียบร้อยตามสมควรแล้ว จึงมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

เต็มตำราอีกครั้ง ณ พระที่นั่ง “อมรินทราภิเษกมหาปราสาท” ซึ่งทำตามแบบพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทของกรุงศรีอยุธยา ทรงตั้งนามเป็นสัญลักษณ์ที่ทรงศรัทธาในพระอินทร์ ที่สำคัญพระที่นั่งองค์นี้มีฉากลายนน้ำ ชุมนุญ เหล่าเทวดา มีพระอินทร์ประทับบนยอดเขาพระสุเมรุ ทรงเป็นประธานในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท รับราชการอยู่ได้ประมาณ 5 ปี (2327 – 2332) ก็ถูกฟ้าผ่าเสียหายจนต้องรื้อสร้างพระมหาปราสาทองค์ใหม่แทน คือ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ซึ่งหมายถึงสวรรค์ชั้นดุสิต อันเป็นที่สถิตของพระโพธิสัตว์ ก่อนจุติมาเป็นมนุษย์บำเพ็ญบารมีเพื่อตรัสรู้ ในชาติสุดท้าย เป็นความหมายที่แฝงเร้นยิ่งไปกว่าพระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท เพราะใช้เป็นที่ไว้พระบรมศพของพระมหากษัตริย์ทุกรัชกาล เป็นการส่งเสด็จพระมหากษัตริย์ยังสวรรค์ชั้นที่ 4 สูงกว่าสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่พระอินทร์อยู่ ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นที่ 2

แม้พระราชพิธีนี้จะจัดขึ้น ณ พระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท แต่ก็กำหนดเรียกเป็น “ราชาภิเษก” ไม่ใช่ “อินทราภิเษก” จึงเป็นการอภิเษกเพื่อเป็น “พระราชอา” ไม่ใช่เพื่อเป็น “พระอินทร์” เพราะพระอินทร์นั้นเกิดโดย “อุปปาติกะ” คือเว็บขึ้นเอง ไม่ต้องมีพ่อแม่ และไม่ต้องมีใครอภิเษก

การอภิเษกพระมหากษัตริย์ มีอยู่ 5 วิธีคือ 1. **ราชาภิเษก** คือการสืบต่อในพระราชวงศ์ 2. **ปราบดาภิเษก** คือรบพุ่งหักหาญเอาชนะศัตรูจนได้บ้านเมือง 3. **โกศภิเษก** เป็นชาติตระกูลพราหมณ์ร่ำรวยสมควรเป็นกษัตริย์ 4. **อุภิเษก** คือเป็นชาติกษัตริย์เสมอกันแต่ต่างวงศ์ต่างแดน ให้พระโอรสพระธิดาทำการวิวาหะมงคล 5. **อินทราภิเษก** คือการที่พระอินทร์เป็น

ประธานพิธีและเป็นผู้นำเอาเครื่องปัญญาคุณภรณ์มาถวาย ไม่ใช่การเสกให้พระมหากษัตริย์กลายเป็นพระอินทร์

การอินทราภิเษกนี้มีอยู่ในกฎมณเฑียรบาลสมัยกรุงศรีอยุธยา และเคยมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงกระทำพระราชพิธีอินทราภิเษกนี้ เช่น สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

พระพุทธยอดฟ้า พระอินทร์ อมรินทรวินิจฉัย และรัชกาลที่ 3

คราวเมื่อสร้างวังตอนต้น โปรดฯ ให้สร้างพระราชมณเฑียร ซึ่งเป็นทั้งที่พักที่บรรทม ที่ทรงงาน และที่ประชุมมหาสมาคมในที่เดียวกัน ปัจจุบันรู้จักในนาม พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย โดยเฉพาะพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยนั้น แปลตรงตัวคือพระอินทร์ผู้ทรงวินิจฉัย (งานราชการ) ซึ่งเชื่อกันว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงใช้เป็นสัญลักษณ์แทนความหมายของการว่าราชการในฐานะที่ทรงเป็นพระอินทร์อยู่

แต่ในเอกสาร “หมายรับสั่ง” ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ไม่เคยเอ่ยถึงนามพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ใช้แต่เฉพาะ “พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน” เป็นคำเรียกพระราชมณเฑียรทั้ง 3 องค์ เพิ่งมีการเรียกแยกกันในสมัยรัชกาลที่ 3 นาม “อมรินทรวินิจฉัย” ถูกใช้ครั้งแรกแทนคำว่า “จักรพรรดิพิมาน” ในหมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1193 (2374) ซึ่งเป็นปีที่การบูรณะซ่อมแซมพระมหามณเฑียรเสร็จสิ้นสมบูรณ์ มีการเฉลิมพระราชมณเฑียรในปี 2374 ดังนั้นเมื่อรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ทรงออกว่าราชการจึงทรงว่าราชการที่ “จักรพรรดิพิมาน” ไม่มีบัตรหมายที่เรียกนาม “อมรินทรวินิจฉัย” ซึ่งเวลานั้นยังเป็นพระที่นั่งโถงไม่มีฝา

พระพุทธยอดฟ้า มขมาณพ ไพศาลทักษิณ และรัชกาลที่ 3

พระที่นั่งไพศาลทักษิณเป็นพระที่นั่งองค์สำคัญที่สุดในหมู่พระราชมณเฑียร คือเป็นพระที่นั่งที่ใช้เป็นสถานที่บรมราชาภิเษก ซึ่งจะทำให้พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ของกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงเป็น “พระมหากษัตริย์” และ “สมมุติเทพ” โดยสมบูรณ์ ณ พระที่นั่งองค์นี้

ภายในพระที่นั่งองค์นี้ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเต็มไปด้วยทวยเทพทั้งแขกทั้งไทย แต่จุดที่สำคัญคือจิตรกรรมฝาผนังฝั่งตะวันออก เขียนภาพจิตรกรรมเรื่อง “มขมาณพ” เป็นฉากหลังของพระที่นั่งอิริยตศ ซึ่งในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นช่วงเวลาของบอกก่่าวเทวดา และทรงรับน้ำอภิเษกจากพราหมณ์ (ปัจจุบันเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้แทนราษฎร เป็นต้น) พระที่นั่งองค์นี้กัน “ฉัตร 7 ชั้น” สอดคล้องกับเรื่องมขมาณพเมื่อยังเป็นมนุษย์ธรรมดา เช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ที่เวลาช่วงนี้ยังไม่ถือว่าเป็นสมมุติเทพ

จนกระทั่งเสด็จมาประทับนั่งในพระที่นั่งภัทรบิฐ ณ เวลาคือช่วงเวลา ที่พระมหाराชครูอ่านพระเวท แล้วทูลเกล้าฯ ถวายพระสุพรรณบัฏ เครื่องเบญจราชาคุณภรณ์ และเครื่องราชูปโภคต่างๆ พระที่นั่งองค์นี้กัน “ฉัตร 9 ชั้น” มีความหมายว่าทรงเป็นสมมุติเทพโดยสมบูรณ์ ฉากหลังของพระที่นั่งภัทรบิฐจึงเป็นฉากเฉลิมฉลองมขมาณพจุติมาเป็นพระอินทร์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรื่องราวจึงเหมาะสมสอดคล้องและส่งเสริมแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ที่ทรงศรัทธาพระอินทร์อย่างที่พระมหากษัตริย์ไทยไม่เคยปฏิบัติมาก่อน

แต่พระที่นั่งไพศาลทักษิณองค์เดิมก่อนการบูรณะนั้นไม่มีภาพเขียน ต่อมา มีการซ่อมแซมในรัชกาลที่ 3 โปรดให้เขียนภาพจิตรกรรมขึ้นใหม่ทั้งหมด รวมถึงภาพมฆมาณพและสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่อยู่ของพระอินทร์ ทรงเป็น “ผู้กำกับ” วางผังภาพจิตรกรรมให้เข้ากับพระราชพิธีบรมราชาภิเษก อย่างลงตัว

พระพุทธยอดฟ้า พระอินทร์ วัดสุทัศน์ และรัชกาลที่ 3

ปลายรัชกาลที่ 1 มีหมายรับสั่ง จ.ศ.1170 (2351) ให้ก่อรากพระอุโบสถ “วัดมหาสุทธาวาส” ซึ่งหมายถึงสวรรค์ซึ่งเป็นที่อยู่ของพรหมชั้นสูง ผู้บรรลุนาคามีผล เป็นชั้นที่บริสุทธิ์จากกามารมณ์แล้ว รัชกาลที่ 5 ทรงแปลว่า “ที่อยู่ของผู้บริสุทธิ์” เป็นชั้นที่สูงกว่าดาวดึงส์ของพระอินทร์และสวรรค์ชั้นดุสิต

โดยพระราชประสงค์ให้สร้างวัดขึ้น “กลางพระนคร” ให้สูงเท่าวัดพนัญเชิง ในกรุงศรีอยุธยา แต่เวลานั้นทรงพระประชวรอยู่ สิ่งที่ได้ทันทอดพระเนตร คือการชะลอพระศรีศากยมุนี “พระโต” จากสุโขทัยมายังพระนครและยก พระพุทธรูปขึ้นฐาน ก็ทรง “สิ้นธุระเท่านั้นแล้ว” งานสร้างพระวิหารมาแล้ว เสร็จในรัชกาลที่ 3 พระราชทานชื่อวัด “สุทัศน์เทพาราม” ซึ่งหมายถึงเป็น เทพนครที่ประทับของพระอินทร์ หน้าบันพระวิหาร จึงเป็นรูปพระอินทร์ทรง ช้างเอราวัณ และมีเรื่องมฆมาณพปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรม ซึ่งจะว่าเป็น แนวพระราชดำริของรัชกาลที่ 1 ก็ออกจะแปลก ดูไม่เข้ากับนามวัด “สุทธาวาส” เมื่อทรงตั้งไว้แต่แรกนัก

พระพุทธยอดฟ้า พระราชครัทธา และการสานต่อ

รัชกาลที่ 1 ทรงมีพระราชครัทธาในพระอินทร์นั้นเป็นเรื่องปรากฏชัด และเป็นเรื่องใหม่ที่พระมหากษัตริย์ทรงเชิดชูพระอินทร์ ไม่น้อยไปกว่าตรีมูรติ โดยเฉพาะการสร้างพระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท และการให้ช่างเขียนภาพจิตรกรรมเรื่องมฆมาณพในหอไตรวัดระฆัง เรือนเก่าที่ถวายเป็นวัดระฆัง เมื่อคราวยังรับราชการในแผ่นดินกรุงธนบุรี

แต่ผู้ที่สานต่อพระราชครัทธาคือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 จะด้วยทรงรับพระราชประสงค์ไว้ก่อนแล้ว หรือทรงมีครัทธา ตรงกันก็เป็นได้ เพราะเมื่อสิ้นรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 3 ก็ทรงมีพระชนมพรรษา 22 พรรษาแล้ว เรียกได้ว่าทันได้เห็นกัน ดังนั้นจึงเห็นมฆมาณพและพระอินทร์ เวอร์ชันรัชกาลที่ 3 อยู่ไม่น้อย และหลายที่หลายแห่งทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นการสร้างสมัยรัชกาลที่ 1 เรื่องนี้จะเป็นเรื่องบังเอิญเกินไปหรือไม่

พระพุทธยอดฟ้า พระนั่งเกล้า พระเจ้าปราสาททอง

พระมหากษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์ มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือการขึ้นสู่พระราชบัลลังก์ ด้วย “วิธีพิเศษ” และมีหลายสิ่งที่บังเอิญพ้องต้องกันอย่างอัศจรรย์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ และสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ทรงใช้วิธีอินทราภิเษกทั้งสองพระองค์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ทรงสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องสัญลักษณ์ของ พระศรีอริยเมตไตรยเหมือนกัน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ครัทธาในมฆมาณพและพระอินทร์ เหมือนกัน

กษัตริย์ ศรัทธา และนิพพาน

แม้ว่าพระอินทร์จะเป็นเทพที่ทรงศรัทธา แต่ที่สำคัญพระอินทร์เป็นเทพ
 ปือปูล่าร์ในหมู่ราษฎร ย่อมเป็นประโยชน์ต่อ “ความชอบธรรม” และ
 การปกครอง อย่างไรก็ตาม พระมหากษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นสมมุติเทพหรือบุคคล
 ธรรมดา แต่ในชีวิตจริงทรงเป็น “พระราชสมภารเจ้า” ย่อมมุ่งหวัง “โพธิญาณ”
 ซึ่งมีปลายทางที่นิพพานผล พระอินทร์แม้จะเป็นมหาเทพแต่หนีไม่พ้น
 การเวียนว่ายเกิดตายในกามภูมิเป็นธรรมดา เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงมีพระราชประสงค์ให้แต่งไตรภูมิโลกวินิจฉัยนั้น ก็ทรง
 พระราชศรัทธาปรารถนาสัมโพธิญาณ หรือญาณแห่งการรู้แจ้งอันเป็นทาง
 สู่นิพพานเช่นกัน

เอวี่

...

55

510

MONIKA
R 9 1564

BANK

สหวิทยาคาร

เจ้ากรมเทศ กับ วังประตูลงมอด

เรื่อง: พีรศรี โปวาทอง

ภาพ: สุรินทร์ บัญญัติปิยพจน์

ประตูลงมอด / สามมอด

วันพฤหัสบดี แรมสามค่ำ เดือนหก ปีจออัฐศก จุลศักราช 1248

พุทธศักราช 2429 เป็นปีที่ 18 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ

ที่บ้านริมคลองโง่งอแง นอกกำแพงพระนคร ข้างประตูลงมอด นาย **“เทศ”** ตื่นแต่เช้ามีดี อาบน้ำแต่งตัวอย่างตั้งอกตั้งใจ แล้วเดินเลาะกำแพงวัง

“พระองค์ดีศ” เจ้านายของนายเทศ ซึ่งตั้งอยู่ประชิดกันกับบ้านนายเทศนั่นเอง

นายเทศอายุได้ 29 ปี อยู่บ้านนี้มาตั้งแต่เกิด ด้วยบิดานายเทศเป็นคนของเจ้าคุณอัศวินตรีภุมมาตย์ (ดีศ) ข้าราชการของพระองค์ดีศ ในแผ่นดินก่อนบิดาของท่านเจ้าคุณ คือคุณชุ่ม ได้รับราชการฝ่ายใน ถวายตัวเป็นเจ้าจอมหม่อมห้าม มีพระราชโอรสคือ **พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร** เป็น **“หลานตา”** สายคุณชุ่มมองค์เดียวของท่านเจ้าคุณ ท่านจึงรักหลานองค์นี้นักหนา ยกที่บ้านของตนให้เป็นมรดก ให้พระองค์ดีศสร้างวังเมื่อถึงคราว **“ออกวัง”** บ่าวไพร่ผู้คนในบ้านท่านก็ยกให้เป็นข้าในวังทั้งสิ้น

เมื่อพระองค์ดีศประสูติในปีพุทธศักราช 2405 เสด็จประทับที่เรือนของเจ้าจอมมารดาชุ่ม ในพระบรมมหาราชวังนั้น นายเทศเพิ่งอายุได้ห้าขวบ แต่เมื่อโตขึ้นท่านเจ้าคุณอัศวินฯ ก็จัดการให้นายเทศเข้าไปอยู่กับพระองค์ดีศ

ในวังหลวง เป็นทั้งพี่เลี้ยง เป็นทั้งเพื่อนเล่น รับประทานใช้ใกล้ชิดติดพระองค์มาตั้งแต่บัดนั้น

ในวันนี้นายเทศจึงยินดีเป็นหนักหนา ที่พระองค์ดีศของตนจักได้รับพระมหากรุณาฯ สถาปนาพระอิสริยยศ ตั้งกรมเป็น **พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ** สมกับที่ได้ทรงพระวิริยะรับราชการ ทั้งกองทหารมหาดเล็ก กองแก้วจินดา กรมเชอร์เวทำแผนที่ กองสอนหนังสือไทย แลราชการน้อยใหญ่ตามแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะมีพระราชบัญชา

ตัวนายเทศเอง ก็พลอยได้รับอานิสงส์จากพระมหากษัตริย์นั้น ได้มีตำแหน่งเป็นเจ้ากรม มีราชทินนามว่า **“หมื่นดำรงราชานุภาพ”** ศักดินา 600 ทำให้ครื้นใจเป็นอันมาก แม้หน้าที่การงานก็ยังคงเป็นผู้ดูแลรั้ววังของเจ้านายของตนอย่างที่เคยมา

นายเทศรู้สึกว่าการกำลังก้าวเข้าสู่ช่วงอายุใหม่ ในสมัยที่บ้านเมืองกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก บ้านของนายเทศเองนั้น ผู้ใหญ่แล้วว่าแต่เดิมหน้าบ้านหันออกคลองโง่งอแง อยู่ริมที่บ้านเจ้าคุณอัศวินฯ ซึ่งตั้งอยู่ที่ชานกำแพงพระนคร คือที่ดินระหว่างกำแพงพระนครกับคลองโง่งอแงนั้น นับว่าเป็นที่ทำเลดี เพราะติดคลอง อันเป็นทั้งเส้นทางสัญจรหลัก ทั้งย่านค้าขาย มีเรือแพแน่นท้องคลองไปทั้งวันๆ รั้วบ้านเองนั้น ด้านทิศใต้ก็ตั้งประชิดกับถนนเจริญกรุงที่พระเจ้าอยู่หัวแผ่นดินก่อนโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาอมราช (ครุฑ) เป็นแม่กอง ตัดถนนขึ้นตั้งแต่วัดพระเชตุพน มาออกประตูเมืองที่ตรงบ้านเจ้าคุณอัศวินฯ นี้ เมื่อปีจอ ตรีศก จุลศักราช 1223 ถนนนั้นเมื่อแรกสร้างชาวบ้านก็เรียกกันว่า ถนนใหม่ รู้สึกกันว่ากว้างใหญ่หนักหนา สองข้างถนนในหลวงก็โปรดเกล้าฯ ให้สร้างตึกแถวชั้นครึ่งขึ้นรายมาสองฝั่งถนน ตามอย่างถนนที่เมืองสิงคโปร์ ที่ในหลวงท่านได้ส่งคนไปดูแบบอย่างมา

แผนที่ปี 2430 แสดง
ตำแหน่งวังกรมหมื่น
ดำรงราชานุภาพ
(หน่วยปฏิบัติการวิจัย
แผนที่และเอกสาร
ประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

ในรัชกาลเดียวกันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านก็โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง) แต่เมื่อยังเป็นเจ้าหมื่นสรรเพธภักดี หัวหมื่นมหาดเล็ก เป็นแม่กอง รื้อประตูเมืองของเก่าเมื่อครั้งแผ่นดิน พระนั่งเกล้าฯ ลงเสีย ประตูเมืองของเดิมนั้นเป็นประตูมีหอรบด้านบน หลังคาจั่วชายคาสั้น เจ้าหมื่นสรรเพธภักดีก็สร้างขึ้นใหม่ตามแบบอย่างเดิม ชั่วแต่แก้ไขให้มั่นคงขึ้น

ประตูยอด / ประตูใหม่ / ประตูสามยอด

เมื่อล่วงเข้าแผ่นดินพระจุลจอมเกล้าฯ พระเจ้าอยู่หัวทรง “ทันสมัย” ยิ่งไปกว่า รัชกาลก่อน ถนนเจริญกรุงและประตูใหม่ สร้างไว้ยังไม่ถึงสิบปี ถึง พ.ศ.2416

ก็โปรดเกล้าฯ ให้รื้อสร้างใหม่ ปรับแนวถนนให้ตรงกว่าเก่า สร้างตึกแถวสองข้างเป็นตึกสองชั้น มั่นคงถาวรกว่าตึกเดิม

ครั้งนั้น เจ้าหมื่นสรรเพธภักดีท่านเลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็นเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้ท่านทำการใหญ่ คือการซ่อมแซมกำแพงพระนคร ตลอดจนป้อมปราการ และประตูเมืองทั้งนั้นให้มั่นคงหมดจดดี เจ้าคุณมหินทร์ฯ ท่านหัวสมัย เคยไปราชการเมืองนอกเมืองนา เป็นอุปทูตคราวพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม) เชิญพระราชสาสน์และเครื่องราชบรรณาการไปถวายกษัตริย์สยาม ท่านจึงทำประตูเมืองเสียใหม่เป็นประตูยอดอย่างเทศ จะฝรั่งก็มีไซ้ จะไทยก็มีเชิง แต่ถึงดงามมั่นคงดีอยู่ เรื่องนี้เกิดขึ้นก่อนนายเทศเกิด ผู้ใหญ่เล่าว่าชาวบ้านเรียกประตูเมืองของเจ้าคุณมหินทร์ฯ นี้ว่า “ประตูใหม่” ให้รับกับชื่อ “ถนนใหม่” อันเป็นชื่อภาษาปากของถนนเจริญกรุง ที่ตรงกับประตูนั้น

ไม่กี่ปีต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ เวลานั้นทรงบัญชาการกรมเมือง เป็นแม่กองสร้างประตูใหม่ เสด็จในกรมพระองค์นั้นทรงฝึกฝืนในทางการก่อสร้างและการโยธา ทรงเห็นว่าถนนเจริญกรุงเป็นย่านประชุมชน มีโรงหอยที่ย้ายมาตั้งใหม่ อยู่ภายในกำแพงพระนคร ทางฝั่งเหนือของถนนเจริญกรุง ทั้งรรางที่บริษัทฝรั่งลงทุนจัดการ ก็เดินมาตามถนนเจริญกรุงนี้ ออกประตูใหม่ ข้ามสะพานเหล็กเพื่อเล่นต่อไปตามถนนเจริญกรุงตอนนอกพระนคร ยืดยาวไปจนถึงถนนตก การสัญจรของราษฎรจึงทวีมากขึ้น มาคับคั่งที่ประตูเมือง กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์จึงทรงดำริสร้างประตูเมืองที่ถนนเจริญกรุงนี้ขึ้นใหม่ ให้เป็นประตูยอดอย่างเดิม แต่มีช่องประตูสามช่อง

ประตูสามยอด
(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
กรมศิลปากร)

ช่องกลางกว้างกว่าช่องเหนือและใต้ โดยที่ช่องด้านใต้ให้เส้นทางรถรางผ่าน ช่องเหนือและช่องกลางให้รถม้าและรถลากผ่าน ประตูเมืองแห่งนี้จึงนับได้ว่าใหญ่โตยิ่งกว่าประตูอื่นใดในพระนคร และด้วยมีสามยอด ทำเป็นทรงอย่างเทศ ราษฎรจึงเรียกประตูนี้ว่า “ประตูสามยอด” สืบมา

วังประตูสามยอด / ตำบลประตูสามยอด

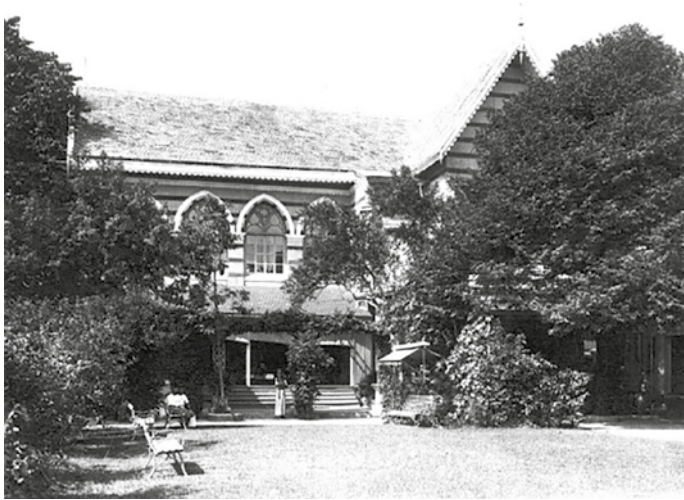
วันศุกร์ แรมสี่ค่ำ เดือนหก ปีจออัฐศก จุลศักราช 1248 พุทธศักราช 2429 เป็นปีที่ 18 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ

นายเทศเดินทางมาถึงวังพระองค์ดิศ เจ้านายของตน ไม่ใช่สินะ ต้องออกพระนามว่า เสด็จในกรมฯ ละ ที่วังมีกิจให้นายเทศทำมากมายนัก เพราะสองวันที่ผ่านมา มีพระราชพิธีตั้งกรม พระราชทานพระสุพรรณบัฏ

และงานฉลองขึ้นตำแหน่งใหม่ ในหลวงเสด็จพระราชดำเนินมาด้วยพระองค์เอง ถึงสองวันตามประเพณี ทรงสำแดงพระมหากรุณาธิคุณพิเศษต่อเสด็จในกรมฯ ที่ทรงเป็นสมาชิกในกลุ่มเจ้านายและขุนนาง “สยามใหม่” ที่ในหลวงทรงใช้สอยเป็นกำลังราชการในการทำนุบำรุงบ้านเมืองในครั้งนั้น

ตำแหน่งเสด็จในกรมฯ เอง ที่เพิ่งมีงานฉลองขึ้นตำแหน่งไปเมื่อวาน ก็เป็นตึกอย่างใหม่ มีสองชั้น ก่ออิฐถือปูนอย่างมั่นคง ทรงจ้างช่างฝรั่ง คือนายแกรซี (Gioachino Grassi, โจอาคิโน กรัชชี) มาคิดอย่างประมาณราคาแลรับเหมา ก่อสร้างถวายนายแกรซีผู้นี้เป็นนายช่างสร้างวังสร้างตำหนักเจ้านายหลายแห่งใกล้ๆ กับวังเสด็จในกรมฯ ของนายเทศ ก็มีวังสะพานถ่าน ของพระองค์เทวัญ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ หน้าวังหันออกคลองสะพานถ่าน แต่มีประตูวังด้านถนนเจริญกรุงด้วย อีกวังก็วังบูรพาภิรมย์ อยู่ริมถนนมหาไชย ทางทิศใต้ของบ้านนายเทศ เจ้าของวังคือสมเด็จพระฯ น้องแท้ๆ ของในหลวงวังท่านจึงใหญ่โตมโหฬารหนักหนา

สำหรับวังของเสด็จในกรมฯ ของนายเทศนั้น ที่วังเป็นที่ขานป้อมเสือทยาน คือที่บ้านเจ้าคุณอัปภันฯ เดิม นั้น ลักษณะที่ดินรูปสี่เหลี่ยมรี ด้านเหนือจรดปากคลองสะพานถ่าน ด้านใต้จรดถนนเจริญกรุงที่ประตูใหม่ ด้านตะวันออกเป็นคลองโอง่างทั้งแนว ส่วนด้านตะวันตกก็มีกำแพงเมืองยาวตลอดเช่นกัน ทั้งยังมีป้อมเสือทยานคาอยู่ด้วย นายแกรซีจึงทำรั้ววังและประตูอย่างงามที่ด้านถนนเจริญกรุง อยู่ระหว่างประตูเมืองกับสะพานเหล็กข้ามคลองโอง่าง ตำแหน่งใหม่ของเสด็จในกรมฯ ตั้งอยู่ด้านนั้น หลังตำหนักมีสนามหญ้า รอบๆ สนามมีเรือนหม่อมทั้งหลาย สนามหญ้านั้นดูแลยากหนักหนา นายเทศต้องไปเรียกทวยกะวาที่ดูการพระราชอุทยานสราญรมย์มาช่วยทำ ทั้งตกแต่งสวนรอบสนามนั้นให้งดงาม เพราะเสด็จในกรมฯ ท่านนิยมเลี้ยงไม้ดอกไม้ใบ

ตำหนักใหม่
วังประจวบสามยอด

ต่างๆ ที่มีผู้สั่งเข้ามาจากเมืองนอก มากมายเหลือที่นายเทศจักจกจำได้ สวนและสนามนั้นถือว่าเป็น “ข้างใน” มีตำหนักเป็นเครื่องกั้นออกจาก “ข้างหน้า” มีกำแพงกั้นประกอบให้บริเวณวังให้เป็นฝ่ายหน้าฝ่ายใน เป็นสัดส่วนไม่ปะปนกัน ด้วยเสด็จในกรมฯ ของนายเทศท่านมีพระเมตตาบารมีนัก ทรงเล็งดูอุปการะผู้คนไว้มากหน้าหลายตา ทั้งโอรสธิดาของพระองค์เอง มากมายละเล้าละลุม กับทั้งบ่าวไพร่บริวารอีกแน่นเนือง ทั้งหมดนี้นายเทศซึ่งบัดนี้เป็นหมื่นดำรงราชานุภาพ ต้องดูแลว่ากล่าวจัดแจงให้เรียบร้อยอยู่เสมอ

นายเทศทอดสายตามองไปยังตำหนักใหม่ ที่ยังคงตกแต่งไว้พร้อมพรังเพื่อการพระราชพิธีตั้งกรมเมื่อวันวาน พระแท่นทรงกลางแจ้งที่สนามรื้อออกไปแล้ว แต่ภายในตำหนักยังคงเครื่องตั้งแต่งของงานขึ้นตำหนักอยู่ โดยเฉพาะที่ห้องนั่ง ที่เสด็จในกรมฯ ทรงเรียกว่า “ตราชองรูม” และห้องเสวยที่อยู่ต่อเนื่องกัน มีโต๊ะเสวย แก้อ้อย่างฝรั่งพร้อม ตามพระราชนิยมในรัชกาลนี้

ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเมืองนอกเมืองนามาตั้งแต่ปีแรกในรัชกาล จึงทรงเลิกระบบนิยมเก่าๆ ลางอย่าง และริเริ่มธรรมเนียมใหม่ๆ ที่มีความศิวิไลซ์อย่างฝรั่ง อย่างเช่นธรรมเนียมการเลี้ยงโต๊ะ ที่มีขึ้นเมื่อวานตอนเที่ยง

ด้วยความเปลี่ยนแปลงทั้งปวงนี้ นายเทศจึงรู้สึกอยู่เป็นนิจว่าตนกำลังอยู่ในยุคสมัยใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากชั่วคนก่อนหน้าเป็นอย่างมาก การต่างๆ ไม่ว่าจะในวังประจวบสามยอดที่ตนรับผิดชอบดูแล หรือนอกวังออกไป ก็ค่อยๆ เปลี่ยนไปทุกวี่วัน

สำหรับบริเวณรอบวังนั้น เป็นจุดตัดของถนนหลายสาย ทั้งถนนเจริญกรุงและถนนมหาไชยที่เลียบตามกำแพงพระนคร ข้ามสะพานเหล็กออกไปก็มีถนนเจริญกรุงตอนนอกพระนคร ตัดกับถนนวัดตึก ถนนวังกรมขุนวรจักรเดิม ถนนเหล่านี้มีตึกแถวรายไปทั้งนั้น เป็นที่ตั้งของห้างร้านต่างๆ มากขึ้นโดยลำดับ นับเป็นย่านค้าขายที่สำคัญแห่งหนึ่งในพระนครทางทิศตะวันออก ประจวบสามยอดจึงกลายเป็นชื่อตำบล เรียกว่า “ตำบลประจวบสามยอด” ส่วนสะพานเหล็กข้ามคลองโอง่างนั้นก็พลอยกลายเป็นชื่อตำบลสะพานเหล็กไปด้วย ลางที่ก็เรียกรวมว่า ตำบลสะพานเหล็กประจวบสามยอด ดังนี้ก็มี

วังประจวบสามยอด / วังเชิงสะพานดำรงสถิตย์

วันศุกร์ ขึ้นแปดค่ำ เดือนสิบสอง ปีกุนเอกศก จุลศักราช 1261 พุทธศักราช 2442 เป็นปีที่ 31 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ

วันนั้นหมื่นดำรงราชานุภาพ (เทศ) เจ้ากรมในกรมหมื่นดำรงราชานุภาพตื่นแต่เช้าตรู่ เพื่อเตรียมการรับแขกที่จะมาถวายพระพรเสด็จในกรมฯ ของตน เนื่องจากเช้านี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการเลื่อน

กรมเสด็จในกรมฯ พร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธออีกสององค์ และตั้งกรมพระเจ้าลูกยาเธออีกองค์หนึ่ง ในตอนบ่ายมีพระราชพิธีพระราชทานพระสุพรรณบัฏที่พระที่นั่งจักรีฯ ในวังหลวง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ จึงเลื่อนเป็น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ นายเทศเจ้ากรม อายุ 42 ปี ก็ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น “หลวงดำรงราชานุภาพ” ศักดินา 600 พร้อมกับในวันนั้น ในเวลาเย็น เจ้านาย ขุนนาง พ่อค้าวานิช ตลอดจนราษฎรที่ทรงคุ้นเคย ย่อมมากราบถวายพระพรเสด็จในกรมฯ ที่วัง ในโอกาสอันเป็นมงคลยิ่งนี้ เจ้ากรมเทศจึงต้องจัดแต่งบริเวณวังประตูลงสามยอดให้เรียบร้อย ควรแก่การ

นับแต่เสด็จในกรมฯ ได้ทรงกรมเมื่อปีจออัฐศก เวลาที่ล่วงไปได้ 13 ปีแล้ว เจ้ากรมเทศมองไปรอบวัง ก็เห็นแต่ความเปลี่ยนแปลงที่ตาหน้าเข้ามาดูจสายน้ำ ประตูสามยอดที่ใหญ่โตหนักหนา สร้างขึ้นมาเมื่อราว 20 กว่าปีก่อน ก็รื้อลงเสียเมื่อปีกลาย ด้วยเพราะในหลวงมีพระราชดำริจะทำนุบำรุงบ้านเมืองให้รุ่งเรืองขึ้น ทั้งการค้าขาย แลการสัญจรทางบกทางเรือ จึงโปรดเกล้าฯ ให้นายช่างฝรั่งกรมโยธาฯ คิดอ่านซ่อมแปลงสะพานเหล็กถนนเจริญกรุง ให้ใหญ่โตตั้งงามขึ้นเมื่อปีวอกอัฐศก เสด็จในกรมฯ ทรงเลว่านายช่างฝรั่งอินเยอเนียบใหญ่เสนอให้ทำสะพานเหล็กใหม่ ให้กว้างแลสูงขึ้น จึงจำเปนต้องรื้อประตูสามยอดลงเสีย เพราะช่องประตูของเดิมนั้นแคบ ทั้งการป้องกันพระนครด้วยค่ายคูประตูหอรบก็เป็นของพ้นสมัยไปเสียแล้ว อีกประการหนึ่งเสาคานประตูก็เริ่มชวดเซ อาจพังทลายเป็นภยันตรายแก่ราษฎรได้ในวันข้างหน้า

ลำพังการรื้อประตูสามยอดนั้น เจ้ากรมเทศมิเห็นเป็นโทษ เพราะกำแพงพระนครข้างวังของเสด็จในกรมฯ ตลอดจนป้อมเสื่อทยาน ก็ได้รับ

สะพานดำรงสถิตย์
(หอจดหมายเหตุ
แห่งชาติ
กรมศิลปากร)

พระบรมราชานุญาตให้รื้อลงก่อนหน้าแล้ว แต่ปัญหาของเจ้ากรมเทศคือสะพานใหม่ ซึ่งในหลวงพระราชทานนามโดยเฉพาะว่า “สะพานดำรงสถิตย์” มีทางลาดขึ้นลงสะพานทั้งสองข้างที่กว้างขวางกว่าของเดิมถึง 6 ศอก เป็นเหตุให้เสด็จในกรมฯ ต้องทรงรื้อกำแพงแลประตูวังเดิมลง ร่นกำแพงวังเข้าไป แล้วสร้างประตูวังใหม่ขึ้นที่มุมถนนเจริญกรุงติดกับถนนมหาไชยนั้น ทำทางรถใหม่ให้ทแยงเข้าไปที่ตึกหน้าใหญ่ การทั้งนี้เกิดขึ้นในปีจอสัมฤทธิศก เจ้ากรมเทศเฝ้ากำกับการทำกำแพงและประตูวังของเสด็จในกรมฯ ใหม่อยู่ปีเศษ จึงแล้ว พร้อมๆ กับที่กรมโยธาฯ รื้อประตูสามยอดและสร้างสะพานเหล็กใหม่

แม้การจะล่วงไป ประตูสามยอดสาบสูญไปแล้วคงเหลือไว้แต่ชื่อ แต่คนทั่วไปก็ยังคงเรียกชื่อวังของเสด็จในกรมฯ ว่า “วังประตูสามยอด” สืบมา บางคนก็ทันสมัย รู้จักอ่านป้ายชื่อสะพาน ก็เรียกว่า “วังเชิงสะพานดำรงสถิตย์” ตามนามที่ในหลวงพระราชทานไว้แล้วนั้น

อย่างไรก็ดี เจ้ากรมเทศรัลถือว่า รอบๆ วังของเสด็จในกรมฯ เริ่มวุ่นวายมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ถนนหนทางต่างๆ มีรถราง รถลาก รถม้า หนาแน่นขวกไขว่ทั้งวัน ตำบลประตูสามยอดกลายเป็นย่านค้าขายใหญ่ มีห้างร้านต่างๆ มากขึ้นโดยลำดับ แต่ก็มีโรงหวยและโรงฝิ่น ที่เจ้ากรมเทศกำชับคนในวังเปนนักหนาว่าอย่าเข้าไปพ้องพาน ด้วยเปนนอโคจรสถาน มีคติความดีซึ่งวังราวอยู่เปนนิจ

หลานหลวง / สามยอด

วันศุกร์ที่ 17 มกราคม พุทธศักราช 2455 เปนปีที่ 3 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ

“เจ้ากรมช้อย” ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ นั่งรถลากออกจากวังวรดิศที่ถนนหลานหลวง ข้ามสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เลี้ยวมุมป้อมมหาकाพมาตามถนนมหาไชย จนมาถึงวังเชิงสะพานดำรงสถิตย์ หรือวังประตูสามยอดเดิม

วันนี้เปนนวันสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเจ้ากรมช้อย ด้วยเสด็จในกรมฯ จะทรงประกอบพิธีขึ้นตำหนักใหม่ที่ถนนหลานหลวง สร้างขึ้นในที่ดินสมบัติเดิมของเจ้าคุณจอมมารดาชุ่ม ชนินิในเสด็จในกรมฯ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชชนนี พระราชทานค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง ด้วยเมื่อปีก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเสด็จในกรมฯ ที่วังเชิงสะพานดำรงสถิตย์ ทรงเห็นว่าบริเวณวังคับคั่งจอบแน่นัก ทั้งตำหนักรักษาก็แออัดทรุดโทรม ไม่สมพระเกียรติ “ผู้เปนนญาติผู้ใหญ่ที่นับถือ เปนมมนตรีที่ไว้ใจ และเปนนสหายที่ต้องอภัยไครยามาช้านาน” เสด็จในกรมฯ จึงโปรดให้ดอกเตอร์โดริง (Karl Döhring, คาร์ล เดอริง) อาคิเตกชาวเยอรมัน

ห้างปิกิริมแอนโก
ที่สามยอด
(หอจดหมายเหตุ
แห่งชาติ
กรมศิลปากร)

ออกแบบก่อสร้างตำหนักใหม่ที่ถนนหลานหลวง ก่อสร้างคืบหน้ามาจนแล้วเสร็จ พอมีพิธีขึ้นตำหนักได้ในวันนี้ แม้นถนนหลานหลวงหน้าวังกับถนนดำรงรักษ์หลังวัง จะยังแผ้วถางทางมิแล้วเสร็จดิดัก

เจ้ากรมช้อยกลับมาที่วังเก่าที่ตำบลประตูสามยอด เพื่อมารับเครื่องใช้ในการจัดเครื่องว่างบางอย่างที่ยังคงตกค้างอยู่ที่วังเก่า แล้วจึงเลยไปยังห้างประตูสามยอด คือห้างปิกิริมแอนโก สาขาประตูสามยอด เพื่อรับเครื่องฉายรูปที่เสด็จในกรมฯ ทรงสั่งมาแต่่นอกไว้

ห้างปิกิริมนี่เปนนกิจการของคนเยอรมัน ตั้งทำการในพระนครมาช้านาน ตั้งแต่รัชกาลก่อน มีสำนักงานใหญ่ที่สุนันทาลัยที่แม่น้ำ แต่เจริญก้าวหน้าจนมีสาขาหลายแห่ง ที่ประตูสามยอดนี้จำหน่ายกล้องฉายรูปแลอุปกรณ์เปนนหลัก เสด็จในกรมฯ ทรงเปนนลูกค้ารายใหญ่มาช้านาน กิจการรุดหน้าจนสามารถสร้างตึกใหม่ที่หน้าวังเสด็จในกรมฯ คือที่แยกเชิงสะพานดำรงสถิตย์

ตัดถนนมหาไชย เป็นตึกอย่างฝรั่งทันสมัย สูงถึงสามชั้น เสด็จในกรมฯ ว่า นายตมาโย (Mario Tamagno, มาริโอ ตามาญโญ) ช่างฝรั่งอิตาลีเป็นผู้ออกแบบ กำลังก่อสร้างอยู่ใกล้จะแล้ว

ใกล้กันมีห้างต่างๆ ได้แก่ **ห้างสรรพานิชลด์อร์** ของหลวงนรเศรษฐนิธ ขายสรรพสินค้าต่างๆ **ห้างเซ่งซง** ของพวกแคะ ตัดรองเท้าแบบฝรั่ง เป็นที่นิยมของเจ้านายและเหล่าขุนนางเป็นอย่างยิ่งนัก ตลอดจน**ห้างขายยาอมรสาตร์ตราหงษ์** ของนายพัน กาญจนสถิตย์ ขายยาไทยตามตำรับของพระยาอมรสาตร์ประสิทธิ์ศิลป์ พอล่วงถึงปลายรัชกาล มีห้างมาตั้งที่ตำบลประตูสามยอดเป็นที่ครึกครื้น มี **ห้างปุลตาการ** ขายสินค้าต่างๆ โดยเฉพาะเครื่องเขียน เครื่องหอม และหนังสือ ทั้งห้างใหญ่อย่าง **ห้างจาตุรงคอาภรณ์** ที่ย้ายมาจากถนนเฟื่องนคร ขายเครื่องแบบ เครื่องลูกเสือ เครื่องกีฬาและเกมต่างๆ เป็นต้น

เจ้ากรมช้อยก็เป็นคนในวังประตูสามยอดมาก่อน บิดาชื่ออรอด ปู่ชื่อสด เห็นความเปลี่ยนแปลงของตำบลประตูสามยอดมาสามชั่วคน เจ้ากรมช้อยเองเมื่อเกิดมาก็เห็นประตูสามยอดแล้ว ตั้งตระหง่านกลางถนนเจริญกรุงอยู่ ก็ไม่คิดเหมือนกันว่าวันหนึ่งประตูนั้นจักหายสาบสูญไป คงเหลือไว้เพียงแต่ชื่อมองไปยังตึกแถวรอบวัง ห้างร้านต่างๆ ตั้งมาแล้วก็ย้ายไป ตั้งมาแล้วก็ย้ายไป สลับผลัดเปลี่ยนกันอยู่เสมอ แม้ที่สุด วังของเสด็จในกรมฯ เองก็ยังตั้งอยู่มิได้ จำต้องย้ายไปยังที่ตั้งใหม่ ตามความเจริญวัฒนาของบ้านของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

เจ้ากรมช้อยเองมีบรรดาศักดิ์ว่า “**พระดำรงราชานุภาพ**” ด้วยในหลวงโปรดเกล้าฯ สถาปนา เลื่อนกรมเสด็จในกรมฯ เมื่อปีกลาย เป็นกรม**พระดำรงราชานุภาพ** เจ้ากรมช้อยเองรับตำแหน่งต่อจากเจ้ากรมเทศ ก็เห็น

ความเปลี่ยนแปลง ทั้งในรั้ววังเอง ในตำบลประตูสามยอด และในบ้านในเมือง รัชกาลนี้ไม่เหมือนรัชกาลก่อน ฤดูกาลบ้านเมืองสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ปีแรกของรัชกาล พวกทหารหนุ่มๆ ก็ก่อการคิดกบฏกันเสียแล้ว สิ่งใดที่ไม่เคยเห็นก็ให้เห็น หนังสือพิมพ์ก็ช่างกระไร ลงข่าวความวุ่นวาย คดีความต่างๆ ไม่เว้นวัน แม้บ้านเมืองไกลออกไปถึงเมืองยุโรป ก็ว่ามีมหายุทธสงครามเกิดขึ้น การค้าขายจักผิดเคืองต่อไปภายหน้า

เจ้ากรมช้อยได้เครื่องใช้ที่ต้องการ กับทั้งเครื่องฉายรูปของเสด็จในกรมฯ เป็นอันเรียบร้อย จึงเรียกรถลากกลับวังใหม่ที่ถนนหลานหลวง เพื่อไปเตรียมการพิธีขึ้นตำแหน่งใหม่ เป็นงานใหญ่ดุจเดียวกับเมื่อหลายปีก่อน ที่เจ้ากรมเทศจัดการรับเสด็จฯ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ที่ทรงมาในการตั้งกรม ขึ้นตำแหน่ง “**พระองค์ดิศ**” เมื่อครั้งกระโน้น ไม่ว่าจะการในวันข้างหน้าจักเป็นอย่างไร เจ้ากรมช้อยย่อมทำการในหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ให้เสด็จในกรมฯ พระโอรส พระธิดา พระนัดดา ตลอดจนบริษัทรบรารของพระองค์ท่าน ได้อยู่เย็นเป็นสุข ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่มีมาในบ้านเมืองอยู่เป็นนิจ

...

ลา ชิงห์ ลาซ มิซ พ่อค้าเร่แห่งพายุริศ

เรื่อง: อนันต์ชัย วีระนันท์ชัย

ภาพ: 'Fxaq27'

ชีวิตจริง ยิ่งกว่านิยาย ดูจะเป็นคำกล่าวที่ไม่เกินเลย หากท่านผู้อ่านได้ลองมาฟังเรื่องราวของชายคนหนึ่งที่ผมจะเล่าต่อจากนี้ไป ชีวิตของชายผู้นี้ช่างไม่ต่างไปจากนิยายเสียเท่าไร เป็นตัวละครที่พานพบเรื่องราวมากมาย ทั้งสุข ทั้งทุกข์ มีพบ มีพราก มีจน มีเจ็บ มีสมหวัง มีผิดหวัง มีผจญภัย มีสารพัดบททดสอบที่มนุษย์คนนึงจะประสบพบได้ ดังเรื่องราวของ “ไป ลาล ชิงห์” ผู้ในปี พ.ศ.2549 เป็นวันจันทร์ที่ 10 เมษายน ภายในห้องผู้ป่วยของโรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่ง ในย่านธนบุรี ชายชราผู้นี้หนึ่งนอนอยู่บนเตียงคนไข้ ถึงจะมีผิวสีดําแดง แต่หน้าตากลับดูเปล่งปลั่ง อย่างที่ไม่น่าเชื่อว่าคนอายุ 96 ปี จะดูเต่งตึงสดใสได้ถึงเพียงนี้ จากเค้าโครงหน้าของคุณปู่ผู้นี้ ด้วยมีใบหน้าโหนกนูนคมคาย จมูกโด่งยาวจุ่ม ดวงตากลมโต ภายในเปลือกตาก็รู้ว่าชายชราผู้นี้มีโชคนไทย คุณปู่สวมแว่นสายตารอบหนาสีดำเข้ม มีหนวดและเคราสีขาวเป็นเงินยวง ดกยาวจนจรดกลางอก บนหัวโพกผ้าสีขาวปลอด ดังที่ได้โพกมาตลอดทั้งชีวิต เพื่อเก็บมุ่นมวยผมที่กลัดให้เป็นระเบียบด้วยหวีไม้ขนาดเล็กไว้ภายใน มุ่นมวยผมที่ตอนนี้ได้กลายมาเป็นสีเงินยวงดั่งเส้นไหม เป็นเส้นผมที่ท่านผู้เฒ่าเลี้ยงไว้เกือบศตวรรษ โดยไม่ผ่านการตัดให้สั้นลงเลย ตลอดช่วงอายุที่ผ่านมา

ชายชราใส่ชุดผู้ป่วยของทางโรงพยาบาล ทำให้จำต้องถอดชุดที่ใส่ประจำ ออกเก็บไว้ จะว่าไปชุดของคุณปู่ซึ่งมีอยู่ไม่กี่ชุด ก็มีเพียงแบบเดียว สีเดียนั่นคือเป็นเสื้อคลุมผ้าฝ้ายเนื้อบางสีขาว ตัวยาวทรงโคร่ง ยาวกรอมลงมา จนจรดครึ่งตัก ส่วนท่อนล่างเป็นกางเกงผ้าฝ้ายขายาวสีขาว ขาลีบแคบ สิบจนคนยุคปัจจุบันอาจสงสัยว่ายึดปลีน้องเข้าไปได้อย่างไร นี่คือชุด หรือ อาจจะเรียกว่าเครื่องแบบของชายชรา “นามธารี” ก็ว่าได้

นามธารี หรือที่ในภาษาปัญจาบเขียนว่า ਨਾਮਧਾਰੀ (Namdhari) ออกเสียงว่า นามตำหรี เป็นนิกายหนึ่งซึ่งแยกตัวออกมาจากศาสนาสิกข์ ผู้นับถือนามธารีมักสวมใส่ชุดสีขาวกัน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ เฉกเช่น ชายชราผู้หนึ่งที่แต่งขาวแทบจะทุกวันในช่วงชีวิตที่ผ่านมา

ผู้เฒ่าผู้นี้ หรือที่ชาวสิกข์ในย่านพาหุรัดเรียกขานกันด้วยความเคยชินว่า “ไป ลาล ซิงห์” ครุ่นคำนึงถึงชีวิตตนเองที่ผ่านมา นี่คงเป็นช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิตแล้วมั๊ย? ด้วยลูกทั้งห้าเป็นธุระจัดการเรื่องการรักษาในช่วงบั้นปลายของชีวิตตลอดระยะเวลา 2 เดือนที่ผ่านมา ถึงแม้จะไม่ได้ป่วยเป็นโรคอะไร ร้ายแรง ไม่ได้เป็นมะเร็ง ไม่ได้เป็นโรคหัวใจ เบาหวาน หรืออัมพาต แต่ความชรา ก็ถือเป็นโรคชนิดหนึ่งที่คร่าชีวิตมนุษย์เราไปได้เช่นกัน

ไป ลาล ซิงห์ หวนรำลึกถึงดินแดนบ้านเกิด ที่แคว้นปัญจาบ ดินแดนกว้างใหญ่ ทางตอนเหนือของจักรวรรดิอินเดีย ภายใต้การปกครองของอังกฤษ หรือที่เรียกกันว่า บริติชราช (British Raj) เด็กชายผู้หนึ่งถือกำเนิดขึ้นมาดูโลก ในปี 1910 (หรือ พ.ศ.2453 ตรงกับช่วง ร.5 ต่อ ร.6 ของไทย) ที่หมู่บ้านชนบทอันห่างไกล อย่างคันทูวาลี (ਖੰਡੂਵਾਲੀਏ, Khandu Wali) นอกเมืองซิวาลโกฏ (ਸਿਆਲਕੋਟ, Sialkot) ออกไป เป็นชุมชนเล็กๆ บนที่ราบสูง

เชิงเทือกเขาหิมาลัย ทางตอนเหนือสุดของแคว้นปัญจาบ เมื่อเกิด พ่อและแม่ตั้งชื่อทารกใหม่ว่า “ลาล” (ਲਾਲ, Lal) แปลว่า สีแดง หรืออัญมณีสีแดงอย่างทับทิม อาจเพราะทารกผู้นี้มีผิวสีดำแดงอย่างชาวพื้นเมืองแถบนี้ก็เป็นได้ คำว่า ลาล นี้ ยังหมายถึง ปิยบุตร หรือบุตรอันเป็นที่รัก อีกด้วย

แต่ดูเหมือนบุตรอันเป็นที่รักผู้นี้ จะโชคชะตาอาภัพนัก ด้วยแม่ผู้ให้กำเนิด มาด่วนจากไปเมื่อเด็กน้อยมีอายุได้เพียง 4 ขวบ อีกเพียง 1 ปีต่อมา พ่อก็ตามแม่ไป ชีวิตคนในสมัยนั้นช่างไม่จริงยังยินเสียจริงๆ ด้วยการแพทย์ และการสาธารณสุข ยังไม่ดีพอ

ชีวิตช่างเหมือนอย่างในนิยายจริงๆ ไหมครับ?

เด็กชายลาลผู้นำสงสารจึงต้องเติบโตมาในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าภายในหมู่บ้านคันทูวาลี อาศัยอยู่กับนักบุญนิกายนามธารีท่านหนึ่งซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนเด็กกำพร้าแห่งนี้ นักบุญท่านนั้นมีนามว่า ยกัต ซิงห์ (ਸੰਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ, Sant Jagat Singh) ซิงห์ ในที่นี้ หาใช่นามสกุลไม่ หากแต่เป็นสร้อยคำที่ผู้ชายสิกข์ที่ผ่านการบวรณาแล้วจะใช้ต่อท้ายชื่อ มีความหมายว่า สิ่งหรือสิ่งโตนั่นเอง

ท่านยกัต ซิงห์ ผู้นี้เป็นที่นับถือกันอย่างกว้างขวางในละแวกเมืองซิวาลโกฏ ด้วยท่านนำเด็กยากไร้มาเลี้ยงดู ให้ที่พักอาศัย มีอาหารอันบริสุทธ์กิน ท่านยังสอนให้เด็กเหล่านี้ทำกับข้าว ทำงานบ้าน ซักผ้าเป็น เย็บผ้าได้ เพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวและประกอบอาชีพได้ในอนาคต และกิจวัตรสำคัญที่สอนให้ กับเด็ก ๆ ก็คือ สอนให้ศึกษาพระคัมภีร์

เมื่อล่วงถึงวัยอันควร ตามธรรมเนียมของชาวปัญจาบ นายลาล ซิงห์ ก็ออกเรือน ทำนายนัดเลือกสาวมาให้ การแต่งงานแบบคลุมถุงชนยังถือเป็น ธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมสมัยนั้น เจ้าสาวอายุอ่อนกว่าหนุ่มลาล ซิงห์ หลายปีอยู่ สาวน้อยผู้นั้นมีชื่อว่า กัรตาร์ กอร์ (ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ, Kartar Kaur) กัรตาร์ แปลว่า พระผู้สร้าง หรือ พระเจ้า ส่วน กอร์ เป็นสร้อยคาลงท้ายชื่อ ของผู้หญิงชาวสิกข์ มีความหมายว่า เจ้าหญิง

ผู้เฒ่าลาล ซิงห์ แทบไม่เชื่อว่าสาวน้อยคนนี้ ที่เป็นทั้งพระเจ้า และเจ้าหญิง ของเขาในวันนั้น จะกลายมาเป็นคู่ชีวิตของหนุ่มกำพร้าผู้ขัดสนผู้นี้ และเป็น คู่ชีวิตที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกันไปอีกตลอดชั่วชีวิตเลยทีเดียว

ด้วยเป็นผู้ขยันหมั่นเพียร และธำรงซึ่งความซื่อสัตย์ ลาล ซิงห์ จึงได้ไปทำงาน รับใช้คหบดีนามธารีท่านหนึ่ง ซึ่งตั้งห้างค้าขายผ้าแพรพรรณในเมืองใหญ่ อย่างกูจรานวาลา (ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, Gujranwala) ลาล ซิงห์ และภรรยาจึง จำต้องจากบ้านเกิดอย่างคันทวาราลีไปอยู่กับนายแห่งตระกูลนารูล่า (ਨਰੂਲਾ, Narula) ลาล ซิงห์ ทำหน้าที่เป็นพ่อครัว ส่วนกัรตาร์ กอร์ เป็นแม่บ้าน ทั้งคู่ รับใช้ท่านเศรษฐีอยู่นาน จนลูปีที่ 12 ขณะที่สงครามโลกครั้งที่สองกำลัง ปิดฉากลงในปี 1945 (หรือ พ.ศ.2488) เจ้านายได้ข่าวระแคะระคายถึง ขบวนการเรียกร้องเอกราชของอินเดีย จากเจ้าอาณานิคมอังกฤษ การบ้าน การเมืองในช่วงนี้ช่างคุกรุ่นเผ็ดร้อนยิ่ง โดยเฉพาะข้อเรียกร้องของนักการเมือง ต่างศาสนา ไม่ว่าจะเป็นอิสลาม ฮินดู หรือสิกข์

นายมองเห็น “ภัย” หากยังคงตั้งห้างอยู่ที่เมืองกูจรานวาลา อันมีพลเมือง ส่วนมากเป็นมุสลิม จึงตัดใจเทครัว ย้ายนิवासถานไปพำนักยังเมืองมันตี (ਮੰਡੀ,

Mandi) เมืองศูนย์กลางการค้าทางตะวันออกของแคว้นปัญจาบ (ในเวลาต่อมา จึงแยกออกเป็นรัฐหิมาจัลประเทศ ของอินเดีย) เจ้านายยังคงเปิดห้างขายผ้า เช่นเดิม และนี่ถือเป็นการย้ายถิ่นฐานครั้งที่สองของครอบครัวลาล ซิงห์

ที่เมืองมันตีอันร่มรื่นสวยงาม ภายในหุบเขาเชิงเทือกเขาหิมาลัยนี้เอง ที่ ลาล ซิงห์ ทราบว่าภรรยาของตนตั้งครรภ์ จนให้กำเนิดทารกเพศชาย สร้างความปิติให้กับคุณพ่อแสนซื่อมือใหม่เป็นอย่างมาก

แต่ของขวัญที่ลาล ซิงห์ ได้รับจากพระเจ้า ก็มาพร้อมกับเหตุการณ์ที่ทำให้เขาและกัรตาร์ กอร์ ต้องมีชีวิตพลิกผันอย่างไม่อาจคาดเดาได้

และไม่ใช่เพียงแค่สามีภรรยาคู่นี้เท่านั้น แต่ชาวสิกข์ทั้งหมดในแคว้นปัญจาบ ไม่ว่าจะนับถือนิกายใด ก็ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากอย่างใหญ่หลวง ต้องพลัด ที่นาคาที่อยู่ บ้านแตกสาแหรกขาด แบบที่ไม่มีใครจะนึกถึงมาก่อนเลย

ขณะนั้นเป็นปี 1947 หรือ พ.ศ.2490 หลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ร่วม 2 ปี จักรวรรดิอินเดียของอังกฤษได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคม เกิดเป็น ประเทศใหม่ขึ้นมา 2 ประเทศ คืออินเดีย เป็นดินแดนของผู้นับถือศาสนาฮินดู ส่วนปากีสถาน เป็นประเทศของมุสลิม

การแบ่งแยกประเทศเป็นสองยังส่งผลให้แคว้นบางแคว้นจำต้องแบ่งเป็น สองด้วย เช่นแคว้นใหญ่อย่างปัญจาบ ที่มีจำนวนคนมุสลิม กับคนฮินดู และสิกข์ ใกล้เคียงกัน ปัญจาบตะวันออกกลายเป็นรัฐหนึ่งของประเทศอินเดีย เป็นที่ที่ชาวฮินดูและสิกข์อาศัยอยู่กัน ส่วนปัญจาบตะวันตกเป็นแคว้นหนึ่ง ของประเทศปากีสถาน เป็นบ้านของชาวมุสลิม

การหันแคว้นปัญจาบออกเป็นสองท่อน สองประเทศ ก่อให้เกิดความรู้สึก แบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่างผู้คนต่างศาสนา จากเดิมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ฟุ้งพาดาศัยมีไมตรีต่อกัน เกิดเป็นความรู้สึกไม่ไว้วางใจ นำมาซึ่งจลาจล ใช้ความรุนแรงต่อกัน บ้างโดนรังควาน โดนเผาบ้าน หรือบุกเข้ายึดที่อยู่อาศัย เกิดการไล่ล่าเอาชีวิตซึ่งกันและกัน เพียงเพราะมีศรัทธาที่ต่างกันเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นคนมุสลิมที่อาศัยในรัฐปัญจาบตะวันออกของอินเดีย หรือคนฮินดู/สิกข์ ในฝั่งปัญจาบตะวันตกของปากีสถาน ต่างก็มุ่งหน้าสู่ชายแดนเพื่ออพยพข้ามฝั่งไปยังอีกประเทศ ว่ากันว่า มีคนฮินดูและสิกข์อพยพไปฝั่งอินเดียร่วม 5 ล้านคน บ้างเดินเท้า บ้างไปกับวัวเทียมเกวียน บ้างโดยสารไปกับรถไฟที่อัดแน่นไปด้วยผู้หนีตายจากสงครามกลางเมือง หวังเพียงว่าพระเจ้าจะดลบันดาลให้ข้ามแม่น้ำราวี (Ravi) พรมแดนธรรมชาติระหว่างสองประเทศได้อย่างปลอดภัย

แต่ก็เกิดเหตุน่าสลดใจขึ้นจนได้ เมื่อมีการสังหารหมู่ครั้งรุนแรงบนขบวนรถไฟที่อัดแน่นด้วยผู้อพยพมุสลิมจากเมืองอมฤตสระของอินเดีย มุ่งสู่ปากีสถาน ในทางกลับกัน ขบวนรถไฟที่ขนคนฮินดูและสิกข์จากฝั่งปากีสถานมายังฝั่งนี้ ก็โดนฆ่าตายเกือบทั้งขบวนด้วยเช่นกัน เป็นสงครามทางศาสนาที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ก็ได้

นับว่าเป็นโชคที่ท่านเศรษฐีโหวตัวทัน ซิงอพยพมาปักหลักที่ปัญจาบตะวันออกของฝั่งอินเดียเสียแต่เนิ่นๆ ก่อนที่จะมีการแบ่งแยกประเทศ จนเกิดจลาจลไปทั่วปัญจาบ

แต่ใช่ว่าอยู่ที่ฝั่งนี้จะปลอดภัย...

สำหรับคู่ผัวเมียทั้งสอง เจ้านายแห่งตระกูลนารูล่าเหมือนจะเป็นผู้กำหนดชะตากรรมไว้ให้แล้ว ด้วยท่านคบหาค้าขายกับ “เซียมมี” หรือคนสยามมาก่อน

ในรุ่นพ่อ ตระกูลนารูล่าเป็นชาวสิกข์รุ่นบุกเบิกที่เข้ามาทำการค้ากับสยาม ตั้งแต่คราวพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 มาขายผ้าแพรรณ ขายเครื่องเทศ พริกไทย ทั้งทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ มีที่ดินอยู่มากมายหลายแปลงด้วยกัน ทั้งในย่านสำเพ็ง ราชวงศ์ สีพระยา หรือพญาไท

เจ้านายนารูล่าถามว่าคู่ใจทั้งสองอย่างลาลและกัรตารว่าคิดอ่านเช่นไร ทั้งคู่ยังมีลูกน้อยที่ต้องดูแล จึงไม่ขัดข้องที่จะติดตามนายไปยังสถานที่ปลอดภัยเพื่อหนีสงคราม เมื่อเป็นเช่นนั้น ทั้งคู่จึงตัดสินใจย้ายถิ่นฐานอีกเป็นครั้งที่สาม โดยร่วมไปกับคาราวานอพยพ พร้อมกับเจ้าทหารน้อย เป็นการเดินทางไปตายเอาดาบหน้า อย่างที่ไม่อาจจะรู้ชะตากรรมในอนาคตได้เลย ทั้งคู่ทิ้งทรัพย์สินต่างๆ ไว้เบื้องหลัง โดยมีประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางที่เจ้านาย และบ่าวทั้งสอง ตั้งธงที่จะลี้ภัยข้ามน้ำข้ามทะเลมาเผชิญชีวิตใหม่กัน

จากรัฐปัญจาบตะวันออกซึ่งอยู่ด้านเหนือสุดของประเทศอินเดีย คาราวานของท่านเศรษฐีนารูล่าโดยสารรถไฟมายังเมืองท่าสำคัญทางฝั่งตะวันออกของอินเดียอย่างเมืองกัลกัตตา (Calcutta) หรือที่ในปัจจุบันเรียกว่าเมือง โกลกาตา (Kolkata) เป็นเมืองท่าอย่างฝรั่งที่เจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษก่อสร้างไว้ ใหญ่โตสวยงาม อังกฤษยังวางระบบรางรถไฟครอบคลุมไปทั่วทั้งที่ราบลุ่มแม่น้ำคงคา การเดินทางจากปัญจาบจากทางเหนือ สู่อุเดลี มุ่งเข้ากัลกัตตาทางตะวันออก จึงไม่ใช่เรื่องยาก

คณะของนายต้องพำนักอยู่ที่เมืองท่าอันแสนโก้แห่งนี้ถึง 3 เดือนเต็ม เพื่อเตรียมทำใบผ่านแดน และจัดการเรื่องตัวเรือ ไซ้แล้ว! พวกเขาจะลงเรือเดินสมุทรมุ่งสู่สยาม ซึ่งขณะนั้นเรียกกันว่า ประเทศไทย

แต่ยังไม่ทันที่จะขึ้นเรือ ทารกที่เป็นของขวัญของพระเจ้าในยามคับขัน ของขวัญสำหรับการเดินทางเผชิญโชคในดินแดนแห่งใหม่ ทารกที่หอบหิวหนีภัยมา ก็มีอันต้องจากไปด้วยโรคฝีดาษ!

ผู้เฒ่าลาล ซิงห์ ยังจำวันนั้นได้ดี ถึงความสูญเสียก่อนที่จะโดยสารเรือ

เรือเดินสมุทรเป็นเรือขนาดใหญ่ เหมือนตึกมีหลายชั้น คราคร้าไปด้วยผู้อพยพชาวอินเดียที่แสวงหาประเทศที่สามสำหรับลี้ภัย เรือแฉะที่ย่างกุ้งเป็นลำดับแรก โดยจะจอดพักอยู่ที่ท่า 2-3 วัน ผู้โดยสารหลายคนเลือกจะลงที่นี่ เพื่อเดินทางทางบกต่อไปยังเมืองพม่าตอนใน อย่างมณฑลพะเย่ย ตองยี เชียงตุง เพื่อเข้ามายังเชียงราย เชียงใหม่ ผ่านทางท่าซี้เหล็ก/แม่สาย

แต่เจ้านายมีจุดหมายในใจแล้วว่าจะมาประเทศไทย เมื่อเรือเทียบท่าที่ปีนัง จึงขึ้นฝั่งกันที่นี่ เมื่อกักโรค หรือ Quarantine ราว 1 เดือนเต็มแล้ว จึงจะเดินทางต่อไปได้ ผู้โดยสารในเรือ พอถึงปีนังแล้ว ก็กระจายไปตามเมืองต่างๆ แต่โดยมากแล้วจะขึ้นเหนือเพื่อมุ่งสู่กรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ เปลี่ยนขบวนรถที่ปาดังเบซาร์ ปลายทางสถานีรถไฟหัวลำโพง และที่พำนักสำหรับชาวสิกข์พลัดถิ่นในยามคับขันเช่นนี้ก็คือหนิไม้พัน วัดสิกข์ หรือคุรุทวารานในย่านพาหุรัดนั่นเอง

แต่สำหรับลาล ซิงห์ และภรรยาแล้ว เมื่อถึงกรุงเทพฯ ได้ติดตามไปรับใช้เจ้านายที่บ้านพักในย่านถนนอนุวงศ์ แถบสำเพ็ง ซึ่งเป็นย่านที่มีพ่อค้าจากอินเดีย ทั้งสิกข์จากปัญจาบ หรือไม่ก็มุสลิมจากคุชราต อาศัยอยู่กินทำธุรกิจกันมาแต่โบราณ ตระกูลนารูล่ายังคงทำธุรกิจรับซื้อที่ และจำนองที่ เช่นที่เคยทำมา

กาลผ่านอย่างรวดเร็วที่พระนคร ล่วงไป 4 ปีเต็ม ท่านเศรษฐีเห็นว่าเหตุการณ์ที่บ้านเกิด น่าจะสงบลงแล้ว เจ้านายผู้แสนดีจึงเปรยถามความสมัครใจของบ่าวทั้งคู่ ว่าต้องการกลับไปทำกินที่บ้านเกิดมั๊ย จะสนับสนุนค่าเดินทางให้

เป็นคำถามที่ ลาล ซิงห์ ตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว หมู่บ้านคันทวารานที่บ้านเกิด ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถานไปแล้วนั้น ไม่ต้อนรับชาวสิกข์อย่างเขาแล้ว และการไปตั้งถิ่นใหม่ในรัฐปัญจาบ หรือที่เดลี ในอินเดีย ก็เป็นเรื่องที่ไม่แน่นอน สี่ปีในกรุงเทพฯ อาจจะไม่มาก แต่ก็ทำให้ครอบครัวของเขารู้สึกอบอุ่นและคุ้นเคย ลาล ซิงห์ จึงให้คำตอบนายไปว่า เขาตัดสินใจแล้วที่จะอยู่ที่นี้ ขอเลือกกรุงเทพฯ เป็นบ้านแห่งใหม่ แม้ว่าจะต้องยืมโดยลำพังโดยไม่ต้องพึ่งนายอีกต่อไป เป็นการตัดสินใจที่เด็ดเดี่ยว ที่มาพร้อมกับภาระอันยิ่งใหญ่ในการอยู่รอดให้ได้ในมหานครแห่งนี้

เมื่อตั้งใจจะอาศัยเมืองไทยเป็นเรือนตายแล้ว ลาล ซิงห์ ซึ่งขณะนั้นอายุ 40 ปี ก็ต้องเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ ทั้งคู่ย้ายไปอาศัยในเรือนไม้หอมช่อห้องหนึ่ง ที่ด้านหลังวัดสิกข์ ในย่านพาหุรัด (เป็นตรงบริเวณที่เป็นร้านก๋วยเตี๋ยวพม่าในปัจจุบัน ด้วยในสมัยนั้น บริเวณซึ่งเป็นตลาดผ้าพาหุรัดทั้งหมด หรือพาหุรัดพลาซ่าในปัจจุบัน ยังเป็นชุมชนแออัดที่มีแต่เรือนไม้โทรมๆ หรือที่เรียกกันว่าสลัมพาหุรัดอยู่) ด้วยเป็นที่ของวัดเลียบ หรือวัดราชบูรณะ วัดใจดีไม่คิดค่าเช่า สองผัวเมียจึงเลือกที่จะพำนักที่เรือนไม้ที่มีชั้นเดียวแห่งนี้ ห้องที่มีพื้นที่เพียงไม่กี่ตารางเมตร เป็นทั้งที่ซุกหัวนอน และที่ทำครัวสำหรับปรุงอาหารขาย เพราะลาล ซิงห์ ตั้งใจแล้วที่จะนำความชำนาญสมัยเป็นพ่อครัวให้กับตระกูลนารูล่า มาเป็น “พ่อค้าเร่” ขายเผือกต้มนั่นเอง

เมนูแรกที่ ลาล ซิงห์ ประเดิมร่าย ก็คือของว่างเล็กๆ น้อยๆ นั่นคือ ผีอกต้ม เป็นลูกผีอกหัวเล็กๆ หนึ่งให้สุก เนื้อเหนียวแน่น ปอกเปลือก หั่นเป็นชิ้นละคำ นายลาลตักผีอกที่ต้มจากที่บ้านแล้ว ใส่หม้อสเตนเลส ปิดฝา ห่อด้วยผ้า แล้วรวบชายผ้าขึ้นสะพายไหล่ พร้อมออกตระเวนร่ายผีอกต้มไปตาม ตรอกซอกซอยในย่านพาหุรัดและสำเพ็ง เป็นของกินเล่นที่คนลิขซ์ชื่นชอบกันมาก ขายดีเหลือหลาย

เวลามีลูกค้า ลาล ซิงห์ จะตักขึ้นเผือกใส่ในกระทงใบตอง โรยด้วยพริกกับเกลือ ราดด้วยน้ำจิ้มรสเด็ด คือน้ำจิ้มมะขาม ตำรับปัญจาบิ บดหัวหอมใส่ไปด้วยเพื่อให้ซอสข้น เติมพริกบดเพื่อเพิ่มรสชาติเผ็ดร้อน เชลล์ไม่ต้องชวนชิม แต่ไป๋ ลาล ซิงห์ ชิมเอง (ไป๋ ในภาษาอินเดียหมายถึง พี่ชาย หรือน้องชาย แต่สำหรับนามธาริแล้ว ไป๋ ยังหมายถึง คนรับใช้พระเจ้า มักใช้เรียกบุคคลที่ปฏิบัติธรรม ยึดมั่นในคำสอน)

ครอบครัวพ่อค้าเร่ขายผีอกต้ม อาศัยอยู่ที่วิมานหลังน้อยหลังวัดลิกซ์แห่งนี้ถึง 7 ปีเต็ม จนมีลูกทั้งสิ้น 4 คน ลาล ซิงห์ ต้องใช้ชีวิตอย่างมัธยัสถ์ ประหยัดอดออม ทำงานแบบหามรุ่งหามค่ำ หนักเพียรเพื่อสร้างครอบครัว จนวันหนึ่ง เมื่อ กทม. มาไล่ที่ เพื่อจะทำถนนในซอย ครอบครัวพ่อค้าเร่จึงจำต้องร่ายย้ายไปบ้านใหม่ เป็นบ้านเช่าภายในตรอกสาเก เมื่อราวปี 2500 นิดๆ

ตรอกสาเกแห่งนี้ ไม่ใช่ตรอกสาเก ริมหคลองหลอด ตรงหลังโรงแรมรัตนโกสินทร์ ถนนราชดำเนิน แต่อย่างใด แต่เป็นแหล่งชุมชนแออัดที่อยู่ด้านหลังตึกแถวบนถนนพาหุรัดฝั่งเหนือ (ปัจจุบันคือแถวบริเวณห้างโซน่าเวิลด์) ที่ปากตรอกจะเป็นซอยแคบๆ ระหว่างตึกแถว 2 ชุด ปัจจุบันมีแผงขายก๋วยเตี๋ยวจับจองอยู่

เข้าไปข้างในตรอกจะเป็นเว้งที่ว่าง มีศาลเจ้าจีนตั้งอยู่ด้านซ้ายมือ เคียงกับต้นสาเกใหญ่ (จึงเป็นที่มาของชื่อตรอกนั่นเอง) ถัดเข้าไปภายในเว้งปลูกเป็นเรือนแถวไม้โทรมๆ 2 ชั้น มีประมาณ 20-30 ห้อง ปลูกหันหน้าล้อมรอบลานโล่งตรงกลาง ชั้นบนเป็นห้องนอน ชั้นล่างเป็นห้องนั่งเล่น ห้องน้ำ ส่วนลานโล่งด้านหน้าบ้านเป็นที่พ่อค้าเร่ใช้หุงหาอาหารเพื่อนำไปขาย และที่นี่เองที่ลูกคนเล็กของไป๋ ลาล ซิงห์ (คนที่ 5) ลืมตามาดูโลก

ที่บ้านตรอกสาเกนี้เองที่ลาล ซิงห์ เริ่มขยับขยายกิจการพ่อค้าเร่ของเขา ลาล ซิงห์ จะตื่นแต่เช้ามีดมาทำแกงถั่วลูกไก่ (Chick Pea) หรือที่ชาวปัญจาบเรียกแกงถั่วนี้กันว่า “โชเล่” (ਚੋਲੇ, Chole) ถั่วลูกไก่ หรือถั่วหัวข้างนี้ไป๋ ลาล ซิงห์ ชื้อมาจากร้านที่พาหุรัด นำมาต้มให้สุก เจียวหัวหอมกับน้ำมันเนย หรือ “กี” (ਘਿਉ, Ghee, ซี) ใส่มะเขือเทศสั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ตามด้วยขิง เพิ่มกลิ่นด้วยยี่ห่วย และเครื่องเทศต่างๆ พอสุกแล้วจึงตักใส่หม้อไว้ เตรียมนำไปร่าย

แกงถั่วนี้จะกินคู่กับโรตีสี่ที่เรียกว่า “บาทุเร่” (ਭਾਤੂਰੇ, Bhature) เป็นแป้งนานที่นำไปทอดจนพองกลมอย่างกับลูกบอลพลาสติก ไป๋ ลาล ซิงห์ ชื้อแป้งสาเลเอนกประสงค์จากร้านจีนตรงโกดังน้ำตาลภายในเว้งตรอกสาเกนั้นแหละ จะเรียกว่าหาวัตถุดิบใกล้ตัวจากเพื่อนบ้านก็ว่าได้ กัรตาร์ กอร์ จะทอดบาทุเร่เตรียมไว้ก่อน ที่ครัวกลางแจ้งหน้าบ้านนั่นเอง ทอดเสร็จจึงรวมวางไว้บนฝาหม้อแกงถั่ว เอาผ้าคลุม เท่านั้นไป๋ ลาล ก็พร้อมจะร่าย “บาทุเร่ โชเล่” หรือโรตีสี่แกงถั่วแล้ว ถือเป็นเมนูยอดนิยมของปัญจาบ โดยมักกินเป็นสำรับยามเช้ากัน

ไพบูลย์ ชิงห์ จะแบกหม้อโรตีสองตัวไปขายแต่เช้าที่ย่าน “ประตูเหล็กใหญ่” ซึ่งเป็นชุมชนชาวสิกข์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่เคียงคู่วารวา หรือวัดสิกข์ที่พาทูร์ ลักษณะเป็นซอยใหญ่ตรงกลาง ขนาบข้างด้วยเรือนแถวครึ่งตึกครึ่งไม้ทั้งสองด้าน ด้านละราว 30 ห้อง ด้วยมีประตูเหล็กเปิดปิดให้เข้าออกได้ที่หน้าปากซอย จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ (เมื่อราวปี พ.ศ.2530 พื้นที่ประตูเหล็กใหญ่ตรงนี้ได้พัฒนาไปเป็นห้างเอทีเอ็ม ก่อนที่จะเป็นอินเดียเอ็มโพเรียมดังเช่นในปัจจุบัน) ที่นี่ ลูกค้าของไพบูลย์ ชิงห์ จะเอาภาชนะออกมาจากบ้านกันเอง พ่อค้าจะตัดแกงถั่วใส่ซาม พร้อมยื่นโรตีให้ กินแกล้มกับหัวหอมสด หัวไชเท้าดอง

“บาทุเร โซเล” หรือโรตีสองตัวของพ่อค้าเรืออย่างไพบูลย์ ชิงห์ จึงถือเป็นเจ้าตำรับร้านแรกในพาทูร์เลยก็ว่าได้

ตกบ่าย พ่อค้าเรือจะเปลี่ยนเมนูมาขายอาหารว่างอีกอย่าง มีด้วยกัน 2 ชนิด เป็นตำรับของทอดชิ้นชื่อของปัญจาบ

อย่างแรกก็คือ “ชะโมซ่า” (ਸਮੋਸਾ, Samosa) เป็นก๊วยทอดรูปทรงสามเหลี่ยมเหมือนพระมิด มีไส้เป็นมันฝรั่ง และผักต่างๆ มีกลิ่นเครื่องเทศแรง กินกับน้ำจิ้มมะขามสโตร์ปัญจาบ สูตรเด็ดของไพบูลย์ ชิงห์ ที่ใส่อยู่ในกาทรงน้ำเต้า ซึ่งลูกชายคนโต (ลูกคนที่ 2) จะหิ้วติดตามพ่อไปด้วย

อย่างที่สองก็คือ “ปะกอร่า” (ਪਕੋਰਾ, Pakora) คือผักชุบแป้งทอดตำรับปัญจาบนั่นเอง ใช้ผักหลายชนิดสับรวมกัน มีมันฝรั่ง กะหล่ำดอก มะเขือยาว ผักบุ้ง และอื่นๆ ที่ซื้อหาได้จากปากคลองตลาด มาผสมกับแป้งถั่วลูกไก่ปั่นเป็นลูกๆ แล้วทอดจนเหลืองกรอบ กินกับน้ำจิ้มแบบเดียวกันกับชะโมซ่า

เนื่องจากชาวสิกข์นามธารีเป็นพวกมังสวิรัตตลอดชีวิต ดังนั้นอาหารที่กินจึงไม่มีส่วนผสมของเนื้อสัตว์ หรือแม่แต่ไข่ (แต่ยังสามารถบริโภคนมหรือผลิตภัณฑ์จากนม เช่นโยเกิร์ต ได้) พ่อค้าเรืออย่างไพบูลย์ ชิงห์ จึงขายอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบแต่อย่างใด

แล้วไพบูลย์ ชิงห์ ขายชะโมซ่า กับปะกอร่า ที่ไหน?

ไพบูลย์ ชิงห์ เริ่มขยายอาณาเขตทำกินกับเขาบ้าง คราวนี้ไม่ใช่แค่พ่อค้าเร่ธรรมดาแล้ว แต่เป็น “พ่อค้าหาบเร่” เต็มตัว ด้วยมีคานหาบแล้วนั่นเอง เพื่อนพ่อค้าเร่ชาวปัญจาบที่ขายบาเยย เป็นผู้ชี้ช่องให้ไปสั่งทำกับช่างไม้ชาวจีน ไพบูลย์ ชิงห์ จะหาบชะโมซ่า และปะกอร่า ไปขายไกลถึงถิ่นสำเพ็งเลยเถียว โดยหาบไปตั้งขายที่หน้าห้องแถวห้องหนึ่ง ในหาบข้างหนึ่ง จะตั้งเตาถ่านพร้อมกระทะสำหรับทอด ด้วยจะได้ทอดไปขายไป ลูกค้าได้ชิมชะโมซ่าทอดมาร้อนๆ กรอบๆ ก็ติดใจ ถ้าแก่ในย่านสำเพ็งยังอุดหนุนซื้อกินเป็นขาประจำเลยก็มี ลูกทั้งห้าของไพบูลย์ ชิงห์ ต่างก็มีภาพคุ้นชินเป็นป่าป่ากับคานหาบคู่ใจอันนี้เป็นอย่างดี

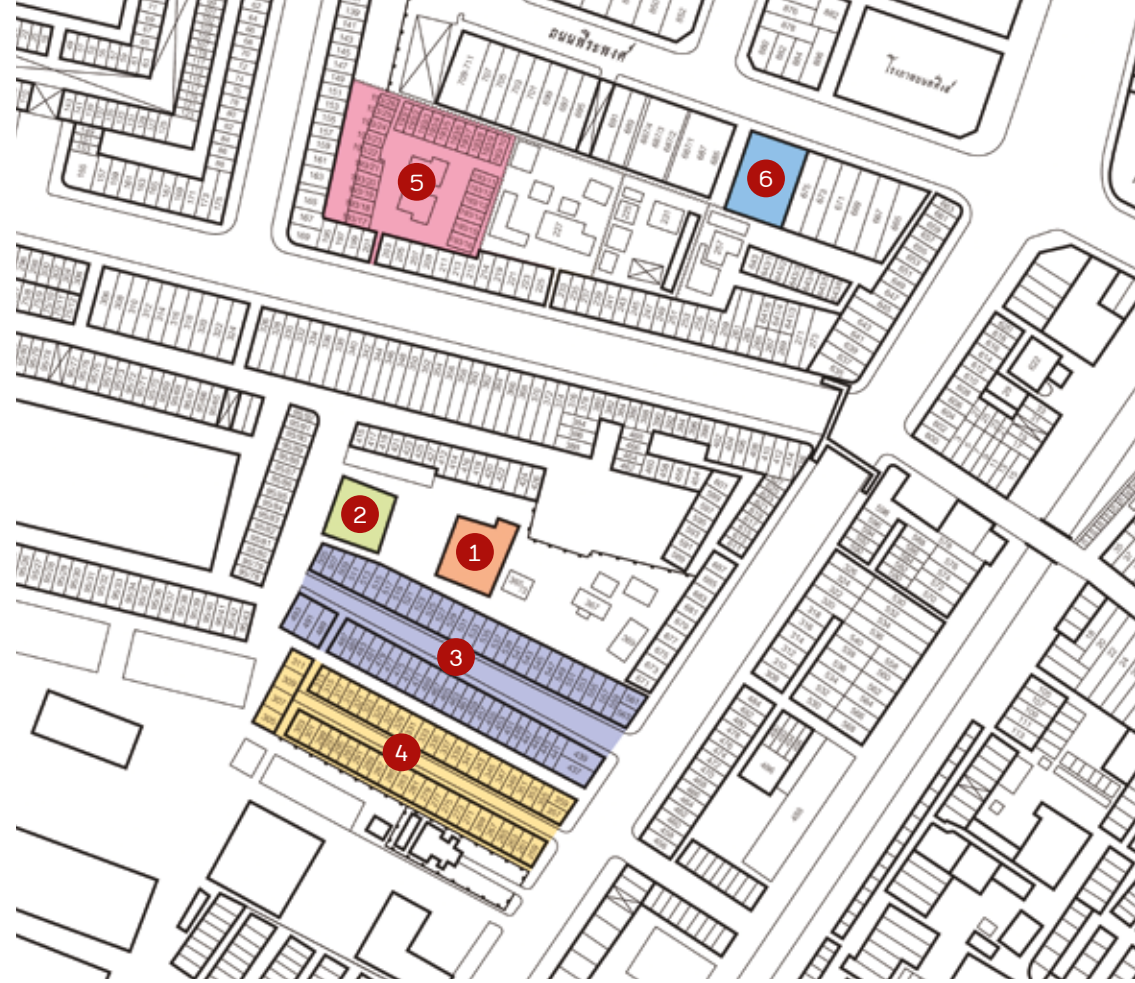
จะเรียกว่าชีวิตมาประสบความสำเร็จตอนอย่างเข้าสู่วัยชราก็ได้ เมื่อไพบูลย์ ชิงห์ ไปช่วยเป็นลูกมือในโรงครัวเมื่อคราวงานเลี้ยงพิธีเปิดวัดเทพมณเฑียรวัดอินดู ในย่านเสาชิงช้า พ่อค้าชะโมซ่าวัยกลางคนผู้นี้ได้เรียนรู้การทำอาหารอินเดียสำหรับอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นคาว หรือหวาน ได้เวลาแล้วที่เขาจะวางหางลงเพื่อพัฒนาต่อยอดเป็นธุรกิจจัดเลี้ยงให้กับงานต่างๆ ของวัดสิกข์ หรือไม่ก็งานแต่งของชุมชนชาวอินเดียพลัดถิ่น กิจการรุ่งเรืองเป็นลำดับ จนก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาได้ พร้อมกับซื้อที่สร้างบ้านใหม่ริมคลองโอง่าง หลังกรรมสิทธิ์

(ปัจจุบันคืออาคารศาลรัฐธรรมนูญ) ได้เป็นประชากรชาวเกาะรัตนโกสินทร์อย่างสมบูรณ์แบบ

ผู้เฒ่าลาล ชิงห์ นอนคิดถึงเรื่องราวที่ผ่านมา จากเด็กกำพร้าในหมู่บ้านชนบทอันห่างไกลที่เชิงเขาหิมาลัย รอนแรมหนีตายย้ายถิ่นมาถึงที่นี่ประเทศไทย ที่ที่ได้เริ่มชีวิตพ่อค้าเร่ขายอาหารปัญหาไปตามท้องถนนด้วยความเพียร ความอดสาหัส และความมัธยัสถ์ สร้างตัวจนมีกิจการที่ให้ลูกๆ ได้สืบ “ทอด” และสืบสานต่อ คุณปู่เฒ่ากลับไปขณะที่ปากยังพิมพ์ทำสวดมนต์ กำไลโลหะที่ปกติจะสวมใส่ติดตัวอยู่เป็นประจำ ยังคงถอดวางอยู่ข้างหัวเตียง กำไลที่เป็นสายใยกับพระเจ้า ขณะนี้ ท่านผู้เฒ่าได้ออกเดินทางไปพบท่านแล้ว...

โบ๊ ลาล ชิงห์ เสียชีวิตอย่างสงบเมื่อเวลา 21:15 น. ขณะลูกชายคนเล็กเฝ้าดูแลอยู่ ลูกชายคนนั้นก็คือผมเอง อนันต์ชัย วีระนันท์ชัย หรือในชื่อภาษาปัญญาปีที่เพื่อนพี่น้องพี่ชาวไทยลี้ภัยรู้จักกันในนาม ชัดปาล ชิงห์

...

แผนที่ย่านพารุติ ในปี 2512

1 วัดลิกษ์	4 ชุมชนประตู่เหล็กเล็ก
2 รร.ลิกษ์วิทยาลัย	5 ชุมชนตรอกสาเก
3 ชุมชนประตู่เหล็กใหญ่	6 เซ็นทรัลวังบูรพา

ข้าวของ กับ ความทรงจำ

สถานที่

ไซต์ก่อสร้างกลางถนนเจริญกรุงใกล้กับวัดมังกร

ตัวละครหลัก

อาร์ม นักโบราณคดีเมือง

ผู้ชำนาญการขุดค้นโบราณคดีในกรุงเทพฯ มากกว่า 10 ปี

อาแปะ วัย 70+ บรรพบุรุษมาจากเมืองจีน

มาอาศัยที่ย่านถนนเยาวราช-เจริญกรุง

โครงเรื่อง

1. นักโบราณคดีเมืองชื่อ อาร์ม ขุดค้นตามวิชาชีพ ตามหลักการ มองวัตถุ ข้าวของโบราณ คือ หลักฐานทางโบราณคดี สิ่งที่มีคุณค่าเชิงวิชาการ มีรูปร่าง รูปแบบ ขนาด สี สัน สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาศึกษาเพื่อบอกเล่าเรื่องราวในอดีต ตามจุดมุ่งหมายของวิชาโบราณคดี
2. อาแปะ ลูกหลานชาวจีนเยาวราช สืบเชื้อสายมาจากอาเหล่างงเหล่ามา ที่อพยพจากจีนเข้ามายังสยาม อาแปะไม่รู้ไม่เข้าใจหรอกว่า โบราณคดีคืออะไร วิชาการคืออะไร รู้แต่เยาวราช เจริญกรุง คือ บ้านเกิดเมืองนอน ของบรรพบุรุษที่จะต้องพิทักษ์รักษา เรารักบ้านของเรา ความทรงจำครั้ง บรรพบุรุษนั่งล้อมวงกินข้าวต้มใช้ตะเกียบคิบในวัยเยาว์ยังปรากฏในความทรงจำอย่างชัดเจน

แล้วอะไรคือจุดตรงกลางระหว่างแว่นวิชาการของนักโบราณคดีที่มองวัตถุ เป็นใหญ่ และความทรงจำความรักในบรรพบุรุษในสายตาของอาแปะ

อาร์ม

ข้าวของ กับ ความทรงจำ จากหลุมขุดค้นสถานีวัดมังกร

เรื่อง: วรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์

ภาพ: 'Moioh'

- 1 -

“จะขุดอะไรกันนักหนา เมื่อไหร่ลื้อจะเสร็จ” เสียงผู้ชายสำเนียงจีน ดังทะลุเข้ามาเขตมาในไซต์ก่อสร้าง พร้อมกระป๋องน้ำอัดลมที่โยนข้ามรั้วเข้ามา สวมกระป๋อง

อาร์ม นักโบราณคดีหนุ่ม ในเสื้อสีดำที่สวมทับด้วยเสื้อนิรภัยสะท้อนแสงสีเขียว และสวมหมวกนิรภัยสีขาว ในมือถือตลับเมตร ถอนหายใจพร้อมกับหยิบกระป๋องที่โยนมาลงในหลุมขุดค้นสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ มันคงจะไม่ใช่ไร แต่กระป๋องดันไปโดนแนวโบราณสถาน ที่ก่ออิฐก้อนใหญ่สี่เหลี่ยมเรียงกันเป็นแนวยาวซ้อนกันไปมาหลายชั้น แนวอิฐขนาดใหญ่นี้ขุดค้นพบอยู่ใต้ถนนเจริญกรุง และยังคงขุดตามแนวต่อไปว่าจะสิ้นสุดขอบเขตที่ตรงไหน และลึกจากผิวถนนเท่าไร

“นาย อาแปะแกโยนกระป๋องเข้ามาทุกวัน นายไปคุยกับแกหน่อยไหม อิฐมันจะพังเอา” โฟร์แมนที่คอยดูแลคนงานพร้อมกับอุปกรณ์ขุดค้นต่างๆ เรียกนาย ที่หมายถึงนักโบราณคดีอาร์ม

อาร์ม พยักหน้ารับ นี่ไม่ใช่ครั้งแรกที่เจอ อาชีพนักโบราณคดีที่ขุดค้นในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯ หรือที่เรียกว่า “นักโบราณคดีเมือง” ย่อมเจอสถานการณ์แปลกๆ ในไซต์งานเสมอ สำหรับสถานที่แห่งนี้ กลางถนนเจริญกรุง ใกล้วัดมังกรกมลาวาส บริเวณที่ประวัติศาสตร์บอกเราว่าเป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานของคนจีนที่อพยพมาจากเมืองจีนแผ่นดินใหญ่ มาอาศัยตั้งแต่ครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ คนจีนฮกเกี้ยน แคะ แต่จิว อพยพโยกย้ายเข้ามา ยังผืนแผ่นดินสยามหลายระลอก มาตั้งบ้านผูกเรือท่ามาหากินตั้งแต่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเรือสินค้าขายของและมีเฟิงพักให้หลับนอน

นอกจากจะอยู่กินและค้าขายบนเรือแล้ว ถัดขึ้นไปบนบกไล่จากสำเพ็ง ยาวมาเรื่อยๆจนถึงเยาวราช เจริญกรุง มีเรือนแถวไม้แออัดเป็นสัญลักษณ์ของเรือนคนจีน ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 4 เรือนแถวไม้ถูกรื้อลง เพื่อสร้างถนนเยาวราช เจริญกรุง พร้อมตัดตรอกซอยเชื่อมถึงกัน แล้วสร้างตึกแถวสองฟากถนน นับตั้งแต่นั้น ตึกแถวเลยกลายเป็นย่านค้าขายของคนจีนและต่างชาติ ต่อมาคนจีนเหล่านั้นออกลูกหลานจนกลายเป็นคนไทยเชื้อสายจีน อาแปะคนที่โยนกระป๋องเข้ามา ก็คงสืบเชื้อสายมาจากคนจีนที่อพยพเข้ามาแต่ครั้งกระนั้น

หลักการโบราณคดีบอกอาร์มเสมอว่า การขุดค้นทางโบราณคดีนั้น ยิ่งขุดลึกลงไปใต้ผิวดินเท่าไร อายุความเก่าแก่ก็ยิ่งรากลึกลงเท่านั้น หรือพูดสั้นๆ ก็คือ “ยิ่งลึกยิ่งเก่า” การขุดค้นของอาร์มแต่ละครั้ง ต้องใช้ความอดทนเสมอ โดยเฉพาะผิวบนสุดที่จะเริ่มขุดเจาะลงไป มักจะเป็นถนนคอนกรีต ราวตอมะตอย ไม่ก็เทพูนหนา จึงจะต้องค่อยๆ ใช้เครื่องจักร

อย่างรถแบคโฮ เครื่องเจาะสว่าน เจาะลึกลงไป แน่นอนละ การทำงาน คล้ายกับงานก่อสร้างถนน ซึ่งมีเสียงดัง ฝุ่น เขม่า และมลพิษที่ไม่พึงประสงค์ ย่อมสร้างความรำคาญให้กับคนทั่วไป โดยเฉพาะคนที่อยู่ใกล้เคียง แม้กระทั่ง อาแปะก็เช่นกัน

อาร์มนี่ก็ไป ถอนหายใจไป พร้อมกับเริ่มเปิดสมุดบันทึก เพื่อบันทึก สิ่งที่กำลังปฏิบัติงาน และหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดค้นพบในแต่ละวัน ในแต่ละสัปดาห์ พลิกไปยังหน้าแรกๆ ที่เคยทบทวนประวัติศาสตร์พื้นที่ ลายมือหวัดๆ จดบันทึกลำดับการขุดค้นของพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา และ ความคาดหวังว่าการขุดค้นในครั้งนี้ จะขุดค้นพบหลักฐานอะไรที่ซ่อนอยู่ใต้ดิน

สมุดบันทึก หน้าที่ 3

สมัยที่ 1 ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ บริเวณนี้เคยเป็นแปลงผักสวนผัก ของคนจีนที่อพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน (แผนที่เก่าในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ.2430 ยังแสดงให้เห็นแปลงผักนั้นอยู่) มีถนนโบราณ สองฟากฝั่ง ถนนยังไม่มีตึกแถวเรียงราย

สิ่งที่คาดว่าจะขุดพบ - ดิน...? ละอองเรณูของพืชผัก...? ถนนโบราณ... ?

สมัยที่ 2 สมัยรัชกาลที่ 4-5 สร้างถนนเจริญกรุง สร้างตึกแถวเรียงราย สองฟากถนน ตั้งวัดมิ่งกรมลาวาส

สิ่งที่คาดว่าจะขุดพบ - แนวถนนเจริญกรุง และฐานรากตึกแถว

เมื่ออ่านบันทึกจบ ความคาดหวังที่มีต่อหลักฐานที่จะขุดค้นพบนั้น คงจะเกี่ยวข้องกับรัชกาลที่ 5 โชคดีอาจเจอหลักฐานก่อนรัชกาลที่ 5 นั่นคือ ถนนโบราณ เหตุเพราะถนนโบราณเป็นสิ่งก่อสร้างก่ออิฐถือปูนที่ยังไม่สูญสลาย หายไป หากแต่...แปลงผักนั้น จะพบหลักฐานอะไรเล่า ดิน...? หรือ ละอองเรณู ของพืชผัก...? ดังที่รู้กันว่าน้ำใต้ดินของกรุงเทพฯ และดินที่ชื้นแฉะที่มักจะถูก กวนไปมานั้น ทำให้หลักฐานที่ละเอียดอ่อนเช่นนั้นถูกทำลาย ความเป็นไปได้ คือศูนย์ที่เดียวที่จะค้นพบแปลงผัก อย่างไรก็ตามถึงแม้จะไม่ค้นพบหลักฐาน เชิงประจักษ์ แต่ในแผนที่เการัชกาลที่ 5 แสดงให้เห็นว่าบริเวณรอบวัดมิ่งกร มีสวนผักแปลงผักรายรอบจริงๆ

“เมื่อไหร่ลื้อจะขุดกันเสร็จ” เสียงดังตะโกนเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง น้ำเสียงนั้น มาพร้อมกับอารมณ์โกรธเกรี้ยว อาร์มสะดุ้งจากความคิดเรื่องหลักฐานที่คาดว่าจะ พบ จากเดิมที่เคยตั้งใจว่า จะปล่อยให้เสียงนั้นสะท้อนผ่านอากาศแล้ว หายไป เดี่ยวอาแปะก็คงลืมกันไปเอง หากแต่คราวนี้สงสัยจะต้องเข้าไปพูดคุย กับอาแปะให้รู้เรื่อง บอกเล่าให้แกฟังสักหน่อยว่ากำลังทำอะไรกันอยู่ เพื่ออาแปะจะชอบของเก่าๆ

แหม! ก็ตามตำราที่เคยเรียนนะ การนำความรู้วิชาการสู่ชุมชน เราเรียก หลักการแบบนี้ว่า Public Archaeology อาร์มนี่ก็เข้าไป พร้อมบอก ตัวเองว่า พຽ່ງนี้แล้วกัน รอหน่อยนะอาแปะ...

หากนับรวมวันนี้ การขุดค้นดำเนินมาเป็นวันที่ 10 แล้ว อาทิตย์กว่าๆ แล้วที่อาร์มนอนที่ไซต์งาน ซึ่งเป็นเวลานานพอที่การขุดค้นจะเผยให้เห็นว่า แนวอิฐโบราณสถานนั้นมีลักษณะหน้าตาอย่างไร รูปแบบ กว้างยาวลึกเท่าไร การขุดค้นนั้นจำเป็นต้องตอบคำถามได้ว่า แนวอิฐหรือโบราณสถานที่ถูกขุดค้นพบนั้นคืออะไร จึงจะจบการขุดค้นนั้นๆ ได้

อาร์มขบคิดในใจ พร้อมนึกถึงหลักการทางโบราณคดีที่นักโบราณคดีถูกสอนมาว่า เมื่อขุดค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งก็คืออะไรก็ตามที่เป็นประจักษ์พยานของการมีอยู่ของอดีตกาล ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นแนวอิฐที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ หรือที่เรียกว่า “โบราณสถาน” หรือข้าวของเครื่องใช้ที่หยิบจับไปมาได้ หรือที่เรียกว่า “โบราณวัตถุ” หรือแม้กระทั่งร่องรอยกองไฟ รุเสาะไม้ เก้าแก้ว เมล็ดพืชพันธุ์โบราณ ล้วนถูกจำกัดความให้เรียกว่า “หลักฐานทางโบราณคดี” ทั้งสิ้น หลักฐานทางโบราณคดีจึงเปรียบดั่งสิ่งที่อยู่ใต้ดินที่พูดไม่ได้ นักโบราณคดีจึงเปรียบเสมือนคนค้นหาหลักฐาน และเป็นคนกลางที่จะต้องเป็นตัวแทนสื่อสารเรื่องราวผ่านการตีความอย่างสมเหตุสมผล ใช่ เพราะหลักฐานเป็นสิ่งที่พูดไม่ได้! เราจึงจะต้องเป็นสื่อกลางระหว่างหลักฐานในอดีต ถ่ายทอดเรื่องราวมาสู่คนในยุคปัจจุบัน

เมื่อนึกถึงหลักการทางโบราณคดี อาร์มก็หันกลับไปดูแนวอิฐเรียงเป็นแนวยาวใต้ถนนเจริญกรุงที่เขากำลังยืนอยู่ แนวอิฐนี้คาดว่าเป็นถนนที่ก่อด้วยอิฐที่มีมาแต่เดิมก่อนสร้างถนนเจริญกรุงในรัชกาลที่ 4 ซึ่งมีความคดโค้งไม่ได้ขนานกับถนนเจริญกรุงในปัจจุบันแบบเป๊ะๆ อาร์มเปิดสมุดบันทึกที่เล่าประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา

สมุดบันทึก หน้า 4

“ถนนเจริญกรุง หรือที่เรียกว่า New Road เป็นถนนแสดงความศิวิไลซ์ตามแบบตะวันตก ที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เนื่องด้วยชาวฝรั่งเข้ามาในสยามเป็นจำนวนมาก และต้องการถนนสายยาวสำหรับขี่ม้า หรือนั่งรถม้าตากอากาศ”

ประวัติถนนเจริญกรุงบอกเราเช่นนั้น แล้วถนนอิฐที่ได้ถนนคอนกรีตเจริญกรุงในปัจจุบันล่ะ คำถามมากมายผุดขึ้นมาในใจของอาร์ม เพราะจากการขุดค้นไม่ได้พบเพียงแค่แนวถนน แต่ยังมีฐานรากก่ออิฐเป็นแนว ซึ่งน่าจะเป็นฐานรากของตึกแถวริมถนนอีกด้วย!

เสียงกระป๋องสามใบ กระทบแนวอิฐ พร้อมเสียงตะโกนที่มาจากเวลานัดหมาย เทียงสิบห้าไม่มีขาดไม่มีเกิน “เมื่อไหร่จะขุดเสร็จ จะขุดหาอะไรกันนักหนา” พร้อมกระป๋องโยนข้ามรั้วมาสามกระป๋อง เสียงดังกระทบอิฐโบราณสถานดังเป็๊ง

“นายๆ อาแปะแกมาอีกแล้วนะ โยนมาเป็นสัปดาห์แล้วนะนาย”

โพร์แมนหันหน้ามาบอกนาย ซึ่งก็คือนักโบราณคดีอาร์ม

ครั้งนี้ จะไม่หนีแล้ว อาร์มตั้งใจจะปะทะกับอาแปะตัวตัว เอาใจเอากัน ก็ไม่ใช่เพราะอะไรมากมายนักหรอก กลัวแนวอิฐที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีสำคัญจะพังเอาเสียก่อน อาร์มผลักประตูรั้วออกไป หันซ้ายหันขวา มองหาอาแปะ อาร์มเคยเห็นอาแปะอยู่ไกลๆ ลักสองสามครั้ง เจอที่ไหนอาแปะใส่เสื้อคอกลมติดกระดุมสีขาว กางเกงขาสั้น รองเท้าแตะ แต่วันนี้อาร์มเดินรอบรั้วก็แล้ว วนรั้วอยู่สองรอบก็แล้ว กลับไม่เจอแม้แต่เงาอาแปะ เอ๊ะ... อาแปะหายไปไหนเสียแล้ว

การขุดค้นดำเนินไป 14 วันถ้วน ครบสองอาทิตย์พอดี สองอาทิตย์ที่อาร์มนอนเฝ้าไซต์งาน

สมุดบันทึก หน้าที่ 9

“วันที่ 14 แนวอิฐเรียงเป็นแนวใต้ถนนเจริญกรุงปัจจุบัน มีลักษณะคดโค้งไม่ได้เป็นไปตามแนวเดียวกันกับถนนเจริญกรุงปัจจุบัน แนวอิฐเรียงคาดว่าเป็นถนนเจริญกรุงเดิมก่อนสร้างถนนเจริญกรุงแบบตะวันตกในรัชกาลที่ 4 และเมื่อสร้างถนนเจริญกรุงรัชกาลที่ 4 จึงมีการเวนคืนบ้านเรือนสองข้างทาง ถนนจึงได้ตรงตามที่เราเห็นในปัจจุบัน”

อาร์มเขียนสรุปผลการวิเคราะห์เบื้องต้นลงในสมุดบันทึกประจำวัน จากข้อสันนิษฐานที่ได้ประมวลจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบเป็นเชิงประจักษ์ร่วมกับแผนที่เก่าและหลักฐานประวัติศาสตร์ ข้อสันนิษฐานนี้ดูจะสมเหตุสมผลที่สุดแล้ว! อาร์มค่อยๆ ปิดสมุดบันทึก มองนาฬิกาข้อมือ เทียงลิบนาทิตัวนี้แหละจะเจออาแปะให้ได้

ไม่เพียงแค่อคิดในใจ อาร์มเดินไปเปิดประตู พลันเจออาแปะกำลังจะโยนกระป๋องเข้ามาพอดี

“เดี๋ยวครับท่าน” อาร์มตกใจ รีบเข้าไปห้ามอาแปะ

“ฮ้า ... ลื้อเรียกอ๊วะว่าอะไรนะ” สำเนียงจีนของอาแปะ แสดงอารมณ์ระคนตกใจไม่แพ้กัน

อาร์มเกาหัว พุดยั้งใจดิ้นะ เอาละว่า Public Archaeology โบราณคดี สาธารณชน ท่องไว้ ท่องไว้ ในใจอาร์มก็ยังคงวนเรื่องราวต่างๆ ให้เข้ากับความเป็นวิชาการอยู่ดี

“อาแปะครับ ผมเป็นนักโบราณคดี ทำงานขุดค้นที่นี่ครับ อาแปะอย่าโยนอะไรเข้ามาเลยนะ หลักฐานจะเสียหายเปล่า” อาร์มพูดอย่างใจเย็น

“นักบาโบอะไรของลื้อ หลักฐานอะไรกัน ลื้อขุดเจาะทำถนนจะเอาหลักฐานอะไร” อาแปะสวนกลับไปทันควัน

อาร์มเกาหัวเป็นรอบที่สอง อาแปะดูจะไม่เข้าใจ ถ้าเช่นนั้น ชวนอาแปะเข้ามาดูเลยละกัน อาร์มชักชวนแบบเก๋ๆ กังๆ อาแปะทำหน้างงๆ แต่ก็เดินตามเข้าไปประตูไปแต่โดยดี

“ลื้อจะเอาอ๊วะมาขายหรือ ฮ้า”

“ใจเย็นๆ นะฮะ จะชวนอาแปะมาดูนี่ครับ”

อาร์มไม่พูดเปล่า พลังเล่าว่าที่มาขุดนี้ ไม่ได้ขุดถนนนะ แต่เป็นการขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อศึกษาอดีตของพื้นที่บริเวณนี้ ก่อนที่จะสร้างสถานีรถไฟ เพราะถ้าไม่ขุดเพื่อศึกษา ก่อนที่ดินตรงนี้มีความเก่าแก่โบราณมาก ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งถิ่นฐานย่านเก่าของคนจีน หากไม่ทำ ไม่ขุดขึ้นมาศึกษาหรืออนุรักษ์ไว้ หลักฐานทางโบราณคดีจะหายไปโดยไม่มีวันกลับ อาแปะยืนฟังนิ่ง ทำหน้าประหลาดใจเล็กน้อย อาร์มไม่เล่าเปล่าแต่ชี้ชวนไปดูถนนอิฐโบราณที่ขุดค้นพบ และกองโบราณวัตถุที่ล้างแล้วตากผึ่งลมไว้ให้แห้ง อาแปะใช้หางตาแลไปที่ถนนอิฐโบราณเล็กน้อย ก่อนจะเดินไปดูกองโบราณวัตถุ ...

“ข้าวของพวกนี้ สมัยก่อนอ๊วะก็มี สมัยอาทงใช้กินข้าวต้ม ส่วนอันนี้เรียกว่าไฟนกระจอก อาทงเล่นกับสมาคมบ่อยๆ”

อาแปะเอ๋ยขึ้นก่อน พร้อมหยิบจับเศษเครื่องถ้วยจีน ที่อาแปะเรียกว่า “ข้าวของ” และหยิบจับแผ่นสีเหลี่ยมผืนผ้าที่มีตัวอักษรจีนที่อาแปะเรียกว่า โพนกกระจอก อาร์มทำหน้าที่นำงน อ่อนี่หรือ โพนกกระจอกโบราณ มีน้ำละถึง ขุดเจออยู่ที่นี้ ขนาดกว้างยาวเท่าไหนนะ เดี่ยวต้องวัดสักหน่อย ส่วนอาแปะ ไม่ยืนดูเปล่า หยิบข้าวของชิ้นนั้นชิ้นนี้ เล่าเรื่องให้ฟัง ก่อนจะหยุดอยู่ที่ถาด โลหะกลมที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางราว 2 นิ้วครึ่ง ยืนดูนิ่งนาน.... ก่อนจะเดินหัน กลับไปบอกอาร์มว่า “อ๊วะไปละ” แล้วเดินออกนอกประตูรั้วกลับไปทันที!

- 4 -

การขุดค้นดำเนินไป 17 วันถ้วน 17 วันแล้วที่อาร์มยังอยู่เฝ้าไซต์ไม่ได้กลับบ้าน และครบสามวันแล้วที่ไม่มีเสียงกระป๋องและเสียงของอาแปะดังลอดรื้อเข้ามา ในเวลาเที่ยงสิบห้านาที

อาร์มรู้สึกแปลกๆ อยู่เหมือนกัน ที่อาแปะหายไป ถึงจะเป็นเวลาเพียง 10 กว่าวัน แต่ก็เป็นเวลาที่จะทำให้เกิดความเคยชินมิใช่น้อย ประกอบกับ วันนั้นวันที่อาแปะเล่าเรื่อง อาร์มยอมรับกับตัวเองเลยว่ายังทิ้งกับเรื่องเล่าที่น่าจะเป็น “ความทรงจำ” วัยเยาว์ของอาแปะ ครั้งที่เคยอยู่กับอาหง หากนับรวมอายุของอาแปะ ราว 70 ปี ถ้าอาหงยังอยู่ อาหงคงอายุเฉลี่ย ราวๆ เกือบ 120 ปี เห็นจะได้ อาแปะคงพอทันได้ฟังเรื่องเล่าชีวิตของอาหง 100 กว่าปีก่อน น่าจะราวๆ รัชกาลที่ 5 หรือ 6 ยามอาหงอพยพเข้ามา เมืองสยามด้วยเสื้อผืนหมอนใบเป็นแน่แท้

ย้อนกลับมาที่ถนนอิฐโบราณ อาร์มใช้ตลับเมตร วัดขนาดอิฐ ขนาด กว้างยาวของถนน ส่วนเครื่องถ้วยจีน หลังจากล้างทำความสะอาดเสร็จ อาร์มก็นำมาวิเคราะห์โดยสังเกตรูปทรง สีล้น ลวดลาย ขนาดกว้างยาว นี่คือวิธีการของนักโบราณคดีที่ใช้วิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดีเบื้องต้น

“นาย นาย มีคนมาหา” โฟร์แมนเดินนำหน้าอาแปะมา เวลาเที่ยงตรงพอดี วันนี้ไม่มีกระป๋องโยนเข้ามาอีกแล้ว อาร์มแปลกใจเล็กน้อย แต่ก็สวัสดิ์อาแปะ อาแปะอยู่ในชุดเสื้อคอกลมติดกระดุมสีขาว กางเกงขาสั้น รองเท้าแตะเช่นเคย อาแปะไม่ย่อเรื่องให้มากความ บอกกล่าวถ้อยคำสั้นๆ “อ๊วะมีเรื่องมาเล่าให้ลือฟัง”

อาร์มวางตลับเมตรคู่มือลงบนโต๊ะ กุสึกุจอหาที่นั่งให้อาแปะ นั่งคุยกัน นานสองนาน สองชั่วโมงครึ่งผ่านไปอย่างรวดเร็ว ความกระอักกระอ่วนใจที่เคยเป็นต่อหน้าเวลาต้องคุยกับผู้ใหญ่กลับกลายเป็นความสงสัยใคร่รู้เหมือนเด็กน้อยที่ผู้ใหญ่เล่านิทานสนุกๆ ให้ฟัง สิ่งให้อาแปะเล่า ชวนให้นึกถึงบรรพบุรุษของตัวเอง อาร์มก็มีเชื้อจีนอยู่บ้าง อากงอำมาทั้งฝั่งพ่อแม่ก็มาจากเมืองจีน อาแปะเล่าเรื่องครอบครัวคนจีนที่กินข้าวร่วมกัน ได้ถามสารทุกข์สุกดิบในวงข้าวต้ม แม้ยามที่กับข้าวไม่พอกินก็แบ่งปันกัน มิน่าเครื่องถ้วยชามแตกหักที่เจอในหลุมขุดค้น อาแปะคงจะดูคุ่นๆ ว่าเป็นถ้วยชามโบราณที่เคยใช้มาก่อน อาร์มยิ้มนิดๆ กลับไปย่อนรำลึกถึงวงข้าวต้มบ้านตัวเอง เขาไม่ได้กลับบ้านไปร่วมสนทนาในวงอาหารมานานเท่าไรแล้วหนอ

“ภาตโลหะใบนั้น ลี้อพลิกที่กั้นดูหรือยัง” ... “นั่นเป็นภาตตาซังของร้านอากงอ๊วะเอง อ๊วะเอาภาตอีกอันที่คู่กันมาให้ดู”

อาร์มมีท่าทางตกใจมิใช่น้อย หยิบภาตโลหะของอาแปะมาเทียบกับภาตโลหะที่เขาขุดเจอ เหมือนกันยังกับกะทั่งขนาด วัสดุ และรูปทรง ต่างกันเพียงภาตที่เขาขุดค้นพบนั้นมีรอยสนิมและดูกระดำกระด่างไม่เงางามเหมือนภาตของอาแปะ อาร์มทำท่าฉงนอีกครั้ง เมื่ออาแปะเอื้อนเอ่ยจะเล่าเรื่องอากงให้ฟัง อาร์มพยักหน้ารับพร้อมรับฟังเรื่องราวอย่างตั้งใจ

อากงของอาแปะอพยพเข้ามาเมืองไทยในช่วงรัชกาลที่ 6 หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 อากงเลือกอพยพมาที่เมืองไทยที่ได้รับฉายานามว่าเป็นแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ ถึงแม้จะหอบมาแค่เสื้อผ้าหมอนใบขอเพียงแค่ตั้งใจขยันอดทนก็จะเก็บเงินให้ได้ในไม่ช้า จากอากงที่ไปมาเมืองไทยเมืองจีน ไม่นานนักอากงอพยพมาอยู่ที่เยาวราชถาวร เมื่อเก็บเงินจากการค้า

แรงงานได้ระยะหนึ่ง อากงเปิดร้านขายยาจีน นำเข้าตัวยาสุนไพรมาจากเมืองจีน ภาตโลหะที่เจอในหลุมขุดค้นคือภาตตาซังที่ไว้ชั่งยาให้กับลูกค้าที่มาซื้อของ ที่กั้นภาตมีตราประทับชื่อร้าน อาร์มไม่แปลกใจแล้วว่า วันนั้นเหตุใดอากงจึงรีบออกจากไซต์ไปเมื่อเจอตาซังนี้

“เรื่องมันเป็นเช่นนี้เอง ขอคุณอาแปะมากครับ” อาร์มยกมือไหว้

“ไม่เป็นไร ต่อไปเรียกเจ๊กนะ แล้วเมื่อไหร่ลือว่าง มาที่บ้าน มากินข้าวต้มบ้านเจ๊กนะ”

พออาเจ๊กกลับไป อาร์มกลับไปเปิดสมุดบันทึกพร้อมบันทึกอย่างตั้งใจ ความรู้สึกตื่นตื้นใจอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ตั้งแต่มาเป็นนักโบราณคดีคุมการขุดค้น ผ่านหลักฐานและการขุดค้นที่ยากเย็นมามากมาย ทั้งขุดกลางวัน กลางคืน แทบไม่ได้กลับบ้าน แต่กลับไม่เคยรู้สึกอย่างนี้มาก่อน ทุกหลักฐานทางโบราณคดีในความรับรู้ของอาร์มในตอนี้ จึงมิใช่แค่รูปแบบ รูปทรง ขนาด กว้างยาวสูง แต่มันคือสิ่งที่เคยอยู่มาแต่อดีตก่อนที่เราคนปัจจุบันจะไปพบเจอ และเป็นเครื่องบรรจุ “ความทรงจำ”

วันนี้ในสมุดบันทึกประจำวัน จากที่เคยบันทึกสั้นๆ เพียงแค่ประวัติรูปร่างหน้าตา ขนาดกว้างยาว ข้อสันนิษฐาน ต่อจากวันนี้จะมีเรื่องเล่ายาวๆ ของความทรงจำของข้าวของนั้นๆ ที่มีคุณค่าต่อจิตใจที่วัดไม่ได้ด้วยตลับเมตร

สี่โมงเย็นแล้วหรือ อาร์มหันหน้ามองนาฬิกา ปิดสมุดบันทึกที่วันนี้เขียนไปมากกว่า 5 หน้า ทั้งๆ ที่บันทึกของวันก่อนหน้า บันทึกเพียงครึ่งหน้าก็เยอะแล้ว อาร์มถอดเสื้อนิรภัยสีเขียวสะท้อนแสงพร้อมหมวกนิรภัยสีขาววางตลับเมตร แล้วลุกจากเก้าอี้ เตรียมเดินออกจากไซต์

“นายไปไหนนาย เพิ่งสี่โมงเอง” โฟร์แมนหันมาถามนักโบราณคดีอาร์ม
อาร์มหันกลับมาอมยิ้มน้อยๆ
“กลับบ้าน”

...

เผยอิงในชีวิตของ ด.ช.เหม่งจิว 明泉

เรื่อง: สมชัย กวางทองพานิชย์

ภาพ: 'Double O Seth' Sethapong Povatong

ด.ช.เหม่งจิว กับความทรงจำในวัยเยาว์

เมื่อพูดถึงโรงเรียน “เผยอิง” โรงเรียนจีนอันมีชื่อเสียงเก่าแก่โด่งดังในย่าน
สำเพ็ง-ทรงวาด ภาพของอาคารโบราณแบบตะวันตก คงเป็นภาพที่หลายคน
นึกถึง ตัวตึกดูสูงใหญ่ สง่างาม มีลวดลายคล้ายกับสถานีรถไฟหัวลำโพง
บ้างก็ว่าออกแบบโดยสถาปนิกชาวอิตาลีคนเดียวกัน อาคารโรงเรียนเผยอิง
ดูช่างแตกต่างกับอาคารทรงจีนที่ตั้งอยู่รายรอบทั่วทั้งพื้นที่สำเพ็ง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง ศาลเจ้าที่ตั้งอยู่ด้านหน้าของโรงเรียน ที่อาหม่มของผมมักบอกเสมอ
ว่านี่คือ “เล่าปุ่นเถ่ากง ศาลเจ้าเก่า” ศาลเจ้าที่คอยปกป้องคุ้มครองพวกเรา...
ชาวสำเพ็ง (เล่าปุ่นเถ่ากง หรือ 老本頭公 แปลตรงตัวหมายถึง เจ้าปู่
ผู้คุ้มครองชุมชนมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งก็คือ เจ้าที่ นั่นเอง)

ด้วยเป็นเด็กสำเพ็งโดยกำเนิด ผมรู้จักโรงเรียนเผยอิง ในนาม “ปวยเอง” (培英
แปลว่า เสริมวีรชน) ทุกบ้านที่สำเพ็งเรียกกันแบบนี้ เป็นเสียงจีนแต่จิว
ด้วยในสำเพ็งสมัยนั้นแทบจะได้ยินแต่สำเนียงจีนแต่จิวกัน และเนื่องจาก
ครอบครัวของผมมาจากเมืองจีน ประกอบอาชีพค้าขาย เมื่อมาอยู่สำเพ็ง

โรงเรียนเผยอิงจึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของครอบครัว เพราะลูกชายจะได้เรียนในโรงเรียนที่ยังคงสอนภาษาจีนอยู่ นั่นคือความต้องการของอาแปะและอาหม่มของผม แต่สำหรับตัวผมเองในช่วงปฐมวัยนั้น เด็กน้อยคนนี้อายมากมาเรียนที่นี่มาก ไม่ใช่เพราะจะได้เรียนภาษาจีนหรอก แต่เป็นเพราะอภินิหารของศาลเจ้าเล่าปungเถ่ากง ที่หน้าโรงเรียน ที่เด็กชายคนนี้เคยประสพมาก่อนนั่นเอง

ในวัยห้าหกขวบ ผมยังจำได้ถึงวันที่อาหม่า (ย่า) จูงมือผมไปที่ศาลเจ้าด้วยความเร่งรีบ จำได้ว่าวันนั้น มีผู้คนแย่งกันเข้าไปในศาลที่หน้าโรงเรียนเผยอิงอย่างคลาคล่ำ ทุกคนล้วนมีสีหน้าตื่นตระหนก หน้าไต่ะบูชารูปเทียนที่กลางศาล มีผู้คนเบียดเสียดล้อมรอบไต่ะที่ใช้วางของเซ่นไหว้ (ซึ่งมีเชือกกันทำให้ไม่สามารถเข้าไปใกล้ไต่ะได้) ผู้คนต่างกระซิบกันจนอื้ออึง หลังจากที่อาหม่าของผมไหว้เสร็จ และถามไต่ะกับคนรอบข้างแล้ว จึงหันมากระซิบกับผม บอกให้ผมสังเกตดูไต่ะตัวที่มีเชือกล้อมไว้ สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่าไต่ะวางของเซ่นไหว้ตัวกลางนั้น สันไหวอย่างต่อเนื่อง แรงสั่นสะเทือนสามารถสังเกตได้อย่างชัดเจนจากดอกไม้ในแจกันที่วางอยู่บนไต่ะ เด็กน้อยคนนั้นรู้สึกตกใจ แต่กลับเกิดศรัทธาในศาลเจ้าอย่างแรงกล้า และนี่คือเหตุผลที่แท้จริงที่ทำให้เด็กชายคนนี้อายมากเข้าโรงเรียนเผยอิง เพียงเพราะเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง

ในวันสมัครเข้าโรงเรียน เทพเล่าปungเถ่ากงที่ผมนับถือ เหมือนจะไม่ช่วยปกป้องคุ้มครองผมเลย เพราะเด็กชายคนนั้นกลับจับฉลากไม่ได้ หมดสิทธิ์เข้าเรียนที่นี่ อาจเพราะมีผู้สมัครค่อนข้างมาก โรงเรียนจึงรับนักเรียนได้น้อย อาแปะและอาหม่มจึงต้องส่งลูกชายไปเรียนที่ **อนุบาลเสริมมิตร** แทน โรงเรียนแห่งนี้มีชื่อในภาษาจีนว่า “ปวยอ้ว” (培友) แปลเป็นไทยตรงตัวว่า

เสริมมิตร เป็นโรงเรียนอนุบาลในเครือของสมาคมแต่จี๊ว เครือเดียวกับโรงเรียนเผยอิง (เหตุที่รู้ว่าโรงเรียนทั้งสองอยู่ในเครือเดียวกัน ก็เนื่องจากในสมัยนั้น ที่หน้าตึกโรงเรียนเผยอิง จะติดป้ายปูนปั้นของสมาคมแต่จี๊วเหมือนกัน) เด็กน้อยเรียนที่ “ปวยอ้ว” อยู่สองปี จบแล้วจึงได้สิทธิ์ เข้าเรียนโรงเรียน “ปวยเอง” โดยไม่ต้องจับฉลาก

ด.ช.เหม่งจี้ว กับช่วงเวลาในโรงเรียนเผยอิง

ในที่สุด ผมก็ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนเผยอิง เมื่อ พ.ศ.2512 เป็นรุ่นที่ 23 เลขประจำตัว 5988 ตอนนั้นโรงเรียนมีนักเรียนทั้งหมดรวมแล้วกว่าหนึ่งพันคน หลักสูตร 5 ปี เปิดสอนตั้งแต่ชั้น ป.1 เล็ก (หากเทียบกับปัจจุบัน คงคล้ายกับชั้นอนุบาล) มี ป.1 ใหญ่ ไปจนถึง ป.4 หนึ่งปีมีสามเทอม แต่ละห้องมีนักเรียน 40 กว่าคน และเป็นโรงเรียนสหศึกษา คือมีนักเรียนชายหญิงเรียนรวมกัน

การเรียนในวันจันทร์ถึงศุกร์ เรียนเต็มวัน แต่ต้องเรียนเพิ่มในวันเสาร์ อีกครึ่งวัน เนื่องจากในวันธรรมดา จะมีวิชาภาษาจีนวันละ 2 คาบ ทำให้มีเวลาเรียนภาษาไทยไม่ครบ ต้องไปเรียนเพิ่มในวันเสาร์อีก 4 คาบ เป็นภาษาจีนเสีย 1 คาบ ตำราภาษาจีนที่ใช้คือ หวอเหวินเค่อเปิ่น (華文課本) โดยกระทรวงศึกษาธิการ มีครูประจำชั้น 2 คน เป็นครูไทยคน กับครูจีนอีกคน ครูไทยสอนทุกวิชา ส่วนครูจีนจะสอนภาษาจีนเป็นหลัก สอนอ่านเป็นสำเนียงจีนกลาง แต่กลับอธิบายด้วยสำเนียงแต่จี๊ว ตัวจีนที่เรียนกัน ก็จะเป็นตัวแบบดั้งเดิมที่ยังคงใช้กันมาได้ทุกวัน ไม่ได้เรียนตัวลวดรูป ที่คนจีนแผ่นดินใหญ่ใช้กัน ในปัจจุบัน ครูจีนประจำชั้นของผมจะไม่พูดภาษาไทยกับเด็กนักเรียนเลย นอกจากนี้ยังมีคาบที่ฝึกให้เขียนพู่กันจีนอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องปฏิบัติในโรงเรียนอีก เช่น ในทุกวันจันทร์ โรงเรียนจะประกาศผลห้องเรียนที่สะอาดที่สุด กับห้องเรียนที่เรียบร้อยที่สุด ห้องที่ได้รับคะแนนเป็นอันดับหนึ่ง จะได้รับรางวัลเป็นธงประกาศเกียรติคุณ ส่วนที่ได้คะแนนความสะอาดต่ำสุด จะได้รับ “หมู” แทนความสกปรก คะแนนความเรียบร้อยต่ำสุดจะได้รับ “อีกา” แทนความไม่เรียบร้อยส่งเสียงดัง ส่วนกีฬาอดนียมของที่นี่ ก็คือ ปิงปอง มีโต๊ะปิงปองประมาณสิบกว่าตัว แต่มักไม่ใช่ขนาดมาตรฐาน เพราะส่วนมากเป็นโต๊ะขนาดเล็กสำหรับเด็ก ทางโรงเรียนยังจัดให้มีการแข่งขันขึ้นทุกปีอีกด้วย

นักเรียนที่โรงเรียนป่วยเองส่วนใหญ่มักมีชื่อจีนกัน อย่างผมเอง ก็มีชื่อจีนว่า “เหม่งจิว” (明泉 แปลว่า น้ำพุธรรมชาติอันใสสะอาด) บางคนไม่มีแม้ชื่อไทย ทุกคนล้วนมีแซ่ ใช้แซ่เป็นนามสกุลมากเกินกว่าครึ่งห้อง เด็กคนไหนมีผิวเข้มกว่าคนอื่นจะถูกกลั่นแกล้งล้อเลียน อาจเป็นเพราะเด็กส่วนใหญ่เป็นคนไทยเชื้อสายจีนอันมีสีผิวที่ขาวกว่าคนไทยโดยทั่วไป ผมยังจำได้ว่าโรงเรียนจะแจกแบบสอบถามผู้ปกครอง ถามว่ามาจากเมืองไหนในแต้จิ๋ว เมืองเตี้ยเอี้ย เตี้ยอ้ง หรือเท่งไ้ ช่วยให้รู้ว่าบ้านเราเป็นคนจีนในอำเภอไหน ไม่ใช่ตอบแค่ “ซัวเกา” เหมือนกันไปหมดเช่นในปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าผมจะได้ศึกษาในโรงเรียนใกล้บ้าน แต่ ด.ช.เหม่งจิว กลับไม่มีเพื่อนจากเผอิ้งในละแวกบ้านมากนัก อาจเป็นเพราะโรงเรียนรับนักเรียนน้อย และละแวกชุมชนวัดเกาที่ผมอยู่ ก็มีผู้คนอาศัยจากหลากหลายกลุ่ม มีแขก มีคริสต์ บ้านตรงข้ามเป็นคนจีนแคะชายรองเท้า บ้านนี้จะให้ลูกไปเรียนที่โรงเรียนจีนแคะชื่อ มังกุจันเตอะกงเซียะ หรือ ม.จ.ก. (หรือ ม่านกุจันเตอะกงเซียะ ในสำเนียงจีนกลาง) ส่วนข้างบ้านเป็นไหหลำ ก็ส่งลูกไปเรียนโรงเรียน ยุหมิงของคนไหหลำ เพื่อนบ้านในวัยเดียวกันกับผมมักเข้าเรียนในโรงเรียนที่

ค่อนข้างหลากหลาย เช่น โรงเรียนอัลสลัมซัญ โรงเรียนกุหลาบวิทยา เพราะว่ามันว่า ภาษาอังกฤษสำคัญกว่า

ช่วงที่ ด.ช.เหม่งจิว เรียนอยู่ชั้น ป.1 ใหญ่ นั่นเอง ที่มีการจัดงานเฉลิมฉลองวันครบรอบ 50 ปีการก่อตั้งโรงเรียนเผอิ้ง มีการถ่ายรูปหมู่ของนักเรียนทั้งโรงเรียน ผมดีใจมากที่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์สำคัญครั้งนี้

รูปถ่ายหมู่ของนักเรียนทั้งโรงเรียน ใน พ.ศ.2513
เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ 50 ปีโรงเรียนเผอิ้ง

เมื่อผมเรียนจบจากเผอิ้งแล้ว จึงได้เข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนสีตบุตรบำรุงอยู่อีก 6 ปี จนจบ ม.ศ.3 เหตุผลที่เลือกเรียนที่สีตบุตรฯ ก็เพราะที่นี่ยังมีการเรียนการสอนภาษาจีนอยู่ในช่วงเย็น ตั้งแต่ 5 โมงเย็นไปจนถึง 1 ทุ่ม ช่วงปีแรก ชั้นเรียนจีนมีมากถึง 6 ห้อง เรียนภาษาจีน 6 ปี จนจบชั้น ม.ศ.3 เหลือเรียนจีนเพียง 2 ห้อง ขณะที่ผมเรียนจบสีตบุตรฯ มานั้น ภาษาจีนได้วางลงพอดี ไม่เป็นที่นิยม ด้วยบริบทของสังคมในสมัยนั้นได้เปลี่ยนไปแล้ว

นายเหม่งจิว กับการสืบค้นที่มาของเหยอิง

ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา เกิดกระแสสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดขึ้น ซึ่งก็รวมไปถึงกระแสสำนึกรักบ้านเกิดของลูกจีนที่สำเพ็ง-เยาวราช ด้วยเช่นกัน เกิดความตื่นตัวในภาษาและวัฒนธรรมจีนโพ้นทะเล มีผู้สนใจลงพื้นที่สำรวจสำเพ็ง-เยาวราช เพื่อศึกษาค้นคว้าหารากเหง้าของตนเองและชุมชนที่อยู่กันมากมาย

แต่เรื่องราวบางอย่างที่เป็นประสบการณ์ตรงของผมในฐานะเด็กสำเพ็ง-ทรงวาด ดังกล่าวมาข้างต้น ทำให้ผมอดตั้งคำถามไม่ได้กับประวัติศาสตร์ชุมชนที่มาจากปากนักวิชาการ ที่ช่างดูแตกต่างและขัดแย้งกับเรื่องราวในความทรงจำในอดีตของคนในพื้นที่อย่างผม และในหลายครั้งหลายโอกาสที่ผมจะกล่าวแย้งท่านผู้ใหญ่เหล่านั้นไป ด้วยข้อมูลคนละชุดกัน ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับนักวิชาการหลายท่าน พร้อมกับคำถามเชิงเหยียดหยันที่มักจะยิงย้อนกลับมาหาผม อย่าง คุณเป็นใคร? อาชีพอะไร? อายุเท่าไร? และที่สำคัญ คุณมีหลักฐานอะไรมายืนยัน? คำถามสุดท้ายนี่เองที่เป็นแรงกระตุ้นให้ผมเริ่มต้นค้นคว้าหาหลักฐานเพิ่มเติม เพื่อตอบโจทย์ตอบข้อข้องใจเหล่านี้ และข้อมูลสำคัญๆ ที่ผมค้นพบ ก็คือเรื่องราวเกี่ยวกับศาลเจ้าเก่า เล่าปungเถ่ากง และเรื่องของโรงเรียนเหยอิง ที่ผมเป็นศิษย์เก่านั่นเอง

ศาลเจ้าเก่า ตำบลสามเพ็ง

ศาลเจ้าสำคัญที่จิวไหนๆ ต่างต้องมาออกโรงเล่นถวายเป็นที่

ผมได้ข้อมูลมาจากหนังสือ “เรื่องจิวเมืองไทย” เรียบเรียงโดย พระสันตอักษรสาร ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ.2467 กล่าวว่า มีธรรมเนียมอยู่อย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะบรรดาจิวทั้งหลายจะเป็นจิวของชาติไหนๆ ก็ตาม เมื่อเข้ามาถึงเมืองไทยแล้ว จะต้องมาเล่นที่ศาลเจ้าเก่า ตำบลสามเพ็ง เพื่อถวายให้เจ้าดูเป็นพิเศษเสียวัน

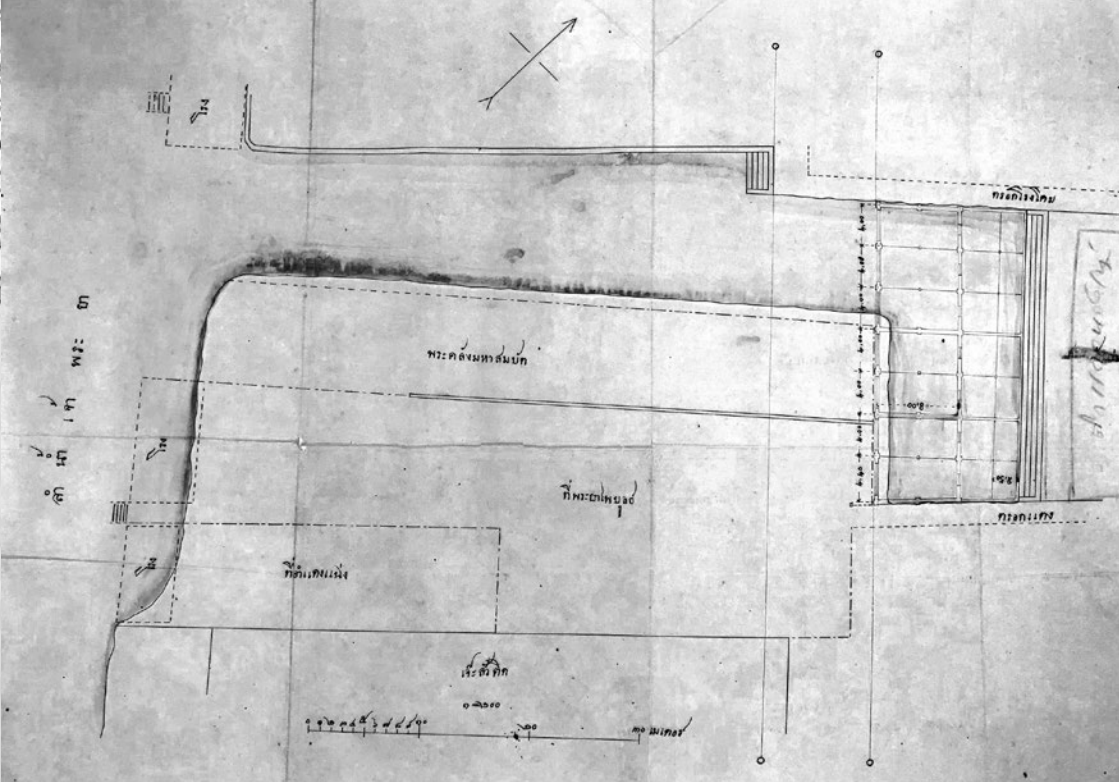
กับคืนหนึ่งก่อน โดยไม่ต้องให้มีใครหาหรือเรียกร้องให้ไปเล่น จำเป็นที่ตัวโจ๊กต้องนำไปเล่นถวายเอง แม้จิวที่ฝึกหัดกันขึ้นในกรุงเทพฯ ก็ดี เมื่อเริ่มจะออกโรงเล่นในครั้งแรก ก็ต้องไปเล่นถวายเจ้าที่ศาลเจ้าเก่าดูจิวเดียวกัน เรียกว่า “คุยแป้” คือเปิดโรง ทำให้เห็นได้ว่า ศาลนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง จิวที่เข้ามาใหม่ ก็ยังต้องมาแสดงความเคารพ

แล้วศาลเจ้าเก่า ตำบลสามเพ็ง นี้ คือศาลเดียวกับศาลเจ้าเก่า เล่าปungเถ่ากง ที่อำมาพามาไปดูอภินิหารโต๊ะสังไหว ไช้หรือเปล่า?

จากนั้น ผมจึงเริ่มต้นค้นหาแผนที่เก่าในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ พบแผนที่หลายฉบับ ที่เกี่ยวข้องกับย่านสามเพ็งและบริเวณข้างเคียง ข้อมูลใหม่ที่ได้ช่วยให้ผมสามารถปะติดปะต่อเรื่องราวของศาลเจ้าเก่า และโรงเรียนเหยอิง ขึ้นมาใหม่ได้ แผนที่สามฉบับที่ผมจะกล่าวถึงต่อไปนี้ ครอบคลุมพื้นที่ที่ทับซ้อนกัน และเมื่อนำมาเปรียบเทียบด้วยกันแล้ว กลับแสดงให้เห็นถึงข้อมูลที่สำคัญและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

เกิดเหตุไฟไหม้หน้าศาลเจ้าเก่า ในปี พ.ศ.2449

แผนที่ตำบลสามเพ็ง ในบริเวณเพลิงไหม้ พ.ศ.2449 แสดงอาณาบริเวณระหว่างถนนราชวงศ์ (ทางด้านซ้าย) จนจรดคลองโรงกระทะ (ทางด้านขวา) ปัจจุบันคือถนนเยาวพานิชย์ ด้านล่างจรดแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นแผนที่แสดงพื้นที่ที่ถูกเพลิงไหม้ เมื่อวันที่ 4 เมษายน ร.ศ.125 (พ.ศ.2449) แผนที่ต้นฉบับแสดงบริเวณที่เกิดเพลิงไหม้ด้วยการระบายสีเป็นสีเขียว เพื่อให้สะดวกแก่การสังเกตความเสียหาย แล้วศาลเจ้าเก่าที่จิวโรงไหนๆ ก็ต้องมาเล่นถวายเป็นที่ไปกับเพลิงไหม้ครั้งนี้ด้วยหรือเปล่า?

แผนที่ตำบลสามเพ็ง แสดงพื้นที่เพลิงไหม้ เมื่อวันที่ 4 เมษายน ร.ศ.125 (พ.ศ.2449)
บริเวณที่เป็นที่ตั้งของศาลเจ้าเก่า (ต่อมาคือตำแหน่งของโรงเรียนเผยอิง)
คือแปลงที่ล้อมกรอบไว้

ร่องน้ำที่เว้าเข้ามาลึกจนถึงศาลเจ้าเก่า มีทำเป็นเว้าสำหรับจอดเรืออยู่ด้านหน้า

หากดูจากแผนที่ หมายเลข 115 ก็คือ “ที่ศาลเจ้า” โชคดีมากที่ศาลเจ้า
ไม่โดนไฟไหม้ไปด้วย ด้วยพื้นที่ที่ระบายเขี้ยวคือพื้นที่บริเวณด้านหน้าศาล
เพราะตัวศาลตั้งอยู่ลึกเข้าไป มีลานโล่งที่ด้านหน้า จึงเป็นเหมือนฉนวนกันไฟ
ช่วยป้องกันไม่ให้ไฟลามไปถึงตัวศาลเจ้าได้ ดูจากตำแหน่งในแผนที่แล้ว
เหมือนกับว่าศาลเจ้าเก่าจะไม่ได้ตั้งอยู่ที่ศาลเจ้าเก่าปุงเถ่ากงของอำมา
แต่กลับจะตั้งอยู่ตำแหน่งเดียวกับโรงเรียนเผยอิงในปัจจุบันเสียมากกว่า
ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น?

แม่ไม่อยู่ติดริมแม่น้ำ แต่หน้าศาลเจ้าก็มีทำน้ำ

จากแผนที่ที่แสดงรายละเอียดของพื้นที่ด้านหน้าศาลเจ้านั้น จะเห็นว่า
ที่ตั้งของศาลนั้น อยู่ลึกเข้าไปจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาพอสมควร แต่กระนั้น
ก็มีทำน้ำเป็นเว้าสำหรับจอดเรืออยู่ด้านหน้า ด้วยมีร่องน้ำเว้าเข้ามาลึกถึง
หน้าศาล ส่วนทางเดินด้านข้างศาลเจ้าคือตรอกโรงโคม (หรือตรอกอิสราณภาพ
ในปัจจุบัน) เส้นทางดังกล่าวตัดตรงจากท่าจอดเรือไปสู่ตลาดเก่า อันเป็น
ศูนย์กลางการค้าขายในสมัยนั้น

ถนนทรงวาด ถนนตัดใหม่ ตัดผ่านหน้าศาลเจ้าเก่า

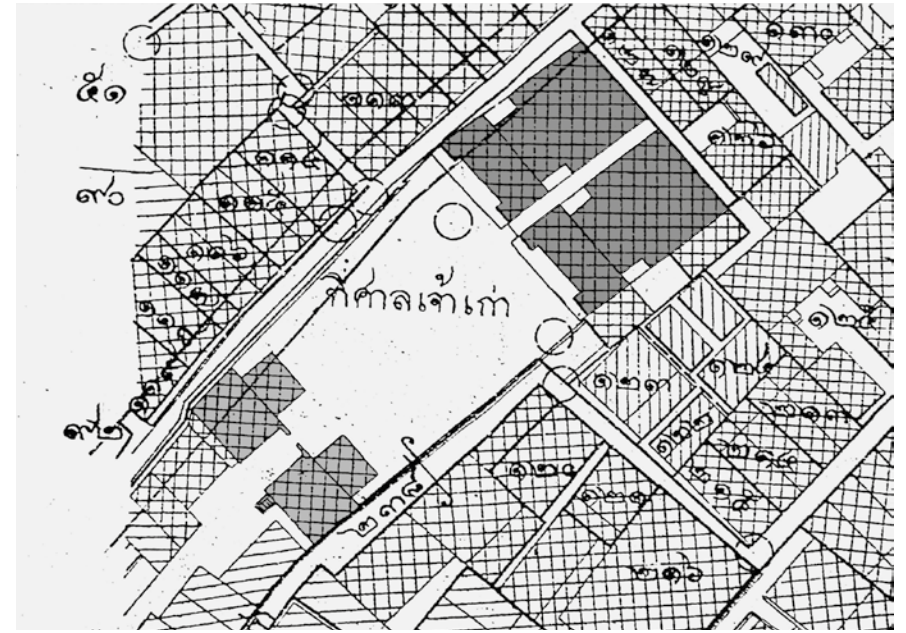
เหตุเพลิงไหม้ใหญ่หน้าศาลเจ้า ใน พ.ศ.2449 กินบริเวณกว้าง ตั้งแต่ตรอกอาเนียเก็ง จนถึงตรอกโรงกระทะ ทำให้รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริตัดถนนทรงวาดขึ้น ทำให้บริเวณหน้าศาลซึ่งเคยเป็นร่องน้ำและทำน้ำสำหรับจอดเรือ กลับกลายเป็นถนนตัดตรงขนานไปกับแม่น้ำ

บริเวณริมน้ำแต่เดิมนั้นเป็นที่ตั้งของท่าเรือและโกดังเก็บสินค้า เมื่อมีถนนใหม่ตัดผ่าน ยิ่งทำให้ย่านนี้มีความสะดวกในการประกอบกิจการและการค้าขนส่ง ทั้งทางน้ำและทางบก นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างอาคารพาณิชย์แบบใหม่ อย่างเมืองสิงคโปร์และปีนัง ขนาบสองข้างถนนอีกด้วย ยิ่งช่วยส่งเสริมให้ถนนทรงวาดที่ตัดขึ้นใหม่นี้ ดูสง่างามทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ศาลเจ้าเก่า มีสองศาล ตั้งเคียงกัน

จากแผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2450 ซึ่งแสดงอาณาบริเวณที่เป็นศาลเจ้าเก่า จะเห็นได้ว่า ด้านหน้าศาลเป็นลานโล่ง ส่วนอาคารด้านหลังเป็นที่ตั้งของศาลเจ้า มี 2 อาคาร 2 ศาลเจ้า หากพิจารณาศาลเจ้าแต่ละหลังโดยละเอียดแล้ว จะพบว่า บริเวณด้านข้างทั้งสองด้าน (ตรงช่วงกลางของอาคาร) จะเปิดหลังคาเป็นช่องเล็กๆ ไว้ อันเป็นตำแหน่งที่ตรงกับบ่อน้ำทั้งสองบ่อ ภายในแต่ละศาล ทั้งบ่อด้านผนังมังกร บ่อนิ่ง และบ่อด้านผนังเสือ อีกบ่อนิ่ง เป็นไปตามระเบียบแบบแผนของการตั้งศาลเจ้าแต่จิวทุกประการ

และเมื่อสังเกตอาคารเล็กๆ 2 หลัง ซึ่งตั้งเป็นคู่อู่อยู่ด้านหน้าของลานหน้าศาล มีลักษณะคล้ายกับ “โรงจิว” สันนิษฐานได้จากบันไดเล็กๆ ที่ด้านหลังอาคาร ซึ่งพอจะคะเนได้ว่า โรงจิวทั้งคู่นี้ตั้งประจันหน้าเข้าหาศาลเจ้าทั้งสองนั่นเอง

แผนที่ปี 2450 แสดงศาลเจ้าเก่า 2 ศาล ตั้งเคียงกัน
ต่อมาพื้นที่ศาลทั้งคู่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนเผยอิงในเวลาต่อมา

ศาลเจ้าเก่า มีสองศาล ศาลหนึ่งคือศาลเจ้าพ่อเสือ

จากข้อมูลในหนังสือ “พื้นความหลัง” โดย พระยาอนุমানราชชน (เสถียรโกเศศ) ท่านได้กล่าวถึงศาลเจ้าเก่าไว้ มีใจความพอสรุปได้ว่า ศาลเจ้าแห่งนี้เป็นศาลเทพเจ้า เอียนเทียนเซียงตี้ (玄天上帝 หรือเจ้าพ่อเสือ) เหมือนกันกับที่ถนนตะนาว เป็นศาลที่มีงานแห่เจ้าอย่างยิ่งใหญ่ โดยแห่ไปตามถนนสำเพ็ง ถนนเจริญกรุง นอกจากนี้ ยังมีการแสดงจิว ประชันกันถึงสองโรง ตลอดวันตลอดคืน เป็นเวลา 5 วัน 5 คืน ด้วยเป็นศาลที่มีผู้คนนับถือศรัทธามาก

ศาลหนึ่งคือศาลเจ้าพ่อเสือ แล้วอีกศาลเป็นศาลของเทพเจ้าองค์ใด? เป็นศาลของเทพ เล่าปungเล่ากง ที่อำมาพามาไปดูอภินิหารโต๊ะสั้นไหว ไชหรือเปล่า?

รื้อศาลเจ้า สร้างโรงเรียน

เรื่องราวของศาลเจ้าเก่าทั้งสองศาล มากะจ่างก็จากข่าวหนังสือพิมพ์ในช่วงปี 2459 เป็นต้นไป ทำให้รู้ได้ว่าการ “เรียราย” เงินสำหรับสร้างโรงเรียน แต่จิวขึ้น โดยพวกจีนพ่อค้า เจ๊สัวที่มีชื่อเสียง 4 คนเป็นหัวหน้าในการเรียราย โดยโรงเรียนใหม่จะสร้างขึ้นที่ศาลเจ้าเก่า รื้อศาลลง รวบสองศาล แล้วสร้างใหม่ให้เหลือเพียงศาลเดียว “การรื้อศาลเจ้าเก่าคราวนี้ อะไรๆ ก็รื้อหมด ไม่ถือไม่แถ เพราะหวังจะตามสมัย” แล้วจึงมีพิธีเชิญเจ้าออกจากศาล พ่อค้าเจ๊สัวต่างพากันมาแบกเจ้าในศาลทั้งสอง ไปรวมกับเจ้าเล่งบ๊วยเอี้ย ตำบลโรงบ่อนศาลเจ้าเก่าทั้งสองศาลเลยไม่มีเจ้าแล้ว

“โรงเรียนแห่งใหม่เป็นที่ใหญ่โตระโหรฐาน ... เปนที่น่านิยมของพวกนักเรียนที่จะไปเล่าเรียนที่สุด ... โรงเรียนนี้จุนักเรียนได้หลายร้อยคน ... บัดนี้ได้จัดทะเบียนต่อกระทรวงศึกษา”

เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาค้าขายในสยามในยุคนั้น เลือกที่จะรื้อถอนศาลเจ้าเก่าแก่ที่อยู่คู่กับชุมชนมาช้านาน ศาลเจ้าที่เป็นเสมือนจิตวิญญาณของชุมชน เพื่อสร้างเป็นโรงเรียนแห่งใหม่ขึ้นมาทดแทน โรงเรียนที่มีความแตกต่าง ทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก สู่ถึงความทันสมัย ทั้งประโยชน์ใช้สอยแบบใหม่ในฐานะโรงเรียน เพื่อช่วยอบรมบ่มเพาะลูกหลานจีนในยุคต่อมาให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ และเป็นที่น่าทึ่งอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงทำเลที่โรงเรียนแห่งใหม่ตั้งอยู่ที่นี่ ที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางของชุมชนคนสำเพ็ง ซึ่งเป็นศูนย์รวมของการค้า การคมนาคม

รวมไปถึงศาลเจ้าซึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของผู้คน ... หรือโรงเรียนแห่งใหม่จะเป็นที่พึ่งใหม่ให้กับ “จีนใหม่” ในยุคเปลี่ยนผ่านของสยามประเทศ?

ยุบสองศาล รวบสร้างใหม่เพียงศาลเดียว

ศาลเจ้าหลังใหม่ ที่สร้างขึ้นด้านหน้าโรงเรียนเผยอิงในปัจจุบันนั้น ก็คือศาลเล่าปungเล่ากง ที่อำมาพามาไปดูอภินิหารโต๊ะสั้นไหว นั่นเอง ส่วนอีกศาลที่ถูกยุบไป ก็คือศาลของเทพ เอียนเทียนเซียงตี้ (หรือศาลเจ้าพ่อเสือ) ตามคำกล่าวของพระยาอนุমানราชชนที่อ้างมาข้างต้น

และการยุบศาลเจ้าเก่าทั้งสอง เพื่อสร้างโรงเรียน แล้วสร้างศาลเจ้าขึ้นใหม่เพียงหนึ่งศาลที่ด้านหน้านี้เอง ที่ช่วยอธิบายว่าทำไมศาลเจ้า เล่าปungเล่ากง ศาลเจ้าเก่าของอำมา จึงมีป้ายชื่อศาลเจ้า และประธานศาลเจ้า ไม่ตรงกัน แล้วทำไมจึงมีกระดางที่เหมือนเป็นคู่กัน 2 ใบ มีกลอง 2 ใบ มีระฆัง 2 ใบ (ใบหนึ่งมีอายุครบ 200 ปีในปีนี้)

ศาลเจ้าเก่าหลังใหม่ สร้างไม่แล้วเสร็จสักที

แผ่นจารึกหินที่ติดอยู่ข้างกำแพงศาลเจ้า เล่าปungเล่ากง ในปัจจุบัน ระบุถึง “ลำดับขั้นตอนการซ่อมแซมศาลเจ้าเก่า” มีใจความพอสรุปได้ว่า ศาลเจ้าเก่าแห่งนี้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนจีนแต่จิวโพ้นทะเล มีความเก่าแก่และอยู่คู่ชุมชนชาวจีนมาช้านาน ตั้งแต่ พ.ศ.2459 (ปีที่รื้อศาลเจ้าเก่า 2 ศาล เพื่อเริ่มสร้างศาลใหม่ ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับที่เริ่มสร้างโรงเรียนเผยอิง บนที่ดินของศาลเจ้าทั้งสองที่รื้อไป) ผ่านเลยมาอีก 28 ปี ก็ยังสร้างศาลเจ้าไม่แล้วเสร็จ คณะกรรมการสมาคมแต่จิวในเวลานั้น จึงมีมติให้ซ่อมแซมศาลให้แล้วเสร็จให้ได้ภายในปีนั้น ศาลเจ้าเก่าหลังใหม่จึงมาสำเร็จเรียบร้อยได้ในปี 2487

เป็นที่น่าเสียดายที่ผมไม่สามารถถอดเนื้อความทั้งหมดของจารึกแผ่นนี้ได้ แต่เมื่อเทียบบันทึกในจารึกแผ่นนี้ กับเหตุการณ์ในการก่อตั้งโรงเรียน จะพบว่า โรงเรียนผยองได้สร้างขึ้นในปีที่ 5 แห่งสาธารณรัฐจีน และใช้เวลาเพียง 4 ปี ในการดำเนินก่อสร้างให้แล้วเสร็จ (นั่นคือระหว่าง พ.ศ.2459-2463) ในขณะที่ศาลเจ้าเก่าหลังใหม่ต้องใช้เวลายาวนานถึง 28 ปี ในการสร้างต่อให้แล้วเสร็จ โดยยุบสองศาลลง ให้เหลือเพียงหนึ่งเดียว

จากทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ผมอาจสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงจากศาลเจ้าเก่าสองศาลที่ได้รับความนิยมนับถืออย่างสูงสุดของชุมชน สู่วิทยาลัย “ผยอง” ที่สร้างขึ้นอย่างทันสมัยที่สุดในเวลานั้น ก็ไม่ต่างอะไรกับการเปลี่ยนจิตวิญญาณของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเล จากความ “ดั้งเดิม” สู่อุบัติการณ์ “ทันสมัย” จาก “จีนจาริต” สู่อุบัติการณ์ “จีนใหม่” จากความเชื่อ ศรัทธา ทางจิตวิญญาณ สู่อุบัติการณ์ ให้การศึกษา หรืออาจมองได้ว่า ที่นี่คือสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ในชุมชนที่เปลี่ยนไปตามกระแสของสังคม อย่างไรก็ตาม การมีอยู่ของทั้งศาลเจ้าเก่า (ที่สร้างทดแทนขึ้นมาใหม่) และโรงเรียนใหม่ (ที่ในปัจจุบันเก่าแล้ว) นั้น กลับสะท้อนให้เห็นความมั่งคั่งของชนบประเพณีของชาวจีนโพ้นทะเลอันแตกต่างกัน แต่ก็ยังคงอยู่ร่วมกันและผสมผสานเข้ากันอย่างลงตัว

นี่คือความทรงจำของผมต่อโรงเรียนผยอง โรงเรียนที่ ด.ช.เหม่งจิว ร่ำเรียน และยังคงมีความผูกพันอยู่เสมอในฐานะศิษย์เก่า หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เรื่องเล่าร่ำความหลังฉบับนี้จะส่งต่อความทรงจำของชาวสำเพ็งคนหนึ่งสู่ผู้คนที่สนใจ เฉกเช่นเดียวกับจารึกที่ผมได้ค้นพบ แม้จะผ่านกาลเวลามาเนิ่นนานแล้วก็ตาม

แพตตี ณ เสือป่า

เรื่อง: วรภัทร วีระชัยศุภกิจ

ภาพ: 'Eaowen'

ฉันชื่อ แพตตี พ่อบอกว่า ฉันมีชื่อจีนว่า โหวเหมยเจียว (侯美娇) พ่อของฉันเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนแคะ ส่วนแม่ของฉันเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว

2523-2529

ฉันเกิดในปี 2523 เป็นปีที่ประเทศไทยเพิ่งเปลี่ยนมาใช้ชุดสายโทรศัพท์อัตโนมัติพร้อมกันทั่วทั้งประเทศโดยไม่ต้องมีพนักงานต่อสาย แม่เล่าว่า ยุคนั้นโรงพยาบาลหัวเฉียวมีชื่อเสียงมากในหมู่ชาวไทยเชื้อสายจีนในเรื่องการทาคอลด ใครต่อใครจึงนิยมฝากครรภ์และทำคลอดกันที่นี่ แน่นอน... ฉันและพี่น้องทั้ง 5 คน ต่างก็เกิดที่โรงพยาบาลนี้กันทั้งหมด

ในยุคที่การติดต่อสื่อสารยังเป็นเรื่องลำบาก ยังไม่มีแม้แต่เพจเจอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ การพลัดหลงของเด็กเป็นเรื่องที่เจอได้บ่อยครั้ง ดังนั้นเมื่อฉันเริ่มพูดได้ พ่อจึงคอยถามย้ำเสมอว่า

- : ถ้าหลงทาง ให้บอกว่าบ้านอยู่ที่ไหน?
- : ถนนเสื้อผ้า
- : ไม่ใช่ถนนเสื้อผ้า เอาใหม่...
- : ถนนหมาป่า
- : ไม่ใช่! บ้าน อยู่ ที่... ถนน เสือ ป่า

พ่อเล่าว่ายุคแรกของย่านถนนเสือป่านี้เริ่มจาก นาย จู (แซ่) ซุย ปิ่น ชาวจีนเชื้อสายจีนแคะ ได้เริ่มนำสินค้าจำพวกหนังเทียมที่ผลิตจากวัสดุพีวีซีเข้ามาจำหน่ายในไทย ภายใต้ชื่อร้าน ซู สร้อย ปิ่น บนถนนราชวงศ์ สีแยกเสือป่า ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมที่ใหม่มากในยุคนั้น ยุคที่โซฟาหรือเบาะยังไม่มียี่ห้อสำเร็จรูป และต้องสั่งทำโดยตรงกับช่างเท่านั้น ทำให้กิจการงานช่างทำเบาะและการจำหน่ายวัสดุหนังเทียมเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาวจีนแคะแซ่จูด้วยกันที่เคยมีประสบการณ์การทำงานในร้านซูสร้อยปิ่นจำนวนหนึ่ง จึงได้ขยับขยายออกมาเปิดร้านจำหน่ายสินค้าในลักษณะเดียวกันบนถนนเสือป่า เมื่อร้านมีจำนวนมากขึ้นจึงทำให้ถนนเสือป่ากลายเป็นย่านการค้าหนังเทียมที่สำคัญแห่งแรกของไทยไปโดยปริยาย ส่วนสินค้าจำพวกพลาสติกและฟองน้ำถือเป็นกลุ่มสินค้าจำเป็นที่ต้องใช้ร่วมกันในงานทำเบาะ ทำให้กลายเป็นสินค้าที่เติบโตร่วมกันกับย่านนี้ไปด้วยในเวลาต่อมา

พ่อของฉันเองเริ่มต้นจากอาชีพการเป็นช่างขึ้นรูปปกพลาสติกพีวีซีด้วยความร้อนบนถนนเจริญกรุง 12 (ติดกับแยกเสือป่า) ในยุคที่ยังไม่มีปกพลาสติกสำเร็จรูปจำหน่ายตามร้านเครื่องเขียน สินค้าจำพวกนี้จึงถือเป็นสินค้านวัตกรรมใหม่ที่ทรูหรามากในยุคนั้น ครั้นเมื่อครั้งวิกฤติน้ำมัน ปี 2516-2518 ราคาน้ำมันโลกถีบตัวสูงขึ้นจนราคาพลาสติกพีวีซีชนิดมันซึ่งเป็นสินค้าในกลุ่มปิโตรเคมีพุ่งขึ้นตามไปด้วยอย่างรวดเร็ว ช่างที่ได้ค่าแรงแคพอหาเช้ากินค่ำอย่างพ่อก็เริ่มประสบความลำบากในการทำงาน

จากเดิมที่เคยซื้อพลาสติกวันละม้วนเพื่อนำมาเย็บส่งลูกค้า และใช้ค่าแรงที่ได้จากการเย็บในวันนั้นเพื่อซื้อพลาสติกอีกม้วนสำหรับใช้ในวันถัดไปก็เริ่มไม่พอ หากแต่การซื้อสินค้ามาก็กลับต็อกไว้ก็เป็นเรื่องจำเป็น แต่ด้วยความอึดอัดในเวลานั้น พ่อจึงมีกำลังซื้อเก็บไว้ได้เพียงวันละ 2-3 ม้วนเท่านั้น แต่ทว่าด้วยราคาของพลาสติกที่ถีบตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลานั้นนี่เอง ส่งผลให้ช่างทั้งหลายไม่สามารถสต็อกพลาสติกไว้ได้ และเริ่มมีคนมาขอซื้อพลาสติกที่ฟอสต็อกไว้ เพราะเดินผ่านไปมาหน้าบ้านและมองเข้ามาเห็นม้วนพลาสติกที่พ่อเก็บไว้ กำไรจากการซื้อมาขายไปนี่เองทำให้พ่อเริ่มมองเห็นลู่ทาง และได้เริ่มดิ้นรนเปลี่ยนบทบาทจากงานช่างสู่การเป็นพ่อค้าในย่านถนนเสือป่าอย่างเต็มตัว

ด้วยเหตุนี้เอง ความทรงจำวัยก่อนเข้าเรียนในเด็กแถว 2 คูหาของฉันคือ ทุกครั้งที่ฉันลงมาจาก “บ้าน” ฉันต้องเตรียมพร้อมเจอผู้คนมากหน้าหลายตา เพราะเพียงเดินลงจากบันไดบ้านชั้นบนอยู่ๆ ที่พักอาศัยธรรมดาาก็เปลี่ยนบทบาทเป็นร้านค้าไปทันที การค้าในยุคนั้นมีความครึกครื้นมากที่ร้านของพ่อมีทั้งคนงานชายชาวไทยเชื้อสายจีนบ้าง ชาวอีสานบ้าง และชาวใต้บ้าง รวมๆ กันนับสิบชีวิต ในทุกวันทุกคนจะเหงื่อโทรมกายด้วยความซุกซนกับการจัดสินค้า ชายสินค้า ส่งสินค้าวนๆ กันไป ร้านของพ่อจะมีลูกค้ามากหน้าหลายตาแวะเวียนกันมายื่นลอมหน้าลอมหลังกันแน่นร้านตั้งแต่เช้าจรดค่ำ ในยามที่พวกผู้ใหญุ่่นวายอายุกับการซื้อขายนี้เอง เด็กอย่างพวกเราก็สบโอกาสเล่นสนุก ฉันมักจะรวมแก๊งกับน้องชายและ

เพื่อนบ้านวัยเดียวกัน แอบขโมยแกนกระดาษจากม้วนหนังเทียมและพลาสติกมาใช้เสมือนอาวุธในการพาดฟันกัน ทั้งยังขึ้นไปกระโดดโลดเต้นกันอย่างโลดโผนบนม้วนฟองน้ำกองมโหฬารที่พ่อกับแม่สต็อกไว้ จนวันไหนที่ฉันพันตัวแม่มากเกินไป แม่ก็มักจะยื่นเหรียญ 5 บาทให้ฉันกับน้องชายคนละหนึ่งเหรียญติดตัวออกไปซื้อขนมและวิ่งเล่นแถวบ้านแทน ฉันกับน้องมักไปวิ่งเล่นกันแถวร้านขายของชำในตรอกเล็กๆ บนถนนศรีธรรมราชา ซึ่งอยู่ถัดจากบ้านไปเพียงหนึ่งช่วงตึก สมัยนั้นร้านค้าตึกแถวครึ่งปูนครึ่งไม้ 2 ชั้นยังแน่นขนัด มีร้านชำหลายร้านเปิดเรียงรายในตรอกเดียวกัน หน้าร้านเต็มไปด้วยแผงขนมที่เด็ดๆ นิยม เราจะแบ่งเงิน 1-3 บาทในการซื้อขนมจากร้านชำ แล้วไปวิ่งเล่นจนผมทรงกะลาครอบสุดฮิตชุ่มเหงื่อแล้วจึงพากันไปแวะร้านราดหน้าโชคดี ใช้เงินที่เหลืออีก 2 บาทซื้อเป๊ปซี่ แล้วค่อยเดินแถวทุ่งเป๊ปซี่หูเชือกฟางกลับบ้านในตอนเย็น

นอกจากร้านชำแล้ว ก็ยังมี “ตลาดสี่ตา”² เป็นตลาดสดอีกที่ที่ฉันมักได้ตามที่เสมียนไปบ่อยครั้ง ที่นี้มีฝั่งโครงสร้างตามแบบตลาดสดนิยมคือเป็นเว็จสี่เหลี่ยม มีเส้นทางเดินตัดกันเป็นตาราง สิ่งที่เด่นชัดที่สุดในความทรงจำของเด็กเล็กอย่างฉันก็คือ ความเฉอะแฉะของพื้น ที่เจิ่งนองไปด้วยน้ำที่ซึมเข้ารองเท้าและไม้ของฉันทุกครั้งทีไป การไปตลาดสี่ตาสำหรับฉันจึงไม่ได้มีนัยยะอะไรเป็นพิเศษ นอกจากความดีใจที่ได้ออกไปผจญโลกกว้างที่ไกลขึ้นอีกหนึ่งช่วงถนนเท่านั้นเอง

การค้าขายของพ่อแม่ในยุคนั้นไม่ได้จบเพียงแค่ช่วงกลางวันเท่านั้น หากลากยาวไปจนถึง

ยามค่าคืน บางครั้งช่วงเวลา 4-5 ทุ่ม ฉันมักจะสะดุ้งตื่นจากเสียงกริ่งหน้าประตูบ้าน พร้อมทั้งได้ยินเสียงพ่อบอกกับแม่ว่า “ลูกค่ามาแล้ว” ฉันมาด้วยความจากที่ๆ ในเวลาต่อมาว่า เสียงกริ่งเหล่านั้นมาจากเหล่าลูกค้าจากต่างจังหวัด ซึ่งมักจะตรึงเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อมาชนซื้อสินค้าเองจากร้านค้าใหญ่ (ยี่ปี่ว) อย่างพวกเรา เพื่อให้ได้สินค้าที่ถูกกว่าการซื้อจากร้านคนกลางในจังหวัด (ชาปี่ว) ถือเป็นการลดต้นทุนจำพวกค่าโทรศัพท์ทางไกลข้ามจังหวัดที่คิดเป็นนาฬิกา ค่าโอนเงินข้ามจังหวัด และค่าขนส่งสินค้าผ่านรถขนส่งเอกชน ด้วยว่าถนนหนทางที่ยังไม่สะดวกอย่างปัจจุบัน กว่าที่รถจะเข้ามาถึงร้านเราได้จึงเป็นเวลาค่ามืดดึกตื่นเสมอ และเพื่อความคุ้มค่าในการตรึงเข้ามาแต่ละครั้ง ลูกค้ายกกลุ่มนี้จะมาด้วยรถบรรทุกสี่ล้อเพื่อขนสินค้ากลับไปให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ลูกค้ายกกลุ่มนี้จึงถือเป็นลูกค้าคนสำคัญของพ่อ หากมีวันใดที่ออยู่ แม่คร่ำครวญคร่ำครวญฉันขึ้นสามล้อไปห้างคธาเรย์เยาวราช³ เป็นอันรู้กันว่ามือเย็นของวันนั้น บ้านเราจะจะมีปาร์ตี้ไถ่ยกห้าดาวฉลองยอดขายของพ่อกับแม่นั้นเอง

อีกหนึ่งความทรงจำที่เด่นชัดช่วงปิดเทอมในวัยอนุบาลของฉันคือ แม่มักจะฝากฉันไว้กับอาอี (น้องสาวของแม่) อีจะพาฉันกับน้องชายลงเรือข้ามฟากที่ท่าราชวงศ์และไปขึ้นที่ท่าดินแดงเพื่อไปบ้านอี ผิดกะเหล่าปัสถือเป็นเมนูที่อีทำให้กินบ่อยที่สุด ด้วยว่าเป็นหนึ่งในเมนูไม่ก๊ออย่างที่ผมกินได้ วันไหนที่กะเหล่าปัสถือในตู้เย็นหมด อีจะกระเตงเราสองพี่น้องออกไปซื้อที่ตลาดท่าดินแดง ซึ่งในเวลานั้นห้องแถวริมถนนทุกร้านเป็นร้านค้า และ

ริมฟุตบาทเต็มไปด้วยแผงขายอาหารแน่นขนัด และแทบทุกคนล้วนรู้จักกัน การหยุดพักทายนสนทนากับบรรดาเพื่อนบ้านของอีตลอดทาง ในหนึ่งช่วงถนนนั้น ทำให้เด็กอนุบาลอย่างฉันรู้สึกวาระยะทางกว่าจะไปถึงตลาดนั้นแสนไกลเหลือเกิน

2530-2535

เมื่อพ้นวัยอนุบาล พ่อกับแม่ก็ส่งฉันเข้าเรียนในโรงเรียนคริสต์หญิงล้วนที่เน้นสอนภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นค่านิยมสูงสุดของเหล่าพ่อค้าชาวไทยเชื้อสายจีนในยุคนั้น ด้วยความนิยมทางภาษาของโลกกำลังไปในทิศทางนั้น บวกกับประสบการณ์ชีวิตของพ่อกับแม่ ที่ถึงแม้จะใช้ภาษาจีนเป็นภาษาหลักในการพูดคุยกับญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน แต่ในใจลึกๆ ต่างรู้ดีว่า ภาษาจีนไม่ได้เป็นที่ยอมรับในฐานะภาษากลางของคนกรุงเทพฯ ในบ้านเราจึงใช้ภาษาไทยพูดกันเป็นหลัก ฉันจึงไม่ได้รับมรดกทางภาษาจีนจากพ่อและแม่มาเลยแม้แต่น้อย

ที่โรงเรียน ฉันมักจะมีปัญหาความสับสนระหว่าง ถนนเลื้อยผ้า ถนนหมาป่า เสมอ เมื่อเพื่อนถามว่า “บ้านเธออยู่ที่ไหน?” และต่อมาถึงแม้จะออกเสียงได้ถูกแล้วว่า “ถนนเสือป่า” แต่ช่วงเวลานั้น ถนนเสือป่าก็ยังไม่ไกลจากความรู้จักของเด็กในวัยเดียวกัน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้ เพราะช่วงเวลานั้นถนนเสือป่าไม่ได้เป็นที่รู้จักในหมู่คนทั่วไปอย่างปัจจุบัน ผู้คนยังสัญจรกันไม่มากนัก โดยเฉพาะยามค่ำคืน ตลอดถนนทั้งสายจะมืดและเงียบสงบจนเอือกับการก่อ

โจรกรรม ครั้งหนึ่งรถที่พ่อเอาไปจอดไว้ริมถนนบริเวณหน้ากองปราบสามยอดยังโดนทุบกระจก รถด้านข้างเพื่อจอดเอาเครื่องเสียงไปมาแล้ว⁴

พอเข้าช่วงประถมต้น ภาพจินตนาการในความทรงจำก็คือ ฉันมักจะเห็นแม่ลงมือทำอาหารเองให้พวกเรากินครบทุกมื้อ เพราะนอกจากแม่จะให้ความสำคัญกับการต้องกินข้าวให้ครบมื้อครบหมู่ได้อย่างมากอีกด้วย เพราะฉันมีพี่น้อง 5 คน รวมพ่อกับแม่แล้ว ครอบครัวเรามีสมาชิกถึง 7 คน การซื้ออาหารตามสั่งต่อมื้อต้องซื้ออย่างต่ำถึง 7 ห่อ แต่ในความเป็นจริงแล้วจะต้องซื้อเมื่อถึง 10 ห่อเสียด้วยซ้ำ เพราะเด็ก 5 คน ในวัยกำลังเจริญเติบโตจะกินข้าวมากกว่า 1 ห่อเสมอ ค่าใช้จ่ายเรื่องอาหารต่อมื้อจึงสูงมาก ลองคิดง่ายๆ ว่า อาหารตามสั่งราคา 25 บาทต่อหนึ่งห่อ หากซื้อ 10 ห่อ แม่ต้องจ่ายถึง 250 บาท ในขณะที่หมูเนื้อแดงมีราคาเพียง 85 บาทต่อกิโลกรัม

แต่ก็มีบางวันที่แม่เหนื่อยกับงานที่ร้านมากจนเตรียมมือเย็นไม่ไหว แม่ถึงจะพาฉันเดินออกไปซื้อข้าวที่แผงขายอาหารตามสั่งแทน ซึ่งเวลาเดินผ่านธนาคารกสิกร สาขาสานักถนนเสือป่า ก่อนถึงแยกถนนเสือป่า ฉันจะเห็นที่ดินว่างเปล่า ล้อมลึงกะสีไว้ ในความมืดสนิทมีเพียงแสงสว่างจากหลอดนีออนสั้นๆ ของรถเข็นขายอาหารตามสั่งแผงหนึ่งให้พอมองเห็นเท่านั้น ฉันเคยถามแม่ระหว่างที่ยืนรออาหารที่สั่งอยู่ว่า “ที่ล้อมลึงกะสีนี้ เป็นอะไรมาก่อนอะม้า” แม่ตอบว่า “กัตตาคาร ห้อยเทียนเหลาในลูก... สมัยก่อนดังมากนะ

คนใหญ่คนโตต้องมากินข้าวกันที่นี่”⁵ และกว่าข้าวจะเพราะหมู 10 ห่อจะผัดเสร็จ ฉันก็มีเวลามากพอในการยืมจินตนาการถึงความรุ่งเรืองที่แม่ว่า แต่ก็ไม่เคยนึกภาพนั้นออกได้อย่างชัดเจนเลย เพราะสิ่งที่เห็นอยู่ตรงหน้ามีเพียงความรกรุงรังว่างเปล่าและดูเปลี่ยวเหงาเท่านั้น

ตามปกติแล้ว แม่จะให้เราห้าพี่น้องจัดแจงกินมือเย็นกันเอง หลังจากนั้นจะได้ดูละครหลังข่าวก่อนนอน ซึ่งการดูละครช่อง 7 ในยุคนั้นคือความบันเทิงเดียวสำหรับเด็กอย่างฉัน หลังละครจบตอน 3 ทุ่ม จึงได้เริ่มเข้านอน แต่ฉันมักจะผวาตื่นเกือบทุกคืนจากเสียงตอกเสาเข็มรอบบ้าน ด้วยยุคนั้นเป็นยุคเศรษฐกิจไทยเฟื่องฟู วิชาสังคมตอน ป.3 (ปี 2532) ครูบอกว่าไทยเรากำลังจะเป็นเสือตัวที่ 5 ของเอเชีย ดึกแถวรอบบ้านเริ่มมีการรื้อถอนและก่อสร้างใหม่จำนวนมาก ดึกแถวครึ่งปูนครึ่งไม้ 2 ชั้น ทั้งช่วงดึกจากถนนเสือป่า ถนนยมราชสุขุม ถนนศรีธรรมาริราช และถนนเจ้าคำพร เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นดึกแถวปูน 4 ชั้น แม้ว่าเหตุการณ์จะผ่านมามากกว่า 30 ปีแล้ว แต่ฉันยังจำเสียง และความสั่นสะเทือนจากการตอกเสาเข็มทุกคืนติดต่อกันหลายปีในช่วงเวลานั้นได้ดี เสียงจากฝั่งซ้ายที่ ขวาทิ ไกลบ้าง ไกลบ้าง ผลัดกันไปมา จนซึมลึกเข้าไปอยู่ในความทรงจำ

ช่วงปิดเทอมฤดูร้อนปี 2536 พ่อมักจะสมัครเรียนพิเศษที่โรงเรียนให้กับฉัน ว่ากันตามจริงก็คือหนึ่งในวิธีที่โรงเรียนช่วยลดภาระการเลี้ยงดูเด็กให้กับผู้ปกครองนั่นเอง ช่วงเช้าจะเป็นการเรียนวิชาการ ส่วนช่วงบ่ายจะเป็นการทำกิจกรรม

ฉันชอบเรียนทำอาหารซึ่งเป็นเรื่องท้าทายมากสำหรับเด็ก ป.6 อย่างฉัน ป่วยวันหนึ่งหลังกลับจากการเรียนทำอาหารที่โรงเรียน ฉันรีบปรี๋เข้าไปหาแม่ เพื่อจะขอลอดฝีมือจากวิชาที่เพิ่งเรียนกลับมาสดๆ ร้อนๆ “ม๊าๆ วันนี้ครูสอนทำหมูโสร่งจะทำให้กินนะ จะไปตลาดสี่ดาซื้อผักชีนะม๊า” แม่ตอบ “ตลาดนี้เขาเลิกไปตั้งนานแล้วลูก...” ฉันไม่เชื่อและขอเดินออกไปดูเองให้เห็นกับตา ตลอด 6 ปีที่ต้องตื่นตี 5 และใช้ชีวิตอยู่แต่ในโรงเรียน ทำให้ฉันไม่เคยรู้เลยว่า ตลาดสี่ดาเริ่มหายไปตั้งแต่เมื่อไหร่ ฉันถามแม่ว่า แล้วหลังจากนี้เราจะไปซื้อของสดได้ที่ไหน แม่จึงเริ่มสอนและพาฉันไปตลาดวรจักร (ซอยบ้านดอกไม้ 1) ที่ถัดออกไปจากถนนสี่ดา ผังแยกวรจักร และตลาดหลังกำแพงวัดมังกร (ตรอกอิสรานุภาพ) ที่เชื่อมต่อไปยังตลาดเล่งบ๊วยเอี้ยะ (ซอยเจริญกรุง 16 - ซอยเยาวราช 6) ถึงแม้จะเป็นตลาดสดเหมือนกัน แต่สินค้าที่ขายแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด อย่างพริกแกง กะปิ มะขามเปียก ใบชะพลู หรือขมิ้น เครื่องปรุงของไทย เป็นสินค้าที่ไม่อาจหาได้ที่ตลาดเหล่านี้ที่มีกลุ่มลูกค้าหลักเป็นชาวไทยเชื้อสายจีน สุดท้ายแล้วฉันจึงได้ผักชีจากตลาดวรจักรมาทำหมูโสร่งอวดแม่สมใจ

2536-2541

ถึงแม้พ่อกับแม่จะ่วนอยู่กับการทำมาหากินแต่กิจกรรมสำคัญที่พ่อกับแม่ไม่เคยละเลย คือการพาลูกๆ ออกไปกินข้าวนอกบ้านพร้อมหน้าพร้อมตากันในวันอาทิตย์ พ่อมักจะพาพวกเราออกไปกินมื้อสายกันที่ภัตตาคารไส้ก๊อ⁶ ซึ่งเป็น

ห้องแถวรูปตัว L ประตูด้านหนึ่งอยู่บนถนนเจริญกรุง และอีกด้านอยู่ต้นซอยเจริญกรุง 12 ด้านหลังของตึกแถวทั้งสองชนกัน จึงเชื่อมต่อเป็นร้านเดียวกัน ที่นี้ขายอาหารจีนวางตู้ มีรถเข็นตี๋มซ่าเดินวนให้ลูกค้าหยิบทีละโต๊ะ แล้วยังมีอาหารจำพวกราดหน้า โภยซีหมี และเมนูที่อยู่ในความทรงจำเสมอมาคือ ข้าวผัดราดหน้าเนื้อ เป็นเมนูที่ฉันชื่นชอบและมักจะขอพ่อสั่งอยู่เสมอ เรากินข้าวกันที่นี้อย่างน้อยเดือนละครั้ง พ่อกับแม่มักพูดคุยกับอาอี๋เจ้าของร้านตามประสาคนรู้จักเด็กอย่างเราไม่ได้สนใจอะไร ก้มหน้าก้มตากินกันไป เพราะผู้ใหญ่จะคุยกันเป็นภาษาจีน มีอยู่ครั้งหนึ่งฉันหยุดเงยหน้าขึ้นมาจากโต๊ะอาหาร เมื่อฉันจับได้ถึงจิ้งหะการถามตอบแปลกๆ ฉันถามแม่ว่า “มีอะไรม๊า” แม่หันมาตอบว่า “อี๋เขาบอกว่าจะเลิกขายแล้ว ให้เขาเช่าแทน” ตอนนั้นฉันก็ยังไม่เข้าใจว่า “เช่า” ที่ว่า คือเช่าแบบไหน หอพักบ้านเช่า เช่าทำร้าน หรืออะไร

เว้นจากเวลานั้นไปหลายเดือน ฉันได้กลับไปที่นี่อีกครั้ง จึงได้เห็นว่าลักษณะภายในต่างไปจากเดิม ตึกแถวเดิมถูกทุบและสร้างใหม่ ภายในถูกปรับให้มีลักษณะแบบล๊อคขายของอย่างที่เคยเห็นที่ห้างบุญญครอง⁷ แบ่งเป็นร้านเล็กๆ ประมาณ 2x2 เมตร ภัตตาคารไส้ก๊อจึงกลายเป็นตึกรานข้าวผัดราดหน้าเนื้อรสวัยเด็กก็ไม่มีวันหวนกลับมา ซึ่งการหายไปของตลาดสี่ดาจนกลายเป็นตึกศรีวรจักร ต่อด้วยการอำลาของภัตตาคารไส้ก๊อเพื่อใช้พื้นที่เป็นพลาซ่า ที่ถึงจะไม่ประสบผลสำเร็จในเวลาต่อมาเนือง ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการรุกคืบแนวความคิดพัฒนาพื้นที่ในรูปแบบพลาซ่าในย่านนี้

และถ้ายังจำพื้นที่ล้อมสังกะสีมืดๆ ที่ตอนเด็กๆ แม่เคยพาไปซื้อข้าวกะเพราหมูได้ ฉันก็จะขอเล่าไปถึงตึกแถวที่ติดกับรั้วสังกะสีนั้นอีกสักหน่อย ตึกนี้เป็นตึกขนาดใหญ่ที่หัวมุมถนนเสือป่าเยื้องกับภัตตาคารไส้ก๊อ เมื่อฉันกลับไปอีกครั้ง ด้านล่างของตึกถูกปรับปรุงให้สว่างไสว ติดแอร์ มีกระจกล้อมด้านนอก มองจากด้านนอกเห็นได้ชัดว่าจะตกแต่งเป็นศูนย์อาหาร ฉันกระโดดโลดเต้นไปเล่าให้แม่และพี่น้องที่บ้านฟังว่า บ้านเราจะมีศูนย์อาหารใกล้บ้านแล้ว เพราะในยุคนั้นยังไม่มีร้านสะดวกซื้อที่เปิดตลอด 24 ชั่วโมง หรือ เซเว่น-อีเลฟเว่นในพื้นที่นี้ ท่ามกลางถนนที่เงียบเชียบ กว่าที่จะเดินเจอแผงหรือร้านขายข้าวสักร้านแบบนี้ ศูนย์อาหารนี้จึงให้ความรู้สึกเสมือนโอเอซิสกลางทะเลทราย หรือเทียบง่าย ๆ ก็เหมือนร้าน เซเว่น-อีเลฟเว่น ประจำอำเภอในยุคนั้น แต่น่าเสียดายด้วยความเปลี่ยนแปลงของถนนเสือป่าในยุคนั้น ทำให้กำลังการซื้อมีไม่มากพอ ศูนย์อาหารแห่งนี้จึงจำเป็นต้องเลิกกิจการไปในเวลาต่อมา

หลังจากนั้นไม่นานนัก ฉันได้ข่าวจากพี่ที่คนงานขายในร้านคุยกันว่า “กองปราบย้ายไปแล้ว” ใช้แล้ว... พวกเขาหมายถึง กองปราบสามยอดตรงข้ามตลาดสี่ดา พื้นที่ที่เคยเป็นที่ตั้งของกองปราบ ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพลาซ่าในชื่อ “คลองถมเซ็นเตอร์” โดยระยะแรกโด่งดังในเรื่องอุปกรณ์ระดับยนต์ การเกิดขึ้นของคลองถมเซ็นเตอร์ได้พลิกโฉมทำเลบริเวณนั้นให้เป็นที่รู้จักของผู้คน จากเดิมที่เคยเงียบเหงากลายเป็นแหล่งการค้าขนาดใหญ่ ข้อได้เปรียบอย่างหนึ่งคือการเชื่อมต่อกับอาคารศรีวรจักรที่เป็นแหล่งค้า

อุปกรณ์ระดับยนต์ด้วยกัน ทำให้พื้นที่นี้กลายเป็นหมุดหมายสำคัญของผู้ซื้อ ยุคนี้เองที่คลองถมเริ่มสลัดภาพจำที่เคยเป็นตลาดมืด ตลาดไฟฉายด้วยโฉมหน้าใหม่ของคลองถมเซ็นเตอร์ที่มีแสงไฟส่องสว่าง มีห้องน้ำ และที่จอดรถ ทำให้ผู้คนหลั่งไหลกันเข้ามาซื้อขายในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมาก และเป็นจุดดึงดูดให้มีแผงค้าเกิดใหม่จำนวนมากเต็มพื้นที่โดยรอบ

นอกจากร้านค้าประจำในตอนกลางวันแล้วยังมีตลาดนัดทุกเย็นวันเสาร์ ลากยาวไปจนถึงเย็นวันอาทิตย์ ลุงป้าंनाอาจจะมาจับจองพื้นที่กันเพื่อตั้งแผง แผงค้าจะแน่นขนัดเรียงตั้งแต่แยกเอส.เอ.บี. แยกวรจักร แยก รพ.กลาง ไปจนถึงแยกเสือป่า พื้นที่ทั้งหน้าตึกแถว ฟุตบาท และบนถนน ทุกตรอกซอกซอยเต็มไปด้วยแผงค้า ไม่มีพื้นที่ว่างสักตารางฟุตที่ว่างเว้นจากการถูกจับจอง และแน่นอน... พื้นที่ที่ประดิษฐ์หน้าบ้านฉันก็มีผู้จับจองเช่าเช่นเดียวกัน ลุงป้าंनाผู้มาตั้งแผงเป็นอันรู้กันเองว่าตำแหน่งไหนเป็นที่ตั้งแผงใคร ถึงขนาดมีการเช่าและแข่งต่อพื้นที่ว่างแก่กันเลยทีเดียว

ภาพจำของชีวิตเด็ก ม.ปลาย ณ ตอนนั้น (ปี 2539) คือในทุกคืนวันเสาร์ เมื่อชะงอกหน้าลงมาจากระเบียง จะเห็นแสงไฟจากแผงค้าเต็มถนน พอเริ่มได้ยินเสียงจากโทรโข่งที่ใช้เรียกลูกค้าจากแผงค้าหน้าบ้าน ฉันก็จะวิ่งลงจากบ้านใส่รองเท้าแตะฟองน้ำ เดินออกไปซื้อหมูทอด ขนมปังปิ้ง และนมเย็น วนดูแผงค้ารอบบ้านสัก 1-2 ช่วงตึก เมื่อสารพัดของกินในมือหมด ก็วนกลับมาถึงหน้าประตูบ้านพอดี

2542-2550

ปี 2542 ฉันเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยย่านท่าช้าง ในคาบเรียนชั้นปีที่ 1 อาจารย์มอบหมายให้ทำรายงานเกี่ยวกับอาคารสำคัญย่านพระนคร ฉันเพิ่งพ้นชีวิต ม.ปลาย มาหมาดๆ จึงยัง บ้าๆ เป๋อๆ กับการใช้ห้องสมุด จนพรีห์สที่เดินผ่าน มาเห็น ต้องนั่งลงตั้งหน้าตั้งตาสอนฉันใช้ห้องสมุด อย่างจริงจัง

หลังจากที่เริ่มรู้ตำแหน่งของชั้นหนังสือในห้องสมุด ฉันเริ่มจากการอ่านข้อมูลที่เป็นเรื่องเล่า เพราะเป็นภาษาปัจจุบันจึงอ่านง่าย อ่านแล้ว เหมือนอ่านนิยาย อ่านไปคิดภาพจินตนาการ ตามไปว่าตรงไหนเคยเป็นอะไรมาก่อน หนุ่มสาว สมัยก่อนเขานิยมอะไรกัน และเมื่อพูดถึงการ เล่าเรื่องพระนครในอดีต ก็มักจะมีข้อมูลกินพื้นที่ มาถึงป้อมปราบศัตรูพ่ายและสัมพันธวงศ์ใน ปัจจุบันด้วย

จากการอ่านหนังสือในห้องสมุด ฉันเจอข้อมูลที่ น่าสนใจหลายอย่างในย่านถนนเสือป่า อาทิเช่น (1) **ธนาคารกสิกรไทย** (สาขาสำนักถนนเสือป่า) ซึ่งเดิมทีเป็นที่ตั้งของธนาคารกสิกรไทยแห่งแรก^๑ ที่ที่ฉันเดินไปฝากถอนเงินเกือบทุกวัน ถัดไปเป็น (2) **อาคารลือชเลย์** ที่ตกแต่งหน้าอาคารอย่าง หรรษาด้วยหินอ่อนสีขาว มีประตูทางเข้าเป็นไม้ ขนาดใหญ่สูงเกือบเท่าตึก 2 ชั้น เป็นตึกที่สร้างขึ้น ตั้งแต่ยุคแรกที่ลือชเลย์ทำธุรกิจส่งออกสินค้า เกษตร และนำเข้าสินค้าต่างประเทศ ในชื่อ บริษัท ลือชเลย์ โรซ กัมปะนี (กรุงเทพฯ) จำกัด^๒ (3) **โรงพยาบาลกลาง**¹⁰ สร้างขึ้นเพื่อรักษา กามโรค ในยุคที่ยาวราชและสำเพ็งเฟื่องฟู และ

การค้าบริการยังเป็นอาชีพถูกกฎหมาย ที่แค่นี้ ก็นึกถึงความจอบของชาวจีน การค้า และ ร้านโคมเขี้ยวที่รุ่งเรืองบนดินในสมัยนั้นออก และ (4) **ธนาคารกรุงเทพ** (สาขาพลับพลาไชย) ที่อยู่ตรงข้ามกับโรงพยาบาลกลาง เดิมเคยเป็นที่ตั้งของธนาคารกรุงเทพ สำนักงานใหญ่ ก่อนจะย้าย ไปถนนสีลม¹¹ และที่ลืมไม่ได้คือ (5) **ภัตตาคาร ห้อยเทียนเหลา** ที่แม่เคยเล่าว่าตั้งแต่ฉันไม่มีเรือใน ยุคนั้นที่ไม่รู้จัก และเมื่อรวมภาพในจินตนาการว่า ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ทั้ง 5 ตึกนี้เคยตั้งอยู่บนช่วง ถนนเดียวกันและโลดแล่นขับเคลื่นความคิดคัก ทางเศรษฐกิจให้กับถนนสายนี้ ก็ถือว่าถนนเสือป่า ที่มีระยะทางเพียงแค่ว่า 400 เมตรนี้ เคยเป็นย่าน เศรษฐกิจที่สำคัญมากในยุคหนึ่งเลยทีเดียว เพียงแต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ภัตตาคาร ห้อยเทียนเหลาที่เลื่องลือความนิยมลงก็จำเป็นต้องเลิก กิจการ ในขณะที่ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารกรุงเทพ และบริษัท ลือชเลย์ จำกัด (มหาชน) นั้น เดิมนั้น ต้องขยับขยายออกไปอยู่ในพื้นที่ที่ใหญ่กว่าเดิม เอาละ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ซึกจะมาก เกินไปแล้ว ฉันขอพาออกมานอกห้องสมุดเสีย หน่อย...

ช่วงอายุที่ฉันเป็นนักศึกษาอยู่นี้ เป็นช่วงที่แม่ เริ่มต้องหาแม่บ้านมาช่วยงานบ้านอย่างจริงจัง เพราะลู่ๆ เริ่มโตขึ้น งานบ้านก็เพิ่มขึ้นไปตาม วัยของลูก ประจวบกับผลผลิตจากความบากบั่น และอดออมของพ่อกับแม่ ทำให้ความคล่องตัว ทางการเงินของครอบครัวเราเริ่มดีขึ้น

เย็นวันหนึ่งของการเรียนในชั้นปีที่ 3 ฉันกลับจากมหาวิทยาลัย แม่แนะนำให้ฉันรู้จักกับ

พี่ละเมียด หรือที่ฉันเรียกสั้นๆ ว่า “พี่เมียด” พี่เมียดเป็นสาวเจ้าเนื้อ ชาวศรีสะเกษ ผิวสีแทน ที่เข้ามาเป็นแม่บ้านคนใหม่ของบ้านเรา พูดทั้ง ภาษาไทยและกัมพูชาได้คล่องตามแบบฉบับ ชาวอีสานใต้ พี่เมียดอาศัยอยู่กับสามีย่าน ท่าดินแดง ทุกเช้าจะขึ้นเรือข้ามฟากจากท่าดินแดง มายังท่าหน้าราชวงศ์ และเดินหรือนั่งรถระยะทาง 1 กิโลเมตรมายังบ้านฉัน

เมื่อฉันได้ยินชื่อ “ท่าดินแดง” อีกครั้ง ก็อด ไม่ได้ที่จะถามถึง เพราะตั้งแต่อี้ย้ายออกไปจาก ท่าดินแดง ฉันเองก็ไม่ได้ไปย่านนั้นอีกเลย พี่เมียด บอกว่า ที่ท่าดินแดงก็ยังมีร้านค้าคนจีนอยู่ เหมือนเดิม แต่นอกจากคนจีนที่เป็นคนพื้นที่ดั้งเดิม ก็ยังมีพี่น้องชาวอีสานแบบพี่เมียด ชาวเมียนมา ลาว และกัมพูชา มาเช่าพักอาศัยเพื่อข้ามฟาก มาทำงานฝั่งพระนครนี้ด้วย เหมือนที่พี่เมียดทำ แต่จะไม่เหมือนกับลักษณะการเช่าที่อี้เคยเช่าอยู่ ซึ่งอี้และชาวไทยเชื้อสายจีนทั่วไปจะเช่าเช่าตึกแถว ทั้งคูหาต่อจากเจ้าของชาวลิชชี่ ใช้ประโยชน์เป็นที่อยู่อาศัยชั้นบนและค้าขายชั้นล่าง และบางครั้ง ก็จะมีผู้เช่าตึกแถวบางคนแบ่งซอยพื้นที่ในตึกให้เป็นห้องเช่าเล็กๆ ปล่อยเช่ารายเดือนต่ออีก ทอดหนึ่ง แต่ห้องเช่าแบบที่พี่เมียดเช่านั้นนิยม มากในหมู่ผู้เช่าแบบพี่เมียดที่ข้ามฟากมาทำงาน ฉันตื่นเต้นที่ได้ฟังพี่เมียดเล่าเรื่องราวร้านรวงที่ ท่าดินแดงอีกครั้ง แต่ภาพที่ได้ก็ยังคงเป็นแค่ จินตนาการจากการฟัง เพราะในช่วงที่เรียน มหาวิทยาลัยนี้ แต่ละวันก็หมดไปกับการชุลออยู่กับเพื่อน และยังไม่จริงจังกับการไปดูท่าดินแดง เองให้เห็นกับตา

มาทันทีบรรยากาศครอบๆ บ้านของฉันในช่วง เวลานั้น ศูนย์อาหารที่แยกเสือป่าที่ฉันเคยหวังให้ เป็นเอไอซิสของเรา สุดท้ายแล้วก็ไปไม่รอด เพราะย่านนี้ยังเจริญเกินกว่าจะมีผู้ซื้อที่มากพอ ท้ายที่สุดก็พลิกโฉมไปเป็นพลาซ่าในชื่อ “เสือป่า พลาซ่า” ประจวบกับช่วงปี 2542-2545 เป็นยุคที่โทรศัพท์มือถือที่เริ่มมีความแพร่หลาย ใช้แล้ว... ยุค Nokia 3310 ในตำนานนั้นแหละ เสือป่าพลาซ่าจึงกลายเป็นสถานที่รวมตัวของ ร้านค้าอุปกรณ์โทรศัพท์ ที่ยุคนั้นเริ่มมีเทรนด์ การตกแต่งโทรศัพท์ด้วยการเปลี่ยนหน้ากากและ ปุ่มกดโทรศัพท์ให้มีลวดลายสีสันตามแฟชั่น ฉันผู้ที่ใช้มาตั้งแต่ Nokia 3210 ก็ยังไปตามล่า หาซื้อหน้ากากโทรศัพท์ลาย Tigger ใน Winnie the Pooh จากเสือป่าพลาซ่านี้อยู่เหมือนกัน การมาของเสือป่าพลาซ่าที่ไม่ใครรู้กาลล่วงหน้า ว่าจะกลายมาเป็นแหล่งค้าอุปกรณ์มือถือที่ตั้ง อันดับตันๆ ของประเทศ กลายเป็นการมาของ รุ่นน้องที่ตามมาอีกมากมาย

จากจุดนี้เอง ถนนเสือป่าก็เริ่มเข้ามาอยู่ใน ความรู้สึกของผู้คนมากขึ้น เพื่อนที่มหาวิทยาลัย ของฉันคุ้นชินถนนเสือป่ากันแล้ว แต่เมื่อรู้ว่าบ้าน ฉันอยู่ที่นี้ ก็มักจะถามเสมอว่า “บ้านเธอขายเคส มือถือไซไหม?” มันยากในการจะทำให้คนส่วนใหญ่ ที่รู้จักถนนเสือป่าจากการบอกเล่า ให้เข้าใจได้ว่า เสือป่าไม่ได้มีแต่อุปกรณ์โทรศัพท์เท่านั้น และ ในช่วงเวลาเดียวกับที่อุปกรณ์โทรศัพท์มือถือ กำลังบูม ก็เป็นการมาของแผ่นซีดี ดีวีดี และเพียง ไม่ก็ถือใจเห็บผีซีดีเถื่อนก็ประชิดตามมาติดๆ

2551-2555

ปี 2551 ปีนี้ฉันอายุ 28 ปีแล้ว เป็นปีที่เทปซีดีเถื่อนระบาดอย่างหนัก จนมีข่าวการกวาดล้างอยู่บ่อยครั้ง และเมื่อซีดีเถื่อนนุดลาดนัดคลองถม บรรยายภาคในคืนวันเสาร์จนถึงวันอาทิตย์ก็เริ่มเปลี่ยนไป จากที่คับคั่งอยู่แล้ว ก็ทวีคูณขึ้นไปอีก เสียงเรียกลูกค้าจากโทรโข่ง เริ่มกลายเป็นเสียงเพลงจากแผ่นซีดีเถื่อน ซึ่งเป็นสินค้ายอดนิยมในตลาดนัดคลองถมในยุคนั้น เดินไปทางไหนก็มีแต่แผ่นซีดีในซองพลาสติก ในราคา 4-5 แผ่น 100 บาท ในคืนวันเสาร์ฉันจะทำงานจนกลับถึงบ้าน 4 ทุ่ม และเมื่อถึงบ้านก็จะย้ายไปนั่งอ่านหนังสือ ดูหนัง หรือฟังเพลงในห้องที่มีเสียงรบกวนจากภายนอกน้อยที่สุด รอจนกว่าจะตี 2 ซึ่งเป็นเวลาพักแผงขายของ ผู้ค้าจะเริ่มปิดเสียงเพลง พักเอาแรงเพื่อตื่นมารับลูกค้าในวันรุ่งขึ้น ฉันจึงจะได้เริ่มเช้านอน

นอกจากแผ่นซีดีแล้ว สินค้ายอดนิยมอีกอย่างหนึ่งของตลาดนัดคลองถม คือ น้ำส้มขวด เป็นรถเข็นขายน้ำส้มขวดพลาสติกในถังน้ำแข็ง โดยมีเครื่องคั้นน้ำส้มและผลลัมที่เรียงรายเต็มคันรถเป็นอุปกรณ์ประกอบฉาก ที่น่าแปลกใจคือในคลองถมจะมีรถขายน้ำส้มที่มีหน้าตาเหมือนกันอยู่หลายคัน และเมื่อลองพูดคุยไต่ถามก็จะรู้ว่าผู้ค้าเกือบทุกคนเป็นญาติพี่น้องชาวแกมพูชาหรือเมียนมาด้วยกัน ถึงแม้การเข้ามาของแรงงานข้ามชาติในตลาดคลองถมและเลื้อยป่าจะมีมานานแล้ว แต่สำหรับฉันเอง คาราวานรถเข็นขายน้ำส้มนี้ถือเป็นปรากฏการณ์พิเศษที่ต่างไปจากเดิม เพราะไม่ใช่อาชีพรับจ้างทั่วไป แต่เปลี่ยนมาเป็น

ธุรกิจส่วนตัวรูปแบบโครงข่ายเครือญาติ ที่พึ่งพาอาศัยกัน และยิ่งไปกว่านั้น ยังมีลักษณะกึ่งผูกขาดที่ใครคนอื่นก็ยากจะเข้ามาแทรกแซงได้ และยิ่งคลองถมเฟื่องฟูมากเท่าไร ก็เป็นหมุดหมายสำคัญของแรงงานข้ามชาติที่บอกเล่าชวนกันมาค้าขายแบบปากต่อปากมากขึ้นเท่านั้น

ช่วงยุคทองของตลาดนัดคลองถม ยุคเดียวกับคาราวานรถเข็นขายน้ำส้มนี้เอง เป็นจังหวะเดียวกับที่แรงงานไทยเริ่มขาดแคลน ทุกเช้าที่ฉันเดินทางไปทำงานผ่านร้านค้าย่านถนนเลื้อยป่า ไม่มีร้านไหนที่ว่างเว้นป้ายรับสมัครคนงาน บางป้ายเริ่มซีดจางแล้ว ก็ยังมีแรงงานไทยมาสมัคร และช่างเหมาะเจาะกับที่พี่เมียตมาบอกแล้วว่า ขอลาออกด้วยปัญหาสุขภาพ บ้านเราเองก็ต้องหาแม่บ้านคนใหม่อยู่เหมือนกัน แม่ไปลอบบอกชาวเขาแม่บ้านกับบรรดาด้านค้า ร้านทำผม แม่ค้าแผงลอยทั่วไป ให้ช่วยหาแม่บ้านใหม่ให้ แต่ผ่านไป 5 เดือนแล้ว เราก็กังไม่ได้แม่บ้านคนใหม่มา

ท้ายที่สุด... วันหนึ่งหลังจากฉันกลับมาจากที่ทำงาน ก็มีสาวแปลกหน้าตัวเล็กมวยผมสูงนั่งอยู่ในห้องครัว แม่บอกว่าเป็นแม่บ้านคนใหม่ สาวแปลกหน้าแนะนำตัวว่า “ชื่อเป้” เป้พูดไทยได้ แต่สำเนียงบ่งบอกสัญชาติเมียนมาอย่างชัดเจน และเมื่อพูดคุยไต่ถาม เป้ก็เล่าว่าเป้ก็พักอยู่ห้องเช่าที่ตลาดทำดินแดง เช่นเดียวกันกับพี่เมียต เป้ทำงานอยู่ในบ้านเราได้ 2 ปีก็ลาออกไปด้วยปัญหาทางครอบครัว ทั้งระยะได้ไม่นาน แม่บ้านคนใหม่ชื่อ “บัวลอย” เรียกสั้นๆ ว่า “ลอย” ก็เข้ามาอยู่กับเราแทน ลอยเป็นชาวแกมพูชาที่พูด

และฟังภาษาไทยไม่ได้เลย ที่ได้ชื่อนี้เพราะเพื่อนเห็นว่าชอบกินบัวลอย เลยตั้งให้เป็นชื่อไทย แต่ด้วยความที่ลอยไม่เคยรับจ้างทำงานบ้าน ฉันจึงต้องเริ่มสอนงานบ้านใหม่ทุกอย่าง ตั้งแต่ล้างจาน ถูบ้าน และซักผ้า ะหว่างนี้ฉันจึงค่อยๆ สอนภาษาไทยให้กับลอย ลอยมีความพยายามสูง แต่ไม่มีทักษะทางภาษา การเรียนรู้ภาษาไทยจึงเป็นไปอย่างช้าๆ ในเวลาเดียวกันนี้เอง ฉันก็สังเกตเห็นว่า นอกจากชาวเมียนมาในย่านเริ่มลดน้อยลงแล้ว ชาวแกมพูชากลับเริ่มจะมีสัดส่วนที่มากขึ้นมาแทน

กลับมาที่ธุรกิจอุปกรณ์โทรศัพท์มือถือในย่านเลื้อยป่าซึ่งยังคงเฟื่องฟู จนเมื่อปลายปี 2553 ดิกล็อกขลุ่ยก็ไ้ร่อซำที่เข้าสู่สนามธุรกิจพลาซ่าแหล่งค้าอุปกรณ์โทรศัพท์มือถือบ้าง¹² และตามมาติดๆ ด้วยพื้นที่ล้อมลิ่งกะสีที่เคยเป็นที่ตั้งของภัตตาคารห้อยเทียนเหลา ก็ได้ปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นพลาซ่าขายอุปกรณ์โทรศัพท์เช่นกัน ทำให้ทั้งหมดในช่วงต้นของถนนเลื้อยป่ากลายเป็นย่านอุปกรณ์มือถือไปอย่างสมบูรณ์แบบ การเป็นพลาซ่านำมาซึ่งความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ ทั้งผู้ชาย ผู้ชาย และพนักงานจัดส่งสินค้า ที่เข้ามาในพื้นที่ถนนเลื้อยป่าแต่ละวัน มีจำนวนมากขึ้นหลายเท่าจากเดิม และหากลองกวาดสายตาค่ำๆ ไปตามร้านเช่าในพลาซ่า จะเห็นว่าเป็นแรงงานข้ามชาติเกือบทั้งสิ้น ถนนเลื้อยป่าในยุคนี้นี้เหมือนจะรุ่งเรืองมากขึ้น แต่กลางคืนก็ยังคงเงียบสงัดเหมือนเคย ด้วยว่าส่วนใหญ่เป็นคนต่างพื้นที่เข้ามาทำงานตอนเช้า และแยกย้ายกลับไปในตอนเย็น

ปี 2554 ฉันได้ข่าวว่า “เพชร” เพื่อนสมัยมัธยมมาเปิดร้านก๊ฟต์ช็อปอยู่ที่สำเพ็ง ฉันเลยเดินแวะไปทักทายและอุดหนุน เพชรเล่าว่า โชคดีที่แม่บังคับให้เพชรเรียนพิเศษภาษาจีนในช่วงเรียนมหาวิทยาลัย เพชรจึงมีทักษะการสื่อสารด้วยภาษาจีนอยู่บ้าง เพชรต้องเดินทางไปยังจีนเพื่อเลือกซื้อสินค้าก๊ฟต์ช็อปด้วยตัวเอง สื่อสารกับผู้ค้าด้วยภาษาจีน หอบเงินหยวนไปจ่ายค่าสินค้าเต็มจำนวน มีค่าเครื่องบินเป็นต้นทุน และฝากบริษัทขนส่งทางเรือกลับมายังไทย ฉันสนใจงานของเพชรมาก แต่มันเป็นงานที่ยากเกินไปสำหรับคนที่สื่อสารภาษาจีนไม่ได้ อย่างฉันในร้านเพชรมีพนักงานหญิง 2 คน ทั้งคู่เป็นชาวลาว และพักอยู่ห้องเช่าที่ตลาดทำดินแดง เพชรบอกว่าทั้งสองคนต่างเดินเข้ามาสมัครกันเอง ประจวบกับที่กำลังต้องการพนักงานอยู่พอดี จึงได้รับทั้งสองคนนี้ไว้ทำงาน ฉันกับเพชรคิดเห็นตรงกันว่า เป็นเพราะสำเพ็งมีความหนาแน่นของแรงงานสูง เป็นตลาดแรงงานสำคัญ ทุกคนที่ต้องการหางานจึงมุ่งหน้ามาที่นี่ โดยเฉพาะชาวลาวจะเป็นสัดส่วนที่มากกว่าชาวเมียนมา และแกมพูชา

2556-2557

ปี 2556 ฉันอายุ 33 ปีแล้ว ได้เริ่มกลับมาสานต่อธุรกิจครอบครัวตามความคาดหวังของพ่อ พ่อเชื่อว่า ถึงแม้ฉันจะคิดว่ามันยาก แต่ท้ายที่สุดแล้ว มันจะเป็นเรื่องง่ายสำหรับฉัน เพราะการทำในสิ่งที่เห็นและสัมผัสมาตั้งแต่เกิด ถือเป็นต้นทุนสำคัญ (พ่อต้องรู้แน่ๆ ว่าฉันแอบไปกระโดดบ่นภูเขาฟองน้ำ ตอนยังเป็นเด็กอนุบาล) พ่อฉันกลับมาทำงานที่ร้านของพ่อ ฉันก็มองเห็นความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่เดิมที่ไม่ได้ใส่ใจ ผ่านไป 30 กว่าปี ลูกค้ายกกลุ่มช่างทำเบาะเริ่มเห็นบางตาลงไปมาก ด้วยยุคสมัยที่นิยมสินค้าสำเร็จรูปมากขึ้น ช่างฝีมือจึงหายากขึ้นตามไปด้วย แต่แล้วก็มักมีลูกค้ายิ่งใหม่ที่หมุนเวียนเปลี่ยนเข้ามาเสริมแทน เช่น ลูกค่างานโปรตักชั้น งานออกแบบตกแต่งภายใน งานออกบูธ งานอีเว้นท์ งานนิทรรศการ และงานก่อสร้าง และแน่นอน ลุงป้าน้าอาที่แวะเวียนมาซื้อที่ละเล็กทีละน้อยเพื่อใช้สอยในครัวเรือน ก็ยังมีอยู่ต่อเนื่อง

สำหรับลูกค้ายกกลุ่มช่างทำเบาะ ถึงแม้จะบางตาลง แต่ก็ยังคงมีอยู่บ้าง ถ้าไม่นับลูกค้ายที่เป็นช่างตามต่างจังหวัดแล้ว ร้านแรกก็จะมี “ช่างจีน” ที่ดูจะแวะเวียนมาบ่อยที่สุด

“ช่างจีน” จะแวะมาทุก 2-3 วัน แต่ละครั้งจะซื้อสินค้าพอเพียงให้ใช้ในแต่ละวัน โดยสิ่งที่นิยมซื้อที่สุดคือพลาสติกความยาว 1.60 เมตร ช่างบอกว่าซื้อไปใช้หุ้มชั้นนอกสุดของเบาะรถสามล้อ ช่างจีนจะไม่รับงานลูกค้ายทั่วไป เนื่องจากมีลูกค้าประจำเป็นคู่สามล้ออยู่ก่อนแล้ว ลำพังงานที่จัดส่งให้ในแต่ละวันก็เกินกำลังแล้ว ดังนั้น

หากมีลูกค้าสักคนจะเดินมาขอให้ฉันแนะนำช่างให้ฉันก็จำเป็นจะต้องตอบว่าไม่มีที่จะแนะนำให้ได้เลย เพราะแม้แต่ช่างจีนเองที่แวะมาเกือบทุกวัน ก็ยังไม่รับงานนอกทั่วไป ฉันเคยสงสัยว่าทำไมช่างจีนซื้อแต่พลาสติกหุ้มชั้นนอกเบาะ ในเมืองงานเบาะสามล้อยังมีงานซ่อมฟองน้ำและหนังเทียม งานม่านพลาสติกกันฝน และงานหลังคาผ้าใบ แต่ก็ได้คำตอบในภายหลังว่านี่เป็นแบบนี้ก็เพราะว่าช่างที่อยู่ในอาชีพนี้มานานจะจดจำได้หมดว่าสินค้าแต่ละอย่างที่ขายในแต่ละร้านนั้น ร้านไหนขายถูกที่สุด ช่างหนึ่งคนเข้ามาถนอมเลือกป่าหนึ่งครั้ง อาจแวะร้าน A เพื่อซื้อฟองน้ำ แวะร้าน B ซื้อหนังเทียม แวะร้าน C ซื้อผ้าใบ และแวะร้าน D เพื่อซื้อด้ายเย็บ

วิธีการจับจ่ายซื้อสินค้าของช่างจีน เป็นสิ่งที่สะท้อนธุรกิจในรูปแบบย่านการค้าได้เป็นอย่างดี เนื่องจากย่านการค้าเดียวกัน ก็มักจะจำหน่ายสินค้าในกลุ่มเดียวกันเป็นธรรมดา อย่างไรก็ตามถนนเสือป่าก็เริ่มต้นมาจากสินค้างานช่างทำเบาะเหมือนกัน แต่แต่ละร้านจำเป็นต้องมี “จุดแข็งของตัวเอง” ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่เพียง 1-2 คูหา กับการจำหน่ายสินค้าที่มีขนาดใหญ่ ทุกร้านค้าไม่สามารถสต็อกสินค้าที่หลากหลายนได้ครบหรือบางร้านอาจจะครบแต่ไม่ได้ราคาถูกที่สุดในทุกชนิด แต่ละร้านจึงจำเป็นต้องมีสินค้าขายดีที่เป็นจุดแข็งตัวเอง ความแม่นยำด้านราคาของช่างจีนจึงเป็นดัชนีชี้วัดได้ว่า ร้านไหนทำราคาและจัดการสต็อกสินค้าชนิดนั้นได้ดีที่สุด

สำหรับฉันเอง การกลับมาทำงานที่ร้านของพ่อทำให้ฉันต้องอยู่บ้านแบบเต็มเวลา นอกจาก

การปรับตัวในแง่สภาพแวดล้อมแล้ว ยังต้องปรับตัวกับลักษณะงาน จากเดิมที่ทำงานหน้าจอกอมพิวเตอร์เป็นหลัก มาเป็นการพบปะผู้คนมากหน้าหลายตาตลอดทั้งวัน บรรยากาศของร้านในช่วงนั้นยังคงเต็มไปด้วยความจอแจไกลหลเหมือนสมัยฉันยังเป็นเด็ก ลูกค้านำร้านที่มีจำนวนมาก ประกอบกับออเดอร์จากลูกค้าตามต่างจังหวัดก็มีจำนวนมากเช่นกัน ทั้งยังเป็นงานที่กดดันบนเงื่อนไขของเวลาที่เรากำลังเคลียร์สินค้าเพื่อจัดส่งให้หมดและทันในแต่ละวัน

มีงานหนึ่งงานที่พ่อย้อนกลับไปคิดแล้วก็ให้รู้สึกตลก จึงอยากเอามาเล่าให้ฟัง นั่นคืองานนับเงิน อาจฟังดูแปลกๆ แต่เรื่องนี้ผ่านมามากกว่า 10 ปีแล้ว ย้อนกลับไปยุคนั้นยังไม่มีระบบ e-Payment การหอบเงินสดไปจ่ายค่าสินค้ายิ่งถือเป็นเรื่องปกติ การเก็บเงินและนับเงินจึงถือเป็นอีก “1 ภาระงาน” ที่ต้องมีคนรับผิดชอบดูแล และหน้าที่นี้จะเป็นของใครไปไม่ได้เลย นอกจากฉันเอง! ผู้ซึ่งยังทำอะไรไม่เป็นเลยในระยะแรก

...แต่ช้าก่อน... การต้องมีหน้าที่ทำงานเก็บเงินและนับเงินนี้นั้น ไม่ได้หมายความว่า ร้านเรามีรายได้มากมายถึงขนาดนับกันไม่หวาดไม่ไหว แต่เป็นเพราะบางครั้งจำนวนธนบัตรที่ต้องนับนั้นก็มากเกินไปกว่าเวลาที่มีจำกัด ฉันจะขอเล่าเรื่องหนึ่งเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น

ครั้งหนึ่ง มีหลวงพ่อกจากวัดย่านราชบุรี มาถึงหน้าร้านก็เปิดประตูด้านข้างคนขับลงมาจากรถกระบะ เดินเข้ามาบอกว่า “โยม! เอาเหมือนเดิมสีแดง 1 ม้วน” พี่คนขับรถที่พาหลวงพ่อกมาที่ร้านเราบ่อยๆ จะรู้ว่าเป็นอย่างไรดีว่าหลังหลวงพ่อก

ลงจากรถแล้ว ต้องขับรถวนออกไปก่อน เพราะที่ร้านไม่มีที่จอดรถ แล้วสักพักก็จะวนกลับมารับหลวงพ่อกและรับของขึ้นรถ เป็นที่รู้กันว่าเราจะมีเวลาประมาณ 3-5 นาทีในการจัดสินค้าและเปิดบิล วันนั้นหลวงพ่อกวางธนบัตรใบละ 20 บาท 1 ตับลงบนถาดรับเงิน “อะ!...โยม...เอาไปนับเอาเอง เหลือแล้วค่อยคืนมา” ค่าสินค้าในวันนั้นเป็นเงิน 5,300 บาท ฉันต้องนับธนบัตรใบละ 20 ออกมาจากตบที่มีมียางให้ได้จำนวน 265 ฉบับ กับเวลาที่หักไปจากการเจรจาพูดคุยฉันจะเหลือเพียง 2-3 นาทีที่รถคันเดิมจะวนกลับมารับหลวงพ่อก งานนับเงินจึงเป็นงานใหม่ที่กดดันมากสำหรับฉันผู้ซึ่งทำงานหน้าคอมฯ มาตลอดสิบกว่าปี แน่นนอน...ในช่วงนั้นฉันมีความคิดจะซื้อเครื่องนับอยู่ทุกคืนที่ล้มตัวลงนอน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าร้านเราจะยังได้รับการสนับสนุนด้วยดีจากลูกค้าที่หมุนเวียนมาในแต่ละวัน แต่ในแง่การปฏิบัติงานนั้น ถือได้ว่าธุรกิจเริ่มดำเนินไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากวิกฤติแรงงานไทยเริ่มมีมากขึ้น บรรยากาศที่เคยเห็นพี่คนงานชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวอีสาน และชาวดั้ วนจัดสินค้ากันแน่นร้านนั้นไม่มีให้เห็นอีกแล้ว ร้านเราขาดคนงานร่วม 5 เดือน จนพวกเราพี่น้องที่ออกแรงทดกันเองเริ่มอ่อนล้า บ่ายรับสมัครงานที่หน้าร้านของเราเริ่มชัดเจนแล้ว แต่ก็ยังไม่มีที่ท้าวว่าจะหาคนได้ในเร็ววัน

ฉันกลับไปหาเพชรที่สาเฟิงอีกครั้ง เพื่อขอติดป้ายรับสมัครคนงานที่หน้าร้านก็พึดชื่อปของเพชร เพราะหวังว่าแรงงานในย่านสาเฟิงที่มีหนาแน่นกว่าจะมองเห็นป้ายนี้ ฉันกลับไปหาเพชร

ที่ร้านเพื่อถามข่าวคราวอยู่ทุกวัน แต่เพชรก็บอกว่าไม่มีชาวไทยมาสมัครตำแหน่งคนงานเลย มีแต่ชาวลาว ส่วนตำแหน่งคนขับเวลป้าก็มีแต่คนมาถาม แต่ท้ายที่สุดก็บอกว่าขับเวลป้าไม่เวิร์ก เวลป้าจึงถูกจอดทิ้งไว้ และเปลี่ยนมาใช้รถกระบะจัดส่งกันเองแทน ต้องมาทำความเข้าใจกับลูกค้าว่า เราจะจัดส่งสินค้าในแต่ละเส้นทางตามรอบที่รวบรวมในแต่ละวัน แรกๆ อาจจะยากในการจัดการ แต่ต่อมาก็เริ่มเข้าที่เข้าทางมากขึ้น

การทำงานที่ร้านนอกจากการได้ประสบการณ์ใหม่ๆ ในเรื่องงาน ยังได้ประสบการณ์จากการพูดคุยกับผู้คนทีพบเจอในแต่ละวันอีกด้วย ครั้งหนึ่งที่ฉันกำลังแพ็คสินค้าอยู่ที่หน้าร้าน มีอาแปะคนหนึ่งเดินเข้ามา

: เอกาวมากะป่องนึ่ง...

: นี่คะ (ยื่นให้) 50 บาท ค่ะ

: อาป้าอยู่ใหม่?

: ... อิม... ไม่อยู่ค่ะ มีอะไรหรือเปล่าคะ?

: เปล่า... รู้จักกับอาป้า เมื่อก่อนอยู่ตรงนี้ (ชี้ไปที่กำแพงรั้วโรงพยาบาลกลาง)

: ...

: แป๊ะโห่งซูไหล

: ...

: แป๊ะโห่งซูไหลนะ ไม่รู้จักหรือ?

: (อิม) ไม่รู้จักค่ะ

: ไปถามอาป้าดูนะ

ภาษาจีนแต่จิวที่แปลว่าบ้านไม้ 100 ห้อง อยู่ในซอยถนนเจ้าคำพร ฝั่งเดียวกับโรงพยาบาล แต่แล้วคืนหนึ่งก็เกิดไฟไหม้ ทำให้ผู้คนที่เคยอาศัยอยู่ตรงนี้แตกซ่านกระเซ็นกันไป คินนันทองตั้งวงอยู่กับเพื่อนที่หน้าบ้าน ช่วงตี 4 มองเห็นไฟลุกโชน เรื่องนี้จึงอยู่ในความทรงจำของพ่ออย่างแม่นยำ สำหรับฉันแล้ว เรื่องแป๊ะโห่งซูไหลเป็นเรื่องที่ตื่นเต้นมากที่สุดเมื่อเทียบกับเรื่องเล่าที่เกิดไม่ทันอื่น ๆ เพราะไม่เคยอ่านเจอข้อมูลนี้ในบันทึกหรือหนังสือเรื่องเล่าที่ไหนเลย ทั้งยังไม่เคยได้ยินเรื่องนี้ ทั้งๆ ที่เกิดและอาศัยอยู่ที่นี้มาถึง 34 ปี

นอกจากครั้งที่อาแปะคนนั้นพูดเรื่องแป๊ะโห่งซูไหลแล้ว ก็ยังมีอีกครั้งเมื่อฉันหิวของสดจากตลาดวรจักรโบกสามล้อกลับบ้าน คุณลุงคนขับตบตบพูด ก่อนที่ฉันจะแจ้งจุดหมายปลายทาง

: จะกลับบ้านใช่ไหม

: ... จะไป...

: ไม่ต้องบอก ขึ้น มา เลย

เมื่อฉันขึ้นรถ

: ไปถนนเสือป่านะคะ

: ผมรู้น่า

: รู้ได้ไงคะ?

: ก็คุณหน้าเหมือนแม่ เมื่อก่อนผมอยู่ที่นี่ (ชี้ไปที่ตลาดสีดา) รู้นะ! ว่าบ้านอยู่ไหน

: อ้อ... เคยเป็นคนแถวนี้นี่เอง

แล้วคุณลุงก็จอดรถที่หน้าบ้านฉัน และถาม

: ใช้นาม หลังนี้แหละ ผมจำได้

: ใช่ค่ะ

ฉันเอาเรื่องที่อาแปะพูดไปถามพ่อ พ่อบอกว่าเดิมทีโรงพยาบาลกลางไม่ได้มีพื้นที่กว้างอย่างทุกวันนี้ จะมีบ้านไม้แออัด เรียกว่า “แป๊ะโห่งซูไหล”

การได้คุยกับอาแปะที่เคยอยู่แป๊ะโห่งซูไหล กับคุณลุงที่เคยอยู่ตลาดสีดา เป็นการเปิดโลกความเข้าใจเรื่อง “คนพื้นที่” ให้กว้างออกไปกว่าเดิม จากเดิมที่คิดว่า ฉันเกิดและเติบโตที่นี่มีความเข้าใจพื้นที่นี้เป็นอย่างดี แต่แท้จริงแล้วความเข้าใจนั้นก็ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของเวลา ความเป็นย่านมีความซับซ้อนมากกว่าตึกกรมบ้านช่องที่เห็นอยู่ทุกวันจนชินตา เพราะนอกจากสิ่งก่อสร้างแล้ว ยังมีความทรงจำร่วมกันที่ร้อยเรียงกันลึกเข้าไปในมิติของประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น ถึงอาแปะกับคุณลุงสามล้อจะย้ายสำมะโนครัวออกไปที่นั่นนานแล้ว แต่ในเบื้องลึกของทั้งสองคน ก็ยังคงรู้สึกที่ตัวเองเป็นคนย่านนี้อยู่ เราทั้งสามคนจึงต่างเป็นคนในย่านนี้เหมือนกัน เพียงแต่คนละช่วงเวลา และนอกจากความเป็นคนพื้นที่ของฉันตามมุมมองของฉันแล้ว ยังมีความเป็นคนพื้นที่ของฉันในมุมมองของอาแปะกับลุงสามล้อด้วย เขาทั้งสองไม่ได้เห็นฉันเป็นเพียงอาหมวยคนหนึ่ง แต่เขาเห็นเทือกเขาเหล่ากอ ความเป็นลูกของพ่อกับแม่ที่ใครต่างรู้จัก และฉันไม่อาจสลัดมันออกไปจากตัวตนของฉันได้

นอกจากอาแปะกับลุงสามล้อแล้ว ยังมีผู้ค้าอีกกลุ่มที่ฉันอยากบอกเล่าให้ฟัง ด้วยย่านการค้าหนึ่งที่ยามบนถนนเสือป่า เริ่มจากกิจการของชาวไทยเชื้อสายจีนแคะเป็นหลัก ย่านนี้จึงเป็นอีกย่านหนึ่งที่ชาวจีนแคะรวมตัวกัน และเป็นตลาดการค้าสำคัญของผู้ค้าอาหารจีนแคะ แต่ละวันจะมีพ่อครัวแม่ครัวชาวจีนแคะทำอาหารจีนแคะใส่ถุงร้อนมาเรขายตามร้านค้า ในย่านนี้ เมฆอาหารจีนแคะที่มี 3-5 อย่าง

วนขายอยู่แบบนี้มาตั้งแต่ฉันจำความได้ พ่อค้าแม่ค้าอาหารจีนแคะที่เข้าออกพูดคุยกับทุกร้านค้าในทุก 2-3 วัน มาตลอดหลายสิบปีนี้ ก็น่าจะได้ฟังเรื่องราวบ้านโน้นร้านนั้น จนบางครั้งอาจจะรู้เรื่องราวของคนในย่านนี้ดีกว่าคนที่ไม่ค่อยสูงลิ้งกับใครแบบฉันก็เป็นได้

2558-2562

ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 และพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี ในเวลาต่อมา ปลายปีเดียวกัน กรุงเทพมหานคร ก็ประกาศนโยบายยกเลิกตลาดนัดคลองถมในคืนวันเสาร์และวันอาทิตย์ และบังคับใช้จริงในเดือน มีนาคม 2558 เมื่อเสียงเพลง แผงคำ และผู้คนในยามค่ำคืนเริ่มหายไป คืนวันเสาร์ก็กลับมาเงียบเหงาเช่นเดียวกับคืนวันอื่นๆ ของย่านเสือป่าอีกครั้ง หลังจากการยกเลิกตลาดนัดคลองถม รัฐบาลก็มีนโยบายให้แรงงานต่างด้าวที่อยู่ในประเทศ แต่ไม่มีเอกสารการทำงานอย่างถูกต้องให้ขึ้นทะเบียนแรงงานใหม่ทั้งหมด เพื่อเป็นทางออกสำหรับสถานการณ์ขาดแคลนแรงงาน ในเวลานั้น การเปิดให้ขึ้นทะเบียนแรงงานในครั้งนี้เอง ทำให้บัวลอยมีบัตรประจำตัว ผู้ไม่มีสัญชาติไทยแล้ว หน้าตาบัตรคล้ายบัตรประชาชน เพียงแต่เป็นสีชมพู บนบัตรจะระบุชื่อนายจ้าง และสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน การประกาศขึ้นทะเบียนแรงงานในครั้งนี้ นอกจากทำให้บัวลอยไม่ต้องคอยหลบเจ้าหน้าที่และไม่ต้องรีบกลับห้องเช่าทุกเย็นแล้ว ยังทำให้บัวลอยกล้าที่จะเริ่มออก

ไปใช้ชีวิตตามปกติ อย่างเดินเล่นที่สวนรมณีนาด ขึ้นรถเมลิไป MBK หรือแม้กระทั่งไปปฏิบัติธรรม ตามศาลเจ้าได้ด้วย ทว่าสิ่งที่เริ่มหายไปเห็นจะเป็น กิจการที่แรงงานข้ามชาติเป็นเจ้าของ อย่างรถเข็น ขายน้ำส้มขวดแทน

เจ้าของร้านขายกีฟต์ช้อปปิ้งในสำเพ็งอย่างเพชร ที่มีพนักงานเป็นชาวลาว ก็ต้องไปขึ้นทะเบียน แรงงานให้กับพนักงานเช่นกัน ช่วงระหว่างการดำเนินการขึ้นทะเบียนแรงงาน ฉันจึงต้องแวะ เดินไปที่ร้านกีฟต์ช้อปปิ้งของเพชรอยู่บ่อยครั้ง เพื่อคอยอัปเดตข้อมูลขั้นตอนการขึ้นทะเบียนที่เป็น เรื่องใหม่และซับซ้อนสำหรับพวกเราในเวลานั้น

วันหนึ่ง ฉันเห็นป้าย “ห้ามถ่ายภาพ” ในร้าน จึงเกิดความสงสัยจนต้องถามเพชร เพชรบอกว่า ยุคนี้นักขายยากขึ้นกว่าเดิม ลูกค้าบางคนเดิน เข้ามาถ่ายภาพสินค้าทุกชิ้น และเอาภาพถ่าย ไปเดินเทียบราคากับทุกร้าน แล้วจึงกลับบ้าน เอาภาพไปลงขายในกลุ่ม Line โดยไม่ต้องลงทุน ซื้อสินค้ามาสต็อกก่อน เมื่อได้ออเดอร์จำนวน หนึ่งแล้ว จึงกลับไปซื้อในร้านที่ขายในราคาต่ำที่สุด ทำให้ร้านค้าที่ต้องแบกรับภาระสต็อกสินค้าจริง และจ่ายค่าเช่ารายเดือนหลักแสน ทำให้กิจการ กีฟต์ช้อปปิ้งในสำเพ็งไปต่อยาก เพชรเรียกวิธีการขาย แบบนี้ว่า “ขายด้วยภาพ” และด้วยเหตุนี้เอง ร้านต่างๆ ในสำเพ็งแทบทุกร้านจึงมีป้าย “ห้าม ถ่ายภาพ” ติดอยู่เต็มร้าน

นอกจากนั้นเพชรยังเล่าว่า ตอนนั้นก็ไม่ต้อง บินไปซื้อของเองที่จีนแล้ว แค่พูดคุย เลือกซื้อ สินค้า หรือสั่งผลิตผ่านแอปพลิเคชัน Wechat กับผู้ค้าที่จีน โอนเงิน และรอรับสินค้าที่ไทยได้

โดยสะดวก เพชรบอกว่าวิธีนี้ ทำให้เพชรไม่ต้อง เสียเวลา ต้นทุนค่าเดินทางและค่าที่พักเหมือน แต่ก่อน แต่เพราะซื้อขายกันง่ายขึ้น อีกทั้งการซื้อ ผ่านแอปพลิเคชันจะมีฟังก์ชันการแปลภาษา ผู้ซื้อ ไม่จำเป็นต้องมีทักษะภาษาจีนก็สามารถสั่งซื้อ สินค้าได้ เมื่อใครต่อใครก็ซื้อได้ ใครต่อใครก็ เอามาขายได้ ทำให้การแข่งขันยิ่งสูงขึ้นไปอีก ยังไม่นับรวมกับในระยะนี้ มีชาวจีนเข้ามาเช่า ห้องแถวในสำเพ็งมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ชาวจีน มักจะผลิตสินค้าเอง นำเข้ามาเอง และขายเอง จึงมีต้นทุนค่าสินค้าที่ต่ำกว่าร้านของผู้ค้าชาวไทย มาก ทำให้เพชรบอกว่าเป็นยุคที่ธุรกิจขายสินค้า กีฟต์ช้อปปิ้งอยู่รอดยากขึ้นไปอีก นอกจากยอดขาย ที่น้อยลงแล้ว กำไรต่อชิ้นก็น้อยลงตามไปด้วย การแข่งขันทางการค้าที่ดุเดือดเช่นนี้เอง ทำให้ บางครั้งผู้ค้าไทยต้องเทขายสินค้าบางชนิดที่ดู ไปต่อไม่ได้แล้ว ในราคาที่ต่ำกว่าทุน เพื่อคืนพื้นที่ โชว์สินค้าที่จะเข้ามาใหม่และมีแนวโน้มว่ายอดขาย จะดีกว่า

ประจวบกับช่วงเวลานั้น บริษัทขนส่งข้ามชาติ เริ่มมีจำนวนมากขึ้น การเกิดขึ้นของบริษัทขนส่ง อย่าง Kerry, Flash, J&T และ Best ทำให้ การขนส่งสินค้าขนาดเล็กเป็นเรื่องง่าย สินค้า อย่างกีฟต์ช้อปปิ้งหรืออุปกรณ์โทรศัพท์ จากเดิม การขายสินค้าแต่ละออเดอร์ ผู้ขายต้องจัดของ ห่อสินค้า เดินไปถึงเคาน์เตอร์ไปรษณีย์เพื่อชั่ง น้ำหนัก และต้องส่งสินค้าออกไปก่อน จึงจะเรียก เก็บค่าจัดส่งกับลูกค้าในภายหลังได้ กลับเปลี่ยนมา เป็นแจ้งลูกค้าล่วงหน้าได้ก่อนว่า กล่องแต่ละ ขนาดใส่สินค้าได้สูงสุดกี่ชิ้น ค่าจัดส่งก็บาท

เพื่อเป็นข้อมูลให้ลูกค้าประกอบการตัดสินใจด้าน ความคุ้มค่าก่อนการสั่งซื้อ การแข่งขันของขนส่ง เอกชนในระยะแรกนี้มีความรุนแรงมาก ย่านการค้า ที่คับคั่งอย่างสำเพ็ง คลองถม และถนนเสือป่า จึงเป็นจุดหมายสำคัญที่ทำให้บริษัทขนส่งเอกชน เหล่านี้ต่างแย่งชิงกันมาเปิดสาขาในพื้นที่นั่นเอง

นอกจากการรุกคืบของธุรกิจการพรีออเดอร์ จากภาพในกลุ่มแอปพลิเคชัน Line และธุรกิจ ที่ชาวจีนมาเป็นผู้นำเข้าและจำหน่ายเองแล้ว ยังมีการเข้ามาของแพลตฟอร์มออนไลน์เพิ่มเข้ามา อีกอย่างในช่วงเวลาเดียวกันอีกด้วย

ฉันพูดคุยถามไถ่ถึงเพื่อนคนอื่นๆ กับเพชร เพชรพูดให้ฟังถึง “ยู๋” เพื่อนผู้ทำงานเป็นพนักงาน บริษัทแห่งหนึ่ง ยู๋จะอยู่ในกลุ่มแอปพลิเคชัน Line แม้คำรายย่อยที่เพชรสร้างขึ้นมา เพชรจะส่ง ภาพสินค้าใหม่เข้าไปในกลุ่มนี้ เพื่อให้แม่ค้า แต่ละคนดูว่าวันนี้มีสินค้าอะไรมาใหม่ ถ้ายู๋เห็น อะไรน่าสนใจก็จะส่งเพชรไว้ แล้วแวะมารับของ หลังจากนั้นก็เอาไปลงขายในแพลตฟอร์ม Shopee

Shopee เป็นแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ใน ระยะแรก ยังไม่คิดค่าใช้จ่ายสำหรับการเข้าร่วม แพลตฟอร์มกับร้านค้า และจัดโปรโมชั่นส่งฟรี ให้กับสินค้าทุกชิ้น ทำให้สินค้ากีฟต์ช้อปปิ้งของยู๋ ยังไม่ราคาไม่สูง ผู้ซื้อรู้สึกสะดวกสบายที่สามารถ ซื้อสินค้าได้ในราคาที่ถูกพอๆ กับการเดินเข้าไป ซื้อเองตามร้านค้าและไม่ต้องเสียค่าส่ง ทำให้ยู๋ ขายสินค้าได้อย่างต่อเนื่อง เพียงเท่านั้นยู๋เป็น พนักงานบริษัท ก็สามารถเป็นแม่ค้าขายกีฟต์ช้อปปิ้ง เสมือนมีร้านค้าในสำเพ็งได้เช่นเดียวกับเพชร เมื่อฉันได้ฟังวิธีการขายสินค้าของยู๋จาก

การบอกเล่าของเพชร จึงได้ลองเข้าไปใน แพลตฟอร์มออนไลน์อย่าง Shopee และ Lazada บ้าง โดยระยะแรกฉันเริ่มจากการลงเป็นผู้ซื้อสินค้าก่อน ฉันซื้อหม้อทอด Philip รุ่นแรก จากโปร 11.11 (วันที่ 11 เดือน 11) ปี 2560 และตามมาด้วยสินค้ามากมายจากแพลตฟอร์ม Shopee ด้วยวิธีการเทียบราคาบนหน้า แอปพลิเคชันที่สะดวกกว่าการเดินทางสอบถามราคา ที่ละร้าน และด้วยนโยบายส่งฟรีทุกชิ้นในระยะแรก ท้ายที่สุดฉันสั่งซื้อกระเบื้องเคลือบโทรศัพท์จากร้านค้า ในเสือป่าพลาซ่า และรีโมทจากร้านค้าในคลองถม เซ็นเตอร์ ตอนนี้องค์ฉันจึงเริ่มรู้ตัวแล้วว่าพฤติกรรม การซื้อสินค้าของฉันได้เปลี่ยนไปตามกระแสสังคม ด้วยเหมือนกันแล้ว

ในปลายปี 2562 พวกเราพี่น้องเริ่มมีแนวคิด การเปลี่ยนจากผู้ซื้อมาเป็นผู้ขายกันบ้าง น้องชาย ของฉันเริ่มทดลองเปิดร้านในแพลตฟอร์ม Shopee ดู ในระยะแรกยังไม่ค่อยมีผู้ซื้อเท่าใดนัก เนื่องจากเป็นสินค้าเฉพาะกลุ่ม แต่เมื่อขายไปได้ ในระยะหนึ่ง เริ่มมีรีวิวการตอบรับที่ดีจากผู้ซื้อ จึงมีออเดอร์เพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ แน่แน่นอนนอกจาก หลักการสำคัญด้านคุณภาพของสินค้าและ งานบริการแล้ว น้องบอกฉันว่า ต้องทำการศึกษา สินค้าก่อนลงขาย ไม่ใช่ขายทุกอย่างที่เรามี ไม่ใช่ ขายทุกอย่างที่อยากขาย ต้องใช้เวลาศึกษาดูว่า สินค้าชนิดใดที่เป็นที่นิยม หรือสินค้าชนิดใดที่มี เจ้าตลาดแล้ว ฉันเข้าใจดี แต่ไม่มีทักษะ จึงรับ หน้าที่เป็นคนจัดการออเดอร์เสียเป็นส่วนใหญ่ ช่วงนี้เองหน้าร้านของเราเริ่มมีผู้ซื้อที่ทำงานใน แบบยู๋ คือเอารูปสินค้าไปลงขายในแพลตฟอร์ม

Shopee แล้วเมื่อมีคนสั่งสินค้า ก็จะมารับสินค้าจากร้านเราไปจัดส่ง

2563-2565

ต้นปี 2563 โควิด-19 เริ่มเข้ามาระบาดในประเทศไทย ร้านเรายังคงเปิดประตูหน้าร้านทุกวัน แต่นอกจากจะไม่ค่อยมีผู้ซื้อเลยสักรายต่อเนื่องกันจากวันเป็นเดือน จากเดือนเป็นปี ร้านเราก็กังไม่มีลูกจ้างอีกด้วยแม้แค่คนเดียว ไม่มีทั้งคนงานและแม่บ้าน เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ต่างลี้ภัยวิกฤติโควิด-19 กลับประเทศบ้านเกิด และเพราะนโยบายลือคัดค้าน ทุกคนงดออกจากบ้าน ออเดอร์จากแพลตฟอร์ม Shopee จึงเป็นทางเลือกที่นิยมขึ้นอย่างสวนทางกับสถานการณ์หน้าร้าน ออเดอร์มีเข้ามาอย่างต่อเนื่องทุกวัน เรียกได้ว่ามีมากขึ้นกว่าช่วงก่อนโควิด-19 ระบาดเสียอีก แต่ละวันพวกเราอยู่อยู่กับภาระระดมช่วยกันจัดและแพ็คสินค้ากันเอง ช่วงบ่ายของทุกวันหลังแพ็คสินค้าเสร็จ ฉันเดินขึ้นห่อพัสดุไปส่งตามบริษัทขนส่ง แต่ละครั้งต้องนั่งรอเป็นระยะเวลาบางบางครั้งรอถึงหนึ่งชั่วโมง เพราะแต่ละร้านก็มีสินค้าฝากส่งผ่านพัสดุจำนวนมากเหมือนกัน

วันหนึ่งฉันยื่นแพ็คเกจสินค้าอยู่หน้าร้าน “ตู้” เพื่อนสมัยมัธยมอีกคนที่มีออฟฟิศอยู่บนถนนเจ้าคำรบ¹³ เยื้องไปทางคลองถม เซ็นเตอร์ เดินมาหาและเล่าถึงอำลาว่า ออฟฟิศของตู้กำลังจะต้องย้ายออก เนื่องจากทายาทที่ดินที่รับช่วงต่อต้องการที่ดินคืน ฉันเพิ่งรู้จากตู้ในวันนั้นว่า ตึกแถวทั้งช่วงถนนเดียวกันกับร้านขายของชำที่ฉันเคยไปวิ่งเล่นกับน้องชาย ที่จริงเป็นที่ผืนใหญ่ที่แบ่งเช่า

เป็นตึกแถวเก่าแก่มากกว่า 50 คูหา ที่ดินผืนใหญ่ใจกลางย่านการค้าที่รายล้อมไปด้วยพลาซ่าเช่นนี้เป็นอันรู้กันว่าเป็นที่หมายปองของนักลงทุนรายใหญ่ ดังนั้นในช่วงสิ้นปี 2563 พื้นที่ทั้งช่วงถนนนั้นก็ถูกล้อมไปด้วยแผ่นสังกะสี อันเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าการย้ายออกของผู้เช่าเดิมทั้งหมดเป็นไปอย่างสมบูรณ์แล้ว พร้อมกับมีป้ายประกาศขายที่ดินแปลงนี้ในทันที

สองปีต่อมาหลังจากรัฐบาลประกาศให้โควิด-19 เป็นเชื้อประจำถิ่น ทั้งบัวลอยและพี่เมียดก็กลับมาทำงานแม่บ้านอีกครั้ง พี่เมียดที่หายไปนานถึง 15 ปีแล้วว่า ยังคงพักอาศัยอยู่บริเวณตลาดทำดินแดงเหมือนเคย ครั้งหนึ่งช่วงเย็นของวันเสาร์หลังเลิกงานประมาณ 6 โมงเย็น ฉันเดินจูงมือกับพี่เมียดไปเที่ยวตลาดทำดินแดง ระหว่างรอเรือข้ามฟากเข้ามาจับที่ท่าหน้าราชวงศ์ พี่เมียดพยายามเรียกให้ไปยืนรอเรือบริเวณพื้นที่โล่ง ฉันไม่เข้าใจว่ากับแค่การรอเรือ ทำไมต้องระนุกที่รอ หากเมื่อเวลาผ่านไปเพียง 3 นาที ก็มีผู้คนมากมายยืนออกกันแน่นขนัดที่ด้านหลังของเรา รอจนเรือข้ามฟากเข้าท่า ผู้คนในเรือออกมาจากเรือกันหมดแล้ว คนที่ยืนรอขึ้นเรือทั้งหมดก็กรูกันขึ้นเรือจนไม่มีที่ว่าง เรือจึงค่อยออกตัว ฉันตกใจกับจำนวนคนที่มากมายถึงเพียงนี้ ทั้งที่โดยปกติเรือข้ามฟากที่ฉันเคยใช้ประจำอย่างท่าช้างท่าพระจันทร์ และท่าวังหลังนั้น ก็ได้แออัดยัดเยียดกันขนาดนี้

แต่ในเรือข้ามฟากของท่าดินแดงนั้น เมื่อหันไปมองสำรวจรอบๆ ก็พบว่า ผู้คนส่วนใหญ่จะเป็นชาวลาว มีชาวเมียนมาปะปนอยู่บ้าง หรือ

อาจจะพูดได้ว่าตรงนั้นมีเพียงฉันกับพี่เมียดที่เป็นคนไทยเลยก็ว่าได้ ทุกคนพูดคุยกัยออกล้อกันแบบสนิทสนมคุ้นเคย จนฉันอดสงสัยไม่ได้ว่าคนเหล่านี้มาจากไหนและจะไปทีใดต่อ พี่เมียดเล่าว่าเขาพักกันอยู่ฝั่งตลาดท่าดินแดง เข้าข้ามเรือมาทำงานที่สำเพ็ง เย็นก็ข้ามเรือกลับห้องพักเหมือนที่พี่เมียดทำอยู่นี้แหละ เพราะเพียงแค่ข้ามฟากไป ราคาข้าวปลาอาหารและค่าเช่าห้องต่างกันลิบลับ ซึ่งก็จริงอย่างที่พี่เมียดเล่า ฉันตื่นเต้นกับกับข้าวถูงละ 20-30 บาท และไส้กรอกอีสานไม้ละ 7 บาทในฝั่งท่าดินแดง กลับกันกับที่ฝั่งพระนคร ย่านสำเพ็ง ถนนเสือป่า ไส้กรอกอีสานก็ไม้ละ 20 บาท กับข้าวถูงละ 40 บาทแทบจะหาไม่ได้แล้ว พี่เมียดเล่าว่าพี่เมียดเช่าห้องเล็กๆ ห้องน้ำรวมฝั่งท่าดินแดงในราคา 2,000 บาทต่อเดือน ค่าไฟจ่ายตามการใช้จริง ส่วนค่าน้ำเจ้าของบ้านเก็บ 100 บาทต่อคนต่อเดือน นั่นก็ถือเป็นราคาที่หาไม่ได้เช่นกันในย่านเสือป่า คลองถม และเยาวราช

ความน่าตกใจอีกอย่างในการข้ามฟากไปท่าดินแดงครั้งนี้คือ ร้านค้า แผงขายอาหาร และผู้คนหายไปมาก กลายเป็นที่ว่าง ที่ร้าง เต็มด้วยความมืดและเงียบ ร้านค้ากระจายตัวกันอย่างห่างๆ ไม่หนาแน่นแบบในภาพจำวัยเด็กที่ออ้อ้อจูงฉันเดินไปตลาด พี่เมียดเล่าย้อนกลับไปว่าช่วงหลังปี 2553 เป็นช่วงที่เพื่อนฝูงชาวอีสานที่เคยเป็นเพื่อนบ้านกันในช่วงทำดินแดงเริ่มทยอยย้ายกลับภูมิลำเนา ประกอบกับคนจีนที่ทำอาชีพค้าขายเริ่มทยอยเลิกกิจการกันไป ทำให้ท่าดินแดงค่อยๆ เงียบเหงาลง ปัจจุบันมีเพียงตลาดนัด

เย็นวันจันทร์ วันพฤหัสบดี และวันเสาร์เท่านั้น ที่ยังเป็นแหล่งสำคัญในการซื้ออาหาร รอต้อนรับแรงงานข้ามเรือกลับไปและซื้อกับข้าวกับปลาไปกินที่ห้องพักหลังเลิกงาน แผงขายอาหารเมียนมาที่ตลาดนัดแห่งนี้เป็นหลักฐานสำคัญในการมีอยู่ของแรงงานเมียนมาที่พักอาศัยในย่านท่าดินแดง และไม่ต้องแปลกใจเลยว่า ถ้าใครลองยืนทำอะไรสักอย่างที่ริมถนนแถวย่านเสือป่า-สำเพ็งในช่วงเลิกร้าน เช่น ยืนซื้อของกินริมทาง คุยโทรศัพท์ หรือรอรถเมล์ เพียงช่วงเวลาครู่เดียวที่หันกลับมาแรงงานที่คุ้นเคยอยู่เมื่อสักครู่จะหายตัวกันไปอย่างรวดเร็ว เพื่อไปขึ้นเรือข้ามฟากกลับห้องพัก

ปลายปี 2565 ฉันถามถึงช่างชินกับน้องชายฉันขึ้นมา เพราะเห็นช่างหายหน้าไปนาน น้องชายตอบว่า วันก่อนได้โทรศัพท์คุยกัน ช่างบอกว่ากำลังป่วยหนัก คงไม่ได้กลับมาทำงานอีกแล้ว นั่นเป็นครั้งสุดท้ายที่ฉันได้ข่าวช่างชิน และถ้าไม่นับช่างจากร้านใหญ่ตามหัวเมืองต่างจังหวัดที่ยังพอจะมีมอเตอร์เข้ามาบ้าง สำหรับลูกค้าในสายอาชีพช่างเบา ก็นับได้ว่าช่างชินเป็นลูกค้าคนสุดท้ายของเรา

2566-2567

การซื้อขายหลังสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลายนั้นเริ่มครึกครื้นขึ้น แต่ก็ยังถือว่าน้อยลงไปจากเดิมอยู่มากด้วยสภาพเศรษฐกิจที่ยังไม่ฟื้นตัว พี่ออดลูกค้าใจดีอีกคนหนึ่ง ที่เดิมทีก่อนการแพร่ระบาดของโควิด-19 นั้น จะนิยมนัดรับสินค้าตามจุดนัดพบที่ไม่ไกลจากร้านของฉันมากนัก และบางครั้งจุดนัดอาจอยู่ห่างกับร้านในระยะเพียง

1 กิโลเมตรเท่านั้น โดยที่อึดให้เหตุผลว่าเป็น เพราะไม่มีความมั่นใจที่จะเข้ามาในย่านนี้ ถนนหนทางดูซับซ้อน ที่อึดใช้แอปพลิเคชัน Line ไม่เป็น จึงทำให้การนัดพบกับรถจัดส่งอย่าง แม่นยำเป็นไปด้วยความยากลำบาก บางครั้ง หากคิวจัดส่งไม่ลงตัว ที่อึดยอมเสียเวลาและ ค่าจอดรถรอเป็นชั่วโมง นอกจากนั้นที่อึดก็ยัง ใช้แอปพลิเคชันโอนจ่ายเงินไม่เป็นอีกด้วย จึงต้อง เตรียมเงินสดมาจ่าย ณ จุดนัดส่งของเสมอ

หลังจากหายไปถึง 4 ปี ที่อึดติดต่อฉัน กลับมาทางโทรศัพท์เป็นครั้งแรก ในครั้งนั้น ร้านเรา แนะนำที่อึดให้มาต้องขับรถเข้ากรุงเทพฯ ชั้นใน ถึง 40 กิโลเมตรในแบบที่เคยทำ เพียงแค่เพิ่ม เพื่อนกันใน Line ชำระค่าสินค้าด้วยการโอนเงิน เข้าบัญชี ส่งหลักฐานการโอนเงินมาทาง Line แล้วที่อึดก็นั่งรออยู่ที่บ้าน ทางร้านจะเรียกรถ จัดส่งผ่านแอปพลิเคชันให้เอง จากเดิมด้วย ระยะเวลาที่ไกลมากและผ่านเส้นทางจราจรคับคั่ง ที่โดยปกติจะใช้เวลามากกว่า 3 ชั่วโมง ฉันบอก ที่อึดไปว่า “ที่อึดไม่ต้องนั่งรอนะคะ ไปทำธุระ อย่างอื่นได้ตามสบาย หนูจะส่ง Link ตำแหน่ง รถไปให้ ถ้ารถจัดส่งใกล้จะถึงบ้านพี่แล้ว พี่ค่อย ออกมารอรับสินค้าที่หน้าบ้าน” รอบนี้ที่อึด ไม่มั่งแล้ว เพราะหลังจากวิกฤติโควิด-19 ที่อึด ได้ฝึกทักษะการใช้แอปพลิเคชันเหล่านี้มาแล้ว เป็นอย่างดี ซึ่งนอกจากที่อึดแล้ว ก็ยังมีลูกค้า อีกจำนวนมากที่หลังสถานการณ์โควิด-19 ผ่านไป ก็เปิดกว้างยอมรับวิธีการซื้อ-ขายรูปแบบใหม่ และเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อความสะดวกแบบเดียวกับที่อึดด้วย

นอกจากพฤติกรรมผู้บริโภคของลูกค้าเก่าแก่ อย่างที่อึดจะเปลี่ยนไปแล้ว ฉันยังพบว่า พฤติกรรมของลูกค้าใหม่ๆ ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ลูกค้าหน้าใหม่มักเริ่มรู้จักร้านเราจากการค้นหา ใน Google ต่อด้วยโทรฯ เข้ามาเพื่อขอเพิ่มเพื่อน กันใน Line จากนั้นจะขอรูปภาพสินค้า หลังจาก ลูกค้าเลือกและสั่งซื้อแล้วก็จะโอนเงิน แล้วจึง ค่อยขอพิกัดร้าน ส่งเกตได้ว่า พฤติกรรมลูกค้า กลุ่มใหม่นี้มีความเจาะจงชัดเจนที่ตัวสินค้า หากมี สินค้าที่ตรงตามความต้องการ มีสต็อกสินค้า อยู่จริง ก็สั่งซื้อได้เลยทันที โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับตำแหน่งที่ตั้งร้าน และลูกค้า กลุ่มนี้มักเรียกรถรับส่งสินค้าผ่านแอปพลิเคชัน ดังนั้น “ตำแหน่งที่ตั้งของร้าน” เริ่มมีบทบาท หน้าที่เปลี่ยนไปจากเดิม จากย่านที่เคยเป็น “จุดแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า” กลายเป็นเพียง “จุดรับสินค้า” แทน

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีนี้เอง ทำให้ ความสำคัญของตำแหน่งที่ตั้งร้านลดลง พฤติกรรม ของผู้บริโภคที่หันไปให้ความสำคัญกับตัวสินค้า และความสะดวกและความรวดเร็วในงานบริการ มากกว่าจุดรับสินค้าแทน ทำให้ “ย่านการค้า” เอง ก็มียุทธศาสตร์ที่ต่างไปจากเดิม หากแม้ว่าเทคโนโลยี จะก้าวหน้าจนโลกแคบลงไปมาก เราสามารถซื้อ สินค้าจากตำแหน่งไหนก็ได้ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า “ย่านการค้า” จะไม่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ ไปเสียทีเดียว ประสิทธิภาพที่เราเคยร่วมผ่าน สถานการณ์วิกฤติโควิด-19 มาด้วยกัน ทำให้ เราต่างรู้ว่าการได้เดินเล่นชมสินค้าในโลกแห่ง ความจริง ยังมีประโยชน์ในแง่การผ่อนคลายและ

เติมเต็มทางจิตใจ ซึ่งเป็นวิถีแห่งทุนนิยมในแบบ ที่พวกเราคุ้นเคย ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้เราต่างจะ สั่งซื้อสินค้าจากโลกเสมือนผ่านแพลตฟอร์มหรือ แอปพลิเคชันได้อย่างสะดวก แต่เราก็กังการ การเดินเล่น เลือกซื้อ พูดคุยทักทายกับผู้ชาย ซึ่งถือเป็นความมีชีวิตชีวาที่เทคโนโลยีในปัจจุบันยังไม่ สามารถตอบโจทย์ได้ทั้งหมด ความสุขในการได้ เลือกสรรสินค้าตามร้านค้าของผู้บริโภคถือเป็น ปัจจัยเกื้อหนุนให้ย่านการค้ายังคงมีอยู่ และการอยู่รอดในย่านการค้า จำเป็นต้องมีจุดแข็ง และอาศัยประสบการณ์

สำหรับฉันแล้ว ในแง่การแข่งขันบนแพลตฟอร์ม หรือแอปพลิเคชัน สินค้าชนิดเดียวกัน ราคาที่ เท่ากัน การเป็นร้านค้าในย่านสำคัญก็อาจจะมี แต่มั่นคงอยู่บ้างในการตัดสินใจของผู้ซื้อ เหมือน ดังเช่นเรายังคงวางใจในตัวตนของเครื่องเสียงจาก บ้านหม้อ ดอกไม้จากปากคลอง ผ้าจากพาหุรัด เสื้อผ้าจากประตูน้ำ หรืออาหารจากเขาวราช มากกว่าการสั่งซื้อสินค้าจากร้านค้าที่อยู่เฉพาะใน แพลตฟอร์ม สำหรับฉันแล้ว ถึงแม้บทบาทของ ตำแหน่งแห่งที่ความเป็นย่านจะถูกลดทอนลงไป แต่การมีชื่อย่านพ่วงท้ายชื่อร้านในยุคนี้ ถือว่ายังคงมีมูลค่าในความเป็น Branding อยู่

และด้วยรูปแบบการซื้อขายที่เปลี่ยนไป ผู้ซื้อ ส่วนใหญ่เลือกที่จะนั่งรอสินค้าที่บ้าน ทำให้เราไม่เห็นตัวตนของผู้ซื้อตามท้องถนน แต่ในวันที่ฉัน เคยยุ่งกับการนับเงิน ทองเงิน คุยกับลูกค้าที่ยืน แน่นร้าน เริ่มเปลี่ยนไปเป็นงานที่แทบไม่ได้เจอหน้า ลูกค้าแทน ภาพลูกค้าที่เคยยืนล้อมหน้าล้อม หลังหายไปจากชีวิตประจำวันอย่างสิ้นเชิง

ในแต่ละวันการทำงานจะเป็นการตอบข้อความ ทาง Line หรืออีเมล, ทำเอกสารเสนอราคา, ส่งตัวอย่าง, รับออเดอร์, เช็คยอดเงิน และแพ็คเกจสินค้าหรือจัดของขึ้นรถ และแน่นอน... เครื่อง นับเงินที่เคยอยากได้เมื่อปี 2556 กลับกลายเป็น ของไม่จำเป็นไปเสียแล้วในปี 2567 นี้

เมื่อความคึกคักของธุรกิจดั้งเดิมอย่าง การจำหน่ายสินค้าฟิวรี่ในย่านถนนเสือป่าลดน้อย ลงไป ร้านค้าที่ไม่ได้เตรียมตัวในการเพิ่มช่องทาง ในการขายในรูปแบบใหม่ก็เริ่มเจียบเหวลง เป็นจังหวัดสวนทางกับความคึกคักของธุรกิจ นื่องใหม่ดาวรุ่งอย่างอุปกรณ์โทรศัพท์มือถือ ที่กลุ่มชาวจีนกำลังลงทุนบุกตลาดอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้มูลค่าที่ดินสูงขึ้น และเจ้าของที่ดินแถว หลายตึกเห็นช่องทางในการปรับขึ้นค่าเช่า

ที่เลิกเพื่อนบ้านร้านค้าคนหนึ่ง ตัดสินใจย้าย ออกไปจากช่วงถนนเดียวกับร้านฉัน ด้วยเหตุผลว่า “เดี๋ยวนี้อยู่ไกลตัดออกไปหน่อยก็ได้ จะได้จ่าย ค่าเช่าหน่อยลง เพราะลูกค้าไม่ได้เดินมาซื้อของ หน้าร้านกันอยู่แล้ว ถนนออกจะเจียบ เศรษฐกิจ ก็ไม่ดี ให้จ่ายแพงขึ้น อยู่ไม่ไหวหรอก” ส่วนที่น้อย ก็บอกว่า “พี่ไม่ได้ขายออนไลน์ พี่แต่หน้าร้าน ไม่คุ้มค่าเช่า เลิกเลยดีกว่า แก่แล้ว อยู่บ้านเลี้ยง หลานดีกว่า” พี่น้อยยังแซวฉันอีกว่า “พี่เลิกแล้ว คู่แข่งหนูน้อยลงไปอีกนะ ไม่ดีเหรอ?” พี่น้อยคง สิมคิดไป เพราะเรายังแข่งกันนี้แหละ ถึงเกิด การแข่งกันกันอย่างสมบูรณ์ เราอาจจะเป็น เพื่อนบ้านที่ตีกันบ้างในบางวัน แต่ท้ายที่สุด การแข่งกันของเราทำให้เราร่วมสร้างความเป็น

ย่านการค้า และเป็นสิ่งที่พากันเชิงเศรษฐศาสตร์
อย่างไม่จริงจัง

อ้อ... ฉันลืมบอกไป พื้นที่ที่เล็กกับที่น้อย
ย้ายออกไป ธุรกิจดาวรุ่งอย่างร้านขายอุปกรณ์
มือถือก็เข้าเช่าต่อทันที ราวกับเก้าอี้ดนตรี ตอนนี้
ฉันเองก็ต้องเริ่มปรับตัวกับการมีเพื่อนบ้านที่เป็น
ร้านขายอุปกรณ์มือถือแล้วเหมือนกัน

ถนนเสือป่าในวันข้างหน้า

จากเดิมที่ถนนเสือป่าเคยเป็นแหล่งรวมธุรกิจ
ขนาดใหญ่และการเงินการธนาคารที่สำคัญของ
ประเทศไทย ได้ค่อยๆ เปลี่ยนบทบาทมาเป็น
ย่านการค้าของธุรกิจขนาดเล็ก และกลุ่มสินค้าใน
ย่านก็ขยายขอบข่ายเพิ่มขึ้นไปตามความต้องการ
ของผู้ซื้อในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา ธุรกิจการค้า
แบบจำเพาะเจาะจงตลาด อาจทำให้ถนนเสือป่า
ห่างหายไปจากความทรงจำของผู้คนอยู่บ้าง
ในช่วงหนึ่ง แต่เมื่อกระแสโลกเปลี่ยนไป
ความสนใจของผู้คนก็กลับคืนมา และย่าน
ถนนเสือป่าก็กลับมาฟื้นคืนชีวิตชีวาได้อีกครั้ง

และคงเป็นเรื่องที่เห็นจนชินตา ความเจริญ
ย่อมนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในเชิงกายภาพ
ตึกกรมบ้านช่องเปลี่ยนจากตึกแถวครึ่งไม้ครึ่งปูน
เป็นตึกแถวสี่ชั้น ตลาดสดและร้านขายของชำ
หายไป เมื่อมูลค่าที่ดินสูงขึ้นก็ทำให้ตึกแถวที่
ใช้ประโยชน์ในลักษณะที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดีย
ลดน้อยลงไปมาก ผู้คนต่างเข้ามาทำมาหากินใน
ตอนเช้า และกลับออกไปในตอนเย็น ประโยชน์
ในการเป็นย่านอยู่อาศัยลดลง และคงลักษณะเด่น
ในการเป็นย่านการค้าเป็นหลัก ทำให้ถนนเสือป่า

เต็มไปด้วยผู้คนต่างถิ่นมากหน้าหลายตา
ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเข้ามา จากชาวจีน
แผ่นดินใหญ่ผู้ลี้ภัย สู่ชาวไทยเชื้อสายจีน
ผู้ลงหลักปักฐาน ต่อด้วยชาวไทยอีสานที่เดินหน้า
เข้ามาทำงานเลี้ยงปากท้อง และตามด้วยแรงงาน
ข้ามชาติที่ยังคงเป็นที่ต้องการของตลาดอยู่เสมอ

กระแสความเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็น
วิกฤตการณ์โลก ความต้องการในการบริโภค
ที่เปลี่ยนไป พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป หรือ
ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร
ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้แต่ละชีวิตใน
ย่านการค้าต้องปรับตัว และหลายครั้งก็นับเป็น
ความท้าทายต่อความอยู่รอดของย่านธุรกิจแห่งนี้
ภาพผู้คนและสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ฉัน
เคยเห็น หรือเคยได้ยินมาฟังมาตั้งแต่เด็ก
เริ่มกลายเป็นเพียง “ภาพจำ” ที่ชัดเจนบ้าง
เลือนรางบ้าง หากสิ่งที่ยังคงเด่นชัดในความทรงจำ
ตลอดมา คือความผูกพันของฉันกับย่าน
ถนนเสือป่าแห่งนี้ ที่ฉันได้ใช้ชีวิต รับรู้ เรียนรู้
และปรับตัวกับสิ่งต่างๆ ที่ดำเนินไปในพื้นที่ย่านนี้
มากกว่า 40 ปี และยังคงดำเนินต่อไปข้างหน้า
อย่างต่อเนื่อง ฉันไม่รู้ว่าในอนาคตข้างหน้า พื้นที่นี้
จะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม
อย่างไรต่อไปได้อีก แต่ฉันก็พร้อมจะเรียนรู้และ
ปรับตัวไปกับมัน ในฐานะที่มันเป็นเสมือนพื้นเพของ
หลักตัวหนึ่งที่ขับเคลื่อนชีวิตของฉันดังเช่นตลอดมา

- 1 จากเดิมที่เริ่มต้นใช้ครั้งแรกเฉพาะโทรศัพท์ทางไกล
เชียงใหม่-กรุงเทพฯ ในปี 2518
- 2 ปัจจุบัน ปี 2567 เป็นที่ตั้ง อาคารศรีวรจักร
- 3 ปัจจุบัน ปี 2567 เป็นที่ตั้ง โกลด์ส โกลเฟรช
ซูเปอร์มาร์เก็ต ยิววราช (โชนันทาวน)
- 4 ปัจจุบัน ปี 2567 พื้นที่ที่เคยเป็นกองปราบสามยอด
ได้ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นคลองถมเซ็นเตอร์
- 5 ภัตตาคารห้อยเทียนเหลาเปิดครั้งแรกบนถนนเยาวราช
เมื่อปี 2455 ต่อมาถูกไฟไหม้ จึงย้ายมาตั้งบนถนนเสือป่า
ในวันที่ 3 ธันวาคม 2475 และเปิดทำการวันที่ 25
กุมภาพันธ์ 2531 เป็นวันสุดท้าย
- 6 ปัจจุบัน ปี 2567 บ้านเลขที่ 360 ถนนเจริญกรุง เป็นที่ตั้ง
บริษัท แอบปอน จำกัด สาขาคลองถม
- 7 วันที่ 9 พฤษภาคม 2543 ได้เปลี่ยนชื่อศูนย์การค้าจาก
มาบุญครอง เซ็นเตอร์ เป็น เอ็มบีเค เซ็นเตอร์
- 8 ธนาคารกสิกรไทยก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2488

- โดยมีสาขาสำนักถนนเสือป่าในปัจจุบันเป็นที่ทำการ
แห่งแรก และในปี 2510 จึงได้ย้ายสำนักงานใหญ่ไปยัง
ถนนสีลม
- 9 บริษัท ลีออสเลย์ ไรซ์ กัมปะนี (กรุงเทพฯ) จำกัด
ย้ายสำนักงานจากย่านสะพานพุทธ มาที่ถนนเสือป่า
ในปี 2488 จนเมื่อปี 2552 เริ่มมีแผนพัฒนาอาคาร
ใช้พื้นที่เป็นพลาซ่าจำหน่ายอุปกรณ์มือถือ
 - 10 โรงพยาบาลกลาง เริ่มก่อสร้าง 20 มิถุนายน 2441
มีชื่อว่า “โรงพยาบาลหญิงหาเงิน” และเปลี่ยนมาใช้ชื่อ
“โรงพยาบาลกลาง” เมื่อปี 2458
 - 11 ธนาคารกรุงเทพ ย้ายที่ทำการสำนักงานใหญ่
จากถนนเสือป่าไปยังถนนสีลมในปี 2525
 - 12 ปี 2552 เริ่มมีแผนพัฒนาอาคารให้พื้นที่เป็นพลาซ่า
จำหน่ายอุปกรณ์มือถือ และปรับปรุงอีกครั้งภายใต้ชื่อ
คลองถม คอร์เนอร์ ในปี 2555
 - 13 ถนนเจ้าคำรบ เปลี่ยนมาใช้ชื่อ ถนนเจ้าคำรบ ในปัจจุบัน

คุณหญิงตุ้ม กับ บ้านหัวลำโพง

เรื่อง: บัณฑิต จุลาสัย และ รัชดา โชติพานิช

ภาพ: 'Zillustation'

ยามบ่ายอากาศกำลังสบาย ยายเมี้ยนจึงสั่งห้ามไม่ให้บ่าวส่งเสียง หรือทำอะไรรบกวนคุณหญิงที่กำลังนั่งอ่านหนังสืออยู่คนเดียวบนเฉลียงหน้าบ้าน ซึ่งก่อนหน้านั้น เคยเป็นหอว่าราชการของ **เจ้าพระยายมราช (แก้ว สิงหเสนี)** ที่อยู่ติดถนนและคลองตรง แต่ชาวบ้านมักจะเรียกขานกันเองว่า **“หัวลำโพง”** ลมพัดผ่านเครื่องแขวนดอกไม้สดตรงหน้าต่างแกว่งไปมา กลิ่นมะลิและจាំปีโชยมาอ่อนๆ **คุณหญิงตุ้ม** ในวัย 65 ปี ค่อยๆ ละสายตาจากหนังสือที่เปิดค้างอยู่ ถอดแว่นวางไว้ ก่อนที่จะมองไปรอบๆ บ้าน ด้วยหวนคิดถึงเรื่องราวในอดีต

บ้านหลังนี้ เจ้าพระยายมราชสร้างขึ้นไม่นาน หลังจากได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเสนาบดีกรมพระนครบาล แทนเจ้าพระยายมราช (ครุฑ) ที่ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อ พ.ศ.2408 เรือนไม้สักหลังใหญ่ เสาเรือนยังเป็นซุงไม้สักต้นใหญ่ทั้งต้น เกลาจนเรียบเหมือนเสาโบสถ์ พื้นเฉลียงที่อยู่โดยรอบ

ผู้เขียนได้แรงบันดาลใจจากประวัติชีวิตของคุณหญิงตุ้ม ประเสริฐสุนทรศารย ซึ่ง เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง และได้กลับมาพำนักในบ้านหัวลำโพงของตระกูลสิงหเสนี เมื่อยามบั้นปลายชีวิต ส่วนตัวละครอื่นๆ ในเรื่อง ล้วนเป็นบุคคลสมมุติทั้งสิ้น

ปูกระเบื้องจากเมืองจีน ด้านในกันเป็นห้อง ผนังห้องโดยรอบสามด้านเป็นบานเฟี้ยมไม้ชิงชัน ที่สั่งทำจากเมืองจีน เกะสลักเล่าเรื่องสามก๊ก มีการลงสีเครื่องแต่งตัวและปิดทอง แม้ในตอนนี สีสต่างๆ จะเลือนจางไปมาก แต่ก็ยังแลดูสวยงาม

ยายเมี้ยนเดินยกถาดน้ำชาเข้ามา และนั่งคุกเข่า ก่อนที่จะวางถาดบนโต๊ะพร้อมเอ่ยว่า

“น้ำมะตูมเจ้าคะ กับขนมคาราทอง คุณท่านเดินทางมาไกลจากโคราช ปวดเมื่อยไหม จะให้ยายพิศมานวดมัยเจ้าคะ”

คุณหญิงยิ้มก่อนจะตอบกลับว่า “เมี้ยนไม่รู้หรือว่า เที้ยวนี้ ฉันทิ้งรถไฟออกจากโคราชแต่เช้า นั่งสบายๆ หาอะไรกินมั้ง หาหนังสืออ่านบ้าง หรือจับหลับบ้าง ไม่ทันเพื่อก็ถึงกรุงเทพแล้ว ตอนนีเขาเปิดใช้สถานีใหม่ที่สร้างอยู่ใกล้บ้าน นั่งรถสามล้อถีบ ประเดี๋ยวก็ถึงบ้านแล้ว ที่จริงคุณหญิงเพื่อนชวนกินน้ำชาที่ของว่างที่โรงแรมราชธานี แต่ชั้นคิดถึงบ้าน กับรู้สึกเหนียวตัวอยากอาบน้ำ เลยขอตัวกลับ...”

คุณหญิงตุ้มยกถ้วยน้ำมะตูมขึ้นมาจิบ พลังมองไกลออกไปสุดหัวมุมถนนที่ตอนนี้ เป็นสถานีรถไฟกรุงเทพ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า **“สถานีหัวลำโพง”** สมัยเด็กๆ คุณหญิงจำได้ว่า ตอนนั้น บ้านเคยสงบเงียบ มองไปทางไหนก็เห็นแต่ทุ่ง มีดอกลำโพงบานไปทั่ว แยกมักต้อนวัวมากินหญ้าในทุ่ง ตอนหลังเปลี่ยนไป เมื่อในคลองมีเรือผ่านไปมา บนถนนริมคลองมีฝรั่งขี่ม้า อีกทั้งพวกนักเรียนนอก พาสาวนั่งรถยนต์เที้ยวเล่น ต่อมาพวกวิลันดา มาขอรับสัมปทานชิงเดินรถไฟไปปากน้ำ ก่อนที่กรมรถไฟจะสร้างทางไปเหนือไปอีสานเสร็จ เขาให้สถานีต้นทางอยู่ไม่ไกลจากบ้าน จากที่เคยเงียบเหงา กลายเป็นวุ่นวาย

ขบวนรถจากอีสานไปเหนือ เข้าออกวันละหลายรอบ เลยได้ยินเสียงสารพัดแว่วเข้ามา ทั้งเสียงแจ็กคูกันดังเหมือนตะโกนไล่กัน เสียงหมูที่เขาขนมาทางรถไฟจากโคราช มาพักรอฆ่าแหละที่ตรอกสุกร รวมทั้งเสียงหวูดรถไฟเข้าออก แถวบ้านจึงไม่ได้เงียบสงบเหมือนดังแต่ก่อน

คุณหญิงมองไปที่กรอบรูปไม้สีน้ำตาลขนาดใหญ่ ที่ประดับอยู่ข้างฝา ด้านบน แม้กระจกจะมัวคร่ำคร่า แต่ยังพอเห็นว่าเป็นแผนที่ลายเส้นสีดำ กระดาษที่เคยเป็นสีขาว ตอนนี่กลับเป็นสีเหลือง มีจุดน้ำตาลประปราย หัวกระดาษ ระบุว่า **แผนที่กรุงเทพฯ จ.ศ.1249 (พ.ศ.2430)** และเห็นคลองผดุงกรุงเกษมทางซ้ายมือ ทางตอนใต้ มีคลองแยกไปทางตะวันออก ระบุว่า **“คลองวัวลำพอง”** ริมคลองมีบ้านเพียง 2 หลัง เขียนว่าเป็นบ้านของเจ้าพระยายมราช ซึ่งก็คือบ้านหลังนี้ และอีกหลัง เป็นบ้านของหลวงสาตราธิกรณฤทธิ ซึ่งก็คือ พระยาสิงห์เสนี (สอาด) ผู้มีศักดิ์เป็นญาติผู้พี่ของคุณหญิง

หลังจากการขุดคลองผดุงกรุงเกษม ผู้คนก็เริ่มขยับขยายออกมาตั้งบ้านเรือนรอบนอกพระนคร โดยเฉพาะหลังจาก พระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 สร้างวังใหม่พระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรก ที่ประสูติแต่สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี

คุณหญิงตุ้มหยิบแว่นที่วางอยู่บนโต๊ะขึ้นมาสวม และหยิบหนังสือเล่มโปรดที่เปิดค้างอยู่ หนังสือเล่มนั้นมีชื่อว่า จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคที่ 9 พ.ศ.2422-2423 ความระบุว่า

แผนที่กรุงเทพฯ จ.ศ.1249 (พ.ศ.2430) บริเวณคลองวัวลำพอง
(หน่วยปฏิบัติการวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

“...เสด็จไปทอดพระเนตรที่สวนที่นา ปทุมวัน ซึ่งจะทรงซื้อพระราชทาน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ถึงศาลาเชิงสะพานปทุมวัน เสด็จทรงรถพระที่นั่ง 2 ล้อ ไปทางถนนนิวมานท่าแล้ว เลี้ยวลงถนนศิริชะลำโพง ทางไปบ้าน เจ้าพระยายมราช แก้ว จนหมดที่ๆ จะซื้อ แล้วกลับมาประทับที่วังปทุมวัน ...”

ความตอนนี นอกจากระบุเส้นทางเสด็จพระราชดำเนินโดยรถพระที่นั่ง ยังระบุว่า ผ่านบ้านของเจ้าพระยายมราช (แก้ว) ซึ่งก็คือบ้านที่อยู่ตรงนี้ ถนนหน้าบ้านนั้น ตัดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ตามที่พวกฝรั่งพากันเข้าชื่อถวายฎีกาว่า การเดินทางจากปากน้ำ ตามแม่น้ำเจ้าพระยา กว่าจะถึงในพระนคร ต้องเสียเวลาอันยาวนานหลายชั่วโมง เสนอให้ขุดคลองลัดจากคลองผดุงกรุงเกษม เป็นแนวตรงไปจนถึงปากคลองพระโขนง ใกล้ปากน้ำ แล้วพวกตนจะย้ายไปสร้างบ้านเรือน โรงเรือนที่นั่น

เหล่าเสนาบดีพากันเห็นดีเห็นงาม ที่พวกฝรั่งจะออกไปอยู่ไกลจากพระนคร จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลอง พระราชทานนามว่า “คลองถนนตรง” ดินจากการขุดคลองปรับระดับ อัดจนแน่น พอเป็นทางสัญจร เรียกว่า “ทางถนนตรง” ตามรูปคลองที่เป็นแนวตรง ด้วยเป็นครั้งแรก ที่ใช้วิธีส่องกล้องกำหนดแนวขุดแบบตะวันตก อย่างไรก็ตาม พอขุดคลองสร้างทาง พวกฝรั่งกลับไม่ยอมย้ายไปอยู่ปากน้ำ ด้วยบ่นว่าไกลนัก

“ป่าเมี้ยนๆ” เสียงเรียกยายเมี้ยนดังขึ้น ยายเมี้ยนลุกขึ้นแล้วเดินไปที่ประตู จึงเห็นเด็กหนุ่ม สะพายกระเป๋าบรรจุม้วนกระดาษ มือข้างหนึ่งถือปืนโตยืนอยู่

“อ้าว คุณเกื่อนี่เอง”

“แม่ให้เอาขนมตัวมาฝากคุณท่านครับ ทราบมาว่า คุณท่านจะเดินทางมากรุงเทพฯ”

“เชิญขึ้นมาเลยค่า ท่านอยู่บนเรือน” เด็กหนุ่มเดินขึ้นบันได และทรุดตัวลงค่อยๆ คลานมานั่งพับเพียบใกล้กับเก้าอี้ที่คุณหญิงตุ่มนั่งอยู่ ก้มศีรษะกระพุ่มมือไหว้

“กระผมไหว้ขอรับ คุณท่าน”

“ไหว้พระเกิดจะ นี้ เกื้อ นายการุญ ลูกของแม่กระถิน ไช้มัย แม่เธออาการดีขึ้นหรือยัง” คุณหญิงตุ่มเอ่ยทัก

“อาการของแม่ดีขึ้นมากแล้วขอรับ จนลุกขึ้นมาอบขนมตัวได้แล้ว วันนี้ก็มาตรวจที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ระหว่างรอหมอฝรั่ง เลยใช้ให้กระผมนั่งรถไฟสายปากน้ำจากสถานีศาลาแดงหน้าโรงพยาบาล นำขนมมาฝากคุณหญิงขอรับ”

“เออ ขอบใจแม่เธอด้วยที่ยังนึกถึงของโปรดของฉันนะจ๊ะ แล้วนี่เรียนอยู่ที่โรงเรียนแผนที่ไช้มัย ไกลจะสำเร็จหรือยัง นี่ยังนึกถึงวันที่ทำขวัญและตั้ง

ชื่อให้เธอว่า การุญ อยู่เลย ประเดี๋ยวเดียวจะเรียนจบแล้ว แหม เวลาช่างผ่านไปเร็วเสียจริง”

“กระผมเรียนอีกไม่ถึงปีก็จะสำเร็จขอรับ ตอนนี้กำลังฝึกหัดสำรวจพื้นที่แถวๆ นี้อยู่ แต่ทำไป ก็สงสัยเหลือเกิน” เกื้อพูดพลาง เอามือไปจับม้วนกระดาษในกระเป๋าที่วางอยู่ข้างตัว

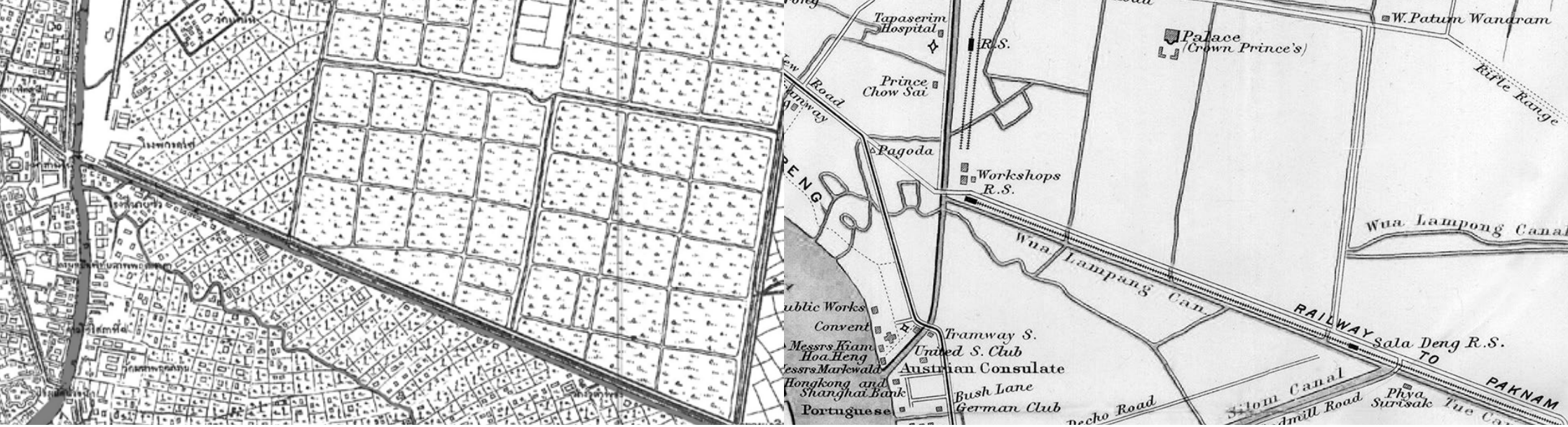
“สงสัยเรื่องอะไรละจ๊ะ” ผู้สูงวัยเอ่ยถาม

“คือเวลากระผมเปิดดูแผนที่สมัยรัชกาลที่ 5 ฉบับแรกๆ ที่นายช่างฝรั่งทำ เขาเขียนชื่อ คลองหน้าบ้านตรงนี้ว่า คลองวัวลำพอง ถนนวัวลำพอง ขอรับ บางฉบับ ยังระบุไปถึง วัดวัวลำพอง ด้วยขอรับ”

“ไหน เอาแผนที่มาด้วยไช้มัย เปิดให้ฉันดูหน่อย ฉันยังพอจำได้ว่า เคยได้ยินผู้ใหญ่พูดกันถึงเรื่องวัวลำพองอยู่เหมือนกัน อย่างแผนที่ จุลศักราช 1249 หรือ พ.ศ.2430 นี้ ก็ระบุไว้ว่า **คลองวัวลำพอง และวัดวัวลำพอง**” คุณหญิงตุ่มมองไปที่กรอบรูปแผนที่ข้างผนัง ปล่อยให้เด็กหนุ่มที่นั่งพับเพียบคลี่ม้วนกระดาษ ซึ่งเป็นแผนที่หลายแผ่นซ้อนกัน ก่อนที่จะหยิบแผ่นบนสุดออกมา ยื่นให้คุณหญิงตุ่มพิจารณา

“นี่คือฉบับ พ.ศ.2439 ขอรับ ที่เรียกกันว่าแผนที่นายวอนนายสอน ตามนามผู้เขียนที่ลงเอาไว้ แต่แผนที่ชุดนี้ กระผมทราบมาว่าลอกมาจากแผนที่ฉบับแรก ที่ทำไว้เมื่อปี พ.ศ.2430 ซึ่งมีได้ระบุนามคลองและถนนไว้ มีแต่ **วัดวัวลำพอง**”

คุณหญิงตุ่มหัวเราะเบาๆ “ก็ไช้สิ สมัยก่อน มักเรียกวัวว่า จัว เหมือนเรียกสะพานว่าสะพานกัน เอ้อ ในแผนที่ พ.ศ.2439 เห็นทางรถไฟไหม ตอนนั้นบ้านของพี่สอาด ที่ในแผนที่เขียนว่า หลวงสาตราธิกรณฤทธิ์ ถูกเวนคืนสร้างโรงพักรถไฟไปแล้ว”

แผนที่กรุงเทพฯ ร.ศ.115 (พ.ศ.2439) ฉบับนายวอน นายสอน
(หน่วยปฏิบัติการวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

แผนที่กรุงเทพฯ ฉบับแมคคาร์ธี (McCarthy) จัดทำเมื่อ พ.ศ.2443 (ค.ศ.1900)
(ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

เด็กหนุ่มพลิกดูแผนที่ฉบับอื่น “แผนที่กรุงเทพฯ ฉบับอื่น ที่ต่อจากปี 2439 มา เลยมียี่สิบ คลองหัวลำโพง และวัดหัวลำโพง ขอรับ แต่ฉบับที่ท่านเจ้ากรมฝรั่งทำ เมื่อ พ.ศ. 2443 นี้ยิ่งแปลกออกไปใหญ่ขอรับ เพราะระบุนามคลองว่า Wua Lampong Can. แบบว่าเพี้ยนไปไกลถึง เมืองลำปาง ส่วนคลองอีกเส้น เขียนว่า Wua Lampong Canal”

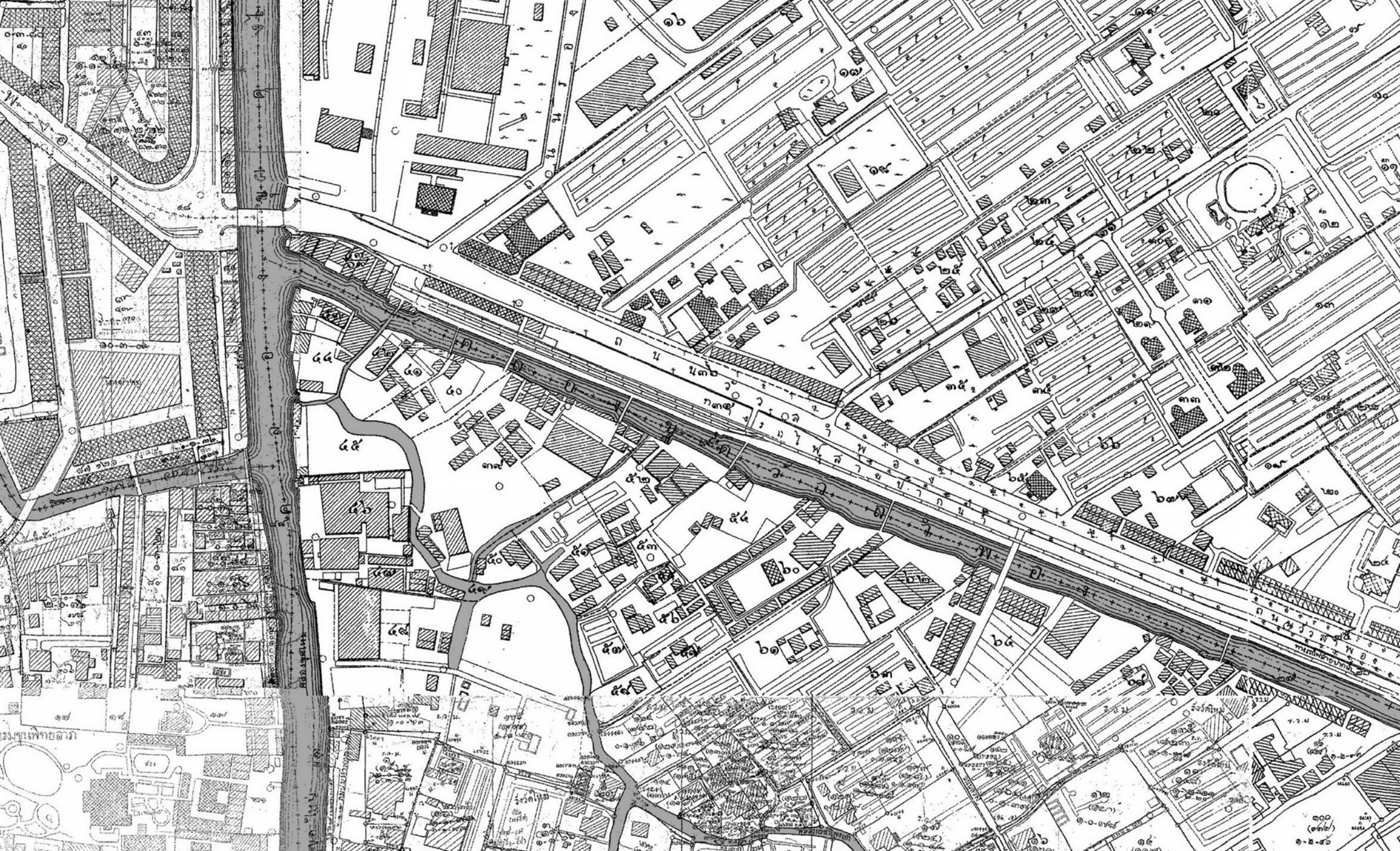
คุณหญิงตุ้มยิ้ม และพูดเสริมว่า “นั่นสิ แปลกดี มีทั้งหัวลำปาง และหัวลำโพง”

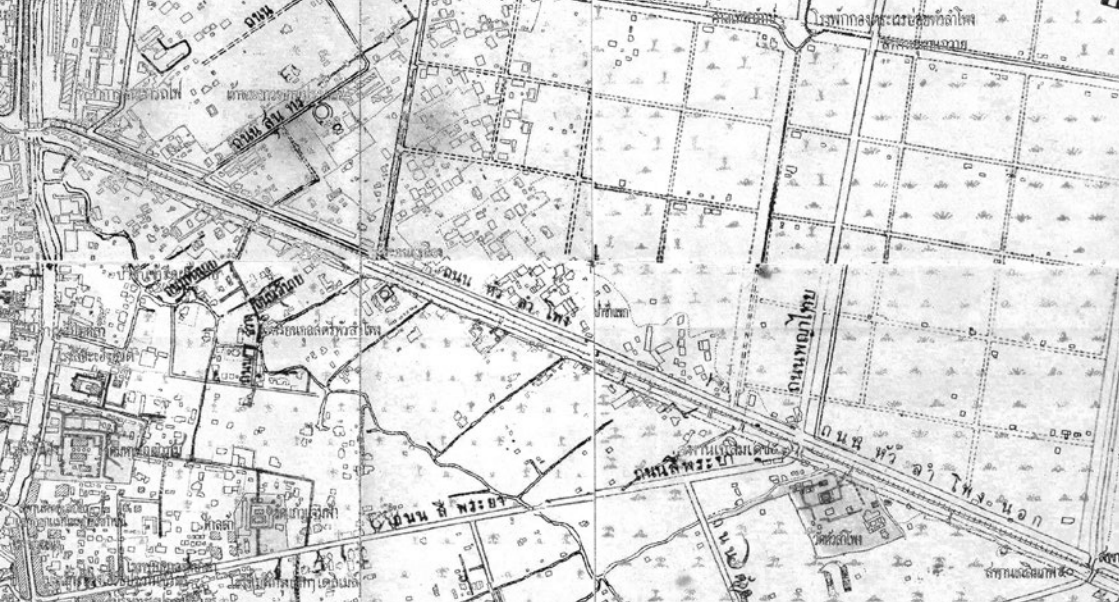
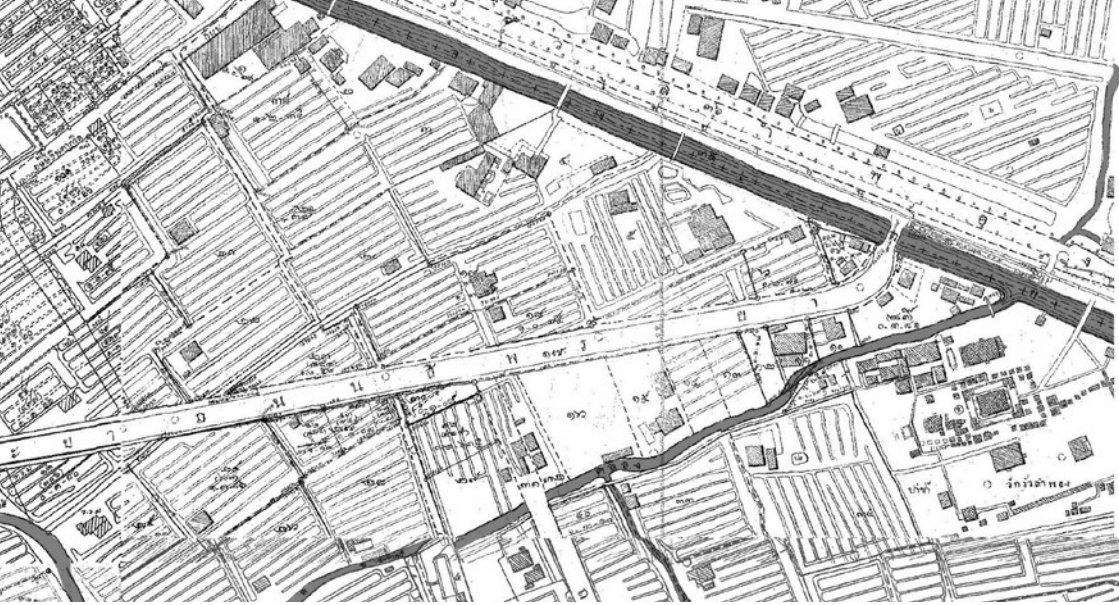
“ที่สนุกคือ แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ. 2450 ฉบับนี้ มีทั้ง คลองหัวลำโพงเก่า คลองหัวลำโพง ถนนหัวลำโพง และวัดหัวลำโพง เลขขอรับ” เด็กหนุ่มรีบกางแผนที่สองฉบับเทียบเคียงกัน

คุณหญิงตุ้มได้จ้งหะ หลังจากปล่อยให้เด็กหนุ่มอธิบายจนพอใจแล้ว จึงกล่าวกับเด็กหนุ่มว่า

“เรื่องชื่อ **หัวลำโพง** นี้ คงมาจาก แผนที่ฉบับแรกที่เขียนไว้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2430 ซึ่งไปตรงกับเรื่องที่เราเรียก หัวลำโพง เพราะแถวนี้เคยเป็น ทุ่งเลี้ยงวัว เป็นเรื่องเล่าสืบกันมาเท่านั้น ไม่มีหลักฐานอะไรมายืนยัน เหมือนกับที่บางคนสันนิษฐานว่ามาจาก ทุ่งดอกลำโพง กลายเป็นทุ่งลำโพง จาก คลองลำโพง และช่วงต้นคลองลำโพง หรือหัวคลองลำโพง จนกร่อนเป็น **หัวลำโพง**”

อีกทั้งอธิบายต่อไปว่า “ลำโพงนะ เป็นชื่อของไม้ล้มลุกชนิดหนึ่ง ผลมีหนาม เมล็ดกินไม่ได้ กินแล้วเมา เรามักเรียกชื่อย่านต่างๆ ตามลักษณะของพื้นที่ที่เห็นปลูกอะไร มีต้นอะไรมาก อย่างเช่น คลองเตย ลาดพร้าว บึงกุ่ม บางนา พื้นที่แถวนี้ เดิมคงมีต้นลำโพง ออกดอกออกช่อ ให้เห็นกันมากมายก็ได้นะ”

แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2450

(หน่วยปฏิบัติการวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

แผนที่กรุงเทพฯ ร.ศ.129 (พ.ศ.2453)

หน่วยปฏิบัติการวิจัยแผนที่และเอกสารประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ขอรับ เสียดายที่ในอดีต เราไม่ค่อยชอบจดบันทึกนะขอรับ เลยไม่รู้ว่ามีมาของชื่อต่างๆ นั้นมาจากไหน ทั้งนี้ จะเชื่อตามแผนที่ก็ได้ ยิ่งตอนแรกๆ ช่างฝรั่งที่เป็นคนทำ คงไม่รู้อะไรแน่ๆ พวกไปสำรวจที่ ก็ใช้วิธีถามคนแถวนั้น แล้วกลับมาบอกหัวหน้า แล้วค่อยแปลให้ฝรั่ง เลยหลากหลายกลายความ บางคำฝรั่งออกเสียงไม่ได้ ก็ยิ่งเพี้ยนไปไกล”

ระหว่างที่เกือพูดนั้น เขาหยิบเอาแผนที่ฉบับสุดท้ายขึ้นมา

“คงต้องเอาตามแผนที่ที่ทำตอนช่วงปลายรัชกาลพระพุทธเจ้าหลวง ขอรับ คือแผนที่กรุงเทพฯ ร.ศ.129 ตรงกับ พ.ศ.2453 ครั้งนี้ระบุชัดเจนว่า คลองหัวลำโพง ถนนหัวลำโพง ถนนหัวลำโพงนอก และวัดหัวลำโพง” เกือบยิบม้วนแผนที่ฉบับสุดท้ายคลี่ออกมา

“อ้อ ช่วงนี้ ฉันจำได้ว่า เคยได้ยินเจ้าคุณพ่อคุยกับพรรคพวกเพื่อนฝูง ส่งเสียงฮือฮา บอกว่าโล่งอกเสียที เพราะมีพระราชหัตถเลขาของ พระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 พระราชทานเจ้าพระยาธรรมาศกัศิมนตรี เมื่อครั้งเป็นพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ เมื่อ พ.ศ.2453 ว่า ...ถ้าชินเอาอย่าง ฝรั่งตะพึดตะพือไปจะหลง ไม่รู้หัวนอนปลายตีน เมืองเก่าๆ ที่เรียกชื่อไว้ใน หนังสือ จะกลายเป็นเมืองในเรื่องพระอภัยงายไปหมด พาให้นักเรียนไปแน่แล้ว การเช่นนี้มีจนกระทั่งในกรุงเทพฯ เช่น หัวลำโพง ฝรั่งเรียกไม่ชัด ไทยเรา พลอยเรียกตามว่า วัวลำพอง...”

คุณหญิง จึงสรุปว่า “เลยกลายเป็นพระราชานิยม กลับมาเรียกหัวลำโพง อย่างเดิม”

ถึงตอนนี้ ก็อจรับเสริมอีกเรื่องของตัวเองว่า “งั้นก็ตรงกับที่กระผมเคยอ่านมาในหนังสือพิมพ์ดุสิตสมิต ที่ห้องสมุดโรงเรียนขอรับ ล้นเกล้ารัชกาลที่ 6 พระราชนิพนธ์ไว้ว่า ...ตำบลหัวลำโพง ได้เคยถูกเรียกว่า “หัวลำพอง” จนพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 ได้ทรงแสดงความไม่พอพระราชหฤทัย และตรัสว่า หัวลำพอง หยาบกว่า หัวลำโพง เป็นอันมาก เพราะอาจทำให้นึกไปถึง โคนเปลี่ยวที่โลดไล่ตัวเมีย ดังนั้นตำบลหัวลำโพง จึงได้กลับใช้นามเดิม ...”

เพื่อให้เกือหายสงสัย คุณหญิงจึงเดินไปที่ชั้นหนังสือ หยิบหนังสือเก่าเล่มเล็ก ตรงปกเขียนว่า สารบาณูชี จ.ศ.1245 เมื่อคุณหญิงเปิดหาอยู่พักหนึ่ง ก็เจอหน้าที่มีความว่า

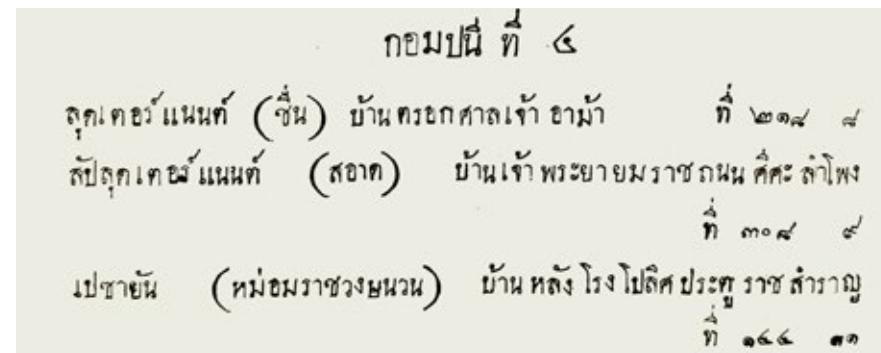
... กอมปณีที่ 4 สปลุดเตอร์แนนต์ (สอาด) อยู่บ้านเจ้าพระยายมราช ที่ถนนศิษะลำโพง ...

หญิงสูงวัยบอกเด็กหนุ่มด้วยความเมตตาว่า “สารบาณูชีเล่มนี้ ทำขึ้นเมื่อ ปี 2426 เมื่อคราวที่มีการส่งไปรษณีย์ครั้งแรก ก็เรียกบ้านเราตรงนี้ว่า ถนนศิษะลำโพง ที่นี้ เกือ คงจะหายสงสัยแล้วสินะ”

เด็กหนุ่มทำท่าทางดีใจ เหมือนได้พบคำตอบ “กราบ กราบ กระผมกราบขอบพระคุณ คุณท่านมากขอรับ ตอนนี้เข้าใจแล้ว นี่กระผมมารบกวนคุณท่านมากเหลือเกิน ถ้าแม่รู้เข้าคงบ่นไปสามวันเจ็ดวันแน่ๆ”

“ไม่เป็นไรหรอก ฉันก็กำลังเหงาๆ อยู่พอดี วัน วัน ฟังเมียของคุณก็เบื่อ” ผู้สูงวัยหัวเราะเบาๆ เมื่อเห็นยายเมียนที่นั่งพักอยู่ไม่ไกล ทำท่าค้อนกับอากาศ

“กระผมขอลาไปก่อนขอรับ อ้อ กระผมแอบได้ยินมาว่า ถนนหน้าบ้านนี้อีกไม่นาน จะมีโครงการขยายถนนให้กว้างขึ้น ที่ตรงนี้อาจจะโดนเวนคืนได้นะขอรับ”

สารบาณูชี จ.ศ.1245 (พ.ศ.2426) ส่วนที่ 1 ตำแหน่งราชการ

“จะ ฉันก็ได้ยินมาเหมือนกัน นี่พวกลูกหลานเขาก็เตรียมๆ จะย้ายแล้ว และคงต้องรื้อเรือนหลังนี้ด้วย” คุณหญิงมองไปรอบๆ ด้วยความอาลัย “ยังไงก็ตาม ไม่มีสิ่งใดจริงยังยืนดอกจะ เกือ มีสุข มีทุกข์ มีพบ มีจาก พระพุทธองค์ ทรงสอนให้เรามีสติรู้อยู่กับปัจจุบัน และไม่ยึดติดกับสิ่งใด อย่างบานเพ็ญของเจ้าคุณปู่ที่เห็นนี้ ฉันกะว่าจะรื้อ แล้วมอบให้กับกรมศิลปฯ จะเขาจะได้รักษาเอาไว้ ให้คนอื่นได้ศึกษาเรียนรู้ เป็นสมบัติของชาติตลอดไป”

หลังจากเด็กหนุ่มลากลับไปแล้ว คุณหญิงลุกเดินไปหยุดตรงหน้ากรอบแผนที่ นึกถึงเรื่องราวที่เพิ่งพูดคุยกัน ทำให้ระลึกได้ว่า นามของ หัวลำพอง นั้นหายไปจากการเรียกขานแล้ว คงปรากฏอยู่แต่ในแผนที่ฉบับเก่าๆ เฉกเช่นเดียวกับบ้านของเจ้าพระยายมราช และหลวงสาตราธิกรณฤทธิ ที่เคยอยู่ในแผนที่ ก็เลือนหายไปไม่ปรากฏอีกแล้ว ทั้งในแผนที่และหายไปจากความทรงจำของคนรุ่นต่อไป เว้นแต่ว่าจะมีใครมาสืบค้นหาอดีตให้รับรู้เท่านั้น...

...

สุรียา กับชายแปลกหน้า ที่สถานีกรุงเทพฯ

เรื่อง: วันวิมล เนียมปาน

ภาพ: 'Foto_momo'

ผมชื่อ “โบกี้” เป็นนิสิตชั้นปีสุดท้ายของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งที่กำลังวุ่นวายกับโปรเจกต์จบ และโค้งสุดท้ายของการเรียนทำให้ผมต้องจับพลัดจับผลูมาตัวติดกับเพื่อนต่างคณะที่รู้จักกันตอนรับน้อง อย่าง “ตะวัน” หรือที่ผมเรียกมันด้วยชื่อเล่นว่าเจ้า “ชัน”

ตั้งแต่รู้จักกันมา ผมเห็นชันมันชอบนั่งรถไฟไปนั่นไปนี่ จนเคยแสบมันเลยนะว่า ซาดิก่อนแกทำงานรถไฟหรือเปล่า โปรเจกต์ของมันคือ “หัวลำโพง” ที่มีชีวิต งานส่วนใหญ่ของชันก็คือการลงพื้นที่สำรวจ ถ่ายรูปสถานีรถไฟ มันมาสถานีรถไฟเป็นร้อยๆ รอบ ไม่รู้ว่าเบื่อบ้างไหม สำหรับผมนะคิดว่า สถานีรถไฟนี่มันก็ธรรมดาแหละ แต่ก็สวยนะ แต่ผมแค่ไม่เคยนั่งรถไฟ มันร้อนแล้วก็ไม่รู้จะนั่งไปไหน ที่ผมตามติดชันมาเพราะจะลองมาหาอะไรอ่ะๆ แถวนี่ดูว่า มีอะไรจะทำโปรเจกต์ได้หรือเปล่า

~~~~~
ผู้เขียนได้แรงบันดาลใจจากหนังสือ *คู่มือโดยสารรถไฟ แสดงกำหนดเวลาเดินรถโดยสารอย่างย่อ และอัตราค่าโดยสาร ข้อความควรทราบ, จัดพิมพ์โดย แผนกโฆษณา กองโดยสาร กรมรถไฟ, พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน 2484.*

ตัวละครทั้งหมดในเรื่อง เป็นบุคคลที่ไม่มีตัวตนอยู่จริง รวมทั้งชื่อทั้งหมดที่ใช้ ก็เป็นนามสมมุติทั้งสิ้น

เราสองคนนั่งกันอยู่ที่ร้านกาแฟในสถานีรถไฟที่แอร์เย็นฉ่ำ เสียงอื้ออึงของคนทีรอรถไฟเต็มสถานีจอบอบๆ เคล้ากับเสียงประกาศจากลำโพงที่บอกว่ารถไฟไปพิษณุโลกกำลังจะออกในไม่ช้า คนนั่งรถไฟเขาต้องอดทนมากเลยนะคุณว่าไหม กว่าจะถึงตั้งหลายชั่วโมง ถึงก็ช่างไม่ถึงก็ช่าง แต่ก็รู้มารักราคามันถูก ก็เลยเป็นขวัญใจของคนทีอาจจะรายได้น้อย หรือว่าเป็นคนที่ชอบชิลๆ นั่งไปเรื่อยๆ

“หัวลำโพงมันน่าสนใจยังไงอะชัน?” ผมทำลายความเงียบขึ้นมาเป็นคำถามที่ใครรู้มานานแล้ว

ชันเหลือบตามาจากโน้ตบุ๊กแล้วทำคิ้วย่น

“แล้วแกว่ามันไม่น่าสนใจหรือ” ชันถามอย่างสงสัย

“ก็...แค่สถานีรถไฟปะ โตมาก็เห็นแล้ว รถไฟก็เหมือนเดิม สถานีก็สวยนะ แต่เหมือนมันจะเจียบลงหรือเปล่า ตั้งแต่ย้ายรถไฟไปสถานีกลาง...เอ่อ...อะไรนะที่ชื่อยาวๆ นะ”

“กรุงเทพอภิวัฒน์” ชันตอบ

“เออ นั่นแหละ ชื่อยาวใครจะไปจำได้ แล้วว่าหัวลำโพงมีอะไรน่าสนใจบ้างอะ” ผมยิงคำถามกลับ

ชันพับจอคอมพิวเตอร์ลง เตรียมตอบคำถามเพื่อนที่นั่งประสานสายตาอยู่ “แกเคยได้ยินเรื่องรถไฟไปที่ไหน ความเจริญไปที่นั่นปะ”

โบกี้ส่ายหน้า เมื่อเห็นสัญญาณจากเพื่อน ชันก็เล่าต่อเป็นฉากๆ

“ในยุคที่มีรถไฟ มันเป็นการเดินทางเดียวที่สะดวกที่สุด แกคิดดูนะว่าก่อนมีรถไฟ เราไปเชียงใหม่ต้องล่องเรือแล้วต่อช้างหรือเกวียน เดินทางที่เป็นเดือนๆ พอมีรถไฟ มันก็ไปไวขึ้น ถึงแม้ว่ามันจะไม่ได้วิ่งเร็วเหมือนเดี๋ยวนี้นะ แต่มันก็ลดเวลาเดินทางไปได้เยอะ ถ้าให้สังเกตตามแผนที่นะ ทางรถไฟจะตัดเลียบไปกับแม่น้ำเส้นหลักๆ ซะเป็นส่วนใหญ่ ไม่เชื่อลองดูดิ”

ฉับพลัน ผมคว้าโทรศัพท์มาเปิด Google Map แล้วค่อยๆ ส่งไปตาม
แนวทางรถไฟพร้อมกับที่ชั้นกำลังบรรยายอยู่ด้วย ให้ตายเถอะทำไมผมไม่เคย
รู้เรื่องอะไรพวกนี้เลย

“ไล่จากที่นี้ละ เห็นมัยมันเลียบคลองเปรมประชากรไปตั้งแต่บางซื่อ
ถึงบางปะอิน แล้วข้ามแม่น้ำป่าสักที่ท่าเรือ พอชวงลพบุรี ตรงนี้ไม่ได้
เลียบแม่น้ำ แล้วไปเจอแม่น้ำอีกที่ที่ปากน้ำโพ มีทั้งปิงกับน่าน แล้วทางรถไฟ
ก็ไล่ตามแม่น้ำน่านไปตลอด เนี่ยๆ ชุมแสง ตะพานหิน พิจิตร พิษณุโลก
อุตรดิตถ์ แล้วมันก็ตัดข้ามเขาไปแม่น้ำยมที่เด่นชัย ไปแม่น้ำวังที่ลำปาง
แล้วไปเจอแม่น้ำปิงที่เชียงใหม่”

“สาเหตุที่ทางรถไฟไปตามแม่น้ำเพราะสมัยก่อนทางสัญจรหลักคือน้ำ
ชุมชนเลยตั้งอยู่ริมน้ำ พอมีรถไฟบีบ คนที่ล่องเรือมาก็มาต่อรถไฟ
ที่เมืองใหญ่ๆ ได้ อย่างปากน้ำโพ หรืออุตรดิตถ์แบบนี้แหละ เมืองที่เป็นจุดต่อ
รถไฟมันก็เลยกลายเป็นเมืองใหญ่ มีชุมชน มีพื้นที่เศรษฐกิจ เอาจริงๆ
หลายที่มากๆ เลยนะที่โตเพราะรถไฟ”

ผมได้แต่จินตนาการตาม ชื่อแต่ละที่ก็รู้จักบ้าง อย่าง “ชุมแสง” นี้ก็จาก
ละครกรงกรรม แต่ก็หลายๆ ที่ที่ไม่เคยรู้จักเลย ซึ่งชั้นเองก็เล่าเป็นฉากๆ
เหมือนกับผู้เชี่ยวชาญหรือเคยมีชีวิตในยุคนั้นก็ไม่ปาน

“นั่นแสดงว่านั่งรถไฟจากจังหวัดพวกนี้เข้ามาหัวลำโพงก็ง่ายเลยดิ”
ผมถามต่อ

ชั้นยกนิ้วขึ้นมาขัด “อ๊ะๆ อันดับแรกแกต้องรู้ก่อนเลยว่าสถานีนี้ไม่ใช่
หัวลำโพง นะ มันคือสถานี กรุงเทพฯ เว้ย”

เอาละ กรรมการอึ้ง ผมยิ่งงงกว่าเดิมอีก “หา อะไรนะ แต่เราก็เรียกมันว่า
หัวลำโพง ไม่ใช่หรอ”

“รถไฟไทย 101 เลยแก ขอเล่าความย้อนเลยนะ สมัยก่อนเลยตอน
รัชกาลที่ 5 มีการสร้างทางรถไฟอยู่ 2 เส้นทาง สายแรกเป็นของเอกชนชื่อว่า
สายปากน้ำ วิ่งจากสถานีหัวลำโพง ไปปากน้ำสมุทรปราการ เปิดใช้งาน
ปี 2436 ตอนนั้นรถไฟรัฐบาลจาก กรุงเทพฯ ไป นครราชสีมา ก็กำลัง
ก่อสร้างอยู่นะ แต่สถานีเขาอยู่คนละที่กัน”

ชั้นสุดห่วยใจแล้วร่ายยาวต่อ ดูท่าทางจะเล่ายาวแน่ๆ

“26 มีนาคม 2439 รถไฟสยามเปิดจากสถานีกรุงเทพ ไปถึงสถานีกรุงเก่า
หรือสถานีอยุธยาตอนนี้แหละ วันนั้นรัชกาลที่ 5 กับพระราชนิ มาเปิดเดิน
รถไฟรัฐบาลสายแรกที่สถานีกรุงเทพ ตอนนั้นเราก็เลยมีรถไฟสองสาย คือ
หัวลำโพง-ปากน้ำ แล้วก็ กรุงเทพฯ-อยุธยา แล้วสถานีกรุงเทพตอนนั้นก็ไม่ได้อยู่
ตรงนี้ด้วยนะ อยู่ตรงโรงเรียนสายปัญญาโน่น ส่วนสถานีหัวลำโพงอยู่ตรงที่เดียวกับ
MRT หัวลำโพงตอนนี้ละแหละ” ชั้นวาดแผนที่ลงกระดาษให้ผมเข้าใจง่ายๆ

“อ้าว แล้วสถานีที่เรา นั่งอยู่นี่ละ” ผมสงสัย

“สถานีที่เรา นั่งอยู่คืออาคาร สถานีกรุงเทพ ในยุคสอง ถัดจากการเปิด
รถไฟครั้งแรกมาอีก 20 ปี ตอนนั้นรถไฟขยายไปเยอะแล้ว สถานีครึ่งปูนครึ่งไม้
เล็กๆ แค่นั้น ไม่มีทางพอ เขาก็เลยสร้างสถานีใหม่ขึ้นมาออกแบบด้วย
ชาวต่างชาติ 2 คน วิศวกรชาวเยอรมันออกแบบโครงเหล็กหลังคาใหญ่
ที่เรา นั่งกันอยู่ตอนนี้ชื่อ “แกร์เบอร์” (Gerber) ส่วนอีกคนนึงชื่อ “มาริโอ
ตามาญโญ” (Mario Tamagno) เป็นสถาปนิกชาวอิตาลี ออกแบบอาคาร
ด้านหน้าทั้งหมด แกจะเห็นเลยว่าข้างหน้ามันมีความนีโอคลาสสิก มีอาคาร
ทรงสี่เหลี่ยมสองฝั่งประกบโครงหลังคาเหล็กรูปครึ่งวงกลม หัวเสาด้านหน้า
ก็เป็นแบบกันหอย แกมมีปูนปั้นประดับเป็นลวดลายแบบคลาสสิกเต็มไป
หมดเลย แล้วก็ไฮไลต์เลย ก็คือแผงกระจกและนาฬิกาที่อยู่ต่อหน้าแกตอนนี้ด้วย”

ผมตั้งกับสิ่งที่ฉันเล่าให้ฟัง สายตาผมมองไปด้านหน้าเห็นนาฬิกาเรือนใหญ่ และสังเกตว่ามันมีตัวเลขมากกว่า 12 ตัว ซึ่งตัวเลข 13 – 24 มันซ่อนอยู่ด้านหลังของตัวเลขหลักอีกที ชั้นสาธยายให้ฟังว่าเป็นเพราะเราใช้มาตรฐานเวลาแบบ 24 ชั่วโมง เพื่อให้คนที่มาขึ้นรถไฟสามารถดูเวลาได้ และเป็นการเรียนรู้มาตรฐานเวลาสากลแทนที่การใช้ ทุ่ม โมง ยาม

ให้ตายเถอะสถานีนี้มันทำผมตั้งไม่น้อยเลย ผมชักสนใจหัวลำโพงขึ้นมาแล้วสิ “ชื่อเราก็เป็นรถไฟนี่หว่า พ่อตั้งให้ สงสัยพ่อคงชอบนั่งรถไฟมังเลยตั้งชื่อว่าโบกี้” ผมโผล่ขึ้นมาอย่างร่าเริง พลังหันหน้าไปหาชั้น ซึ่งเพื่อนยกนิ้วชี้มาแปะไว้ที่ริมฝีปาก พร้อมส่งสายตาที่กำลังจะสื่อสารอะไรบางอย่าง

“ผิด! ชื่อโบกี้ของแกนะ เข้าใจว่าเป็นตู้รถไฟถูกมะ แต่รู้ไว้ว่า โบกี้ จริงๆ คือส่วนประกอบหนึ่งของตู้รถไฟเท่านั้นนะจ๊ะเพื่อนจำ โบกี้มันคือช่วงล้อของรถไฟที่มี 4 ล้อ 2 เพลา แล้วควบด้วยอุปกรณ์ลดแรงสะเทือนเช่นแหนบ สปริง หรือแอร์สปริง ทำให้รับน้ำหนักตู้รถไฟกับลดแรงสั่นสะเทือนได้ แต่สมัยก่อนรถไฟมันมีตู้ 2 แบบ คือ แบบใช้โบกี้ กับแบบไม่ใช้โบกี้ มันเลยมีคำว่ารถโบกี้ไว้ใช้แยกประเภท พอยุคใหม่เข้า รถที่ไม่ใช้โบกี้ก็ลดน้อยลง เพราะตู้มันสั้น คนของได้น้อย วิ่งได้ก็ช้า เลยเหลือแค่รถที่ใช้โบกี้ ที่นี้มันก็เลยกลายเป็นคำติดปากยันคนทำงานรถไฟ โบกี้มันเลยถูกสร้างความสำเร็จว่าเป็นตู้รถไฟไปโดยปริยาย แต่เอาความหมายจริงๆ การรถไฟเขาบัญญัติคำนี้ว่า ‘แคร่จำ’” ชั้นอธิบายยาวเหยียดหน้าของผมนอนนี่คงดูอึ้งมากสินะ เพื่อนถึงได้หัวเราะกลับมาขนาดนี้

“อย่ามัวแต่อึ้ง ไปต่อกันเถอะ”

เราสองคนเดินลงจากชั้นลอยของสถานีมาที่ชั้นล่างของโถงพักคอย ซึ่งมีแสงแดดช่วงใกล้เที่ยงลอดทะลุลงมา ทำให้สถานีรถไฟแห่งนี้ดูมีมนต์ขลังและสวยงาม สายตาผมสอดส่องอาคารสีครีมที่ประดับประดาด้วยลวดลายปูนปั้น

ที่วิจิตร มองเข้าไปตรงป้ายลู่ขา เห็นบันไดหินอ่อนสีขาววางตัวอยู่ตรงกลางโอบด้วยเสาสี่เสา พื้นกระเบื้องในโถงหน้าห้องน้ำนั้นมีลวดลายที่ดูแล้วไม่น่าจะมาอยู่ในสถานีรถไฟได้ จนสงสัยว่าตรงนี้มีมันเคยเป็นอะไรกัน สถานีรถไฟนี้ในยุคนี้มันจะเทขนาดไหนเชียว ผมคิดเล่นๆ ในใจว่าถ้ามีไหม้แมชชีนของโตราเอมอนก็คงจะดี จะได้พาตัวเองกลับไปเห็นกับตาเนื้อว่ายุคนั้นมันเป็นยังไง

สายตาผมมองนั้นมองนี้ไปเรื่อยๆ ผมเห็นคนเดินเข้าออกสถานี เห็นคนชื่อของ เห็นผู้โดยสารเดินเข้าไปถามข้อมูลจากประชาสัมพันธ์ เห็นคนต่อแถวซื้อตั๋ว เสียงประกาศเรียกผู้โดยสารขบวนรถไฟเที่ยวบ้ายไปด่านพรมแดนบ้านคลองลึกลอยเข้าหูอย่างแผ่วเบา แล้วทุกอย่างรอบตัวผมก็มืดไปทันทีเมื่อเปลือกตาทั้งคู่ปิดลง

“คุณครับ คุณครับ”

หือ...ขออนอนอีกหน่อยน้าอย่าเพิ่งกวนสิ

“คุณครับ คุณผู้ชายครับ...คุณผู้ชายไปรถไฟกระบวนไหนครับ”

ผมลืมตาลูกพรวดขึ้นมา...หันไปหาเจ้าของเสียงนั้น

ชายหนุ่มที่คุ้นตา...ไฉ่ตะวัน หรือเจ้าชั้น เพื่อนของผมนี่เอง แต่ทำไมผมทรงเกาหลิมันปิดเปิดไปแบบนั้น...แล้วทำไมเสื้อยืดโอเวอร์ไซส์สีขาว กางเกงผ้าชีโน กับรองเท้าผ้าใบ ถึงกลายเป็นชุดสีน้ำตาลกาภิปล่อยชาย...เหมือนเครื่องแบบอะไรกันเนี่ย

“ชั้น...นี่ แกแต่งตัวอะไรเนี่ย” ผมถามเพื่อนออกไปพร้อมเลิกตามองชั้น ในชุดเครื่องแบบอะไรก็ไม่รู้ตั้งแต่หัวจรดเท้า

“เอ่อ ขอประทานอภัยครับ ชั้นคือใครหรือครับ ผมสุรียาเป็นเจ้าหน้าที่กรมรถไฟครับ” ชายที่หน้าเหมือนชั้นไม่มีผิดตอบกลับมา เขาอยู่ในเครื่องแบบ

สึกาก็แขนยาวตัวโคร่งๆ ในมือถือหนังสือสีน้ำตาลตุ๋นๆ เล่มใหญ่เล่มนิ่งติดตัวเอาไว้

ฉับพลัน ผมรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างรอบตัว บรรยากาศที่แตกต่างจากช่วงก่อนที่ผมหลับไป แสงสว่างในสถานีมาจากช่องหลังคา ด้านบนที่เป็นกระจกขุน ไม่มีเครื่องปรับอากาศ ในโถงสถานีเหมือนกับซานซาลา ไม่มีผิด รางรถไฟวางตัวอยู่ใต้โถง ลึกเข้ามาจนถึงตรงที่นั่น ปลายทางสุดคือทางเดินเข้าออกที่ผู้คนจอแจ จอ LED บอกเวลารถไฟเข้าออกหายไป ร้านกาแฟที่นั่นเมื่อเช้ากลายเป็นที่ขายตั๋วรถไฟไปซะแล้ว แถมมีป้ายโฆษณาแบบที่ผมชอบแซวว่าโฆษณาแบบรุ่นพ่อติดอยู่เต็มสถานีไปหมด

หรือว่า...

“คุณต้องการความช่วยเหลือหรือไม่ครับ”

ผมรู้สึกลังเลว่าจะถามคำถามที่ดูไม่น่าจะถามดีไหม แต่เพื่อยืนยันว่าสิ่งที่ผมคิดมันถูกผมคงต้องถามออกไปสักหน่อย

“เอ่อ...สวัสดีครับชั้น เอ๊ย คุณสุริยา วันนี้วันที่เท่าไรหรือครับ”

ชายหนุ่มตอบกลับด้วยน้ำเสียงนุ่มสุภาพพร้อมสีหน้าที่ยิ้มแย้มราวกับผ่านการฝึกฝนอบรมมาอย่างดี “วันนี้เป็นวันจันทร์ที่ 1 ธันวาคม 2484 ครับ”

คำตอบของสุริยาทำเอาทั้งสับสนและตกใจอยู่เหมือนกัน ดูเหมือนว่าผมจะย้อนเวลามาแล้วจริงๆ แอบหยิกตัวเองก็เจ็บนะ แสดงว่ามันไม่ใช่ฝัน ตลกเหลือเชื่อ ย้อนเวลาได้แค่นั่งหลับ ถ้าผมต้องตามน้ำไปเรื่อยๆ ผมชักอยากจะรู้แล้วว่ารถไฟสมัยก่อนมันเป็นยังไง เป็นโอกาสที่ดีละ

“ช่วยผมหน่อยได้ไหมครับ คือผมอยากรู้ว่ารถไฟจากที่นี่มีไปที่ไหนบ้าง หรือถ้าผมอยากนั่งรถไฟเที่ยวเล่น ผมต้องทำยังไงครับ”

สุริยาฟังคำถามที่ออกจากปากผมแล้วก็ยิ้มออกมา พลงยื่นหนังสือที่เขาถืออยู่ในมือ ผมหยิบมาดูที่หน้าปกมันเขียนว่า “คู่มือโดยสารรถไฟ” ผมพลิกไปหน้าข้างในมีข้อความที่ปกในอีกยาวเป็นหางว่าว

“คู่มือโดยสารรถไฟ แสดงกำหนดเวลาเดินรถโดยสารอย่างย่อ และอัตราค่าโดยสาร ข้อความควรทราบ แผนกโฆษณา กองโดยสาร กรมรถไฟพิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน 2484”

“ไม่ทราบว่าคุณต้องการจะเดินทางไปไหนครับ” สุริยาถามกลับ

ผมไม่แน่ใจว่าควรจะตอบยังไงกับความรู้ภูมิศาสตร์อันน้อยนิดแบบที่ต้องใช้ Google Map นำทาง ผมเลยเลือกสิ่งที่ย่ง่ายที่สุดที่ฟังจดจำได้ในชีวิต “เชียงใหม่ ครับ”

“กระบวนรถไฟไปเชียงใหม่ เราไม่ได้มีทุกวันครับ มีเพียงหนึ่งกระบวนเท่านั้นที่โดยสารได้ เป็นรถด่วนกระบวนหมายเลข 7 ออกจากสถานีกรุงเทพ สิบแปดนาฬิกา ทุกวันพุธและวันอาทิตย์ ถึงเชียงใหม่วันพฤหัสบดีและวันจันทร์ เวลาบ่ายสองโมงสามสิบนาทีครับ มีให้บริการชั้นสามัญ ชั้นโท ชั้นเอก และมีรถนอนด้วยครับ”

“มีขบวนรถไฟแค่นี้เองหรือครับ ทำไมมันน้อยจัง แล้วถ้าผมอยากไปขบวนอื่นๆ ละครับ”

สุริยาพลิกหนังสือเปิดหน้ากำหนดเวลาเดินรถให้ผมดู

“หากเป็นกระบวนที่ไม่ใช่รถด่วน คุณจะต้องเดินทางไปต่อรถไฟที่สถานีอื่นๆ ครับ เช่น ปากน้ำโพ พิษณุโลก หรือนครลำปาง ส่วนกระบวนด่วนเดินทางไวที่สุดครับ ลากจูงด้วยรถจักรไอน้ำขนาดใหญ่ที่ต้องแฉะเต็มพินเต็มน้ำเป็นระยะ แต่มีความเร็วที่มาก จอดสถานีระหว่างทางน้อยที่สุด แต่ด้วยกระบวนรถไฟ

ต้องหมุนเวียนไปกับรถด่วนสายอื่นๆ เช่น ไปวารินทร์ ไปอุดร ไปสุโขทัย-ลก ไปปิ่นางที่มลายู ก็จะมีออกบางวันเช่นกัน”

“มีรถไฟไปถึงมาเลเซียด้วยหรือครับ” ผมสงสัย

“ใช่ครับ เราเดินรถไฟระหว่างสยามกับมลายูตั้งแต่ปี 2464 มีเดิน กระบวนรถด่วนออกทุกวันพุธ เวลาสิบหกนาฬิกา ถึงชายแดนป่าดงเบซาร์ วันพฤหัสบดี เวลาสิบสามนาฬิกาห้าสิบนาที จากนั้นรถไฟของมลายูก็จะลาก ตูโดยสารเดินทางต่อไปจนถึงปิ่นาง รถไฟกระบวนนี้วิ่งสลับกับรถด่วนสุโขทัย-ลก วิ่งคนละวันกัน แต่ใช้กำหนดเวลาเดียวกันไปจนถึงชุมทางหาดใหญ่”

สุรียาล่าต่อ “หากเดินทางใกล้ๆ ก็จะมีกระบวนธรรมดาไปลพบุรี แปรริ้ว ปรารถน อยุธยา หรือถ้าไกลหน่อยก็จะมีทั้งกระบวนธรรมดาและกระบวนรถเร็ว ที่จอดน้อยลง ไปถึงพิษณุโลก นครราชสีมา ปากน้ำโพ หัวหิน”

“แล้วพวกรถแต่ละชั้นมันต่างกันยังไงครับ” ผมยังคำถามต่อ

“รถแต่ละชั้นมีความสะดวกสบายแตกต่างกันไปครับ รถชั้นสามัญ เก้าอี้ นั่ง เป็นไม้หรือไม้ระแนง รถชั้นโท เก้าอี้ นั่งเป็นหนังหุ้มปรับเอนพียงได้ แต่ถ้าเป็น ชั้นเอก ก็จะมีรถนอนเป็นห้องหับแยกส่วนตัว ในรถด่วนที่วิ่งไกลๆ ก็จะมีรถ จำหน่ายอาหารพร้อมบริการให้บริการด้วยครับ”

“ก็เท่ากับว่า เราจะไปที่ไหนก็ต้องรู้ว่าขบวนของเราวิ่งวันไหน มีรถแบบไหน ราคาเท่าไรบ้าง ใช่ไหมครับ” สุรียาพยักหน้าเป็นการตอบคำถาม

“ถูกต้องครับ รถไฟด่วนจะจองล่วงหน้าได้ในช่วงเช้าของวันเดินทาง รถไฟ กระบวนอื่นก็ซื้อตั๋วเดินทางได้เลย ถ้าหากประสงค์ไปกับกระบวนรถไฟที่ต้องมี การต่อรถระหว่างทาง กรมรถไฟก็มีบ้านพักและโรงแรมระหว่างทางให้ด้วยครับ”

“มีโรงแรมรถไฟด้วย” ผมตะลึง

“กรมรถไฟเรามีโรงแรมและบ้านพัก ให้บริการครับ โรงแรมเรามี 5 แห่ง ชื่อว่าโรงแรมราชธานีอยู่ที่สถานีกรุงเทพ โรงแรมหัวหินอยู่ที่สถานีหัวหิน โรงแรมรถไฟหาดใหญ่อยู่ที่สถานีชุมทางหาดใหญ่ โรงแรมทหารบกอยู่ที่ลพบุรี และโรงแรมพระตะบองอยู่ที่อำเภอเมืองพระตะบอง ใกล้กับจวนข้าหลวง ประจำจังหวัดครับ คุณอยากจะชมโรงแรมราชธานีไหมครับ อยู่เยื้องจากที่ที่ เรายืนไปนิดเดียวเท่านั้นเอง” สุรียาเชื้อเชิญผมซึ่งกำลังสนใจสิ่งนี้อยู่ และสงสัย อยู่ในหัวว่าทำไมต้องมีโรงแรมและบ้านพักด้วย แต่เหมือนสุรียาจะอ่านใจได้ เขาจึงตอบคำถามนั้นกลับมา

“โรงแรมและบ้านพักนั้น กรมรถไฟมีไว้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ ที่ ต้องเดินทางไกลและต้องต่อรถไฟ หรือใช้สำหรับแวะพักก่อนเดินทางต่อ แต่ กับโรงแรมหัวหินนั้นจะแตกต่างหน่อยก็เพราะใช้สำหรับตากอากาศชายทะเล ได้ด้วยครับ ส่วนบ้านพักเรามีกระจายอยู่หลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ ลำปาง นครราชสีมา เพชรบุรี ชุมพร ทุ่งสง หาดใหญ่ สงขลา การจองให้ส่งโทรเลข ไม่เกิน 20 คำเกี่ยวกับการสำรองห้องพัก แล้วนายสถานีจะจัดห้องให้ต่อไป”

“ห้องพักแบบสองเตียงคิดอัตรา 4 บาท ต่อห้อง ห้องพักแบบอยู่คนเดียว คิด 2 ถึง 4 บาท ต่อห้อง มีอัตราค่าอาหารเช้า 1.50 บาท อาหารกลางวัน 2 บาท อาหารค่ำ 2.50 บาท ชุดน้ำชาเช้า-บ่าย 50 สตางค์ หรือถ้า ผู้โดยสารประสงค์ให้กรมรถไฟจัดกระเช้าอาหารติดขึ้นไปรับประทานบนรถไฟ บ้านพักก็สามารถจัดให้ได้”

นี่มันบริการห้าดาวทุกระดับประทับใจชัดๆ ถึงว่าทำไมถึงมีคนบอกว่า เดินทางด้วยรถไฟสมัยก่อนมันหรูชะยิ่งกว่าอะไร การเดินทางและการพักผ่อน แบบลูกคุณหนูชัดๆ

ระหว่างที่พูดคุยกันไปนั้น เราเดินมาถึงประตูทางเข้าโรงแรมราชธานี ซึ่งผมระลึกได้ว่ามันคือทางไปห้องน้ำที่ผมเห็นก่อนที่จะย้อนเวลาหาอดีตนี้เอง ถึงว่าละทำไมถึงได้หุหุราชขนาดนี้

“ที่นี่คือโรงแรมราชธานีครับ ออกแบบโดยสถาปนิกชาวอิตาลีชื่อว่า อัลเฟรโด ริกัชซี (Alfredo Rigazzi) เป็นคนละคนกับมาริโอ ตามาญโญ ผู้ออกแบบอาคารสถานีรถไฟ เราจะเห็นได้ว่ารูปแบบปูนปั้นและสถาปัตยกรรม มีความแตกต่างกัน กรมรถไฟเปิดโรงแรมราชธานีเมื่อ 24 มกราคม ปี 2470 อยู่ในพื้นที่ของสถานีกรุงเทพ สำหรับผู้โดยสารที่มีความประสงค์จะพักในพระนครชั่วคราวแล้วเดินทางด้วยรถไฟต่อ ห้องพักของเรามีความสะดวกสบาย มีห้องน้ำในตัวพร้อมน้ำร้อนน้ำเย็น มีห้องเก็บสัมภาระ มีโทรศัพท์ และพัดลมประจำทุกห้อง” สุรียาทำหน้าที่บรรยายสรรพคุณและประวัติของโรงแรมต่อไป จนผมรู้สึกที่ว่าคุณคนนี้ทำไมถึงรู้สึกได้ขนาดนี้

“ห้องพักของเราอยู่ที่ชั้นสอง มีทั้งห้องมาตรฐานและห้องสวีท ในแต่ละห้องมีห้องน้ำในตัว บางห้องมีอ่างอาบน้ำ ระเบียบทางเดินอยู่ฝั่งซาลารถไฟ ส่วนห้องพักและระเบียบส่วนตัวอยู่ทางด้านหลังไม่มีเสียงรบกวน ค่าห้องพักของเรานั้น หากพักคนเดียวราคา 6 บาท พักคู่ราคา 11 บาท อัตรานี้รวมอาหารด้วยแล้ว หรือถ้าประสงค์พักโดยไม่ต้องการมีอาหาร คนเดียว 3 บาท และพักคู่ 4 บาท ถ้ามีคนรับใช้เดินทางมาด้วย อัตราที่พักพร้อมอาหาร 1 บาท”

“เรามีห้องอาหารให้บริการทั้งอาหารเช้า อาหารกลางวัน และอาหารค่ำ ราคาเริ่มต้นตั้งแต่ 1 บาทไปจนถึง 1.50 บาทครับ นอกจากนั้นแล้วเรายังมีให้บริการซักรีด ร้านจัดแต่งทรงผม ไปรษณีย์ และบุคลากรที่ชั้นล่างของโรงแรมด้วยนะครับ”

เราสองคนยืนอยู่ที่โถงบันไดกลางซึ่งมีหน้าที่เป็นโถงรับแขกและเคาน์เตอร์เช็คอิน มันดูเหมือนกับภาพปัจจุบันที่เห็นมาก เพียงแต่ห้องหับที่เป็นส่วนสำนักงาน ห้องอาหาร มันได้กลายเป็นห้องน้ำไปแล้วในยุคของผม

ตอนนี้ผมรู้สึกแล้วว่าอยากลองเดินทางด้วยรถไฟบ้าง แคไปเที่ยวใกล้ๆ ก่อนก็ได้ ถ้าจะเริ่มทำความรู้จักกับรถไฟ

“คุณสุรียาครับ ถ้าผมอยากลองนั่งรถไฟไปใกล้ๆ ไม่ไกลมาก ผมไปไหนได้บ้างครับ”

สุรียามองนาฬิกาเรือนใหญ่บนบานกระจกหน้าสถานี ซึ่งไม่ได้มีอะไรเปลี่ยนไปจากเดิมเลย ตอนนี้มันชี้เวลาอยู่ที่บ่ายสองโมงตรง

“บ่ายสองโมงสามสิบห้า จะมีรถรวมปลายทางลพบุรี คุณนั่งรถไฟกระบวนนั้นไปสามเสนหรือบางซื่อก็ได้ครับ รถสักหนึ่งชั่วโมงก็จะมีรถไฟกลับมาที่นี่” เขาตอบอย่างคล่องแคล่ว แล้วพาผมเดินไปที่ช่องจำหน่ายตั๋วโดยสาร แต่ผมไม่มีเงินยุคนี้เลย ทำยังไงดี “เออ คุณสุรียาครับ ผมไม่มีเงินติดตัวเลย”

สุรียามองหน้าผมด้วยความคิดลึกลับครู่ ก่อนจะเอ่ยว่า “ไม่เป็นไรครับ ผมขอซื้อตั๋วให้คุณนะครับ” ก่อนที่เขาจะหันไปบอกกับเสมียนขายตั๋ว ให้ออกตั๋วปลายทางบางซื่อมาหนึ่งใบ ตั๋วรถไฟนั้นผมไม่เคยเห็นมาก่อน มันเป็นการดกระดากแข็งสีส้มขนาดเล็กจืด ไม่เหมือนกับตั๋วรถไฟที่ผมคุ้นเคย เสมียนเอาตั๋วใบนั้นเข้าไปในเครื่องเหล็กอะไรสักอย่าง แล้วตอกเสียงดัง “ปึก” ผมขอบคุณเขาและรับตั๋วมาในมือ ในตัว มีรอยปั๊มสลักเข้าไปในเนื้อกระดาษ บ่งบอกวันที่ ด้านหน้ามีข้อความสี่บรรทัด บอกว่าตั๋วใบนี้มีข้อมูลอะไร

“ผมต้องขอตัวก่อนนะครับ ยินดีที่ได้พบคุณครับ กระบวรรถของคุณจอดอยู่ที่ชานชาลาที่ 4 นะครับ” สุรียาค้อมตัวให้ผมหนึ่งที ก่อนที่เขาจะส่งยิ้มและหมุนตัวเดินกลับไป ผมมองเขาไปจนลับสายตา แล้วหันหลังกลับมาเพื่อหาชานชาลาที่ 4 เพื่อขึ้นรถไฟนั้น แต่ยังไม่ทันที่จะได้ก้าวขา อยู่ๆ ก็ได้ยินเสียงลอยมาจากที่ไหนก็ไม่รู้แต่อยู่ใกล้หูมาก...

“โบกี้ เฮ้ย โบกี้” เสียงนั้นคุ้นหูจัง “โบกี้ ขึ้นได้แล้ว”

แวบหนึ่งผมรู้สึกว่าภาพสถานีรถไฟกรุงเทพที่โอโถง เต็มไปด้วยผู้คนที่แต่งตัวแบบย้อนยุคใส่หมวก รถไฟที่ลากด้วยรถจักรไอน้ำซึ่งซิ่ง ค่อยๆ เลื่อนหายไป โอเอินของเครื่องปรับอากาศปะทะตัว แล้วอยู่ๆ ผู้ชายที่ผมคุ้นตาก็มายืนอยู่ใกล้ๆ “โอเคปะวะ อะไรนี่ นั่งรอจนหลับไปเลยหรอ” ชั้นเข่าตัวผมอยู่

ซักกระยะหนึ่งเหมือนกับว่าผมจะจูนสมองได้ว่าเกิดอะไรขึ้น ก่อนหน้านั้นไม่นานผมยังอยู่ในสถานีกรุงเทพ ปี 2484 นี่ผมกลับมาอยู่ปี 2567 แล้วหรือ หรือว่าจริงๆ แล้วเรื่องของสุรียาชายหนุ่มพนักงานกรมรถไฟที่หน้าตาเหมือนชั้นไม่มีผิด คือความฝัน

“เอ่อ...โทษทีวะ สงสัยจะง่วงไปหน่อย เสร็จแล้วใช้ปะ”

“อ้อว่าจะถ่ายอีกซักมูมึงแล้วค่อยกลับ ตรงนั้นนะ” ชั้นชี้ไปทางห้องน้ำ

“โรงแรมราชธานีอะหรอ” ผมถามกลับ ชั้นหันขวับมาแล้วทำหน้าสงสัย “แกรู้ด้วยหรอว่าตรงนั้นมันเป็นโรงแรมเก่าอะ”

“เอ่อ....ชายยย อ่านมานิดหน่อยในเน็ตนะ”

“อ้อ นั่นแหละเป็นโรงแรมรถไฟเก่า ชื่อว่าราชธานี เมื่อก่อนหรมากเลยนะ ห้องนอนอย่างหรู ห้องอาหารอย่างดี แต่เสียดายต้องปิดตัวไปตอนปี 2512 เพราะสู้กับธุรกิจโรงแรมอื่นไม่ได้ มันเลยซบเซา ตอนนี่โรงแรมรถไฟเดิมเหลือ

ที่ดิน ตึก อาคาร อยู่แค่ที่หัวหิน ให้เอกชนเช่าทำกิจการต่อ นอกนั้นปิดไปหมดแล้ว” ชั้นพูดต่อไปเรื่อยๆ “ไปดูกันไหม”

“ได้ดี” ผมตอบ ความรู้สึกผมตอนนี้คืออยากเข้าไปดูใกล้ๆ อีกครั้งนึง ความทรงจำจากความฝันว่าตัวเองกลับไปในปี 2484 พร้อมคุณสุรียาและหนังสือคู่มือโดยสารรถไฟ มันยังชัดเจนอยู่ในความทรงจำของผม ผมกับชั้นเดินไปดูที่โถงบันไดกลาง ความรู้สึกจุกในอกมันถ้าโถมเข้ามา เมื่อเห็นว่าปัจจุบันในปีที่ผมยืนอยู่ มันกลายเป็นแค่บันไดขึ้นไปสำนักงาน และทางเข้าห้องน้ำแทบไม่เหลือความเป็นโรงแรมที่หรูหราให้เห็นเลยนอกจากหลอดลายพื้นหินเสาลายปูนปั้นแบบอาร์ตนูโว และบันไดหินอ่อนที่ทอดตัวอยู่ในอาคารนั้น

ระหว่างพิจารณาพิเคราะห์อยู่ มือของผมที่ล้วงกระเป๋าาก็ไปสัมผัสกับอะไรสักอย่างที่อยู่ใต้นั้น ผมหยิบมันขึ้นมา วัตถุการ์ดแข็งสีส้มเหมือนตัวรถไฟในความฝัน...

กรุงเทพ
บางซื่อ
ชั้นสามัญ
10 สตางค์

ตามผมเบิกโหลง หัวใจเต้นแรงเหมือนจะหลุดออกมา...ความตื่นเต้นมันทวีคูณออกมาอย่างแรงกล้า ผมรวบรวมความรู้สึก นึกถอยหลังไปกับสิ่งที่ผมเพิ่งคิดว่าได้เห็นมาหมาดๆ ก่อนเอ่ยปากพูดคำนี้ออกมาพร้อมกับเพื่อนของผมที่อยู่ตรงหน้า ในอดีตโถงลิบบบี้ของโรงแรมราชธานี

“ชั้น...เรานั่งรถไฟไปบางซื่อกันไหม”

...

ป้าน้อย กับ พี่หัวลำโพง

เรื่อง: 'โหน่ง ตลาดน้อย'

ภาพ: 'สะอาด'

“...พอคืนที่สาม สองยามกว่ากว่า
ที่ห้องเบอร์ห้า มีเสียงพูดจาเบาเบา
นอนฟังน้ำเสียง ไกลเคียงคล้ายเสียงแฟนเก่า
แนบหูฟังข้างฝาเบาเบา เหมือนแฟนเราที่เขาฆ่าฉัน...”¹
มันเล่าให้ป้าฟังอย่างนี้นะว่า...

หญิงสูงวัยเอ่ยปากพร้อมกับเอามือหมุนเบาเสียงวิทยุทรานซิสเตอร์
มันชื่อ สมหมาย ป้าจ่านามสกุลไม่ได้หรอก นั่งรถไฟมาจากศรีสะเกษ
ยังไม่มีลูกไม่มีเมีย อายุก็รุ่นราวคราวเดียวกับหนูนี้แหละ...สามสิบกว่า จะมา
ทำงานในกรุงเทพฯ มีคนในหมู่บ้านไปคุยกันว่า กรุงเทพฯ งานเยอะ เงินก็ดี
มันเลยนั่งรถไฟชั้น 3 จากศรีสะเกษมาลงหัวลำโพง

.....
สภาวะเร่ร่อนชั่วคราวของแรงงานต่างจังหวัดซึ่งต้องอาศัยสถานีรถไฟหัวลำโพงในการลี้ภัยระหว่าง
รองาน สภาวะแบบหัวลำโพงเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2517 บรรยากาศทางสังคมยุคลดลงความเย็นที่
ค่อนข้างอึมครึม ผู้มีอิทธิพลครองเมือง และการระบาดอย่างหนักของยาเสพติด ประเทศไทยกำลังอยู่ใน
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2517-2519) รัฐบาลขณะนั้นตั้งเป้าว่ารายได้จาก
สินค้าอุตสาหกรรมจะมากกว่ารายได้จากสินค้าเกษตรกรรม เริ่มมีนิคมอุตสาหกรรมแห่งแรก คือ
นิคมอุตสาหกรรมบางชัน เริ่มประกาศใช้ค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ ส่งเสริมการมีงานทำและยกระดับสู่รายได้
ปานกลาง ส่งผลให้แรงงานภาคการเกษตรซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอนอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมจำนวนมาก

วันแรกที่มันมาถึง จำได้ว่าป้านั่งฟังข่าวที่พลับพลาไชยเฟิงจับพวกจ๊กโก๋
ก่อเหตุ มันมาหาป้าตั้งแต่เช้าเลย พอลงจากรถไฟก็มาเดินๆ แถวนี่ ถามา
เรื่อยๆ ใครมีงานให้ทำบ้าง จนมาเจอป้า ป้าเห็นว่ายังเช้าเลยทำข้าวให้มันนั่ง
กินตรงห้องนั้นนะ เป็นห้องไว้สำหรับคนที่มาหางาน มานั่งพักได้ ใครไปใครมา
ถ้าป้าไม่ติดอะไรก็จะทำกับข้าวกินกันตรงห้องนั้น ป้าพูดพร้อมพยักหน้าบอก
ทิศทาง

...แต่สมหมายมันดินะ เป็นคนมือไม้อ่อน ให้อ่าน หน่วยก้านมันก็ตี
ป้าก็ค้นอีสาน คนยโสธร ก็เลยช่วยเหลือกัน ตอนป้าเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ
เฟิงอายุ 20 เองลูกเอี้ย ตอนเด็กอยู่บ้านนอกแต่ก็ไม่ได้วิ่งเล่นแบบเด็กคนอื่น
รับจ้างเขาเกี่ยวข้าวตั้งแต่อายุ 12-13 แข่งกันเก็บเงินกับเพื่อน ได้ค่าจ้างวัน
ละสิบบาทมั่ง สิบสองบาทมั่ง แล้วแต่เขาจะให้ พอรวมเงินได้สักสามร้อย
ก็ชวนกันนั่ง บขส. มาลงหมอชิต สมัยก่อนหมอชิตก็มีบริษัทจัดหางาน
รอบๆ แล้ว แต่ป้ามีคนรู้จักอยู่กรุงเทพฯ เขาก็พาทำงานแถวหลังโรงเรียน
สันติราษฎร์ รับจ้างล้างถ้วยชาม ได้ค่าแรงวันละห้าสิบบาท ล้างจนมือเปื่อย
ก็ไม่ไหว ตระเวนย้ายงานมาเรื่อยๆ จนมาจบที่ข้างหัวลำโพง มาได้แฟนแถวนี่
แล้วก็มาช่วยเฝ้าแกตูโรงน้ำแข็ง ก็ตีแถวเล็กๆ ในชุมชนข้างหัวลำโพง
ขายน้ำแข็งให้คนที่เขาต้องแช่ของจากรถไฟตระเวนไปส่งต่อในกรุงเทพฯ
กับพวกวงเหล้าในชุมชน

พอช่วงปี 15-16 นั้นแหละ ทางกาเราเริ่มตั้งนิคม ตอนนั้นเป็น
ข่าวใหญ่ๆ นิคมแถวบางชัน แถวมินบุรี คนจากต่างจังหวัดก็จับรถไฟมากรุงเทพฯ
กันเยอะเลย รถไฟชั้นสามนี่เต็มแน่นมาเลย โดยเฉพาะสายอีสาน เขาว่ามา
แสวงโชคเผื่อจะโชคดีเป็นเศรษฐีส่งเงินกลับบ้าน ป้าถึงมาเริ่มทำจัดหางาน

เพราะมันมีคนเดินทางมาให้ทำตลอดทั้งวัน ตอนแรกคนก็ยังไม่เยอะมาก พอมาช่วงนี้มีเรื่องค่าแรงขั้นต่ำอีก รัฐบาลบังคับให้มีค่าแรงขั้นต่ำ มันก็ยิ่งทำให้คนมาทำงานในเมืองมากขึ้นอีก จากที่แต่ก่อนคนจ้างกับคนงานตกลงเงินกันเอง มีเบี้ยวค่าแรงก็มี ทำไปค่าแรงไม่เป็นตามที่ตกลงก็เยอะ มีเรื่องมีราวกัน... ต่อไปนี้ ก็ไม่ได้แล้ว ใครเบี้ยวค่าแรงหรือจ่ายต่ำกว่าขั้นต่ำ คือผิดกฎหมาย

ป้าน้อยฉายภาพชีวิตและการอพยพของแรงงานอีสานยุคบุกเบิก ก่อนจะผันตัวเป็นคนจัดหางานในยุคที่ประเทศกำลังแต่งตั้งตัวเองเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มือก็ขมิขมันตักน้ำแข็งใส่ถุงให้ลูกค้าไปด้วย ปากก็พรังพรูเหมือนน้ำแข็งที่ไหลออกมาจากเครื่องบดน้ำแข็ง พอลูกค้าเดินลับมุดตึกไป เรื่องราวของสมหมายก็กลับมาโลดแล่นต่อ

มันมากก็ไม่มีอะไรหรอก ในมือมีกระเป๋าเสื้อผ้าใบเดียว เห็นว่าขอเงินที่บ้านมาสองร้อยมั่ง ค่ารถไฟชั้น 3 ตอนนั้นก็ 50-60 บาทเข้าไปละ เหลือเงินติดตัวก็ไม่มาก อาศัยนั่งๆ นอนๆ รอรานแถวสถานีนั่นแหละ เลยถูกเรียกว่า **“ผีหัวลำโพง”** ตำรวจเขาก็มาเดินตรวจบ่อย เพราะกลัวพวกจี้โก่แถวนี้ข้ามคลองผดุงไปก่อเหตุแถวพลับพลาไชยอีก มันก็มาถามป้าว่าทำไมตำรวจเยอะ ป้าก็บอกว่าเขาเพิ่งมีประท้วงกันไป คนจีนในพลับพลาไชยมันสู้กับตำรวจ เออเอ็งก็ระวังๆ ป้าบอกมันไปแบบนี้ ก็ให้มันรองานไปด้วย ถ้าไม่มีอะไรกินก็แวะมานี้ มันก็รับคำป้า แล้วก็ไปหาที่หลบนอนอยู่แถวสถานี

(วันถัดมา)

“ฮัลโหลล อ้อๆ ได้ค่ะ เสียต้องการกี่คนนะคะ...7 คน ได้ค่ะๆ ที่เดิมมีกี่คะ หรือที่ใหม่ อ้อ ตกลงได้ค่ะ หัวละ 200 นะคะ ได้ค่ะ ขอขอบคุณค่ะเสีย”

เสียงป้าน้อยคุยโทรศัพท์ดังลอดออกมาจากโรงน้ำแข็ง ป้าน้อยวางหูโทรศัพท์ลงที่ตัวเครื่องโทรศัพท์สาธารณะสีแดง แล้วเริ่มเล่าถึงอาชีพที่แกทำมาตลอดชีวิตอย่างยาวเหยียดแบบไม่ปิดบัง

เนี่ย คนจีนแถวสวนผัก ตลิ่งชัน โทฯ มาสั่งให้หาคนอีก 7 คน จะเอาไปทำสวนผัก เขาให้ค่าจัดหาหัวละ 200 ก็เท่ากับว่ารอบนี้ถ้าแกโรงน้ำแข็งเขาได้ 1,400 ถ้าหาให้เขาได้ครบ ค่านายหน้าพวกนี้ก็แล้วแต่ตกลงกัน ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับชนิดงาน ถ้างานหนัก หาคนไปทำยาก เขาก็ให้ค่านายหน้าเยอะหน่อย เพราะรู้ว่าหาคนยาก ต้องพูดชวนคนเยอะ อย่างได้ค่าหัว 1,400 ถ้าแกเขาจะให้ป้าเหมารถไปส่งคนงานให้ถึงที่ หักค่าจ้างคนขับ ค่าน้ำมันเท่าไร ถ้าแกถึงมาแบ่งให้ป้า คือค่าหัวคิวคนมันรวมค่าอะไรพวกนี้ไปด้วย เราก็บริการส่งคนถึงที่ คนที่เขามาจ้าง เลยให้เราหาเรื่อยๆ แต่ถ้าแกบางคนเอารถมารับคนงานถึงที่นี้ก็มีเหมือนกัน...แล้วแต่เขา

แต่มันอย่างงี้แหละ คือที่เราหาให้เค้า 7 คน มันไม่ใช่ทุกคนจะอยู่ทำงานให้เขาได้ครบ บางคนไปเจอหน้างานแล้วถอดใจ ไม่ไหว ไม่สู้ก็มี อย่างป้าเคยหาคนไปอยู่ตามเล้าเปิดคนจีนแถวนครปฐม ตอนมาหางานก็บอกว่า ทำได้ๆ แค่เสียงเปิด ตอนอยู่ที่บ้านยังเสียงควาย เขาก็ว่าไป เหมือนเพิ่งมาจากต่างจังหวัด ก็รีบ อยากรได้งาน ปรากฏว่าพอไปถึงหน้างานต้องกวาดขี้เปิด ต้องเก็บขี้ ต้องป้อนยาเปิดเป็นร้อยๆ ตัว มันก็ไม่ไหวลืทีนี้ ทนทำได้เดือนนึง

ก็จะขอลาออก นายจ้างเขาก็ไม่ได้มาเอาเงินค่าหัวคินนะ เพียงแต่บางครั้งก็จะโยนสายมาให้ป่าช่วยกล่อมให้คนงานอยู่ทำต่อ ป่าก็จะช่วยพูดให้ เพราะถ้าแก่เขาก็ต้องดูโรงน้ำแข็ง คือเราก็เห็นใจทั้งคู่ ทั้งคนจ้างและคนงาน เพราะเราเป็นคนกลาง เป็นคนหาให้เขา ส่วนคนงานตอนพูดจาชักชวนก็เหมือนเราไปการันตีว่างานมันจะดี ปรากฏว่าลูกจ้างหนั้นก็ออกกันหลายคน ป่าก็ต้องมานั่งหาคนให้ใหม่ ถ้าเป็นแบบนี้ถ้าแก่เขาก็จะช่วยเจ้าของกิจการด้วยการลดค่าหัวให้นิดหน่อย

ป่าน้อยหยุดถอนหายใจและเงิบนิ่งไปสักครู่

“...เรารู้กันว่าตรงนี้นั้นทำนาบนหลังคน แต่ก็ต้องทำเพื่อเอาตัวรอด มันก็กลายเป็นเงินที่เลี้ยงดูเราและครอบครัวได้ ลำพังลูกจ้างโรงน้ำแข็ง ค่าแรงมันก็จะไปพออะไร...”

อย่างที่ป่าทำกับถ้าแก่นี้ ไม่ได้จัดหางานแค่ในกรุงเทพฯ มีหมดทุกภาค เจ้าของกิจการจากหลายที่มาฝากให้ป่าหาคนส่งไปทางภาคใต้ก็มี หากคนไปกรีดยาง ฝึาสวนยาง ลงเรือประมง ไปคัดปลา อยู่ตามห้องเย็น พวกเจ้าของกิจการก็จะโทษ มาหาป่าแบบเมื่อเกียะ ป่าก็จะหาคนที่เขามากับรถไฟ พอมาลงที่หัวลำโพงแล้วเดินมาหางานทำ บางที่ได้คนครบเร็ว ก็ได้งานกันเร็ว ไม่ต้องรอนาน เพียงแต่หลังๆ คนไทยไม่นิยมลงเรือประมง เขารู้สึกไม่ปลอดภัย มันต้องไปอยู่กลางทะเลนาน ไม่ได้เห็นฝั่ง แล้วบางคนเมาเรืออ้วกแตกกว่าจะทำงาน กว่าจะชิน เป็นเดือนๆ คนอีสานเลยเข็ดงานประมง แล้วก็บอกต่อๆ งานไหนดีไม่ได้ เขาบอกกันปากต่อปาก เดี่ยวนี้ก็จะไม่เอางานลงเรือกัน

ป่าน้อยหยุดเล่า พร้อมถอนหายใจเฮือกใหญ่ หลังอธิบายวิธีทำให้คนกับงานมาเจอกัน สายตาก็มองฝ่าไอแดดออกไปทางสถานีหัวลำโพง พร้อมโบกพัดในมือ

“จะว่าง่ายมันก็ง่าย จะว่ายากมันก็ยาก ใครจะว่าป่าทำนาบนหลังคน ป่าก็รับนะ แต่คนที่เขาสร้างเนื้อสร้างตัวได้ แล้วกลับมาเหยียบเหยียนกันมันก็มี”

เพราะงานมันมีทุกแบบ คนก็มีทุกแบบเหมือนกัน เวลาป่าคุยชวนไปทำงาน ป่าก็จะบอกรายละเอียดงาน เท่าที่ป่าพอรู้ เพราะบางงานเราไม่เคยไปเห็นหน้างาน ถ้างานหนักก็เป็นพวก ก่อสร้าง กรรมกร กุสิแบกหาม แบกข้าวตามโรงสี แบกของตามตลาด ตามท่าเรือ ติตรถส่งของคอยยกของ ขึ้นลงตามโกดัง พวกนี้เขาจ่ายให้เยอะ รายได้ดีหน่อย คือคนจ้างเขาซื้อแรงงานจริงๆ อีกพวกคืองานเบา งานบริการ พวกทำสวน งานบ้าน ล้างถ้วยล้างชามตามร้านอาหาร เย็บผ้าตามโรงงาน อยู่ซ่อมรถ พวกนี้รายได้จะน้อยลงมาน้อย เลือกได้หมดเลย มาคุยกับป่าอยากได้งานแบบไหนก็มาบอก มันเลยกลายเป็นเรื่องของดวงและความช่วยของคนเหมือนกัน อย่างนายจ้างคนไหนดีหรือไม่ดี ป่าก็ไม่รู้ มันมีทั้งคนที่เจอนายจ้างดี และเจอนายจ้างโหดก็มีหมดแหละ หลอกให้ไปค้ายา ขายของผิดกฎหมายแทน คนจ้างก็มี โชคชะตาชีวิตของแต่ละคนมันไม่เหมือนกันจริงๆ บางคนเขาให้ขายยาที่เขา บางคนก็ไม่เอา ไม่ได้อยากรวยทางลัด

อย่างเนี่ย เดี่ยวเนี่ยถ้าสมหมายมันมา ป่าก็จะถามมันว่า งานสวนผักที่ตลิ่งชันมันเอามั้ย เห็นมันบอกว่าตอนอยู่คริสต์มาสทำงานให้ที่บ้าน พอหมดทำนามันก็นั่งรถไฟมากรุงเทพฯ คือป่าก็ไม่เคยไปบังคับใครให้รับงาน ถ้ามันเจตมาก่อนตลอด แต่ส่วนใหญ่ก็นั่นแหละ รีบเอางาน เพราะเงินที่ติดตัวมาหมดหมดไปทุกวัน มันเป็นความจำยอมของชีวิตที่เลือกอะไรมาไม่ได้ คือคุณก็คิดเอาสิ ถ้ามีเงินติดตัวมาคงไปเปิดโรงแรมในหัวลำโพงนอนแล้วใช่ปะ รองานก็วันก็รอไปได้เมื่อไหร่ก็เมื่อนั้น แต่เงินน้อย ชีวิตมันก็ถูกบีบ จะเช่าห้องแถวนี้นอนยัง

ไม่ได้เลย ต้องเก็บไว้กินจนกว่าจะหางานได้ ซึ่งก็ไม่ว่าเมื่อไหร่ ก็อาศัย
หลับนอนตามเก้าอี้ในซานซาลา ใช้ห้องน้ำในสถานีล้างหน้าล้างตา อาบน้ำ
ระหว่างรองาน

(วันถัดมา)

เมื่อวานเย็นป่าคุยกับสมหมายละ มันว่าจะไปทำงานที่สวนผัก ป่าก็เลย
ให้มันรอ ขาดคนอีก 2-3 คน ไม่น่าจะเกิน 2 วันคงได้คนครบ จะได้ไป
ทำงานกัน พอคุยกันเสร็จ มันเล่าเรื่องที่มีคนไปเจอผู้หญิงคนนึงให้ฟัง ก็เมื่อวาน
ที่มันมาหาป่าช่วงเย็น อยู่คุยกับป่าที่โรงน้ำแข็งจนตึก เกือบๆ สองยาม มันก็
ขอตัวกลับไปนอนที่สถานี มันบอกว่าระหว่างเดินเกือบถึงปากตรอก พอผ่าน
แถวต้นโพธิ์ มันเห็นผู้หญิงคนนึงยืนเป็นเงาตะคุ่มๆ อยู่แถวรถเข็นขายส้มตำ
ตอนแรกมันไม่ได้สนใจ แต่พอเดินเข้าไปใกล้ แสงจันทร์ส่องมาเลยพอเห็น
เป็นเงาผู้หญิงวางๆ พร้อมกับทำท่ากวักมือเรียกมัน มันล้งเลนิตหน่อย
แต่ก็เดินเข้าไปหาผู้หญิงคนนั้น แล้วก็มึนเสียงเย็นๆ ลอยมาตามลมมาว่า

“มาจ๊ะ...พี่ไม่ต้องกลัวฉันหรอก”

พอถึงประโยคนี้เท่านั้นแหละ ป่านี่ขนลุกเกรียวเลย ป่าน้อยพูดพร้อม
เอามือลูบไปตามแขนของตัวเองประกอบการเล่า บอกมันว่ามีโดนเข้าแล้ว
แหละสมหมาย ป่าพูดยังไม่ทันจบมันถามอีก ป่ารู้จักผู้หญิงคนนั้นเหรอ...

โอ๊ยยยย ยิ่งกว่ารู้จักอีก แต่ก่อนเขาขายส้มตำอยู่แถวต้นโพธิ์นั่นแหละ
ตรงในตรอกข้างหัวลำโพงนี่แหละ ส้มตำเจ้าแรกๆ ของแถวนี้เหมือนกัน
คนขายก็อายุน้อยกว่าป่านิดนึง เห็นว่าชื่อยายนวลมั่ง ป่าไม่แน่ใจนะ เห็นคน
ในตรอกเขาเรียกกันว่า ส้มตำยายนวล มาจากโคราชช่วงหลังที่ป่ามาอยู่ที่นี้

ได้สักพัก ก็มาปักหลักขายส้มตำให้คนที่มาจากอีสานด้วยกัน รถเข็นที่มีงเห็น
หลายๆ คันนั้น ก็มีของเค้าจอดอยู่ตรงนั้น แต่ส้มตำมันขายแล้วรวยซ้ำ
กว่าจะได้ทีละครก เห็นว่าหลังๆ ไปช่วยเขาส่งยา คือมันก็เปิดร้านส้มตำไปด้วย
แล้วก็ใครจะมาเอายาก็มาหาแม่ค้าส้มตำ เป็นที่รู้จักกันในละแวกนี้ ทำได้
ไม่นานหรอก เห็นว่าไปทวงเงินค่าส่งยาจากพวกคนขาย เลยโดนฆ่าทิ้ง
ป่าก็ไม่ว่าไปทวงอีท่าไหนเหมือนกัน 2-3 วันต่อมามีคนไปเจอศพโดนปาดคอ
นอนตายอยู่ในบ้านเช่าท้ายซอย

สมหมายมันเล่าว่าตอนแรกก็ไม่กล้าคุย พอคุยไปสักพัก รู้สึกถูกคอกันมาก
พอมันเผอิญหันไปมองทางอื่นแป๊บนึง แม่ค้าส้มตำก็หายไป เหลือแต่รถเข็น...

คือเรื่องในซอยนี้ ป่าก็ไม่อยากจะพูดมากอะนะ ผีที่วาดูหลอกคน เขี่ยน
อย่างงั้นอย่างจี้ ยังไม่เท่าคนนะ คนนี้มีทุกแบบ อาชีพสุจริตไม่มีใครเอาเลย
ทั้งนักเลงหัวไม้ จิ๊กโก๋ แมงดา ค้ายา กะหรี ซ่องก็มีอยู่เกือบถึงท้ายซอยนั่นนะ
พวกน้ำเต้าปูปลา ไฮโล แปดเก๋า จับยี่กี ไม่ต้องพูดถึง ตั้งวงเล่นกันทุกวัน
เล่นไปกินเหล้าไป เสร็จแล้วก็ตบตีทะเลาะกันมั่ง ฆ่ากันก็มี คนมาเดินหางาน
บางทีไม่รู้ชื่อไหนก็โดนหางเลขไปด้วย บางทีเดินๆ อยู่ นักเลงมันตีกัน
ก็โดนลูกหลง ป่าก็จะบอกให้ทุกคนระวัง

นั่นนะเห็นศาลเพียงตาตรงปากทางเข้าตรอกมัย จอมพลสฤษดิ์มาปราบ
พวกนักเลงถึงในตรอกนี้ ยิ่งพวกนักเลงตายถึงถิ่นเลยช่วงที่แกเป็นผู้นำ
แต่อันนี้ป่ามาทีหลังนะ พอมาอยู่แถวนี้ก็เห็นเขาสร้างศาลเพียงตาไว้แล้ว
พอแกยิงพวกนักเลงตายปั๊บ คนเลยช่วยกันสร้างศาลไว้ตรงนั้น

ผลประโยชน์กับอารมณ์ชั่วแค้นทั้งนั้น ข้าวของก็แพง เศรษฐกิจก็ไม่ดีไซ้มัย
คนมันก็ต้องดิ้นรนหาเงินทุกประตุ อย่างมีอยู่บ้านนี้ ลูกชายฉิดยาเข้าเส้น

จนช็อกตายคาบ้านเลย เพิ่งเรียนจบมัธยมเอง พ่อแม่มันไม่มีเงินส่งให้เรียนต่อ เห็นว่าได้ยามาเตรียมจะขาย เลยเอามาลองเอง แต่ผิดไม่เป็น ปรากฏว่ายาเกินขนาด ช็อกตายคาห้องนอนบนบ้าน ยังหนุ่มยังแน่นแท้ๆ

นั่นแน่ะ เอ็งเห็นรถคันนั้นที่จอดอยู่มะ นั่นนะรถชนผู้หญิงมาลงในช่อง เขาไปเอาผู้หญิงสวยๆ ชาวๆ มาไว้ในช่อง บางคนเป็นลูกเจ๊กที่ไม่ค่อยมีที่บ้านชายมาตุกกๆ เจ๊กเค้าไม่ค่อยเอาลูกสาวกัน บางคนก็ตกเกรดมา เคยอยู่ตามไนต์คลับ บางคนก็เคยยืนแถววงเวียน 22 ก็ไปซื้อมา แล้วมาขังไว้ให้รับแขก บางคนทนมไม่ไหวก็ป็นกำแพงหนี คนในซอยก็ช่วยให้ที่หลบกันประจำ ไม่งั้นแมงดามันเอาตาย บางทีมีโจรหนีตำรวจมาแอบในบ้านก็มี ก็ไม่รู้ตัวหรือจนตำรวจไป โจรถึงออกมา เจ้าของบ้านก็ตกใจ กลายเป็นว่าช่วยซ่อนโจรตำรวจจะเล่นเอา

ที่สมหมายมันเจอ เขาก็เพิ่งตายไปเมื่อเดือนที่แล้วเอง ป้าน้อยเล่าพร้อมทอนเงินให้คนที่มาซื้อน้ำแข็ง สงสัยดวงมันจะโชคดี ได้ทั้งงาน เจอทั้งผี ป้าน้อยพูดพร้อมกลั้วหัวเราะแบบที่เล่นที่จริง

จำว่าไงจ๊ะ...อ้อมาหางานเธอ มานั่งก่อนๆ จากไหนล่ะ

อูบลจ๊ะ หญิงสาวตอบพร้อมยกมือไหว้ป้าน้อย

หางานอะไรอยู่ล่ะ เคยทำอะไรมาบ้าง เล่าให้ป้าฟังหน่อย

หนูมากรุงเทพฯ ครั้งแรกจะป้า มีเพื่อนหมู่บ้านเดียวกันเขามาทำงานบ้านคนจีนที่เยาวราช แล้วเขาส่งเงินไปให้ที่บ้าน หนูเลยลงมากรุงเทพฯ บ้าง อยากหาเงินส่งให้ที่บ้าน

อ้อ เออ เอาสิ แต่รอนิดนึงนะ ช่วงนี้คนติดต่องานบ้านมาน้อย

บางทีติดต่อมาหาให้ฝรั่ง GI แถวเย็นอากาศ ทุ่งมหาเมฆ หนูกลัวฝรั่งมั๊ย?...ไม่กลัวจ๊ะ เคยมีเข้าไปทำงานบ้านให้ฝรั่งที่โคราชบ้างจ๊ะ บางทีเขามาจ้างเป็นรายวัน

แล้วพักแถวไหนล่ะ

พักแถวคลองเตยจะป้า พอดีมีญาติที่เขาเข้ากรุงเทพฯ มาก่อนอยู่แถวนั้น เออ ดีๆ อาจจะต้องรอน้อยนะ ถ้ามีที่พักมีญาติ จะได้ค่อยๆ หาไป ป้าขอชื่อที่อยู่เบอร์โทรฯ สำหรับติดต่อกลับนะ

ป้าน้อยพูดพร้อมหันไปหยิบสมุดจดรายชื่อคนหางาน แล้วก็มหน้าก้มตาเขียนข้อมูลคนสมัครงานลงในสมุดจด

อะอันนี้เบอร์ของทีนี่นะ ป้าน้อยพูดพร้อมยื่นกระดาษจดเบอร์โทรศัพท์ให้...3-91-089

ใช้โทรศัพท์สาธารณะเป็นไ่มั้ยลูก

ไม่เป็นจะป้า...

เออมา ป้าสอนให้

ป้าน้อยพูดพร้อมสาธิตหมุนเบอร์โทรศัพท์หยอดเหรียญเครื่องสีแดงที่ตั้งอยู่บนโต๊ะประจำตำแหน่ง

คนหางานลาป้าน้อยกลับไปแล้วพักใหญ่ เสียงเครื่องบดน้ำแข็งยังดังอย่างต่อเนื่อง หลังมีรถชนของมาจอดซื้อน้ำแข็ง 2 คัน เสียงดังเอะอะจากวงเหล้าดังแทรกความเงิบแ่งกับเสียงเครื่องบดน้ำแข็ง แม้เวลาล่วงเลยเข้าสู่ยามวิกาล

...เงาตะคุ่มของชายวัยกลางคนแถวต้นโพธิ์กำลังนั่งพูดกับมูมมิดคนเดียว เริ่มเป็นที่ผิดสังเกตของคนเดินผ่านไปมาละแวกนั้น

(วันถัดมา)

สมหมายมันมาลาป่าเมื่อเช้า ก็ขึ้นรถไปทำงานกับที่สวนผักนั้นแหละ ป้าส่งมันขึ้นรถก็ท้าวทักให้มันอยู่กับเจ้าแก้วเค้านานๆ คือนายจ้างบางคนเขาเลี้ยงดูคนงานดี ก็ลืมนตาอ้าปากได้เลยนะ ส่งเงินกลับบ้านได้ ที่บ้านนอกมีเงินประทังชีวิตระหว่างรอฤดูทำนาได้เลย แล้วเห็นมันบอกว่า ยังไงมันก็ต้องกลับไปทำนา คงช่วยงานที่สวนผักได้ไม่กี่เดือน แล้วเดี๋ยวมันค่อยกลับมาใหม่ มันยังฝากป่าให้ลาแม่ค้าสัมตำให้ด้วย เอากับมันสิ

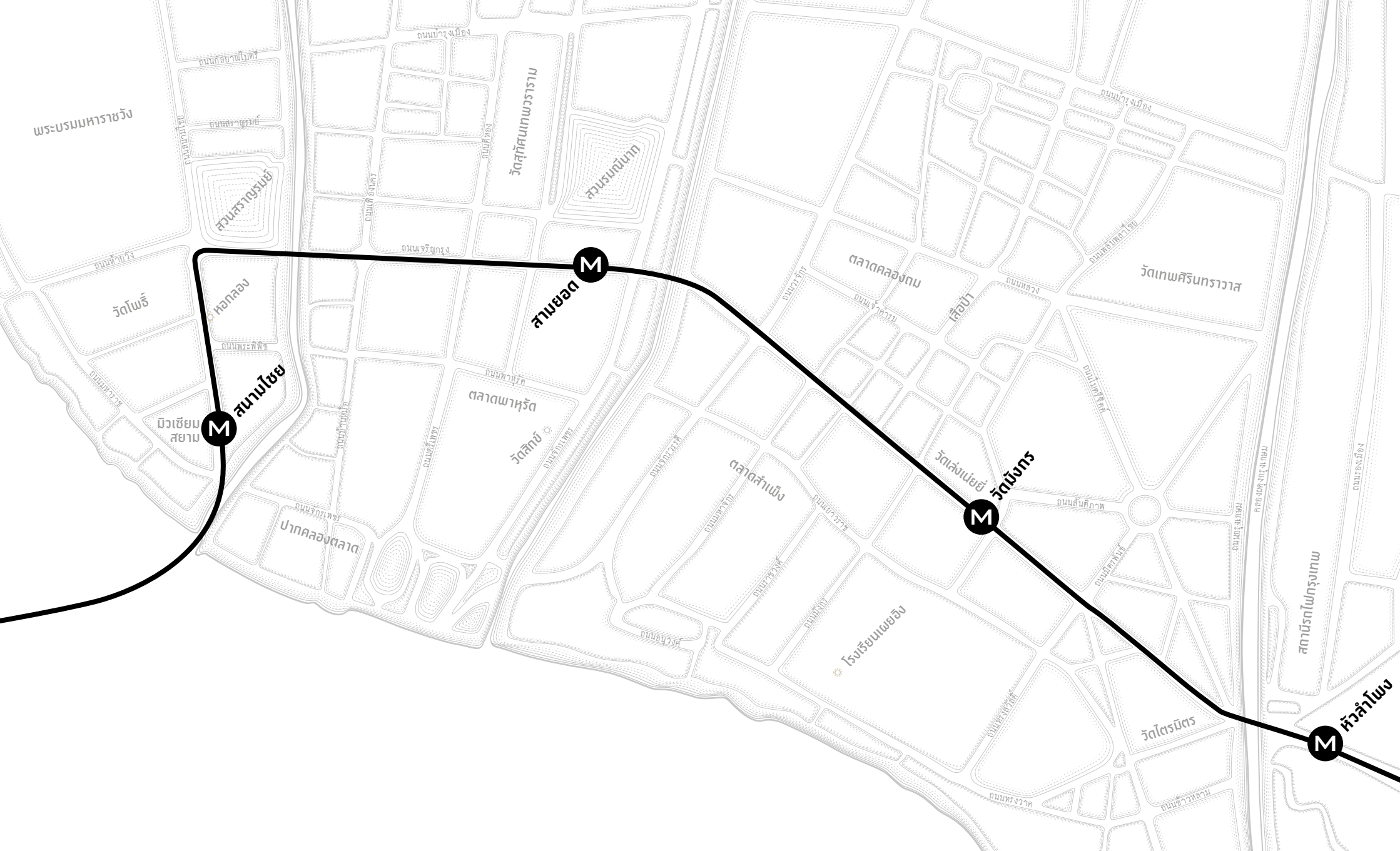
ชีวิตของผีหัวลำโพงมันก็อย่างเงี้ยแหละหนูเอ๊ย ริงรอกเป็นแรงงานรับจ้างระหว่างเมืองกรุงกับบ้านนอก เข้าออกระหว่างเมืองกับต่างจังหวัด อาศัยหลับนอนตามซาลาหัวลำโพง รอนาน รอเงิน อย่างหัวลำโพงนี้หลายคนมองเป็นแค่สถานีรถไฟ แต่ป้ามองว่ามันเป็นที่ที่แรงงานจากต่างจังหวัดหลั่งไหลเข้ามาที่นี่ เป็นศูนย์รวมคนที่ช่วยให้กิจการทางนอย่างป่าอยู่ได้ เห็นทั้งคนเกิดและคนตายก็แถวหัวลำโพงนี้แหละ บางคนมาแบบไม่มีจุดหมายปลายทางนะ ยังไม่รู้เลยชีวิตข้างหน้าจะเป็นยังไง บางคนก็ได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ ได้ผจญภัยเสี่ยงโชค บางคนก็ไปไม่ถึงไหน ก็เอาชีวิตมาทิ้งแถวนี้มานอนตายแถวสถานีก็มีถมไป

ป้าก็ถามสมหมายมันนะว่าปีหน้าจะกลับมาให้ป่าหางานอีกมั๊ย มันก็บอกว่ามา มันสัญญากับแม่ค้าสัมตำคนนั้นไว้....

...

1. เพลงเกลียดห้องเบอร์ห้า ขับร้องโดย สายัณห์ สัญญา แต่งเนื้อร้องโดย พลตรีชัยฤทธิ์ บัวชูลี (นามปากกา แดน กระดังทอง) แต่งทำนองโดย จิตรกร บัวเนียม บันทึกเสียงเมื่อ พ.ศ.2510
วางจำหน่ายในอัลบั้ม สายัณห์สเปเชียล โปรดิวเซอร์ ลพ บุรีรัตน์ ค่ายเพลง สบายดีแผ่นเสียงและเทป
เพลงเกลียดห้องเบอร์ห้าเป็นเพลงที่มีกลวิธีการเล่าคล้ายสตอรี่บอร์ดของเรื่องสั้นหักมุมซึ่งเล่าจบภายในเวลาประมาณ 3 นาที เมื่อวางจำหน่ายครั้งแรกนับเป็นเพลงแจ้งเกิดเพลงหนึ่งของสายัณห์ สัญญา ส่วนทำนองเพลงกลายเป็นต้นแบบของเพลงลูกทุ่ง/ลูกกรุง อีกหลายเพลง อาทิ น้ำลงเดือนยี่ (รุ่งเพชร แหลมสิงห์) นางใจ (สุเทพ วงศ์กำแหง) รวมถึง เสือ 11 ตัว (พงษ์สิทธิ์ คัมภีร์) ฯลฯ

พระบรมมหาราชวัง

สวนพฤกษศาสตร์

วัดสุทัศน์เทพวราราม

สวนพฤกษศาสตร์

วัดโพธิ์

สวนน้อย

M

มิวเซียมสยาม

สวนพฤกษศาสตร์

M

ตลาดพาหุรัด

วัดลิขิต

ตลาดสำเพ็ง

โรงเรียนพณิชยการ

M

วัดโสมนัสราชวรวิหาร

สวนพฤกษศาสตร์

วัดเทพศิรินทราวาส

สถานีรถไฟกรุงเทพ

M

หัวลำโพง

เรื่องเล่าชาวเกาะ

ผู้จัดพิมพ์

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

เลขที่ 4 ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

☎ 02 225 2777 🌐 www.museumsiam.org 📘 museumsiamfan

นักเขียนรับเชิญ

- 01 ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ
- 02 ปฐมฤกษ์ วงศ์แสงษา
ภูวดล ภูศิริ
- 03 รศ.ดร.สุพิชชา ไชวิวิชัย
- 04 ปราโมทย์ เครือทอง
- 05 รศ.ดร.พีรศรี โปวาทอง
- 06 อนันต์ชัย วีระนันท์ชัย
- 07 รศ.ดร.กรรณิการ์ สุธีรัตนาภิรมย์
- 08 สมชัย กวางทองพานิชย์
- 09 วรภัทร อธิชัยศุกกิจ
- 10 ศ.ดร.บัณฑิต จุลาลัย
ดร.รัชดา ไซดีพานิช
- 11 วันวิมล เนียมปาน
- 12 ทวารัตน์ หงษ์นคร

ภาพประกอบ

- 01 อีรวัดณ์ นุชเจริญผล
- 02 จิรภาส สระไร
- 03 ปริวัฒน์ อนันตชินะ
- 04 นักรบ มูลมานัส
- 05 สุรินทร์ บัญญัติปิยพจน์
- 06 ภูริชญา ปัญญาสมบัติ
- 07 ปองภพ ปวงนิยม
- 08 เศรษฐพงศ์ โปวาทอง
- 09 พีรดา โคอินทรางกูร
- 10 การุญ เจียมวิริยะเสถียร
- 11 วีระพล ลิงหน้อย
- 12 ธนิสร วีระศักดิ์วงค์

ขอขอบคุณ

บริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ
จำกัด (มหาชน)

หน่วยปฏิบัติการวิจัยแผนที่
และเอกสารประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์
ธวัชชัย ตั้งศิริวานิช
พิชัย คามگیر

กฤติเดช ทักอรล
กฤติเดช ชนะวงษ์วรรณ
ป้าน้อย

ป้าวาสนา
ป้าเตี้ย
กิตติพงษ์ ดาวรวงศ์
สุเมธ บุญส่ง
พีรวัส อินทรประสาท

จัดทำโดย

บริษัท บานาน่า สตูดิโอ จำกัด

จัดพิมพ์ที่

บริษัท อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน)

บรรณาธิการอำนวยการ

รามศ พรหมเย็น

บรรณาธิการบริหาร

ชนันชนก พลสิงห์

บรรณาธิการ

พาณิชย์ ทิพทัส

กองบรรณาธิการ

ชลธิชา จันสุข

เลขานุการกองบรรณาธิการ

ปิยมาศ สุขพลับพลา

ออกแบบกราฟิก

วรมันต์ โสภณปฏิมา

ออกแบบปก

วรมันต์ โสภณปฏิมา

ผู้จัดการการผลิต

สินวัตร อธิพงษ์รามกุล

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เรื่องเล่าชาวเกาะ-- กรุงเทพฯ : สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ สังกัดสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2567. 208 หน้า.

1. กรุงเทพฯ -- ภูมิประเทศและการท่องเที่ยว. 2. กวีนิพนธ์เรื่องเล่า. 1. ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. 1.1. อีรวัดณ์ นุชเจริญผล.

ผู้วาดภาพประกอบ. II. ชื่อเรื่อง.

915.9311

ISBN 978-616-8162-26-2